

Potpukovnik A. Jasinski

MARŠ-MANEVAR 1. ARMije POLJSKE VOJSKE
OD VARŠAVE DO BIDGOŠĆA I UČEŠĆE U PROBOJU
POMORSKOG BEDEMA

OPERATIVNA SITUACIJA NA VARŠAVSKO-BERLINSKOM
PRAVCU U DRUGOJ POLOVINI JANUARA
I PRVOJ POLOVINI FEBRUARA 1945.

(Skica 29)

U januaru 1945. Sovjetska armija je razvijala snažnu strategijsku ofanzivu na frontu dugom 1.200 km, od Baltika do Karpata. Operacija Visla — Odra, koja je izvedena snagama 1. beloruskog i 1. ukrajinskog fronta bila je najvažniji sastavni deo ove ofanzive.

U prvoj etapi operacije Visla — Odra (14—17. januara) jedinice 1. beloruskog fronta, u čijem se sastavu borila i 1. armija PV, probile su neprijateljsku odbranu naspram magnuševskog i pulavskog mostobrana kao i u rejonu Varšave, te su, posle dubokog obuhvata neprijateljske varšavske grupacije, oslobodile glavni grad Poljske.

U toj situaciji sovjetska Vrhovna komanda naredila je 17. januara komandantu 1. beloruskog fronta da ubrza pokret jedinica fronta u pravcu Odre, savlađujući iz pokreta međulinije neprijateljske odbrane, i da razbija njegove rezerve koje su po delovima uvođene, te da im onemogući da posednu i pripreme se za odbranu na blagovremeno pripremljenim položajima.

Hitlerovska komanda, pretrpevši poraz u bici za obrambenu liniju na Visli i nemajući snaga kojima bi zau-

stavila nastupanja sovjetskih jedinica, počela je da brzo privlači na poljski sektor sovjetsko-nemačkog fronta znatne snage iz svojih strategijskih rezervi i sa zapadnog fronta, iz Italije i Danske, kao i sa raznih drugih odseka sovjetsko-nemačkog fronta. U periodu od 19. januara do 3. februara hitlerovska komanda prebacila je na pravac dejstva jedinica 1. beloruskog fronta 23 divizije i preko 200 samostalnih bataljona.

U situaciji koja je nastala zadatak 1. beloruskog fronta bio je da osujeti pokušaj neprijatelja da se učvrsti na IV, takozvanoj poznanjskoj liniji odbrane da bi, pošto je savlada, brzo produžio pokret na zapad. Žestokim naletom jedinice Fronta trebalo je da preduhitne neprijatelja u posedanju njegove V linije odbrane, koju su predstavljala nemačka prigranična utvrđenja na liniji takozvanog Pomorskog bedema i međurečnog utvrđenog rejona, kao i na odbrambenoj liniji duž leve obale Odre.

Razvijajući odlučno nastupanje, jedinice 1. beloruskog fronta izbile su 22. januara pred neprijateljsku poznanjsku liniju odbrane i posle napornih borbi probile je. Razvijajući uspeh, one su zatim forsirale reku Vartu i 27. januara opkolile garnizon u Poznanju.

Jedinice desnog krila fronta, u čijem je sastavu dejstovala 1. armija PV, nastupale su duž leve obale Visle, štiteći krilo glavne udarne grupacije fronta.

Hitlerovci su sada računali da će se sovjetske jedinice zadržati na poslednjoj utvrđenoj liniji pred Odom, Pomorskim bedemom i međurečnim utvrđenim rejonom. Međutim, već 26. januara divizije 2. oklopne armije generala Bogdanova napale su pojas obezbeđenja Pomorskog bedema, probile ga u rejonu Pila i, ne upuštajući se u borbu za jako utvrđena naselja, nastupale su dalje na zapad.

28. januara tenkisti generala Bogdanova doprli su do glavnog položaja Pomorskog bedema i, pošto su ga probili iz pokreta, produžili su sa odlučnim nastupanjem prema Odri.

Divizije 1. oklopne armije gardijskog generala Katukova koje su dejstvovalе južnije, izbile su 29. januara do

međurečnog utvrđenog rejona i sledećeg dana delom snaga probile neprijateljsku odbranu iz pokreta.

Dok je armija na levom krilu fronta podilazila Odri, na desnom krilu fronta stvorila se komplikovana situacija. 28. januara, pošto su jedinice 2. beloruskog fronta skrenule na sever da bi okružile istočnopruske neprijateljske grupacije, desno krilo 1. beloruskog fronta rasteglo se na liniji dugoj 160 km.

Hitlerovska komanda odlučila je da iskoristi ovu situaciju i izvrši udar u bok glavne grupacije 1. beloruskog fronta, koja je nastupala u pravcu Kostšinja. Zbog toga je neprijatelj pristupio stvaranju snažne grupacije u oblasti Pomorja.

Težeći da brzo izvrši glavni zadatak postavljen pred 1. beloruski front, tj. da izbije na Odru i da se dokopa mostobrana na njenoj zapadnoj obali, komandant fronta, maršal Žukov, odrekao se ofanzivnih dejstava većih razmera na desnom krilu protiv neprijateljske pomorske grupacije. Međutim da bi obezbedio to krilo, morao je da odvoji deo snaga iz udarne grupacije, svoj II ešelon i deo rezervi. Među ovim snagama bila je i 1. armija PV.

31. januara sovjetski čelni odredi izbili su na Odru u rejону severozapadno od Kostšinja, forsirali reku iz pokreta i uspostavili mostobrane na njenoj zapadnoj obali kod Čelina. 3. februara do kraja dana jedinice 1. beloruskog fronta potpuno su očistile od neprijatelja desnu obalu Odre na celoj širini zone napada fronta južno od Cedine.

Na taj način je osnovni zadatak koji je stavljen pred jedinice 1. beloruskog fronta u operaciji Visla — Odra izvršen. Pošto je ovaj deo zadatka bio izvršen, jedinice levog krila i centra 1. beloruskog fronta vodile su borbe za proširivanje i utvrđivanje mostobrana uspostavljenih na zapadnoj obali Odre, dok su jedinice desnog krila fronta, u čijem je sastavu bila takođe 1. armija PV, likvidirale neprijateljske grupacije, opkoljene u Pili, Valču i Hoščenu i odbijale neprijateljske protivnapade iz rejona Stargarda. Pošto je okružena neprijateljska grupacija likvidirana, jedinice desnog krila fronta napadale su na

pojedinim odsecima neprijatelja i napredovale negde do 10 a negde i preko 10 km. Ipak su u rejonu Stargarda hitlerovci uspeli da suzbiju sovjetske jedinice i da napreduju u južnom pravcu 8 do 12 km. 18. februara neprijateljsko napredovanje je zaustavljen.

U iznesenim dejstvima uzela je učešća i 1. armija PV pod komandom generala Stanislava Poplavskog. U II etapi operacije 1. beloruskog fronta Visla — Odra (od 18. januara do 3. februara) 1. armija PV izvršila je marš-manevar od Varšave do Bidgošća u II ešelonu fronta. Posle ovoga ona je uvedena u I ešelon te je u okvirima ofanzivnih dejstava desnog krila fronta probila pojas obezbeđenja, a zatim, kad je operacija Visla — Odra bila već završena, probila je i glavni položaj Pomorskog bedema.

MARŠ-MANEVAR 1. ARMije PV OD VARŠAVE DO BIDGOŠĆA

Posle probroja hitlerovske odbrane na Visli i oslobođenja Varšave, jedinice 1. beloruskog fronta prešle su u odlučno gonjenje neprijatelja. Jedinice desnog krila fronta, u čijem je sastavu bila 1. armija PV, vršile su gonjenje u pravcu Bidgošća, da bi se zatim uputile na zapad prema Odri.

U to vreme su jedinice 2. beloruskog fronta usmerile glavni udar prema Elblongu. Zbog toga levo krilo 2. beloruskog fronta nije moglo da napreduje uporedo sa desnim krilom 1. beloruskog fronta, pa je zato između krila ova dva fronta postepeno nastajao razmak koji se povećavao u srazmeri sa razvojem operacije. Ovu je okolnost mogao iskoristiti neprijatelj i izvršiti protivudar u pravcu juga preko Visle na krilo jedinica 47. armije generala Pjerhorovića, koje su se kretale na desnom krilu 1. beloruskog fronta.

Radi obezbeđenja od te eventualnosti, 1. armija PV, koja se po oslobođenju Varšave prikupila u zapadnim predgrađima, primila je zadatak da se kreće u II ešelonu 1. beloruskog fronta iza jedinica 47. armije i da delom snaga obezbeđuje spoj između frontova.

Izvršavajući ovu zapovest, komandant 1. armije PV formirao je dve grupacije: marševsku i za obezbeđenje. Zadatak druge bio je da uzastopno zauzima linije odbrane duž leve obale Visle u skladu sa napredovanjem marševske grupacije i sa položajem krila oba fronta. Marševska grupacija imala je da izvrši marš u pravcu Bidgošća.

Marš 1. armije PV otpočeo je 19. januara 1945. i, pored teških vremenskih uslova, tekao je u osnovi po planu. 25. januara čelni odredi armije izbili su u visinu Torunja.

Pošto su prošle kroz rejon Bidgošća i ostavile deo snaga da likvidiraju neprijateljske grupe koje su ostale u gradu, jedinice 47. armije, koja je dejstvovala na desnom krilu 1. beloruskog fronta, izbile su svojim čelnim delovima 28. januara na liniju Naklo — Tšemjentovo. Levo od njih, u pravcu Pile i dalje na zapad, uspešno su razvijale operaciju jedinice 2. oklopne armije. Levokrilne jedinice 2. beloruskog fronta približile su se istočnoj obali Visle na odseku Grudjonec — Fordon.

Na spoju frontova počela se stvarati operativna praznina na koju je komandant fronta odlučio da uputi svoj drugi ešelon u kome je bila i 1. armija PV.

Za to vreme glavne snage 1. armije PV, pošto su izvršile marš na krilu fronta, grupisale su se u rejonu Bidgošća.

Posebnu pažnju zaslužuju dejstva 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« koja je od 18. januara dejstvovala u sklopu jedinica 47. armije, maršujući u pravcu Bidgošća.

24. januara u zoru brigada se približila Bidgošću gde su se još držale jake neprijateljske grupe. Jedinice 1. oklopne brigade, zajedno sa sovjetskim jedinicama, u borbama koje su trajale do popodne 26. januara, očistile su grad od neprijatelja.

Uloga i zadatak 1. armije PV u napadu na Pomorski bedem

28. januara uveče komandant 1. armije PV primio je od komandanta 1. beloruskog fronta zapovest da 29. ja-

nuara preduzme marš opštim pravcem Vjelovič — Zakšev — Jastrovje u gotovosti da u svojoj zoni dejstva probije neprijateljske linije odbrane na koje nađe, a zatim da nastupanje razvije u pravcu severozapada da bi obezbedio desno krilo fronta.

1. armija imala je zadatak da drži vezu sa sovjetskom konjicom koja je nastupala desno od nje, kao i sa jedinicama 47. armije koja je dejstvovala levo od nje.

Iz zadatka 1. armije PV vidi se da je trebalo da ona ponovo dejstvuje na krilu fronta i da zajedno sa susednim sovjetskim jedinicama obezbeđuje to krilo od mogućih neprijateljskih protivudara. Istovremeno se od armije tražilo da odlučno dejstvuje u cilju probijanja onih linija neprijateljske odbrane koje su ulazile u sklop još branjenog severnog dela Pomorskog bedema i da ne dopusti da neprijatelj posedne te linije rezervama koje bi privukao iz dubine.

ZEMLJIŠTE U ZONI DEJSTVA 1. ARMije PV

Pošto je izbila u rejon Bidgošća, 1. armija PV našla se u Pomorju, u pokrajini mnogobrojnih jezera i valovitog zemljišta.

U zoni dejstva armije zemljište je bilo pogodno za organizovanje odbrane. Mnogobrojna jezera, reke i šumski kompleksi otežavali su nastupanje, jer su kanalisali kretanje jedinica u tesnace. Hitlerovci su, dakle, mogli organizovati odbranu relativno malim snagama, zatvarajući prolaze među jezerima, jakim utvrđenjima stavnog tipa.

Najnepogodniji za napad bio je zemljišni odsek između reka Gvide i Dobžice. To je bio teren gustih šumskih kompleksa sa mnogim rečicama i potocima. Najveću prepreku predstavlja je lanac jezera: Dobre — Zdbično — Smolno — Lubjanka. Duž ovih jezera protezao se prirodni terenski greben. Nastupati se moglo jedino preko prevlaka među jezerima. Zbog toga su mogućnosti za upotrebu tenkova bile veoma ograničene. Tek na liniji puta Čaplinek — Valč

zemljište je bilo nešto pogodnije za nastupanje i upotrebu tenkova.

U tim uslovima je uspeh napada bio uslovljen brzim dejstvom, koja ne bi dopustila neprijatelju da organizuje jaku odbranu na tesnacima. Uspeh je takođe zavisio od ostvarenja iznenadenja koje bi se postiglo usmeravanjem udara na ona mesta gde neprijatelj nije računao na mogućnost napada.

KARAKTERISTIKE POMORSKOG BEDEMA

Takozvani Pomorski bedem sastojao se od nekoliko odbrambenih linija, izgrađivanih u raznim periodima. On je činio jedan od elemenata istočnog sistema utvrđenja hitlerovske Nemačke. Taj sistem sastojao se od istočno-pruskih utvrđenja, Pomorskog bedema, snažne zone utvrđenja međurečnog utvrđenog rejona i, najzad, od utvrđenja na liniji Odre (»Odranska linija«).

Izgradnja Pomorskog bedema otpočela je još 1934. godine na liniji Šćećinek — Dudilani — zapadno od Nadažica — jezera Dobro — Zdbično — Smolno — Lubjanka — selo Valč — Kšiš — Gožov Vjelkopoljski. Ova linija predstavljala je glavni položaj Pomorskog bedema (skica 29).

Kad su se borbena dejstva prenela na neposredne prilaze Nemačkoj, hitlerovska komanda otpočela je grozničavu izgradnju utvrđenja Pomorskog bedema. Hitlerovi su dopunili već postojeća utvrđenja gradeći istovremeno dve nove linije: zaštitni pojas, odnosno pojas obezbeđenja sa prednjim krajem na liniji: zapadna obala Gvide — Vronki — severna obala Varte, kao i pregradni položaj na liniji: 1,5 km zapadno od Nadažica — Vježhovo — Žabin — Borujsko — Orle — Lovič Valecki — kanal Sitnjica.

Prednji kraj pojasa obezbeđenja u zoni napada 1. armije PV protezao se duž lanca brda na zapadnoj obali Gvide. U sistem odbrane ovde su takođe uključena naselja Podgaje, Jastrovje i Ptuša. Pojas obezbeđenja nije imao

železno-betonskih utvrđenja, ali je zato imao dovoljno razrađen sistem poljskih utvrđenja.

Glavni položaj Pomorskog bedema na pravcu nastupanja 1. armije PV protezao se od Dudilana do Nadažica (1,5 km zapadno od ovog naselja). Dalje, duž zapadne obale jezera Dobre — Zdbično — Smolno — Lubjanka, a odatle je polukružno obuhvatao Valč.

Odsek glavnog položaja u zoni napada 1. armije PV bio je potpuno pod šumom sa izuzetkom u rejonu Zdbica. On je na ovom delu imao mnogobrojna železno-betonska skloništa kao i široko razrađen sistem rovova i prepreka. Položaj je bio izgrađen na prirodnoj zemljišnoj kosi. Težište odbrane bilo je na tesnacima između jezera kao i u rejonu Nadažica.

Ukupno se u zoni napada 1. armije nalazilo 35 železno-betonskih bunkera izgrađenih u godinama 1934—1936. i 10 nedovršenih bunkera, građenih u godinama 1944—1945, koji su bili u raznim fazama izgradnje.

Glavni položaj sastojao se većim delom od tri rova. Položaj je bio zaštićen mnogobrojnim protivpešadijskim i protivtenkovskim prerekama, naročito na tesnacima.

Pregradni položaj bio je frontom okrenut na jug i polazio je iz rejona zapadno od železničke stanice Nadažice preko Ilovjeca — Švjerčine i Bendline, posle čega je skretao na jug i okrenut frontom na istok prolazio kroz Žabin, Borujsko, Lovič Valečki. On je činio pogodnu polaznu osnovicu za protivnapade i protivudare u pravcu jugoistoka, a mogao je takođe biti pretvoren u novu liniju odbrane na kojoj bi se zatvarao pravac prema Kolobžegu u slučaju da bude probijen glavni položaj Pomorskog bedema.

PROBOJ POJASA OBEZBEĐENJA POMORSKOG BEDEMA

(Skica 30)

Na prilazima Pomorskom bedemu hitlerovci su uspeli da dovrše odbrambene radove jedino oko Zlotova. U od-

brani toga grada učestvovale su jedinice 32. i 34. pešadijskog puka 15. SS-divizije. Odbrana Zlotova zatvarala je put prema Jastrovju i Švecji, koji je vodio prema važnom odseku glavnog položaja Pomorskog bedema na jezerima Zdbično — Smolno — Lubjanka. Organizujući odbranu Zlotova sa istovremenom odbranom Jastrovja hitlerovci su na tom pravcu, kao i odbranu naselja Podgaje na svom levom krilu, nameravali da uspore napredovanje naših jedinica prema glavnom položaju Pomorskog bedema. Oni su na taj način hteli da dobiju u vremenu dok ne privuku svoje jake rezerve za posedanje glavnog položaja.

Ova njihova namera je ipak osujećena brzim dejstvom divizija 1. armije PV.

Izvršavajući zapovest komandanta fronta, komandant 1. armije PV odlučio je da izvede marš sa obebeđenjem u dve armijske kolone, zaštićujući dobro bokove, i da s nagačima prethodnica iz pokreta probije neprijateljske položaje na koje naiđe.

Kao prethodnica obe armijske kolone trebalo je da maršuju 1. i 4. pešadijska divizija.

Desna armijska kolona, na čijem je čelu marševela 1. pešadijska divizija, otpočela je marš 29. januara ujutru i do večeri 30. januara, bez većih smetnji od strane neprijatelja, podišla je pojasu obezbeđenja Pomorskog bedema.

U prethodnici 4. divizije, koja se kretala na čelu leve armijske kolone, marševarao je 11. pešadijski puk. Pred veče puk se približio istočnoj ivici Zlotova i napadom iz pokreta do zore zauzeo grad, zatim je prešao u gonjenje neprijatelja koji se povlačio, utirući na taj način put ka reci Gvidi.

Tako je, dakle, leva armijska kolona, pošto je zauzela Zlotov, otvorila sebi put ka pojasu obezbeđenja.

Na taj način, zahvaljujući visokom tempu nastupanja sovjetskih jedinica u operaciji Visla — Odra i odlučnom dejstvu divizija 1. armije PV, slomljen je bez velikih napora otpor neprijatelja na prilazima pojasu obezbeđenja.

30. i 31. januara čelne jedinice armije približile su se reci Gvidi na čijoj se zapadnoj obali protezao prednji kraj pojasa obezbeđenja. Severno od 1. armije PV dejstvovala je sovjetska konjica (2. konjički korpus), a južno su bile jedinice 47. armije generala Pjerhorovića.

Hitlerovci su sada postavili težište odbrane pojasa obezbeđenja na reku Gvidu, oslanjajući se na jako utvrđene otporne tačke, pripremljene za kružnu odbranu u selima Podgaje i Jastrovje. Odbranu pojasa obezbeđenja organizovale su jedinice 15. SS-divizije, pukovska grupa »Rode« i niz samostalnih jedinica. Neprijateljski otpor stalno je rastao, pri čemu se moralo računati sa mogućnošću uvođenja u dejstvo njegovih rezervi.

U takvoj situaciji 1. armija PV primila je zadatak da probije pojaz obezbeđenja na pravcu svoga dejstva i izbije na liniju Sipnjevo — Švecja u gotovosti da pristupi proboru glavnog položaja Pomorskog bedema.

Nastojeći da iznenadi neprijatelja i da njegovu odbranu probije iz pokreta, komandant 1. armije PV odlučio je 31. januara da slomi otpor neprijatelja na reci Gvidi snagama prethodnica obeju kolona; snagama prethodnice desne kolone da uništi neprijatelja u rejonu Podgaja i da njegove ostatke goni pravcem Podgaje — Sipnjevo; delom snaga prethodnice leve kolone da zauzme Jastrovje, a glavnim snagama te prethodnice da obide Jastrovje, s juga i goni neprijatelja u pravcu Švecje.

Posle izbijanja na liniju Sipnjevo — Švecja, armija se imala pregrupisati radi nastupanja na glavni položaj Pomorskog bedema.

31. januara predveče, čelne jedinice 1. pešadijske divizije, odbacujući hitlerovska obezbeđenja, stigle su do istočne obale Gvide. Upućeni izviđački delovi ustanovili su da je jaka neprijateljska odbrana postavljena u rejonu Podgaja.

Od 1. februara izjutra 3. pešadijski puk vodio je borbu za Podgaje. Komandant 1. divizije uvodio je uzastopno u borbu ostale snage kako su pristizale, težeći da veže ne-

prijatelja i onemogući mu da organizuje odbranu upotrebom privučenih rezervi. Pokušaj da se zauzme Podgaje iz pokreta ipak nije dao rezultata, mada je neprijatelj pretrpeo znatne gubitke i bio čvrsto vezan borbom. Glavni uzrok ovome bio je nedostatak artiljerijske podrške jer je artiljerija, usled nedostatka pogonskog goriva, bila ostala u pozadini. Borba za Podgaje imala je neobično oštar karakter. Neprijatelj je vršio mnogobrojne protivnapade, pa su pojedini zemljistični objekti više puta prelazili iz ruku u ruke.

Kad je 2. februara uveče pristigla artiljerija, komandant divizije organizovao je noćni napad. Jedinice 1. pešadijske divizije napadale su Podgaje s čela i bokova, te su u krvavim uličnim borbama 3. februara do podne zauzele ovo naselje.

Posle zauzeća Podgaja, 1. pešadijska divizija razvila je gonjenje neprijatelja i 3. februara stigla u rejon istočno od Sipnjeva, gde je trebalo da pređe u II ešelon armije. Na njeno mesto imala je stupiti 6. pešadijska divizija.

Komandant armije istovremeno je organizovao obezbeđenje desnog krila armije snagama koje su marševale u desnoj koloni. Ovo je krilo, naime, bilo u tom periodu otvoreno, a sovjetske jedinice tek su počele pristizati tamo da bi organizovale odbranu.

Dok se 1. pešadijska divizija borila za Podgaje, deo snaga 4. pešadijske divizije napadao je na Jastrovje.

Hitlerovci su Jastrovje bili pretvorili u jaku otpornu tačku, sa brojno jakom posadom koja se sastojala od jedinica 15. SS-divizije, pukovske grupe »Rode« i drugih jedinica. U rejonu Pjecevke i Ptuše nalazili su se položaji jakih borbenih obezbeđenja. No, i pored toga zadatka da se zauzme Jastrovje bio je lakši od zauzimanja Podgaja, zato što su jedinice 47. armije — levi sused — već ranije probile pojas obezbeđenja na pravcu Valča.

Komandant 4. pešadijske divizije, iskoristivši povoljne uslove za manevar s južne strane, odlučio je, saglasno sa odlukom komandanta armije, da delom snaga zauzme

Jastrovje, dok ga je glavninom snaga obišao s juga i izbio u određeni rejon — Švecju.

Komandant divizije poverio je 10. pešadijskom puku zadatku da zauzme Jastrovje. U ovoj akciji imao je sadejstvovati takođe 8. pešadijski puk 3. pešadijske divizije, koji je izbio u rejon Pjecevka istočno od Jastrovja.

Ostale jedinice 4. pešadijske divizije dobile su zadatku da krenu u pravcu Švecje, pošto im 10. pešadijski puk otvorio put.

10. pešadijski puk napao je 1. februara Ptušu na mestu gde se neprijatelj tome najmanje nadao. Pošto je ostvaren iznenađenje, akcija se završila potpunim uspehom.

Pošto je likvidiran neprijateljski otpor u Ptuši, 10. pešadijski puk razvio je nastupanje prema Jastrovju, obuhvatajući ga s juga. Borbe su trajale do noći 2/3. februara kada je zajedničkim naporom 10. puka i naknadno dovedenog 16. pešadijskog puka 6. pešadijske divizije Jastrovje zauzeto. U borbama za Jastrovje karakteristična je bila primena obuhvatnog i obilaznog manevra, korišćenje faktora iznenađenje i pravilan izbor pravca glavnog udara.

Glavne snage 4. pešadijske divizije su još 1. februara, ne čekajući na rezultat borbe za Jastrovje, prošle pored tog naselja s juga i produžile marš u pravcu Švecje, zauzevši je u zoru 2. februara. U tom rejonu došlo je do susreta sa sovjetskim jedinicama koje su još prethodnog dana stigle tamo i vršile izviđanja.

Po naređenju komandanta armije, jedinice divizije prešle su privremeno u odbranu, likvidirajući istovremeno neprijateljska obezbeđenja. U borbama s neprijateljem koji je vršio protivnapade, a koje su trajale do 4. februara, zauzeti su položaji neprijateljskog obezbeđenja u selima Kempina i Zdbice. U ovim borbama uzele su učešća i jedinice 6. pešadijske divizije. Na taj način je 4. pešadijska divizija, posle likvidiranja neprijateljskih obezbeđenja, došla u direktni dodir s glavnim položajem Pomorskog bedema i vršila izviđanje neprijateljskih odbrambenih položaja. U očekivanju napada koji je imao uslediti, koman-

dant divizije izvršio je odgovarajuće grupisanje snaga stavljajući glavne snage na desno krilo.

Pošto je zauzeto Jastrovje, 6. pešadijska divizija je, prema naređenju komandanta armije, otpočela marš na zapad da bi uspostavila dodir sa glavnim položajem Pomorskog bedema na desnom krilu zone nastupanja armije. Približavajući se glavnom položaju Pomorskog bedema jedinice su zauzele 4. februara Sipnjevo, a zatim i Klomino.

4. februara uveče, jedinice 6. pešadijske divizije uspostavile su dorir sa glavnim položajem Pomorskog bedema južno od Nadažica i otpočele boj za Nadažice — istaknutu neprijateljsku otpornu tačku. Na taj način je 1. armija PV, pred kraj dana 4. februara, uspostavila dodir s neprijateljem na prednjem kraju glavnog položaja Pomorskog bedema na celoj širini zone dejstva, izuzev odseka Nadažica gde su se nalazili jaki položaji neprijateljskih borbenih obezbeđenja.

Prema zapovesti komandanta armije, jedinice 1. armije PV izvršile su do 4. februara odgovarajuće pregrupisavanje. Ovde treba naglasiti da su sva pregrupisavanja jedinica, izvršena noću 3/4. februara i na dan 4. februara, učinjena u saglasnosti sa odlukom komandanta armije za napad na glavni položaj Pomorskog bedema. Tu je odluku doneo komandant armije već 3. februara.

Na kraju treba istaći da su se dejstva 1. armije PV u pojasu obezbeđenja odlikovala odlučnošću i smelom primenom obuhvatnog i obilaznog manevra, zaobilazeњem otpornih tačaka neprijatelja i ostavljanjem potrebnih snaga za njihovo blokiranje i uništavanje, pri čemu je deo glavnih snaga armije bio upotrebljen za zauzimanje blokiranih tačaka otpora. Proboj pojasa obezbeđenja napadom iz pokreta bio je u velikom stepenu olakšan dejstvom sovjetskih jedinica koje su napadale na levoj strani i koje su na svom pravcu napada ranije probile pojase obezbeđenja.

Istovremeno treba podvući da je veliku teškoću u borbama za proboj pojasa obezbeđenja predstavljao nedo-

statak artiljerije. Do ovoga je došlo zbog zakašnjenja u dovozu pogonskog goriva.

Brze promene u situaciji zahtevale su od starešina na svim stepenima komandovanja da primenjuju razumnu inicijativu, koju su oni u potpunosti i ispoljili.

Vojnik 1. armije Poljske vojske ispoljio je u ovom periodu borbi veliku hrabrost, izdržljivost i požrtvovanje. Bez obzira na premorenost dugotrajnim i zamornim marševima, on se znao često boriti po nekoliko dana bez prekida i lomiti ogorčeni otpor neprijatelja. Stvaranju ovako visokog morala jedinica u velikoj je meri doprineo dobro organizovan politički rad.

Tako su, dakle, pravilna odluka komandanta armije i njeno vešto ostvarivanje osigurali da pojas obezbeđenja bude probijen iz pokreta i uspostavljen borbeni dodir sa glavnim položajem Pomorskog bedema.

PROBOJ GLAVNOG POLOŽAJA POMORSKOG BEDEMA

(Skica 31)

Procena neprijatelja

Neprijatelj je nesumnjivo planirao da Pomorski bedem posedne specijalno obućenim jedinicama. Međutim, krajnje nepovoljna situacija na istočnom frontu primorala je hitlerovce da te snage iskoriste na drukčiji način nego što su u početku predvideli. U trenutku kad je 1. armija PV uspostavila dodir sa glavnim položajem Pomorskog bedema, tamo nije bilo nikakvih specijalnih jedinica. Posadu utvrđenja činile su jedinice skupljene na brzinu od slušalaca oficirskih škola, zatim nekompletne jedinice koje su bile razbijene u prethodnim borbama a ulazile su u sastav 9. armije i, najzad, od domaćih jedinica narodne odbrane.

U zoni dejstva 1. armije PV otkrivene su sledeće nemачke jedinice koje su posedale glavni položaj Pomorskog bedema:

— divizijska grupa »Ernst« (početkom februara preimenovana u diviziju »Merkiš Fridland«) sastavljena od pukova artiljerijske škole u Bornu i Klominju, koja je dejstvovala kao pešadija; ova divizija imala je u svom sastavu artiljeriju i minobacače i činila je okosnicu jedinica koje su branile glavni položaj;

— bataljoni 48. motorizovanog puka grupe »Rode«;

— delovi bataljona lovaca tenkova »Emil« i »Fridrih«;

— 201. haubički divizion;

— jedinice narodne odbrane i druge manje grupe.

Ukupno je neprijatelj imao oko 11. pešadijskih bataljona, 100 artiljerijskih oruđa za gađanje sa zaklonjenih položaja i minobacača, kao i 40 potivoklopnih oruđa.

ODLUKA KOMANDANTA ARMije

Komandant armije je odlučio da iskoristi prethodnu brzinu nastupanja, pogotovu što se iz toka borbi u pojasu obezbeđenja moglo pretpostaviti da neprijatelj nije dovoljno pripremljen za odbranu. Zbog toga je odlučno dejstvo moglo osigurati potpun uspeh. Komandant armije je predviđeo da se po proboru neprijateljske odbrane uspeh razvija u pravcu severozapada.

Na osnovu podataka o Pomorskom bedemu, do kojih se došlo borbom i izviđanjem, utvrđeno je da je slaba tačka u neprijateljskoj odbrani bio pošumljeni i podvodni rejon severno od jezera Dobre. Komandant armije je odlučio da baš tu izvrši glavni udar.

Probor neprijateljske odbrane trebalo je izvršiti na uskim odsecima uz istovremeno izvođenje dejstava koja bi vezala neprijatelja na ostalim odsecima. Komandant armije je duboko ešelonirao jedinice, a ostavio je u svojim rukama i jake specijalne rezerve. Jedinice su dobile zadatak da ovladaju cestom Čaplinek — Valč, a zatim da nastupaju u pravcu severozapada. Odgovarajuće pregrupisavanje trebalo je izvesti još u toku podilaženja glavnom

položaju Pomorskog bedema da bi se ovaj mogao napasti posle kratke pripreme. Ovde treba podvući da komandant armije nije čekao na potpuno grupisanje snaga armije, nego je odlučio da preduzme napad na glavni položaj Pomorskog bedema sa onim snagama koje su mu se našle pri ruci.

Na pravcu glavnog udara bila je stvorena grupacija koja je obezbeđivala nadmoć nad neprijateljem.

Dejstvima jedinica 1. armije Poljske vojske išla je na ruku, u prvom redu, okolnost što je izabrani pravac glavnog udara predstavljaо potpuno iznenadenje za neprijatelja. Neprijatelj nije računao da će biti preduzeta dejstva u tom rejonu, naročito zbog toga što je teren bio močvaran i gusto pošumljen.

Prema svemu ovome, odluka komandanta 1. armije PV obezbeđivala je izvršenje zadatka koji je postavila komanda fronta, tj. probor glavnog položaja Pomorskog bedema i posle toga razvijanje uspeha u dubinu.

Borbe u vremenu od 5. do 8. februara

Komandant 4. pešadijske divizije grupisao je svoje jedinice u dva ešelona, odredivši desnokrilni 11. pešadijski puk za izvršenje glavnog udara. Nastupanje divizije otpočelo je 5. februara u 9 časova. Udar 11. pešadijskog puka iznenadio je neprijatelja koji nije očekivao da će napadač baš tamo usmeriti svoj glavni udar.

Bataljoni prvog ešelona 11. pešadijskog puka, pošto su probili prednji kraj neprijateljske odbrane, izbili su u rejon stanice Dobžica i ceste, ostvarivši probor na jednom delu glavnog položaja. Ipak su hitlerovci, kad su došli k sebi od iznenadenja, uspeli da zatvore probor.

U toj situaciji komandant 4. divizije uveo je u borbu svoj II ešelon (10. pešadijski puk) da bi otvorio blokirani probor i razvio uspeh, a istovremeno ojačao krila probora. Jedinice koje su uvedene u borbu ispunile su taj zadatak i povezale se sa istaknutim jedinicama 11. pešadijskog

puka koje su se borile u rejonu stanice Dobžica. 6. februara jedinice divizije, razvijajući nastupanje i odbijajući mnogobrojne neprijateljske protivnapade, usmerene na bokove, zauzele su deo ceste Valč — Čaplinek jugoistočno od Rudeka.

U međuvremenu je na levom krilu 4. divizije jedan od bataljona otpočeo 6. februara napad na prevlaku između jezera Smolno i Lubjanka i uklonio se u neprijateljsku odbranu.

Na desnom krilu armije jedinice 6. pešadijske divizije vodile su oštре borbe za Nadažice i sadejstvovale sa 4. pešadijskom divizijom u probijanju neprijateljske odbrane severno od jezera Dobre. 6. februara je 18. pešadijski puk, produžavajući nastupanje, prodro do Nadažica, i zauzeo ih. Dalji pokret na zapad je zaustavljen jakom vatrom mitraljeza i artiljerije iz šuma koje leže zapadno od Nadažica. Upravo tamo se protezao glavni položaj Pomorskog bedema i tamo se nalazio naročito jako utvrđeni njegov spoj sa pregradnim položajem.

Zauzećem Nadažica došlo se u dodir sa glavnim položajem Pomorskog bedema, a i na desnom krilu armije. Borbom 6. pešadijske divizije čvrsto je vezan neprijatelj i onemogućeno mu je pregrupisavanje snaga kao i izvršenje protivnapada većim snagama na severno krilo klinja probaja. Pored toga, angažovanje 6. pešadijske divizije na pravcu Nadažica i privlačenje na njen pravac većih snaga armije, što je sve neprijatelj izviđanjem iz vazduha mogao ustanoviti, dovelo je u zabunu hitlerovcsku komandu u pogledu stvarnog pravca glavnog udara.

Što se tiče delatnosti neprijatelja on je posle izvršenog ukljinjavanja u njegovu odbranu pred front 1. armije PV u toku 6. februara prebacio sveže snage, težeći da zadrži dalje nastupanje armije da bi, pošto pristignu nove snage (koje su očekivane oko 10. februara), izvršio protivudar i likvidirao proboj. Bili su to puk »Šnajder«, SS-brigada »Šnajder« i puk »Dojče krone«.

Na osnovu analize situacije koja je stvorena 6. februara, komandant 1. armije PV odlučio je da iskoristi

postignuti uspeh i da uvede 1. pešadijsku diviziju zajedno sa 4. divizijom radi proširenja proboga, da bi tako probio glavni položaj Pomorskog bedema u rejonu zapadno od Nadažica, zaobilazeći ovo naselje i vršeći udar iz rejona jugozapadno od Nadažica u pravcu severozapada. Na desnom krilu armije trebalo je, pored toga, izvršiti pregrupisavanje snaga.

7. februara izjutra na spoju 6. i 4. pešadijske divizije uvedena je sa linije ceste u borbu 1. pešadijska divizija. Jedinice divizije zauzele su selo Rutki, odbijajući neprijateljske protivnapade, a istovremeno su noću 7/8. februara zauzele selo Vjelboki.

Pukovi 4. pešadijske divizije, odbijajući stalno ponavljane neprijateljske protivnapade i primenjujući vrlo smeli manevar, zauzele su u toku noći 7/8. februara selo Golce.

Na desnom krilu armije izvršeno je pregrupisavanje pa je 6. pešadijska divizija prebačena južno od Nadažica, dok su u rejon Nadažica dovedeni pukovi 3. pešadijske divizije. Nastupanje koje su preduzele jedinice 6. pešadijske divizije nije dalo većih rezultata.

Tako je, dakle, borbama vođenim 7. februara, zahvaljujući uvođenju 1. pešadijske divizije, produbljen i proširen probog u neprijateljskoj odbrani koji je bio napravljen prethodnih dana. Dejstva na desnom krilu, iako nisu imala značajnijeg uspeha, čvrsto su vezala neprijatelja, ne dopuštajući mu da vrši prebacivanje snaga s toga pravca na pravac glavnog udara. 1. armija PV uhvatila se, dakle, većinom svojih snaga u koštač s neprijateljem, zadržavši nadmoć na glavnom pravcu udara i punu inicijativu dejstava. To je dopuštalo komandantu armije da slobodno bira pravac dejstva i da u tom cilju vrši odgovarajući manevar.

7. februara je komandant armije odlučio da iskoristi dotadašnje uspehe, i u nastojanju da brzo likvidira neprijateljski otpor na glavnom položaju, te da dođe u mogućnost da napad razvija u pravcu severozapada, rešio je da 8. februara izvrši napad na dva odvojena pravca: na severozapad i jugozapad. Glavni udar trebalo je da se izvrši

u pravcu severozapada. U borbu je trebalo uvesti snage koje su se još nalazile na raspolaganju komandantu armije.

Napad koji je izvršen 8. februara u pravcu severozapada nije dao očekivane rezultate. Glavni razlog za ovo bila je jaka neprijateljska odbrana na tom pravcu, koja nije bila prethodno otkrivena, zatim zakasnelo stupanje u borbu 2. pešadijske divizije, kao i zakasnelo preduzimanje napada ostalih divizija. To je bio rezultat pogrešnog proračuna vremena, napravljenog u štabu armije. Zbog toga jedinice nisu uspele da izvrše na vreme naređena pregrupisavanja. Izvesne uspehe postigle su samo jedinice 1. pešadijske divizije i novouvedene jedinice 2. divizije.

Mnogo uspešnije razvijala se situacija u pravcu jugozapada. Jedinice 4. pešadijske divizije, koje su nastupale na tom pravcu, zauzele su Kolno i Karsibor. Istovremeno je jedan od pukova, uz podršku teške artiljerije koja je gađala neposredno, napadao neprijateljske bunkere na prevlaci Možica. Na sličan način likvidiran je neprijateljski otpor na prevlaci između jezera Smolno i Lubjanka.

Razvoj borbi vođenih 8. februara pokazao je, dakle, da se neprijatelj uporno branio na severozapadnom pravcu, oslanjajući se na jako utvrđeni odsek pregradnog položaja, koji se nije mogao dobro izvideti, jer je napad na njega otpočeo neposredno posle zauzimanja istaknutih položaja borbenih obezbeđenja u Nadažicama. Istovremeno su borbe toga dana pokazale da je neprijateljski otpor na zapadnom i jugozapadnom pravcu, posle uklinjavanja u glavni položaj Pomorskog bedema, bio dosta slab.

U dotadašnjim borbama zemljavi uslovi nisu omogućavali da se potpuno iskoristi artiljerija (slabe mogućnosti osmatranja), a naročito oklopne jedinice. Sada je armija izšla na teren koji je omogućavao potpuno iskorišćavanje ta dva roda vojske.

Za to vreme jedinice 47. armije, koje je trebalo da nastupaju u pravcu severozapada, levo od 1. armije PV, zadržale su se u borbi za Valč, pri čemu je dobar deo ovih jedinica bio angažovan u borbama za likvidiranje okružene neprijateljske grupacije u rejonu Pile. Na taj način jedi-

nice 47. armije nisu bile u stanju da u najskorije vreme otpočnu sa nastupanjem u pravcu severozapada.

Dejstvujući levo od jedinica 47. armije, jedinice 61. armije, koje su vodile teške borbe na svom desnom krilu, nastupale su opštim pravcem prema Kališu pomorskom.

Sovjetske divizije 3. udarne armije, koje su se borile desno od 1. armije PV, i jedinice 2. konjičkog korpusa odbijale su neprijateljske protivnapade koji su ugrožavali desno krilo fronta i pozadinu 1. armije PV.

Takva operativna situacija, kada su susedi 1. armije PV vodili odbrambene borbe i likvidirali okružene neprijateljske grupacije, ukazivala je na to da pokušaj 1. armije PV da sama produži ofanzivu u pravcu severozapada ne bi dao rezultata. Nastupanje u tom pravcu moglo bi se preduzeti tek kada se likvidira neprijatelj u Valču i kad se izvrši pregrupisavanje snaga u okvirima fronta.

Celokupna situacija ukazivala je, dakle, na potrebu da se uspeh koji je postigla 1. armija PV razvije u pravcu zapada da bi se potpuno probio glavni položaj Pomorskog bedema u sadejstvu sa jedinicama 47. armije koje su jurišale na Valč, da bi se uspostavio dodir sa pregradnim položajem na celoj širini zone napada 1. armije PV i da bi se tako postiglo čvrsto obezbeđenje desnog krila fronta u zoni njenog dejstva.

Razvoj dejstava od 9. do 28. februara

Na osnovu analize stvorene situacije i direktiva komande fronta, komandant 1. armije PV odlučio je da promeni pravac glavnog udara i usmeri ga na zapad a ne na severozapad kako bi zauzeo Miroslavjec i presekao auto-put Miroslavjec — Valč i na taj način probio celu dubinu glavnog položaja u rejonu zapadno od Nadažica, pa tako trajno obezbedio bok fronta u svojoj zoni dejstva. Promena pravca glavnog udara ujedno je olakšavala sadejstvo sa jedinicama generala Pjerhorovića koje su upravo jurišale na Valč.

Komandant armije je odlučio da formira dve grupe: udarnu i za obezbeđenje. Udarna grupa u sastavu 1. i 2. pešadijske divizije, dobro ojačane artiljerijom i tenkovima, dobila je zadatak da zauzme Miroslavjec. Grupa za obezbeđenje trebalo je da štiti severni i južni bok proboga.

Napad je otpočeo 9. februara popodne. U toku ovih dejstava jedan od pukova 2. pešadijske divizije, ojačan samohotkama, zauzeo je 9. februara uveče Klosovo, a pukovi 1. pešadijske divizije Dembolenku, salaš Čepjec i uz podršku teških tenkova — Svjetoslav. Pukovi 4. pešadijske divizije takođe su napredovali u pravcu juga.

Noću 9/10. februara dati su određeni zadaci i izvršeno je odgovarajuće pregrupisavanje, posle čega je 10. februara u 11 časova otpočelo opšte nastupanje udarne grupe. U zoni 2. pešadijske divizije napadu je prethodilo nasilno izviđanje na pravcu Lipja. Pošto je Lipje zauzeto, u napad su krenuli pukovi I ešelona uz podršku tenkova 1. oklopne brigade i samohotke 13. oklopnog artiljerijskog puka. Slomivši neprijateljski otpor, pukovi su uspešno napredovali.

U 11 časova u napad je krenula i 1. pešadijska divizija. Pred frontom divizije neprijatelj je pružao ogorčen otpor oslanjajući se na brda, šume i jezera. Jedinice divizije zauzele su Laski Valecke i Gurnjice, te razvijale nastupanje na zapad. Dotle je 2. pešadijski puk podišao selu Pjecnjiku koje je neprijatelj uporno branio. Pošto je teško bilo zauzeti selo napadom s fronta, puk ga je obišao sa severa i uputio se prema Miroslavjecu, ostavivši samo male snage da vezuju neprijatelja u Pjecnjiku.

Nastupanje udarne grupacije razvijalo se, dakle uspešno. Posle zauzimanja Lipja i Laski Valeckih, na tenkove 2. i 3. bataljona 1. oklopne brigade postavljene su kao desant čete automatičara 5. i 6. pešadijskog puka.¹⁾ Ten-

¹⁾ Problem ovog desanta nije potpuno razjašnjen. U dokumentaciji postoje znatna neslaganja o ovom pitanju. Treba pri tome naglasiti da je dokumentacija koja se odnosi na dejstva na dan 10. februara, uopšte štura i protivrečna. To ne dopušta da se izvrši tačna rekonstrukcija toka dejstava.

kovi su sa desantom automatičara prestigli pešadiju i ušli u šumu zapadno od Topožika. Iznenaden brzinom udara, neprijatelj se dao u bekstvo, ostavljajući mnogo opreme i materijala, među kojim i artiljeriju na vatrenim položajima. Oko 15 časova tenkovi su, idući ispred pešadije za 5—6 km, izišli iz šume i usmerili se prema Miroslavjecu. U to vreme neprijatelj je sa 25 aviona izvršio avio-udar na tenkove ne nanevši im ipak gubitke u materijalu, dok je desant pretrpeo samo neznatne gubitke. I pored ovog napada tenkovi su produžili sa nastupanjem. 2. tenkovski bataljon, zbog blatnjavog terena istočno od Miroslavjeca, kretao se u koloni, poslavši ispred sebe izviđački vod. Neprijatelj je propustio izviđače, a zatim kada se bataljon približio gradu, otvorio je na njega jaku vatru iz protivtenkovske artiljerije i pancerfausta (ručnih bacača). Tu su 4 tenka spaljena a 3 oštećena. Bataljon je bio prinuđen da se povuče na brdo istočno od Miroslavjeca, odakle je vatom dejstvovao na neprijatelja. 3. tenkovski bataljon je u to vreme izbio u rejon brda severno od Miroslavjeca i stavio pod vatru put koji iz grada vodi na sever.

Kao što je utvrđeno, 10. februara su posadu Miroslavjeca činile jedinice divizije »Merkiš Fridland«. To nije bila neka naročita jedinica, već skrpljena od delova koji su se povlačili pred udarima 1. armije PV. Od novih jedinica ustanovljen je jedino 2. bataljon 139. puka. Pošto se orijentisao u pogledu namera naših jedinica i otkrio pravac glavnog udara, neprijatelj je težio da po svaku cenu zadrži Miroslavjec. Padom Miroslavjeca, naime, bio bi presečen put za odstupanje neprijateljskoj valčkoj grupaciji. Pored toga, svakog dana očekivao je da mu pristignu sveže snage pa je, dakle, bilo u pitanju da se grad održi makar nekoliko dana, da bi se zatim njegova posada popunila novim snagama i da bi se organizovala čvrsta odbrana, uključivanjem Miroslavjeca u sistem odbrane pregradnog položaja Pomorskog bedema.

Ove namere neprijatelja su ipak osujećene, zahvaljujući iznenadenju, koje je postignuto brzim tempom i odlučnim nastupanjem jedinica 1. armije PV.

Između 17 i 18 časova jedinice 5. i 6. kao i 1. pešadijskog puka izbile su na zapadnu ivicu šuma istočno od Miroslavjeca. Na tenkove i samohotke 2. bataljona i na tenkove 2. čete 4. tenkovskog puka postavljen je pešadijski desant iz 6. i 1. pešadijskog puka (dopunjajući ranije pridati desant automatičara), pa je preduzet napad na Miroslavjec. 1. tenkovski bataljon je vatrom s mesta podržavao juriš. Neprijatelj je ponovio napad iz vazduha na jedinice koje su napadale, ali ovoga puta manjim snagama. Ovaj napad nije zadržao napredovanje naših jedinica. Tenkovi sa pešadijskim desantom probili su se u grad i otpočeli ulične borbe.

Za tenkovima i desantom stupile su u borbu za Miroslavjec glavne snage 6. pešadijskog puka, 5. pešadijski i ostatak snaga 1. pešadijskog puka. Posle dvočasovnih žestokih uličnih borbi Miroslavjec je zauzet, posle čega je organizovana kružna odbrana grada, da bi se obezbedilo od protivakcija neprijatelja.

Noću 10/11. februara 3. pešadijski puk, koji je doveden iz II ešelona 1. pešadijske divizije, uveden je u borbu. On je zauzeo Jablonovo, a zatim i Pječnjik.

U toku dana 10. februara jedinice koje su štitile severni bok armije ograničile su se na dejstva kojima su neprijatelja vezivala i izviđala ga.

Na jugozapadnom pravcu 10. februara u 8 časova, posle kratke artiljerijske pripreme otpočela je napad 4. pešadijska divizija sa zadatkom da što pre zauzme auto-put Valč — Miroslavjec. Taj je auto-put predstavljao poslednji pravac kojim je neprijatelj mogao da se povuče iz Valča, koji su napadale jedinice 47. armije. Da bi održali ovaj put u svojim rukama, hitlerovci su u tom rejonu uveli u borbu sveže snage i organizovali severno od puta jake položaje za odbranu.

U takvoj situaciji komandant 4. pešadijske divizije izvršio je napad na krilo neprijateljske odbrane, pa je uspeo da zauzme neprijateljsku otpornu tačku u salašima Bobrovo i Omulno, a istovremeno da preseče auto-put u rejonu Pilave.

Za to vreme je deo snaga 47. armije obuhvatio Valč s juga i razvijao nastupanje u pravcu severozapada prema Miroslavjecu. Tako se, dakle, po zauzimanju Miroslavjeca 10. februara i, pošto je 1. armija PV presekla auto-put Valč — Miroslavjec, hitlerovska grupacija u rejonu Valča našla u okruženju. Istovremeno je 1. armija PV probila na celoj dubini glavni položaj Pomorskog bedema.

Dubok prodor udarne grupe doveo je do stvaranja praznine između ove grupe i desnog krila armije koje je ostalo u odbrani. Neprijateljski protivudar u taj međuprostor mogao je dovesti do razdvajanja snaga armije. Da bi se to izbeglo, komandant 1. armije PV odlučio je da proširi proboj u pravcu severa i popuni nastalu prazninu.

Da bi se to postiglo 2. pešadijska divizija dobila je zadatak da iz rejona Miroslavjeca izvrši napad opštim pravcem prema Žabinu.

1. pešadijska divizija trebalo je da organizuje odbranu u rejonu Miroslavjeca i da izvodi manja ofanzivna dejstva u pravcu Loviča Valeckog.

4. pešadijska divizija dobila je zadatak da potpuno ovlađa putem Valč — Miroslavjec i sadejstvuje sa jedinicama 47. armije pri likvidiranju hitlerovske grupacije, okružene u rejonu Valča, ne dopuštajući neprijatelju da se povuče u pravcu severa.

Dejstva 2. pešadijske divizije počela su 11. februara u 11 časova. Odbijajući protivnapade neprijatelja, jedinice divizije približile su se Borujsku i Žabinu, ali pokušaj zauzimanja ovih naselja nije uspeo.

1. pešadijska divizija organizovala je 11. februara odbranu rejona Miroslovjeca i uništavala neprijatelja u okolnim šumama, a 4. pešadijska divizija potpuno je ovlađala putem Valč — Miroslavjec, sprečivši pokušaje pojedinih neprijateljskih grupa da se probiju na sever.

12. februara je 2. pešadijska divizija ponovila napad na Borujsko i Žabin, ali ni ovog puta nije postignut uspeh. 1. pešadijska divizija izvršila je naređene ofanzivne akcije u pravcu Loviča Valeckog i zauzela ovo naselje.

Jedinice 4. pešadijske divizije očistile su šumu istočno od jezera Betinj, uništivši hitlerovce koji su se tamo krili i pokušavali da se probiju na sever. Pošto je završeno likvidiranje neprijateljske grupacije u rejonu Valča, komandant 1. armije PV naredio je 4. pešadijskoj diviziji da pređe u rezervu armije i da se zadrži u rejonu koji je dotad držala.

Divizije koje su dejstvovalе на desnom krilu 1. armije PV bile su u to vreme u odbrani, odbijajući neprijateljske pokušaje nasilnog izviđanja. U njima su takođe izvršena izvesna pregrupisavanja.

Tako je, dakle, 1. armija PV, borbama koje je vodila 11. i 12. februara, došla u dodir s neprijateljskim pregradnim položajem na celoj širini svoje zone dejstva, a ujedno je sadejstvovalа sa jedinicama 47. armije u likvidiranju neprijateljske grupacije okružene u rejonu Valča.

Posle borbi vođenih 12. februara front 1. armije PV bio je širok 60 km (od Nadažica do Miroslavjeca). Držanjem zauzete linije čvrsto je obezbeđivano desno krilo fronta u zoni dejstva armije. Istovremeno je u toku borbi utvrđeno da je pregradni položaj Pomorskog bedema vrlo jak. Neprijatelj je doveo sveže snage da na njemu organizuje otpor, a istovremeno je prikupljaо rezerve iza ovog položaja. Jedinice 1. armije, koje su od Varšave do ovog rejona izvršile marš dug nekoliko stotina kilometara, a od kraja januara neprekidno učestvovalе u borbama, bile su zamorene, pa im je bio potreban odmor.

U to vreme su jedinice 1. beloruskog fronta utvrđivale mostobrane na Odri, odbijale protivnapade Nemaca u rejonu Stargarda, likvidirale neprijateljske grupacije opkoljene u Poznanju i Pili, dok su na ostalim odseцима (na desnom krilu) izvodile lokalne akcije, kojima su obezbeđivale glavne snage i pozadinu fronta prema neprijateljskoj primorskoj grupaciji. Jedinice 47. armije koje su se borile levo od 1. armije PV bile su »izbačene« iz fronta posle zauzeća Valča, jer su na levo krilo 1. armije PV u rejonu Miroslavjeca izbile jedinice 61. armije. U okvirima

fronta moral je, dakle, da nastupi odgovarajuće pregrupisavanje snaga.

Komandant 1. armije PV odlučio je da organizuje privremenu odbranu na dostignutoj liniji, da izvodi intenzivna izviđačka dejstva i lokalne ofanzivne akcije kojima bi čvrsto vezivao neprijatelja.

Saglasno toj odluci, divizije i pukovi 1. armije PV pristupili su, 13. februara, organizovanju odbrane na dostignutoj liniji.

Istovremeno su u toku 13, 14. i 19. februara izvedene intenzivne lokalne ofanzivne akcije, koje nisu dale značajnije rezultate, sem što su vezivale neprijateljske snage i omogućile izviđanje njegove odbrane.

Do kraja februara divizije 1. armije PV izgrađivale su sistem odbrane i vršile izviđanja neprijatelja.

Naređenjima komandanta 1. armije PV regulisana je organizacija i način izgradnje odbrane. Prema ovim naređenjima bila su do 24. februara izvršena odgovarajuća pregrupisvanja. Divizije su svaka u svom pojasu izgrađivale sistem odbrane. Treba istaći da je to bila privremena odbrana, pa je i pregrupisavanje jedinica vršeno s obzirom na predstojeće nastupanje, na pregradni položaj do koga je uskoro trebalo da dođe. Izgradnja odbrane predstavljala je, dakle, u isti mah pripremanje armijskog polaznog rejona za nastupanje.

U periodu odbrane pred pregradnim položajem Pomorskog bedema uništene su takođe neprijateljske grupe koje su se 13. februara pojavile u pozadini armije u zoni između Zlotova i Švecje. To su bile pojedinačne grupe hitlerovaca koje su se probile iz okruženja u rejonu Pile i pokušavale da se probiju na sever kroz pozadinu 1. armije PV.

*

* * *

Proboj glavnog položaja Pomorskog bedema - pruža primer proboja odbrane poljskog tipa sa elementima fortifikacije stalnog tipa, posle kratke pripreme uz iskorišća-

vanje, pre svega, faktora iznenadenje i drugih pogodnih okolnosti, kao što je bila izvesna dezorganizacija neprijateljskih jedinica i njegove dosta oskudne snage. Odluka komandanta armije da izvrši probaj glavnog položaja snagama koje je imao pri ruci, ne čekajući na potpuno prikupljanje armije i težeći da izbegne veća pregrupisanja, izraz je težnje da se dejstvuje odlučno. Zahvaljujući ovome, neprijatelju je onemogućeno da rezervama koje je privlačio posedne na vreme položaje za odbranu. Međutim, snage koje su određene da izvrše prvi udar bile su sasvim male, pa je to dovelo do teških borbi u prvima danima nastupanja na glavni položaj Pomorskog bedema.

Važan činilac koji je doprineo probijanju glavnog položaja Pomorskog bedema bilo je prethodno brzo razbijanje neprijateljskih jedinica u pojasu obezbeđenja. Zbog ovoga hitlerovska komanda nije uspela da privuče rezerve kojima bi posela glavni položaj. Neprijatelj je uspeo da privuče sveže snage tek u periodu kada je 1. armija PV uspostavila borbeni dodir sa pregradnim položajima. Za protivdejstvo ovim rezervama bilo je, međutim već kasno s obzirom na razmere izvršenog probaja i na opasnost da pregradni položaj bude takođe probijen iz pokreta. Hitlerovci su, dakle, bili primorani da privučene rezerve iskoriste za odbranu pregradnog položaja.

Dejstva 1. armije PV na glavnom položaju Pomorskog bedema karakterišu: pravilnost izbora glavnog pravca udara, manevarska sposobnost u toku dejstava i gipkost komandovanja.

Duboko grupisanje jedinica, kako u okviru armije tako i u okvirima taktičkih jedinica, obezbeđivalo je da udarna snaga stalno narasta i pružalo mogućnost komandantima da uspešno utiču na tok dejstava.

Za sve vreme nastupanja komandant armije zadržao je inicijativu u svojim rukama, pa je zahvaljujući tome, bio u mogućnosti da slobodno bira pravac glavnog udara u toku celog nastupanja i da izvodi odgovarajuća pregrupisanja.

Treba istaći da su u ovoj borbi, kao i u prethodnim, za uspeh 1. armije PV veliki značaj imala dejstva sovjetskih jedinica. Zauzimanje Miroslavjeca i uspesi 4. pešadijske divizije u borbama na pravcu puta Valč — Miroslavjec, bili su u velikom stepenu olakšani zahvaljujući tome što neprijatelj nije mogao smelo reagovati svojim snagama, jer mu je glavnina snaga bila angažovana u borbama za Valč. Komanda armije umela je vešto iskoristiti uspehe susednih sovjetskih jedinica, koje su nastupale uporedno s armijom.

Treba isto tako istaći da su duboko ukljinjavanje u neprijateljsku odbranu i presecanje puta Valč — Miroslavjec, koje su izvršile jedinice 1. armije PV, predstavljali značajnu pomoć sovjetskim jedinicama koje su opkoljavale neprijateljsku grupaciju u rejonu Valča, jer je dejstvima 1. armije PV bio presečen put hitlerovskom garnizonu za povlačenje iz Valča.

Uspesi jedinica 1. armije PV bili su takođe u dobroj meri uslovljeni dobro organizovanim i pravilno vođenim političkim radom. Ogromni napori političkog aparata, koji je tesno sarađivao sa komandnim, osiguravao je održavanje moralno-političkog stanja na visokom stepenu u vreme najtežih borbi koje su trajale gotovo neprekidno.

OPERATIVNA SITUACIJA NA POMORJU U PERIODU FEBRUAR — MART 1945.

(Skica 32)

U periodu februar-mart 1945. godine Sovjetska armija je uspešno izvodila veliku nastupnu operaciju koja je ušla u istoriju velikog otadžbinskog rata pod nazivom »istočno-pomorska operacija«. Ta je operacija izvođena u povoljnoj strategijskoj situaciji koja je nastupila posle januarske ofanzive Sovjetske armije.

Početkom februara 1945. raspored snaga obeju strana na desnom krilu sovjetsko-nemačkog fronta bio je sledeći:

Jedinice 2. pribaltičkog fronta blokirale su kurlandsku grupaciju neprijateljskih jedinica.

Jedinice 3. beloruskog fronta, u sadejstvu sa jedinicama desnog krila 2. beloruskog fronta, likvidirale su okruženu neprijateljsku istočnoprusku grupaciju.

Jedinice 2. beloruskog fronta, pod komandom maršala Rokosovskog, izbile su na obalu zaliva i donji tok Visle. Jedinice levog krila fronta forsirale su Vislu u rejonu severoistočno od Bidgošća i, nastupajući duž leve obale Visle u pravcu severozapada, proširile zauzeti mostobran. Protiv jedinica 2. beloruskog fronta dejstvovala je 2. nemачka armija koja je ulazila u sastav grupe armija »Visla«.

Jedinice 1. beloruskog fronta, po završetku operacije Visla — Odra, vodile su divizijama desnog krila borbe u južnom delu zapadnog Pomorja na širokom frontu, dok su se divizije centra i levog krila borile za proširivanje i učvršćivanje mostobrana na Odri, uspostavljenih u rejonu Kostšina i Frankfurta. Naspram jedinica desnog krila fronta branila se neprijateljska 11. armija i deo snaga 2. armije, koje su ulazile u sastav grupe armija »Visla«, dok se pred jedinicama centra i levog krila branila nemачka 9. armija.

Hitlerovska komanda težila je da jedinice 2. pribaltičkog i 3. beloruskog fronta veže dejstvima, upotrebljavajući preostale jedinice kurlandske i istočnopruske grupacije, kako ne bi dopustila da jedinice ovih frontova budu upotrebljene na berlinskom pravcu. Pored toga, hitlerovska je komanda, imajući u vidu ugroženost Berlina, mnogo polagala na to da zadrži u rukama Pomorje. Sa Pomorja je, naime, bilo moguće udariti u desni bok jedinica 1. beloruskog fronta i ugroziti sovjetske jedinice koje su dejstvovalе na berlinskom pravcu. U tom cilju neprijatelj je nastojao da zadrži nastupanje jedinica 2. beloruskog fronta snagama svoje 2. armije, dok je snagama 11. armije pokušavao da u rejonu Stargarda izvrši protivudar u bok jedinica 1. beloruskog fronta. 3. oklopna armija, koja je bila u rezervi grupe armija »Visla«, nalazila se u rejonu Šćećina, gde je bila popunjavana.

S obzirom na nastalu situaciju, sovjetska Vrhovna komanda odlučila je da istovremeno sa proširivanjem i utvrđivanjem mostobrana na zapadnoj obali Odre uništi neprijateljsku pomorsku grupaciju i tako obezbedi bok svoje grupacije koja je dejstvovala na berlinskom pravcu. U tom cilju planirana je istočnopomorska nastupna operacija.

Zadatak razbijanja neprijateljske pomorske grupacije bio je u početku poveren 2. beloruskom frontu. Taj je front trebalo da svoje jedinice sa desnog krila i odseke fronta koje su one držale, preda 3. beloruskom frontu, dok je snagama centra i levog krila imao da ovlada Pomorjem od Gdansksa do Šćećina i izbije na obalu Baltika.

Prva etapa operacije trajala je od 10. do 23. februara 1945. godine.

10. februara izjutra jedinice 2. beloruskog fronta prešle su u nastupanje sa linije Grudjonc — Helmino — Senpolno. Nastupanje je vršeno u neobično teškim zemljишnim uslovima i uz jak otpor neprijatelja. Posle žestokih borbi u periodu od 10. do 19. februara jedinice fronta napredovale su jedva 50—70 km. 19. februara komanda fronta je privremeno obustavila nastupanje da bi privukla rezerve i izvršila potrebno pregrupisavanje.

Hitlerovska komanda, produžavajući pojačavanje svoje pomorske grupacije, prebacila je do 20. februara morskim putem 4 pešadijske divizije iz sastava kurlandske grupacije da bi ojačala grupu armija »Visla«. Jedinice ove grupe armija, ne postigavši uspeh u rejonu Stargarda, prešle su u odbranu na celom frontu od Visle do Odre.

20. februara je raspored neprijateljskih jedinica bio sledeći: pred jedinicama 2. beloruskog fronta branile su se divizije nemačke 2. armije, protiv jedinica desnog krila 1. beloruskog fronta borile su se jedinice 10. SS-korpusa, 3. i 39. oklopног korpusa i 2. teritorijalnog korpusa 11. armije. Ukupno je neprijatelj u Pomorju imao oko 42 divizije.

Hitlerovske jedinice branile su se na blagovremeno pripremljenim položajima i na onom delu Pomorskog

bedema na kome su se još držale. Linija neprijateljske odbrane, koja se protezala od Visle do Odre, bila je izgrađena u toku 15—20 dana i sastojala se od 2—5 linija rovova. Ukupna dubina tog položaja nije premašivala 3—5 km.

Sovjetska Vrhovna komanda, polazeći od činjenice da je potrebno brzo likvidirati opasnost na desnom krilu jedinica koje operišu na berlinskom pravcu, odlučila je da za ofanzivu na Pomorje, pored 2. beloruskog fronta, angažuje i jedinice desnog krila 1. beloruskog fronta.

Zamisao Vrhovne komande bila je da se zajedničkim udarom krila 2. i 1. beloruskog fronta raseče nemačka primorska grupacija i da se izbije na Baltik u rejonu Košalina i Kolobžega. Zatim je neprijateljsku grupaciju trebalo uništavati deo po deo, napadom 2. beloruskog fronta u pravcu istoka, a desnog krila 1. beloruskog fronta u pravcu zapada.

Saglasno s ovom zamisli, sovjetska Vrhovna komanda je u svojoj direktivi od 17. februara 1945. naredila jedinicama 2. i 1. beloruskog fronta da odlučnim udarom razbiju 2. i 11. armiju grupe armija »Visla«.

2. beloruski front trebalo je da izvrši glavni udar levim krilom u pravcu Košalina, da u sadejstvu sa jedinicama desnog krila 1. beloruskog fronta raseče neprijateljsku grupaciju, izbije na Baltik, a zatim, nastupajući u pravcu Gdanska, da razbijje 2. nemačku armiju i organizuje odbranu baltičke obale.

1. beloruski front imao je zadatak da nastupa s nagađama svog desnog krila u pravcu Kolobžega, da u sadejstvu s jedinicama levog krila 2. beloruskog fronta raseče neprijateljsku grupaciju i da izbije na Baltik. Zatim je imao da nastupa prema naseljima: Kamjenj, Golenjov, Donbje, da uništi jedinice 11. neprijateljske armije i izbije na obalu Pomorskog i Šćećinskog zaliva, kao i na obale donje Odre.

Jedinice 2. beloruskog fronta ponovile su napad u zoru 24. februara. To je bio početak druge etape istočnopomorske operacije koja je trajala od 24. februara do

4. marta. Glavni udar izvršen je iz rejona jugozapadno od Hojnjica u pravcu Košalina. U toku četiri dana nastupanja, jedinice fronta probile su neprijateljsku odbranu i napredovale oko 70 km.

1. marta počele su da nastupaju jedinice desnog krila 1. beloruskog fronta u čijem je sastavu dejstvovala i 1. armija PV. Posle proboga neprijateljske odbrane, one su uspešno razvijale nastupanje u pravcu severa i severozapada. Po podne su u proboru uvedene 1. i 2. gardijska oklopna armija. Već u toku prvog dana nastupanja divizije 1. beloruskog fronta napredovale su oko 18 km.

Od 2. do 4. marta razvile su se u srednjem delu Pomorja žestoke borbe. Najodlučnija su bila dejstva jedinica 1. beloruskog fronta. Pokretna grupa tog fronta napredovala je 90 km, dok su opštivojne divizije napredovale 65 km.

4. marta oko podne su jedinice 2. beloruskog fronta zauzele Košalin, a čelne tenkovske jedinice izbile su u tom rejonu na obale Baltika. U isto vreme su oklopne divizije 1. beloruskog fronta podišle s juga Kolobžegu. Izbijanjem jedinica 2. i 1. beloruskog fronta u rejon Košalina i južno od Kolobžega, opkoljena je krajem dana 4. marta u rejonu jugoistočno od Bjalogarda neprijateljska grupacija jačine oko 4 divizije, koju su do 7. marta likvidirale jedinice 1. beloruskog fronta.

Posle izbijanja sovjetskih jedinica na Baltik, sovjetska Vrhovna komanda dopunila je 5. marta zadatke koje je ranije dala frontovima. 2. beloruski front imao je da nastupa u pravcu istoka i pošto razbije glavne snage 2. neprijateljske armije, trebalo je da zauzme Gdanjsk i Gdinju i izbije na obalu Gdanskskog zaliva. Jedinice 1. beloruskog fronta trebalo je da snagama desnog krila nastupaju u zapadnom pravcu, a pošto razbiju 11. neprijateljsku armiju — da izbiju na obale Šćećinskog zaliva i donje Odre.

Dejstva koja su se razvila na osnovu pomenutih zadataka predstavljaju sadržinu 3. i 4. etape istočnoprimorske operacije.

U trećoj etapi operacije (5—13. marta) jedinice oba fronta izbile su na obale Baltika od Rede do Kamjenja i dalje na istočnu obalu Šćećinskog zaliva do Donbja. Cela neprijateljska primorska grupacija bila je razdrobljena i uništavana je po delovima. U rejonu Gdanska i Gdinje, kao i na poluotoku Helu, jedinice neprijateljske 2. armije bile su opkoljene sa kopnene strane snagama 2. beloruskog fronta. U rejonu Kolobžega i Donbja jedinice 1. beloruskog fronta blokirale su ostatke jedinica 11. hitlerovske armije.

U IV etapi operacije (14—30. marta) jedinice 1. i 2. beloruskog fronta likvidirale su neprijateljske jedinice koje su bile okružene i blokirane sa kopnene strane.

Jedinice 1. beloruskog fronta zauzele su 18. marta Kolobžeg, pri čemu je značajnu ulogu odigrala 1. armija PV, a 20. marta zauzeto je i Donbje. Jedinice 2. beloruskog fronta, posle žestokih borbi zauzele su 23. marta Sopot, 28. marta Gdinju, a 30. marta Gdansk, završivši tako potpuno razbijanje 2. nemačke armije.

Na taj način su postignuti ciljevi istočno-primorske operacije. Sovjetske jedinice razbile su 2. i 11. hitlerovsku armiju i gotovo potpuno oslobostile Pomorje, izbivši na obale Baltičkog mora od Gdanska do Šćećina i na donju Odru. Opasnost za desni bok sovjetskih snaga, koje su se pripremale za ofanzivu na Berlin, bila je otklonjena. Uspeh operacije omogućio je istovremeno sovjetskoj Vrhovnoj komandi da osloredi jedinice 1. i 2. beloruskog fronta i da ih prebaci na berlinski pravac, što je stvorilo povoljne uslove za napad na Berlin.

U istočnoprimorskoj operaciji, kao što smo već pomenuli, uzela je učešća i 1. armija PV, pod komandom divizijskog generala Poplavskog. U okviru ove operacije 1. armija PV, dejstvujući u sastavu desnokrilne grupacije 1. beloruskog fronta, probijala je pregradni položaj Pomorskog bedema. Razvijajući gonjenje prema moru, ona je učestvovala u likvidiranju opkoljene neprijateljske grupacije i oslobođila je Kolobžeg, izbivši na Baltik od Kolobžega do ušća Odre i dalje duž Šćećinskog zaliva do Stepnjice.

Karakteristike zemljišta u zoni dejstva 1. armije poljske vojske

1. armija PV borila se u zapadnom Pomorju, na zemljištu s mnogobrojnim jezerima, velikim šumskim kompleksima i uzvišicama.

Ispred desnog krila armije, počev od Nadažica pa sve do Sošnjica protezao se neprekidni šumski masiv, koji na sever doseže do linije Ostrorog — Mahlina. Na ovoj liniji nalaze se mnogobrojna jezera. Kroz šumski masiv vodi jedini auto-put iz Valča preko Mahlina i Čaplineka do Polčine — Zdroja. Šuma je ispresecana dosta gustom mrežom poljskih puteva, koji u sezoni proletnjeg otapanja nisu bili pogodni za maršovanje.

Zemljište je na odseku Vješhovo — Borujsko otkriveno, ali obiluje mnogim i dosta velikim uzvišicama. Ispred Borujska nalazi se jedan poveći klanac. Ovuda vodi nekoliko dobrih puteva. U rejonu Žabinka dva duga jezera, Busko i Dramjenko, presecaju puteve koji vode na severozapad.

Ispred levog krila armije južno od Borujska nalazio se takođe veliki šumski kompleks.

Što se tiče vodenih prepreka u zoni nastupanja 1. armije PV tu, pre svega, treba pomenuti mnoga jezera u rejonu Čaplinka koji leži na prevlaci između jezerā, kao i velika jezera Vonsoše i Lubje, koja kanališu kretanje prema Zločenjcu i Dravskom, dakle prema liniji kojom teče Drava. Njena širina iznosi 15—20 metara, dubina oko 1 do 1,5 metara, a brzina matice dosta je velika. Reka protiče kroz dolinu i ima strme obale. Njeno forsiranje nije predstavljalo veliku teškoću za pešadiju, ali je za prebacivanje teške tehnike nužno bilo izgraditi prelaze.

Severno od Drave teren je sasvim otkriven, ali takođe obiluje mnogim uzvišicama i jezerima.

Tako je, dakle, za nastupanje najpogodniji bio odsek između Vješkova i Borujskog. Na ostalom delu zone nastupanja armije borbe su se morale voditi na pošumljenom zemljištu koje je onemogućavalo korišćenje tenkova i ote-

žavalo dejstvo artiljerije. U dubini neprijateljske odbrane armiju je očekivalo forsiranje veće vodene prepreke kakva je bila Drava. Armija je takođe morala voditi borbe za Čaplinek, Zločenjec i Dravsko koji su predstavljali čvorove puteva. Pored toga, zemljište je kanaliso pokrete naših jedinica na tesnace između jezerā, zbog čega je nužno bilo brzo razvijanje nastupanja da bi se neprijatelj onemogućio da organizuje odbranu na prevlakama.

Raspored neprijatelja pred frontom 1. armije PV

Posle gubitka glavnog položaja Pomorskog bedema i Miroslavjeca, neprijatelj je pred frontom 1. armije PV poseo blagovremeno pripremljeni pregradni položaj: Nadažice — Žabin — Kališ pomorski. Hitlerovske jedinice koje su se tu branile dobole su zadatak da ne dopuste da se nastupanje 1. armije PV proširi u pravcu zapada i severa.

Posedanje pregradnog položaja hitlerovci su izvršili svežim snagama, privučenim iz dubine i prebačenim sa drugih frontova. Utvrđeno je, pored toga, da su neprijateljske jedinice primile popunu u ljudstvu i opremi.

Pred frontom naših jedinica branila se hitlerovska divizija »Bervalde«, 163. pešadijska divizija i neke druge manje jedinice. Ove snage ulazile su u sastav 10. SS-korpusa 11. armije. Ukupno je pred frontom 1. armije PV bilo oko 3 pešadijske divizije sa organskom artiljerijom i 30 tenkova.

Pregradni položaj u inžinjerijskom pogledu sastojao se od nekoliko linija rovova. Pored fortifikacijskih objekata stalnog tipa u rejonu Nadažica, neprijatelj je izgradio bunkere poljskog tipa na odseku Bendlino — Borujsko. Na ovom poslednjem odseku nalazilo se i težište odbrane. Ispred prednjeg kraja i u dubini odbrane neprijatelj je postavio gustu mrežu protivpešadijskih i protivtenkovskih minskih polja. Pored minskih polja i žičnih prepreka, na

više odseka pregradnog položaja bili su izgrađeni i protivtenkovski rovovi.

Sve u svemu pregradni položaj imao je karakter blagovremeno pripremljenog položaja poljskog tipa sa relativno velikom gustinom snaga i sredstava. Pretežan deo snaga bio je upotrebljen za odbranu prednjeg kraja odbrane.

ZADATAK I ULOGA 1. ARMije PV U PRIMORSKOJ OPERACIJI

Kao što znamo, posle probroja glavnog položaja Pomorskog bedema u prvoj polovini februara 1945. godine, 1. armija PV uspostavila je borbeni dodir sa pregradnim položajem Pomorskog bedema i prešla privremeno u odbranu na liniji Nadažice — Illovjec — Otsep — k. 199,0 (1,5 km jugoistočno od Žabina) — Lovič Valecki. Vreme koje je provela privremeno u odbrani 1. armija PV iskoristila je za pregrupisavanje snaga, za detaljno izviđanje neprijateljske odbrane, za popunu gubitaka i pripreme za predstojeće nastupanje.

U okvirima operacije 1. beloruskog fronta kojoj je bio cilj da u sadejstvu sa 2. beloruskim frontom likvidira hitlerovsku grupaciju u Pomorju, 1. armija PV dobila je sledeći zadatak: probiti neprijateljski pregradni položaj na odseku Bendlino — Lovič Valecki i do kraja dana 3. marta ovladati linijom Vješhovo — Lubješev — jugoistočna ivica jezera Lubje, posle čega svim snagama goniti neprijatelja u pravcu Kolobžega.

Desno od 1. armije PV imao je dejstvovati 2. konjički korpus. Desno od njega nastupale su već od 24. februara jedinice 2. beloruskog fronta.

Levo od 1. armije PV imala je nastupati sovjetska 3. udarna armija.

Tako je, dakle, 1. armija PV, zajedno sa konjičkim sovjetskim jedinicama, dejstvovala na spoju dva fronta. Već iz zadatka 1. armije PV proizlazilo je da se njena dejstva moraju odvijati u tesnom sadejstvu sa susedima.

Reč je o tome da su zadaci oba suseda bili mnogo dublji nego zadatak 1. armije PV. Susedi su imali zadatak da izbjiju duboko na bokove neprijateljskih snaga koje su se branile pred frontom 1. armije PV, što je njoj u velikoj meri olakšavalo izvršenje zadatka. Pored toga, dejstvo udarne grupacije 2. beloruskog fronta, koja je već 1. marta zauzela rejon Ščećinka, probivši severni deo Pomorskog bedema i izbivši u pozadinu onog dela glavnog položaja Pomorskog bedema koji se još držao u rejonu Nadažica, imala su takođe odlučujući uticaj na uspehe 1. armije PV i konjice koja je dejstvovala desno od nje.

Tako je, dakle, uloga 1. armije PV bila u tome da veže hitlerovske snage koje su se branile pred njenim frontom i da im ne dopusti da se povuku u vreme kada sovjetske jedinice, pošto izbjiju na bokove i u pozadinu neprijatelja, budu zatvarale obruč sa istoka, zapada i severa. Na taj način je 1. armija PV imala da zatvori obruč s juga, pa ju je posle proboga pregradnog položaja očekivao zadatak da sadejstvuje sa sovjetskim jedinicama u likvidiranju raskomadanih i izolovanih neprijateljskih snaga i u istovremenom gonjenju neprijatelja prema moru. Na kraju treba podvući da je pred oba suseda 1. armije PV, kao i pred njom, stajao zadatak da izvedu svojeobraznu operaciju opkoljavanja i likvidiranja neprijateljske operativne grupacije.

ODLUKA KOMANDANTA 1. ARMIJE POLJSKE VOJSKE

(Skica 33)

Prema naredenju komandanta I fronta, proboj je trebalo da se izvrši na levom krilu armije, dok je desno krilo trebalo da ostane u odbrani; napad početi tek pošto bude postignut uspeh na pravcu glavnog udara. To je obezbeđivalo da se na pravcu proboga postigne odlučna nadmoć nad neprijateljem.

Komandant 1. armije PV odlučio je da glavni udar nese pravcem Borujsko — Stavno, tj. levim krilom ar-

mije. Desno krilo armije imalo je zadatak da se brani do časa kada bude postignut uspeh na pravcu glavnog udara, i potom da pređe u nastupanje u pravcu severozapada.

Glavni udar imale su da izvrše 1. i 2. pešadijska divizija koje su bile razvijene u prvom ešelonu, na uskim odsecima prema levom krilu, dok je 4. pešadijska divizija imala da bude u drugom ešelonu iza levog krila. Na ovom krilu je, dakle, grupisan pretežan deo snaga i sredstava, i to dovoljno duboko da bi bilo osigurano postepeno naranjanje udara. Odluka komandanta armije pruža primer vešte primene načela koncentracije snaga na glavnom pravcu dejstva.

RAZVOJ OPERACIJE

(Skica 34)

Period neposrednih priprema za proboj pregradnog položaja trajao je od 24. do 28. februara. U ovom periodu vršen je intenzivan rad komandanata i štabova na organizovanju operacije, dok su jedinice izvršavale potrebna pregrupisavanja. Politički rukovodioci upoznavali su vojnike sa suštinom borbenog zadatka. Neposredno pred početak napada održane su vojnicima konferencije na kojima je istaknut značaj ove operacije u okviru opšte situacije na frontu, a pored toga objašnjavano im je sa kakvim snagama neprijatelj raspolaže i kakvo je njegovo moralno-političko stanje. Mnogo pažnje posvećeno je takođe pitanju najtešnjeg sadejstva između raznih rodova vojske. U tom cilju izvršena je razmena pisama između jedinica koje će sadejstvovati, a organizovane su i uzajamne posete vojnika.

1. marta u 8.30 časova počela je artiljerijska i avio-priprema napada u kojoj je aktivno učestvovala poljska 4. mešovita avio-divizija, posle čega su jedinice levog krila armije krenule u napad. Savladajući terenske teškoće i osvajajući neuništene vatrene tačke neprijatelja, jedinice udarne grupacije armije polako su napredovale.

Naročito žestoke borbe vođene su za jako utvrđenu neprijateljsku otpornu tačku — Borujsko, na koju je napadao 5. pešadijski puk. Nastojeći da ubrza tempo nastupanja, komandant 2. pešadijske divizije uputio je po podne na Borujsko svoj II ešelon i tenkove sa desantom automatičara. Pored toga, komandant armije uputio je tamo i konjičke jedinice.

Upućivanje tako jakih snaga u napad na Borujsko odlučilo je o ishodu borbe. Pešadija je, uz izdašnu pomoć tenkova zauzela Borujsko. Istovremeno je zauzet i južni deo Žabina koji je takođe predstavljao jaku otpornu tačku u sistemu neprijateljske odbrane.

Pri rezimiranju rezultata borbi na dan 1. marta treba istaći da i pored snažne artiljerijske i avio-pripreme nisu uništene sve neprijateljske vatrene tačke. Zbog toga je pešadija imala ozbiljnih teškoča prilikom izvođenja napada. Nastupaju nisu takođe isli na ruku zemljišni i atmosferski uslovi, jer su putevi bili raskvašeni pa je bilo teško kretati se po njima. Zbog svega ovoga, nisu poštignuti svi ciljevi nastupanja koji su bili predviđeni na dan 1. marta.

Na kraju je, položaj 1. marta uveče ipak bio zadovoljavajući. Naime, samim tim što je zauzeta jedna od osnovnih tačaka otpora — Borujsko i što je počela borba za drugu osnovnu otpornu tačku — Žabin, potkopan je ceo sistem neprijateljske odbrane na pregrađnom položaju. Isto tako uspeh levog suseda ugrožavao je desni bok neprijateljske grupacije koja se branila pred frontom 1. armije PV. I jedinice 2. beloruskog fronta, koje su nastupale iz rejona Šćećinka, kretale su se brzo napred, ugrožavajući levi bok neprijatelja koji se nalazio pred frontom 1. armije PV.

Bilo je takođe jasno da je neprijatelj upotrebio glavninu snaga za odbranu prednjeg kraja pregrađnog položaja i da je u toku prvog dana borbi pretrpeo velike gubitke.

Iz prednje ocene proizlazilo je da neprijatelj nije u stanju da pruži dugotrajan otpor te će morati da otpočne sa povlačenjem. Zbog toga je bilo nužno da se brzo slomi

njegov otpor i izvrše pripreme za odlučno gonjenje, kako se hitlerovcima ne bi dopustilo da se odlepe i izvuku iz pripremnog okruženja.

U takvoj situaciji komandant 1. armije PV odlučio je da požuri sa nastupanjem, uvodeći u borbu 4. pešadijsku diviziju iz drugog ešelona na spoju između 1. i 2. divizije.

2. marta, posle kratke ali snažne artiljerijske pripreme, 1. armija PV krenula je u 11 časova u nastupanje na širem frontu, pošto su toga dana počela nastupna dejstva i divizija desnog krila armije koje su dotad bile u odbrani.

6. pešadijska divizija, koja je nastupala desno od 2. divizije, posle borbi koje su trajale ceo dan, zauzela je Svjerčin, Bendlino i Sošnjicu, pa izbila do železničke stanice Vješhovo.

2. pešadijska divizija, uz obilnu podršku tenkova, do mraka je zauzela Žabin, a zatim, sadejstvujući sa pukovima 4. divizije, preduzela je napad na Žabinek. Borba je trajala sa nesmanjenom žestinom preko cele noći. Značajnu ulogu odigrao je ovde ubaćeni pešadijski desant na tenkovima i samohotkama, što je odlučilo o zauzimanju ove neprijateljske otporne tačke.

Na levom krilu armije, 1. pešadijska divizija borila se na pošumljenom terenu koji je otežavao da se potpuno iskoriste sredstva ojačanja. Zbog toga se nastupanje divizije razvijalo relativno sporo.

Jedinice krajnjeg desnog krila armije (3. pešadijska divizija) ostale su do večeri u odbrani, a zatim, ustanovivši kod neprijatelja znake povlačenja ispred njihovog fronta, otpočele su sa nastupanjem.

Kao što je već pomenuto, susedi 1. armije PV energično su razvijali nastupanje, obuhvatajući neprijatelja koji se branio pred frontom armije. Trebalo je, dakle, računati s tim da će neprijatelj početi sa opštim povlačenjem. Zbog toga je 1. armija PV morala biti spremna da otpočne gonjenje, što je bilo i postignuto u toku borbi na dan 2. marta.

Posle proboga neprijateljske odbrane, susedne sovjetske jedinice razvijale su 3. marta odlučno gonjenje neprijatelja. Sovjetska konjica koja je dejstvovala desno od 1. armije, izbila je ispred desnog krila 1. armije za oko 20 km u pravoj liniji.

Levo od 1. armije su jedinice 3. udarne armije vodile borbu severozapadno od Dravska i za grad Lobež. One su odmakle ispred levog krila 1. armije još više nego desni sused.

Već se sasvim jasno ocrtavao pokret sovjetskih jedinica, usmeren na obuhvat hitlerovskih snaga koje su još branile pregradni položaj. U takvoj situaciji neprijatelj je ugrožen okružavanjem, počeo povlačenje ispred fronta 1. armije, pod zaštitom jakih zaštitnica. On je nastojao da se izvuče prema Kolobžegu, odakle je nameravao da evakuše ostatke svojih snaga morskim putem. Međutim, povlačenje neprijatelja primećeno je na vreme, pa su naše jedinice prešle u odlučno gonjenje svim snagama.

3. pešadijska divizija, koja je dejstvovala na desnom krilu armije, vršila je gonjenje prema Čaplineku. Njen 7. pešadijski puk, uz podršku artiljerije i samohotki, najbrže je napredovao pa ga je posle jednočasovne borbe zauzeo.

6. pešadijska divizija slomila je slab otpor neprijatelja i kretala se u pravcu severozapada, sadejstvujući sa jedinicama 2. divizije u zauzimanju Vještova.

2. pešadijska divizija, posle zauzimanja Žabina i Žabineka, otpočela je nastupanje prema Vještovu i Osjeku Dravskom. U početku je zauzeta železnička stanica Vještovo, a zatim, posle naleta poljske avijacije na Vještovo — pešadija i tenkovi zauzeli su taj grad. Borba za Osjak Dravski trajala je sve do 4. marta. Ovde je ponovo s punim uspehom primenjen pešadijski desant na tenkovima i samohotkama.

Pukovi 4. pešadijske divizije uništili su neprijatelja u otpornoj tački na k. 156,1 i do mraka zauzeli Stavno. Noću 2/3. marta pred frontom 1. divizije ustanovljeno je da je neprijatelj između Miroslavjeca i južne obale jezera Lubje

ostavio samo relativno slabe zaštitničke delove. U vezi s tim je komandant divizije naredio svim jedinicama da pređu u gonjenje. Do mraka su jedinice 1. pešadijske divizije izbile na auto-put Žabinek — Sjenjica, zauzimajući niz naselja.

Rezultati borbe na dan 3. marta pokazali su punu pravilnost predviđanja komandanta armije. Neprijatelj je ugrožen opkoljavanjem, otpočeо povlačenje, pružajući otpor jakim zaštitnicama. Ove zaštitnice imale su zadatak da usporavaju nastupanje 1. armije PV kako bi glavne snage 10. SS-korpusa mogle izvršiti manevar povlačenja i izbeći okruženje.

Namera hitlerovaca je ipak osujećena. Sovjetske južne jedinice, krećući se brzo na sever, presekle su hitlerovima put za povlačenje na zapad, dok su oklopne jedinice, koje su uvedene u probor, izbile u pozadinu neprijateljskih jedinica koje su se povlačile. Istovremeno su jedinice 1. armije PV, koje su konačno slomile otpor neprijatelja na pregradnom položaju, prešle svim svojim snagama u gonjenje, osujećujući pokušaje neprijatelja da se odvoji. Najveće napredovanje postignuto je na desnom krilu armije.

Zbog odlučnog napredovanja suseda, kao i uspeha 1. armije, moglo se računati na još veće uspehe u sledećim danima, pri čemu je odlučnim gonjenjem trebalo sprečiti pokušaje neprijatelja da se odvoji i umakne iz obruča koji su oko njega zatvarale sovjetske jedinice.

U takvoj situaciji je komandant armije naredio divizijama da ubrzaju tempo gonjenja.

Izvršavajući naređenje komandanta armije, jedinice su 4. marta otpočele gonjenje određenim pravcima.

Jedinice desnog krila armije gonile su neprijatelja na zemljištu oko jezera i po šumskim masivima. Naše jedinice morale su ovde lomiti otpor neprijateljskih zaštitničkih delova koji su organizovali odbranu duž puteva i na tesnacima između jezera. Uveče su još vodene borbe za Ključevu, Novo Vorovo i Hlebovo, gde je neprijatelj pružio jak

otpor, pa su naše jedinice, koje su se kretale u kolonama, bile prinuđene da se razviju za borbu.

2. pešadijska divizija, čim je zauzela Osjek Dravski, krenula je sa svim pukovima u pravcu Zločenjca.

Neprijateljska artiljerija tukla je auto-put primoravajući pukove da se raščlane. Oko 11 časova uspostavljena je vatrema veza s neprijateljem koji je branio brda južno od Zločenjca. Čelni bataljoni su se razvili i odbacili ga na periferiju grada. Oko 13. časova otpočele su ulične borbe, uz podršku tenkova 1. oklopne brigade i samohotki 13. artiljerijskog oklopног puka. U 16 časova zauzet je grad sve do Drave koja teče kroz njegova severna predgrađa. Neprijateljska vatra sa brda severno od grada ipak je onemogućavala sve pokušaje da se reka forsira iz marša. Tek je te noći 2. pešadijska divizija forsirala reku, a u zoru je produžila gonjenje.

4. pešadijska divizija, pošto je zauzela Stavno, krenula je 4. marta prema zapovesti komandanta armije opštim pravcem prema Dravskom.

Izviđački odred koji je upućen napred približio se Dravskom s južne strane, ali je dočekan jakom vatrom sa periferije grada. Odred je otpočeo borbu dok nije pristigao 12. pešadijski puk koji se brzo razvio za borbu i uz podršku samohotki otpočeo napad na grad. Nastupanje puka bilo je tako brzo da neprijatelj nije uspeo da se povuče s jugoistočne periferije grada kada su tamо prodrle čelne pešadijske jedinice. U centru grada razvile su se ulične borbe. Iznenadeni odlučnim udarom, hitlerovci su se ogorenčeno branili u pojedinim zgradama. Naša pešadija, uz podršku oruđa koja su neposredno gađala, uspešno je likvidirala ovaj otpor. Oko 16 časova zauzet je ceo južni deo grada sve do Drave.

U toj situaciji su ostali pukovi 4. divizije forsirali Dravu severoistočno i zapadno od Dravskog i, sadejstvujući sa 12. pešadijskim pukom koji je frontalno napadao severni deo grada, udarili su na bokove neprijatelja koji se tu branio 5. marta izjutra na severnoj periferiji grada

susrela su se sva 3 puka divizije. Dravsko je bilo oslobođeno.

Dok je 4. pešadijska divizija noćnim napadom zauzimala severni deo Dravskog, jedinice 1. divizije forsrirale su Dravu između Zločenjeca i Dravskog, zauzevši Darškovo i Dalevo gde je zaplenjena velika količina oružja i municije.

Tako je, dakle, 1. armija PV, borbama koje je vodila 4. marta, osuđetila pokušaje neprijatelja koji je nastojao da uspori gonjenje na tesnacima pripremljenim za odbranu između jezera i na liniji Drave. Zahvaljujući svojim odlučnim i brzim dejstvima, jedinice 1. armije slomile su iz pokreta neprijateljski otpor na prevlakama i forsrirale Dravu takođe iz marša. Istovremeno su odlučnim dejstvima zauzeti važni komunikacijski čvorovi — Zločenjec i Dravsko.

Na taj način je konačno slomljen neprijateljski otpor na pregradnom položaju. 1. armija PV izbila je na teren koji je bio pogodniji za gonjenje.

Do 5. marta sovjetske jedinice koje su dejstvovalе на Pomorju razbile su hitlerovce na nekoliko grupa i otpočele borbe za njihovo potpuno uništenje. Jedna od takvih grupa bio je 10. SS-korpus koji je dejstvovao pred frontom 1. armije PV. Sa zapada su ga odsekle jedinice 3. sovjetske udarne armije, sa istoka — sovjetska konjica, a u njegovu pozadinu izbile su jedinice 1. gardijske oklopne armije koje su još 4. marta stigle na obale Baltika zapadno od Kolobžega. Jedinice 1. armije zatvarale su front okruženja s jugoistoka i juga. Pred 1. armijom PV stajao je tada zadatak da likvidira okružene neprijateljske grupe i da produži gonjenje neprijatelja prema moru.

Zapovest komandanta armije, izdata noću 4/5. marta, regulisala je dalji tok dejstava jedinica 1. armije PV. Istovremeno je komandant armije naredio da se organizuje grupa za gonjenje u čiji su sastav ušli konjica, tenkovi i samohotke. Grupa je dobila zadatak da 5. marta izjutra otpočne gonjenje neprijatelja.

Posle forsiranja Drave, jedinice 1. armije PV produžile su 6. marta gonjenje. Divizije desnog krila, koje nisu morale forsirati reku, kao i grupa za gonjenje, postigle su toga dana najveće uspehe. Između ostalog, 3. pešadijska divizija, u sadejstvu sa sovjetskom konjicom, zauzela je Polčin Zdruj, dok je grupa za gonjenje, posle žestoke borbe, zauzela noću 5/6. marta Bježvnjicu. Idućeg dana su prethodnički delovi grupe za gonjenje uspostavili u rejonu Slave dodir sa oklopnim jedinicama generala Katukova, što je značilo da je izvršeno taktičko okruženje neprijatelja u rejonu Švidvina.

Kretanje levokrilnih divizija 1. armije PV bilo je sporije zbog potrebe da se teški materijal prebacuje preko mostova i zbog jakog otpora neprijatelja, pre svega, na prevlakama među jezerima. Naročito žestoke višečasovne borbe vođene su oko mesta Dolgje i Žulte.

6. marta su jedinice armije, razvijajući gonjenje, slomile otpor opkoljenih hitlerovaca južno od Švidvina. Između ostalog, 4. pešadijski puk 2. pešadijske divizije, ojačan teškim tenkovima, primorao je posle kratke ali neobično žestoke borbe, veću grupu hitlerovaca u Klučkovju da se predala. Zarobljeno je preko 1.500 vojnika, zaplenjeno 700 pušaka, uništeno 5 samohotki, 20 puškomitrailjeza i mnogo drugog materijala. Među starešinama koje su jedinice 1. armije zarobile toga dana, nalazio se i komandant 10. SS-korpusa, general Krape.

Rezultat borbi na dan 6. marta bio je da su se jedinice 1. armije PV približile obali Baltičkog mora. Neprijateljski otpor u dubini zapadnog Pomorja bio je već sasvim slomljen. Jedino su se na samoj morskoj obali branile još dve grupe hitlerovskih jedinica — prva u rejonu Kolobžega, a druga — severno od Grifica i u rejonu Donbja.

7. marta je komandant 1. armije PV, po zapovesti komandanta fronta, uputio desno krilo armije još severnije, sa zadatkom da očisti od neprijatelja rejon Kolobžega, dok je levo krilo prebacio u rejon severno od Švidvina, naredivši gotovost za dejstva u pravcu severozapada.

Na taj način se završio slavni period borbi 1. armije PV kojima je bio cilj da se probije pregradni položaj Pomorskog bedema i razvije gonjenje u pravcu Baltičkog mora.

Osnovni oblik političkog rada za vreme borbi za probor pregradnog položaja bili su individualni razgovori, a kad je gonjenje počelo držani su kratki govor i konferencije, na kojima se govorilo o najvažnijim problemima opšte vojnopolitičke situacije i o problemima svakodnevnog života dolične jedinice. Pored svakodnevnih komunikacija, široko je primenjivano izdavanje letaka, »Biltena slave« i slično.

Kad je otpočelo gonjenje, politički aparat ukazivao je vojnicima na značaj ponovnog pripajanja Poljskoj širokih prilaza moru, ukazivao na tradicije borbe za baltičku obalu, podstičući vojнике na maksimalne borbene napore u toku nastupanja ka moru.

*

* * *

1. armija PV izvršila je probijanje pregradnog položaja Pomorskog bedema u okviru istočnopomorske operacije. Probijajući svoj odsek pregradnog položaja ona je za sebe vezala glavne snage neprijateljskog 10. SS-korpusa i nije im dopustila da se odvoje u vreme kada su sovjetske jedinice izbijale na bokove i u pozadinu ove grupacije. U toku daljih dejstava 1. armija PV obrazovala je južni i jugoistočni deo obruča i u sadejstvu sa sovjetskim jedinicama likvidirala je okružene hitlerovske snage.

Probijanje pregradnog položaja pruža primer pravilnog izbora pravca glavnog udara i veštine koncentracije napora armije na glavnom pravcu dejstva. Ovog puta u uslovima neprekidne blagovremeno pripremljene neprijateljske odbrane, glavni udar je bio usmeren na ključne položaje odbrane čijim je zauzimanjem potkopan ceo sistem odbrane. Na taj pravac je komandant armije usmerio

glavninu snaga i sredstava, obezbeđujući na taj način odlučnu nadmoć nad neprijateljem.

Pojedine divizije preduzimale su gonjenje odmah čim su ustanovile da se neprijatelj povlači. Blagovremeno otkrivanje momenta kada je neprijatelj otpočeo povlačenje, bilo je zasluga izviđačke službe koja je dobro radila.

U početku se gonjenje vršilo pokretom celog borbenog poretku pojedinih divizija. Tempo gonjenja prvih dana nije bio brz zbog nepogodnih zemljavičnih uslova, među koje treba ubrojati veliki broj jezera koja su pokrete kanalisala na tesnace, zatim šume i blatnjave puteve. Iskorišćujući zemljavične uslove, neprijatelj je nastojao da zadrži pokret 1. armije PV, organizujući odbranu na prevlakama, u većim naseljima i gradovima (naročito u Zločenjcu i Dravskom) i, najzad, na reci Dravi. Odlučna dejstva naših jedinica ipak su osujetila ove neprijateljske pokušaje. Jedinice 1. armije PV, razvijajući neprekidno gonjenje, slomile su neprijateljski otpor u tesnacima između jezera, iz pokreta su zauzele Zločenjec i Dravsko, forsirale Dravu, a zatim likvidirale okružene neprijateljske snage, stvorivši tako uslove za izbijanje na Baltičko more.

Treba konstatovati takođe da je u periodu o kome je reč, politički aparat svojim požrtvovanim radom primenjujući najpodesnije metode političkog rada, znatno doprineo izvršavanju tako komplikovanih zadataka kao što je probijanje blagovremeno pripremljene neprijateljske odbrane i gonjenje.

Probojem pregradnog položaja Pomorskog bedema 1. armija PV završila je borbe za savladavanje na svom pravcu dejstva ovog jakog pojasa neprijateljske odbrane koji je trebalo da prepreči našim jedinicama put prema Baltiku i Berlinu. Otvarala se nova stranica istorije slavnih borbi 1. armije PV protiv hitlerovskih osvajača — izbijanje na morsku obalu i oslobođenje Kolobžega.

Potpukovnik St. Komornjicki

DIVIZIJE 1. ARMIJE POLJSKE VOJSKE U BORBAMA ZA KOLOBŽEG

(Skica 35)

Dok su vođene borbe za slamanje otpora hitlerovaca na liniji koja je zatvarala prilaze pokrajinama zapadnog Pomorja s juga, jedinice 1. oklopne armije gardijskog generala Katukova, probile su snažnim udarom neprijateljsku odbranu i izbile u njegovu pozadinu, dezorganizujući rukovođenje i parališući neprijateljsku delatnost uzimanjem najvažnijih komunikacijskih čvorova u zapadnom Pomorju, kao što su: Tžebojatov, Grifice, Ploti, Bjalogard. Tempo nastupanja sovjetskih tenkista bio je neobično brz. Već 4. marta u zoru čelne oklopne jedinice stigle su u rejon Kolobžega, zauzevši iz pokreta u 4 časa Rošćenćino, a u 5 časova Zjelenjevo, pa su zatim otpočele borbu za južna predgrađa Kolobžega. Sovjetski tenkisti naišli su ovde već od prvog trenutka na odlučan neprijateljski otpor. U zlotovskom predgrađu hitlerovci su izvršili protivnapad uz podršku vatre protivavionske artillerije koja je upotrebljena za gađanje zemaljskih ciljeva i vatre iz šestocevnih minobacača. U protivnapadu uzeli su učešća i grupe lovaca tenkova naoružane velikim brojem pancerfausta.

S obzirom na to da je sovjetski oklopni odred, koji je ovde upao u grad, bio u stvari prednji odred i nije raspolagao odgovarajućim snagama za proboj neprijateljske

odbrane, tenkisti su se povukli u rejon ciglane Karlsberg, očekujući pristizanje većih snaga.

Kad su stigli ostali delovi ove jedinice, tenkisti su u toku nekoliko sledećih dana vršili manjim snagama izviđanje neprijateljske odbrane, napadajući duž puta koji vodi iz Tšebjatova u Kolobžeg. Napadi, ipak, nisu imali uspeha, pre svega zato što su nedostajale potrebne pešadijske snage koje bi pratile tenkove u napadu. Neprijatelj je na svim odsecima pružao žestok otpor i otvarao artiljerijsku vatru iz oruđa raznih kalibara. Nekoliko tenkova, koji su uspeli da se probiju u grad, uništili su i oštetili gusto raspoređeni loveci tenkova naoružani pancerfaustima.

Pošto je izviđanjem utvrđeno da je odbrana grada dobro organizovana, sovjetski tenkisti nisu više pokušavali da Kolobžeg zauzmu napadom iz pokreta, ali su, ipak, neprekidno izviđali i ometali neprijateljske pokrete u rejonu grada, držeći pod vatrom najvažnije puteve i železničke pruge i očekujući pristizanje pešadije. Prvo je trebalo da stignu jedinice 1. armije PV koje su posle proboga pregradnog položaja Pomorskog bedema u rejonu Vještova i Nadažica dobile zadatak da očiste obale Baltika od Kolobžega do Kamjenja.

Izviđačka dejstva sovjetskih oklopnih jedinica nisu ipak dala pravu sliku odbrane Kolobžega. Tome je doprineo, pre svega, opšti haos koji je vladao u to vreme u samom gradu i njegovoj najbližoj okolini. Ovaj haos nisu izazvale samo neprijateljske pripreme za odbranu, nego još mnogo više civilno stanovništvo koje se u velikom broju sakupilo u Kolobžegu. Iz opšteg haosa mogao se u prvi čas stvoriti utisak da je odbrana Kolobžega na brzinu i nesolidno organizovana. U stvari je ipak bilo drukčije

Gonjenje neprijatelja koje su divizije 1. armije PV vršile u pravcu Baltika, bilo je vrlo naporno. Mnoga jezera, rečice i šume, koje pokrivaju teren Pomorja, uspo-

ravali su pokret jedinica i išli naruku neprijatelju koji se, braneći uske prevlake među jezerima, dejstvima svojih zaštitnica, miniranjem puteva kao i izgradnjom šumskih zaseka i drugih prepreka, trudio da uspori nastupanje naših jedinica.

I pored toga, već četvrtog dana posle zauzeća Vješhova 16. pešadijski puk 6. pešadijske divizije, koji se kretao u prethodnici armije, izbio je 7. marta 1945. prvi na obalu Baltika zapadno od Kolobžega.

Zadatak 1. armije PV u tom periodu bio je da očisti obalu Baltika od Kolobžega do iza Kamjenja, pa je zato za osvajanje Kolobžega mogao biti angažovan samo jedan deo snaga armije. Komandant 1. armije PV general Stanislav Poplavski odredio je, u početku, za napad na Kolobžeg samo divizije svog desnog krila, to jest 3. i 6. pešadijsku diviziju. Ove divizije stigle su na neposredne prilaze Kolobžegu već 7. marta i smenile jedinice 1. oklopne gardijske armije. Sovjetski tenkisti primili su tada, naime, zadatak da usiljenim maršem pređu u rejon Gdinje i Gdanska, da bi uzeli učešća u likvidiranju tamošnje neprijateljske grupacije. U ovim dejstvima uzela je učešća takođe 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata«.

7. marta su se jedinice 6. pešadijske divizije, pošto su podiše gradu, razvile, presekavši neprijatelju puteve na zapad i jug, te su otpočele prve borbe sa istaknutim neprijateljskim jedinicama, odbacujući ih prema centru Kolobžega.

PROCENA NEPRIJATELJA

Pretvaranje Kolobžega u tvrđavu hitlerovci su počeli, po naročitom naređenju svoje Vrhovne komande, još u novembru 1944. Tada je bio izrađen detaljan plan utvrđivanja koji je predviđao izgradnju tri odbrambene linije kojima je grad trebalo da bude opasan. Ovaj plan je izrađen vrlo brižljivo i imao je u vidu specifičnosti položaja Kolobžega i objekata u njemu. Ostvarivanjem ovih planova rukovodio je štab odbrane tvrđave, koji je obrazovan 26.

januara 1945. U toku januara i februara izvođeni su radovi na izgradnji utvrđenja. Za to vreme je izgrađeno, između ostalog, nekoliko kilometara protivtenkovskih rovova, koji su povezani sa prirodnim preprekama kakve su bile reka Parsenta i Dževni kanal, a pored toga su i podvodni blatnjavi tereni oko grada predstavljali gotovo nesavladivu prepreku za oklopne jedinice.

Utvrđenja Kolobžega sastojala su se od tri kružna odbrambena položaja za čiju su izgradnju potpuno iskorisćeni pogodni terenski uslovi. Sam grad je pogodan za odbranu, jer je okružen sa severa morem, sa zapada podvodnim terenom, rekom Parsentom i lučkim zalivom, a s juga širokim rukavcem Parsente kojim je vodio Dževni kanal sa visokim vodostajem od jesenjih kiša; zatim, tu su bili starinski odbrambeni kanali u rejonu starog grada i takozvani Mjeđani kanal.

Između Zlotova i kasarni protezala se podvodna ravnica širine 600 do 1.000 m, koja je u istočnom delu grada i preko trkališta dopirala do mora, stvarajući tako sjajne uslove za organizovanje vatrengog sistema, a ujedno predstavljući prepreku za tenkove.

Spoljna odbrambena linija bila je izgrađena na periferiji predgrađa i sastojala se od poljskih utvrđenja — rovova punog profila, koji su delimično bili obloženi daskama i fašinama, kao i drvenih bunkera. Iza rovova, na odstojanju 100 do 150 m, protezao se protivtenkovski rov čije su strane, zbog podvodnog terena, bile takođe ojačane oplatama. Dužina spoljne linije odbrane bila je oko 7 km.

Druga linija odbrane protezala se od zapada obalom Dževnog kanala, ulicama koje vode u pravcu severa od reke prema moru, zatim preko železničkog nasipa i stadiona prema staroj tvrđavi uz obalu koja je poznata pod nazivom Valdenfelsšance.

Na zapadnom delu protivtenkovsku prepreku predstavljaо je Dževni kanal, a na istočnom je bio protivtenkovski rov i sistem barikada. Barikade su uglavnom izgrađene neposredno pred početak borbi; bilo ih je mnogo, često jedna iza druge na svakih 100 m. U neke od tih bari-

kada bili su ugrađeni tenkovi i samohotke. Vatreni položaji bili su pripremljeni u zidanim zgradama, a samo manji deo ovih bio je u rovovima i na obali kanala. Vatrena sredstva bila su smeštena najčešće u potkrovlja ili podrume, pa je na taj način stvoren sistem višespratne vatre. Zidane zgrade pripremljene su za odbranu na taj način što su prozori i vrata zazidani, a zid je na pojedinim mestima probijen za puškarnice. Iskoristivši čvrsto zidanu četvrt starog grada, hitlerovci su organizovali u tom rejonu naročito jak sistem utvrđenja.

Treća linija odbrane protezala se duž reke Parsente, železničkom prugom preko železničke stanice i zatim se oslanjala na more. Utvrđenja su bila istog tipa kao i ona na drugoj liniji odbrane, ali je neprijatelj ovde imao veću količinu tehničkih borbenih sredstava.

Zgrade između odbrambenih linijsa su takođe pripremljene za dugotrajnu kružnu odbranu. Tenkovi i samohotke postavljeni su tako da dobro tuku raskršća većih ulica, a ova mesta nalazila su se, pored toga, u zoni dejstva artiljerijske i minobacačke vatre.

Protivavionska oruđa bila su postavljena na trgove i iskorišćena za neposredno gađanje duž ulica.

U protivoklopnom smislu naročito je jako bilo utvrđeno istočno predgrađe na odseku od odbrambenih kanala starog grada, preko kompleksa zgrada plinare i trkališta pa do mora u rejonu stare tvrđave Valdenfelsšance. To je, naime, bio odsek na kome nije bilo nikakvih prirodnih prepreka, a njegovo bi zauzimanje otvorilo put do središta grada. Drugi osetljivi rejon nalazio se zapadno od grada. To je bio gradski park čiji je severni deo dopirao sve do luke. Taj pravac je bio za tenkove teško dostupan zbog podvodne podloge u parku. No, i pored toga on je bio zatvoren sa nekoliko uzastopnih utvrđenih linijsa koje su se s jedne strane oslanjale na more, a sa druge na reku Parsentu. Za izgradnju ovog sistema utvrđenja iskorišćena je stara utvrđena uzvišica Majkule; ovaj sistem u jugoistočnom delu grada bio je povezan sa odbrambenim položajima u rejonu teretne železničke stanice. Ova su utvrđenja dalje

bila povezana sa utvrđenim zgradama kasarni i protezala su se do obale Parsente u rejonu starih rovova i rečnih zaliva na južnoj ivici starog grada.

Ovako brižljivo pripremanje odbrane, kao i detaljna izrada planova još mnogo ranije nego što su počele borbe za Kolobžeg, izvršeno je po izričitom naređenju Hitlera, koji je čak i po cenu života velikog dela civilnog stanovništva i po cenu postojanja samog grada, odlučio da stvari »legendu o Kolobžegu«. To je naređenje, naravno, popraćeno propagandom Gebelsa koji se lično zauzimao za upornu odbranu Kolobžega, ističući borbenu prošlost ovoga grada.

Za ostvarenje odbrambenih planova i izvršenje Hitlerovog naređenja za odbranu Kolobžega, odgovoran je bio komandant grupe armija »Visla« — Himler, koji je i u odnosu na stanovništvo Kolobžega primenio slične terorističke metode kao i na ostalim područjima koja su mu bila potčinjena. Pod izgovorom da dotadašnja civilna vlast nije bila sposobna da uspostavi poredak u gradu, on je 27. februara u 16 časova svrgnuo civilne organe vlasti i svu administrativnu vlast predao SS-oberfireru Bertlingu, koji je tada stigao u Kolobžeg. On je istovremeno krajem februara poslao u Kolobžeg svog specijalnog izaslanika, pukovnika Fulridea, čiji je zadatak bio da proveri stanje izgradnje utvrđenja i stanje priprema za dugotrajanu odbranu grada. I pored toga što je izgrađen veliki broj fortifikacijskih objekata i što je odbrana bila zasićena vatrenim sredstvima, pukovnik Fulride je naredio da se odbrana naknadno još pojača sa šesnaest položaja teških oruđa kalibra 280 mm. Njegovim staranjem garnizon u Kolobžegu bio je do 1. marta popunjen sa 85% municije za tešku, i protivavionsku artiljeriju, minobacače i pešadijska oruđa. Sledеći transport municije svih kalibara u ukupnoj težini od 100 tona, dopremljen je u Kolobžeg 6. i 7. marta morskim putem.

Od ostataka razbijenih jedinica, koji su se ovde sklonili sa teritorije zapadnog Pomorja, kao i od jedinica

folksšturma, koje su formirane od mesnog i pridošlog stanovništva, stvorena je brojno dosta velika posada.

Sakupljena je takođe prilična količina raznog ratnog materijala, koji je delom donesen sa jedinicama, a delom su to bile zalihe koje su se nalazile u kolobžeškim skladištima i remontnim preduzećima.

Na taj način je organizovana, na primer, tenkovska grupa »Bajer«, koja se sastojala od tenkova i samohotki poreklom većinom iz divizije »Holštajn«, a koji su se nalazili na opravci u remontnim zavodima. Izvestan broj tenkova i oruđa ove grupe ugrađen je u pojedine važne barikade, da bi otud dejstvovali kao nepokretne-vatrene tačke. Skrpljenu artiljerijsku jedinicu od raznorodnih oruđa predstavljala je takođe artiljerijska grupa pod komandom majora Šlajfa, koja se sastojala, pre svega, od velikog broja oruđa protivavionske artiljerije kalibra 105, 37 i 20 mm. Ova artiljerija je bila načelno određena za protivavionsku odbranu grada, ali je u toku borbi korišćena i kao protivoklopna i poljska artiljerija. Pored njih, u sastav artiljerijske grupe ulazilo je mnogo šestocevnih raketnih minobacača i mitraljeza većih kalibara. Ulogu obične teške artiljerije vršila su ovde artiljerijska oruđa kalibra najčešće 280 mm, kao i haubice 105 mm, koja su dovučena u Kolobžeg nešto pre početka borbe.

Odbranu grada podržavala su takođe oruđa brodske artiljerije, sa nekoliko jedinica ratne mornarice, koje su stigle u kolobžešku luku iz Svinoujšća, odakle ih je pozvao radio-putem komandant gradske mornaričke jedinice, kapetan fregate Kolbe. To su bili razarači iz takozvane flotide »Narvik«. Ove moderno opremljene jedinice klase »Diter fon Reder« (Diether von Roeder) proizvedene su u toku rata. Imale su kapacitet 2.400 tona i bile su naoružane sa 4 do 5 oruđa kalibra 150 mm, kao i sa približno 20 protivavionskih oruđa kalibra 37 i 20 mm. Njihovo torpedno naoružanje sastojalo se od dva četvorocevna lansera, kalibra 533 mm, a brzina im je bila oko 36 čvorova. Ti su se brodovi zadržali pred lukom, štiteći prilaze u kolobžeško pristanište s morske strane. Njihova artiljerija

je bila uključena u plan vatre teške artiljerije koja se nalazila u gradu, te je brodska artiljerija tesno sadejstvovala sa ovom i otvarala vatru po naređenju štaba artiljerije Kolobžega, na čijem se čelu nalazio major Šlajf.

Pored toga, posada Kolobžega raspolagala je oklopnim vozom pod komandom kapetana Remiga.

Teško je tačno ustanoviti pešadijske snage, jer jedinice koje su učestvovalo u odbrani nisu bile u formacijskom sastavu, nego su bile provizorno organizovane prema potrebama i raspoloživom naoružanju. Veliki broj civilnog stanovništva koje se našlo u Kolobžegu predstavljao je znatnu rezervu žive sile. Nemački podaci ukazuju na to da su jedinice, koje su bile u borbama desetkovane, odmah popunjavane, a eventualna nepopunjenošć mogla je nastupiti samo zbog nedostatka oružja.

Približan raspored neprijateljskih jedinica, ustanoven na osnovu izviđanja i izjava zarobljenika, bio je ovakav:

Severoistočni deo grada branio je 3. tvrđavski bataljon i jedinice 163. i 53. pešadijske divizije kao i 402. rezervne divizije iz sastava 10. SS-korpusa koji je bio razbijen u rejonu Svidvina. Prema istoku je odbrambene položaje posedao školski puk »Kolberg«, koji je imao 3 bataljona (ukupno oko 700 ljudi), kao i osoblje koje je radilo na aerodromu. Zapadna i jugozapadna utvrđenja grada posedala je SS-grupa pod komandom poručnika Hempla, 91. tvrđavski mitraljeski bataljon (1.600 ljudi), dva bataljona folksšturma (ukupno oko 600 ljudi), zatim jurišne čete formirane od ostataka divizija »Merkiš Fridland« i »Šnajdemil«, koje su bile razbijene na Pomorskom bedemu.

Pored toga, u sastav odbrane grada ulazile su jedinice; rezervni bataljon i ostaci SS-divizije »Šarlemanj« sastavljene od francuskih fašista — oko 400 ljudi, ostaci 15. SS-pešadijske divizije »Lotva« i divizije »Bervalde« (Bärvälde), 24. bataljon »železničke inžinjerije, 708. građevinski bataljon, mornaričke čete, žandarmerija i policija iz 33. divizije bezbednosti. Pored ovih snaga, 15. marta je

u Kolobžeg stigao iz Svinoujšća pripremni bataljon »Kela« iz sastava 5. tvrđavskog puka, jačine tri streljačke čete od po 100 ljudi svaka, naoružane automatskim oružjem i velikim brojem ručnih bacača pancerfaust. Može se uzeti da je ukupno brojno stanje posade u Kolobžegu približno odgovaralo snazi dveju pešadijskih divizija.

Ceo sistem odbrane sastojao se od borbenih grupa koje su činile četne otporne tačke i bataljonske odbrambene čvorove. Unutar takvog čvora otpora dodeljivano je grupi od 10—15 vojnika po jedna zgrada za odbranu. Te su grupe bile naoružane automatima, sa po 1—2 teška mitraljeza, 1—2 minobacača, 1—2 artiljerijska oruđa i pancerfaustima.

Najvažniji neprijateljski odbrambeni rejon — rejon luke — nalazio se u severozapadnom delu grada uz ušće Parsente. On je pružao najpogodnije uslove za evakuaciju morskim putem, pa su tamo fašisti koncentrisali najveći deo artiljerije i minobacača. Najkraći pravac od spoljne linije utvrđenja do luke vodio je duž morske obale zapadno od grada. Prepreke na tom pravcu predstavljali su lučki zaliv, teren parka, koji je bio u ovo doba godine jako podvodan, i tako utvrđen i pripremljen za dugotrajnu odbranu položaj na uzvišici Majkule.

Kao što se iz prednjeg vidi, položaj Kolobžega, koji je sa severa, zapada i juga bio zaštićen takvim preprekama kao što su reka Parsenta i kanal koji je predstavljao njen rukavac, bio je za hitlerovce neobično pogodan.

Držanje morskog zaleđa takođe je ojačavalo odbranu neprijatelja i pružalo mu mogućnost da vrši evakuaciju, snabdevanje i dovlačenje novih snaga morskim putem. To je neprijatelju omogućavalo da i ratne brodove iskoristi da artiljerijom podrže jedinice koje se bore u gradu.

Pre nego što su do Kolobžega stigle prve sovjetske i poljske jedinice, hitlerovci su uspeli da izvrše Hitlerovu naredbu da se grad pretvori u tvrđavu, pripremivši za odbranu doslovno svaku ulicu i svaku kuću.

Međutim, u februaru 1945. je situacija u zapadnom Pomorju postajala za neprijatelja sve beznadežnija. Pošto

su izgubile utvrđenja koja su štitila prilaze ovim pokrajinama, hitlerovske jedinice bile su potpuno odsečene s kopnene strane. Ostalo im je još jedino da se koriste morskim putem. Sve neprijateljske snage, koje su se zatekle na teritoriji odsečenog zapadnog Pomorja, bile su upućene u Kolobžeg, pojačavajući na taj način njegovu posadu. Ipak, sve jedinice kojima je neprijatelj nameravao da posedne Kolobžeg nisu uspele da stignu do grada. Munjevita dejstva sovjetskih jedinica 1. gardijske oklopne armije, kao i konjičke i pešadijske jedinice, među kojima je bila 1. armija PV, pokvarila su te planove. Na primer, 10. SS-korpus, koji je trebalo da se povuče u Kolobžeg, bio je opkoljen i razbijen u rejonu Švidvina pre nego što je uspeo da preduzme bilo kakav odstupni manevr. Do Kolobžega su stigli jedino ostaci čija je stvarna borbena vrednost bila vrlo manjkava, kako u pogledu naoružanja tako i u pogledu morala kod vojnika.

Zajedno sa ostacima razbijenih jedinica, u Kolobžeg su nagrnule sa svih strana kolone civilnih begunaca koji su prema izričitom naređenju za evakuaciju bili pokrenuti iz svojih mesta stanovanja pod bezobzirnom kontrolom članova NSDAP (Nacionalsozialistische deutsche Arbeiter Partei (Nacionalsocijalistička nemačka radnička partija). Nije bez uticaja ovde ostala ni činjenica da je lažna propaganda širila vesti u tobožnjoj okrutnosti sovjetskih i poljskih vojnika prema nemačkom stanovništvu, kao ni priče o tome koje su izmišljali razni dezerteri i demoralisani vojnici iz razbijenih jedinica.

Prлив naroda stalno se povećavao tako da je u toku nekoliko dana pristiglo ukupno oko 50.000 begunaca.

Komandant odbrane grada znao je da će mu ova činjenica otežati izvršenje Hitlerovog naređenja — da se pruži beskompromisni otpor. Zato je nastojao da izgura stanovništvo iz grada, bez obzira na to kakva će ga sudska snaći. On se u početku (1. marta) obratio »okružnom vođi« Kolobžega da izda naređenje za evakuaciju stanovništva, ali ovaj i pored dvokratne intervencije 2. i 3. marta, nije pristupio evakuaciji, pravdajući se da za to nema nare-

đenja od »oblasnog vođe«. Međutim, 2. marta uveče iz borbene grupe Kefena, koja je dejstvovala južno od grada, stigle su u Kolobžeg prve vesti o približavanju sovjetskih oklopnih jedinica. Posadi je naređena stroga pripravnost, a komandant tvrđave poslao je izviđački odred koji je, međutim, stigao samo do Rošćenćina u kome su već bili sovjetski tenkisti. Tada je pitanje evakuacije stanovništva uzeo u svoje ruke niži SS-vođa Bertling, koji je od komandanta tvrđave dobio kategoričko naređenje da »primora begunce da odmah napuste grad«. Ne obazirući se na to što su putevi koji vode iz Kolobžega već bili pod kontrolom sovjetskih oklopnih jedinica, niži SS-vođa Bertling izdao je neopozivo naređenje za evakuaciju. Kako i pored toga, begunci nisu hteli da napuste grad, nadajući se da će biti evakuisani morskim putem — 6. marta, uz intervenciju specijalnih patrola SS formirana je kolona koja je, u pratnji tenkova, upućena putem uz obalu u pravcu zapada. Ova kolona naišla je na sovjetske tenkovske patrole. Hitlerovski tenkovi preduzeli su tada napad, pa kad su kolonu još više udaljili od grada, vratili su se u Kolobžeg, ostavivši civilno stanovništvo na milost sudske sudbine. U isto vreme je komandant tvrđave izdao naređenje da se izvrši ispad iz grada u pravcu Zlotova i da se deo civilnog stanovništva izbaci u tom pravcu. Tim ispadom, izvršenim u 6.35 časova hitlerovci su uspeli da zauzmu južni deo Zlotova, ali su brzo otud odbačeni protivnapadom sovjetskih oklopnih jedinica iz rejona ciglane Karlsberg i Noj Verder. Tako se ovaj plan hitlerovaca nije ostvario.

Prema stanovništvu Kolobžega koje je ostalo u gradu, kao i prema stanovništvu koje je došlo sa strane, pojačao se teror. Kroz grad su kružile specijalne policijske patrole SS i poljske žandarmerije, koje su formalno vršile lov na sve osobe sposobne za borbu. Pojedini vojnici i manje grupe iz jedinica koje su razbijene na Pomorskem bedemu, bili su razoružani, pa je njihovo oružje predavano bataljonu poručnika Hempla, koji je bio sastavljen uglavnom od SS-ovaca, a razoružani su upotrebljeni za pravljenje barikada i kopanje rovova. Pokušaji pojedinih hitlerov-

skih grupa, koje još nisu bile stigle do Kolobžega, da se priobalnim putem probiju u pravcu zapada — nisu uspeli. Ove su grupe opkolile pa zatim uništile ili zarobile sovjetske jedinice ili jedinice 1. armije PV.

Molbe komande odbrane Kolobžega, upućene radio-putem Šćećinu, da joj se dadu bilo kakve sigurne vesti o položaju sovjetskih i poljskih jedinica u rejonu Kamjenja, po pravilu su ostajale bez odgovora. Potiskivan sovjetskim jedinicama i jedinicama 1. armije PV prema moru, neprijatelj nije više bio u stanju da zadrži uski pomorski pojas koji je vezivao Kolobžeg sa Svinoujšćem. Kada su sovjetski tenkovi izbili na obalu Baltika zapadno od Kolobžega i presekli poslednji put za povlačenje kopnom, hitlerovci su sve svoje napore usmerili na odbranu grada i pristaništa Kolobžega. Ne obazirući se na to što će grad, pun dragocenih istorijskih spomenika, biti uništen i što će se pretrpeti ogromni gubici u ljudima, oni su po svaku cenu nastojali da izvrše besmisленo Hitlerovo naređenje »da brane Kolobžeg do poslednjeg vojnika«.

ODLUKA KOMANDANTA 1. ARMIJE POLJSKE VOJSKE

Prema prvobitnoj odluci komandanta 1. armije PV, generala Poplavskog, za napad na Kolobžeg su bile određene samo jedinice desnog krila borbenog poretka armije, što znači 3. i 6. pešadijska divizija. Do takve je odluke komandant armije došao iz nekoliko razloga. Pre svega, zadatak 1. armije PV u tom periodu bio je da ovlada baltičkom obalom od Kolobžega do Kamjenja pa je, prema tome, za borbu za Kolobžeg mogao biti angažovan samo deo snaga armije. Drugo, situacija u kojoj su se nalazile jedinice 1. armije PV koje su gonile razbijene neprijateljske jedinice i nedostatak sigurnih podataka o neprijatelju, što je svojstveno gonjenju, doveli su do toga da je komandant armije, imajući podatke da se u Kolobžegu nalazi relativno mali garnizon, u početku odlučio da grad zauzme snagama dveju pešadijskih divizija. Ostale snage

1. armije PV dobile su zadatak da očiste baltičku obalu zapadno od Kolobžega i likvidiraju neprijateljske grupe koje su se nalazile u tom rejonu. Treće, vrlo uopšteni podaci koji su dobiveni od sovjetskih tenkista, kao i loše vreme koje je onemogućavalo delatnost izviđačke avijacije i snimanje iz vazduha, uticali su takođe na to da general Poplayski doneše upravo ovakvu odluku.

Prvobitna odluka komandanta armije da se Kolobžeg zauzme snagama 3. i 6. pešadijske divizije proisticala je iz pretpostavke da se grad ne može potpuno opkoliti zbog njegovog specifičnog primorskog položaja, pa da zato odlučujući uticaj na ishod borbi za Kolobžeg može imati zauzimanje luke. Na taj bi način, naime, bila zauzeta naj-vitalnija odbrambena tačka, što bi lišilo neprijatelja mogućnosti da vrši evakuaciju i snabdevanje morskim putem, a usled toga bi ceo sistem odbrane bio paralizovan.

Pošto se rejon luke nalazio pored ušća Parsente uz more, a najkraći put do luke od spoljne linije utvrđenja vodio je kroz južni deo grada, komandant armije je odlučio da glavni udar 6. pešadijske divizije usmeri tim pravcem. Istovremeno je 3. pešadijska divizija dobila naređenje da se prebaci preko Parsente južno od Kolobžega i izvrši napad s jugoistoka, kroz centar grada pravo prema luci. Cilj napada ove divizije bio je da se odbrana preseče na dva dela, a neprijateljske snage razbiju na manje grupe koje bi u sledećoj fazi borbe trebalo opkoliti, uz tesno sa-dejstvo snaga obeju divizija, i uništiti u srednjem delu grada.

Kao što je proizlazilo iz iskustva Sovjetske armije, u borbama za gradove osnovna ideja odluke za napad na veliki grad treba da se ogleda u težnji da se neprijateljska odbrana raseče na odvojene delove, pa da se zatim izvrši opkoljavanje i uništavanje pojedinih grupa. Ova iskustva ukazuju takođe na to da glavni udar treba da bude usmeren na najosetljivija mesta, čije zauzimanje može polju-ljati stabilnost cele odbrane i na odlučujući način uticati na izdržljivost odbrane grada.

Odluka komandanta 1. armije PV odražavala je obe ove osnovne težnje. Napadu 6. pešadijske divizije s jugoistoka bio je cilj da odseče luku od ostalog dela grada i da je zauzme, a samim tim da neprijatelju onemogući evakuaciju i snabdevanje, pa da se na taj način parališe ceo sistem odbrane.

Napad 3. pešadijske divizije trebalo je da dovede do rasecanja grada na dva dela i da se u sadejstvu sa 6. pešadijskom divizijom izvrši opkoljavanje pojedinih neprijateljskih grupa u centralnom delu grada.

Podaci dobiveni nasilnim izviđanjem u toku prvih dana napada, a naročito ustanovljena činjenica da postoje velike teškoće za nastupanje u pravcu luke kroz gradski park i da će biti nužno da jedinice 6. pešadijske divizije dva puta savladaju vodenu prepreku, kao i da će mogućnosti za šire iskorišćavanje uspeha 7. pešadijskog puka biti možda male — sve to je navelo komandanta armije da izmeni svoj prvobitni plan. Glavni pravac napada bio je prenesen na desnu obalu reke, dok je uspeh na pravcu 7. pešadijskog puka bio bolje obezbeđen prethodnim uvođenjem na tom pravcu 18. pešadijskog puka, a zatim i cele 4. pešadijske divizije sa tenkovima i samohotkama.

Proboj I odbrambene linije

Izvršavajući naređenje komandanta 1. armije PV, komandant 6. pešadijske divizije koja je 7. marta stigla na neposredne prilaze Kolobžegu, koncentrisao je snage divizije južno od grada. Noću 7/8. marta 16. pešadijski puk nalazio se na ivici gradskog parka pored morske obale. 18. puk napredovao je uz auto-put Zjelenjevo — Kolobžeg i zadržao se preko noći u rejonu Karlsberga. 14. pešadijski puk prikupio se u rejonu Zjelenjeva.

Iskoristivši zatečeni borbeni poredak i težeći da Kolobžeg zauzme napadom iz pokreta kako je to tražilo naređenje komandanta armije, komandant 6. pešadijske divizije, pukovnik Šejpak, odlučio je da odmah izvrši napad

bez prethodnog pregrupisavanja, a to znači sa dva puka u I i jednim u II ešelonu. Ali pošto izviđanjem nisu bili pribavljeni potrebni podaci, noćni napad je bilo nemoguće izvesti. Ncć je, prema tome, iskorišćena za posedanje polaznih položaja za napad.

Na desnom krilu divizije 18. pešadijski puk razvio se za napad s obe strane auto-puta Zjelenjevo — Kolobžeg. Na levom krilu razvio se 16. pešadijski puk sa zadatkom da slomi neprijateljsku odbranu u gradskom parku da bi zatim, nastupajući duž morske obale, najkraćim putem izbio u luku i zauzeo je. 14. pešadijski puk ostao je u II ešelonu u rejonu Zjelenjeva.

Pukovska artiljerija je bila raspoređena u pešadijskom borbenom rasporedu kao prateća oruđa.

8. marta u zoru 6. pešadijska divizija je prešla u napad pukovima I ešelona.

Međutim, 16. pešadijski puk naišao je u nastupanju na znatne teškoće jer se, naime, u parku zatekao pod neprijateljskom vatrom na terenu vrlo podvodnom i zasađenom drvećem. Pokušaj makar i najplićeg ukopavanja pešadije koja je zaledla pod vatrom neprijateljskih automatskih oruđa pokazao se gotovo nemogućim zbog podvodnosti zemljišta.

Nastupanje na odseku toga puka nije još imalo karakter uličnih borbi. Ali, još za vreme prvog napada otkriveno je da neprijatelj ima u parku dobro izgrađenu i blagovremeno pripremljenu odbranu, koja se oslanjala na zemljane objekte što su poticali još iz polovine 17. veka. Prva linija te odbrane nalazila se u rejonu naselja Cu Ziderland, a sledeća je bila izgrađena u osloncu na zemljane nasipe i betonske zgrade strelišta. Iza nje se, najzad, nalazio III najizgrađeniji položaj koji se oslanjao s jedne strane na morskú obalu, gde se nalazilo jako utvrđenje Klajstšance, zatim je išao preko utvrđene uzvišice Majkule u srednjem delu i završavalo se u rejonu železničkog mosta utvrđenjem Salcberg Brikenkopf. Pored toga, ovaj položaj je bio podržavan vatrom iz utvrđenja Šilis Redut, koje je ležalo na rtu rečnog ostrva Solna i čiji je vatreni

položaj dominirao zemljištem južno od reke. Najzad, područje luke je branio i poslednji bastion odbrane, Hajden Šance, izgrađen na mestu gde počinje zapadni lučki mol, prema kome je pristup bio zatvoren sa dva manja lučka bazena. Sva ova utvrđenja, razume se, nisu odmah otkrivena, pa ipak su iskustva i saznanja o neprijatelju, do kojih se došlo prvog dana, jasno pokazivala da se pred pukom protežu jaki i blagovremeno pripremljeni položaji za odbranu, izgrađeni u vidu tri položaja i oslonjeni na stara zemljana utvrđenja.

U toku 9. i 10. marta 16. pešadijski puk je nekoliko puta ponovio napade na neprijateljske položaje u gradskom parku i najzad je uspeo da na tom odseku probije spoljni položaj odbrane.

18. pešadijski puk, koji je dejstvovao na desnom krilu divizije, postigao je smelim udarom uspeh, izbivši u rejon crkvice sa grobljem. Istovremeno je jurišna grupa ovog puka doprla do mosta na kanalu. Ali je neprijatelj ovde otvorio jaku vatru po puku iz rejona kasarni i primorao ga da povije levo krilo pa čak i da pravac glavnog udara prenese sa severoistoka na severozapad. Taj su manevr odmah iskoristili hitlerovci i napadom iz rejona mosta primorali najistaknutije pukovske delove da se povuku, a povratili su čak i crkvicu sa grobljem pokraj puta. Pošto je izvršio najnužnije pregrupisavanje, komandant 18. pešadijskog puka odlučio je da izvrši odlučan udar u rejonu mosta i da se utvrdi na obali Dževnog kanala. Sledeći napad je izvršen 9. marta, pa je opet zauzeta crkvica sa grobljem, a zauzet je i rejon mosta u onom delu gde se završava Mlinjska ulica. Puk je ipak bio u teškoj situaciji, jer se i dalje nalazio pod udarom bočne vatre, a pozadina mu je bila ugrožena neprijateljskim protivnapadima iz rejona kasarni i gradske četvrti koja leži između kasarne i drugog mosta na Dževnom kanalu, na mestu gde se završava Dluga ulica. Zato je komandant 6. pešadijske divizije naredio 14. pešadijskom puku, koji se nalazio u drugom ešelonu, da se razvije za napad i da zauzimanjem rejona kasarni pruži pomoć 18. puku.

Komandant 14. pešadijskog puka je odlučio da kasarne zauzme napadom sa dva pravca i to s jugoistoka i s jugozapada. Prema toj odluci su 9. marta u prepodnevnim časovima 1. i 3. bataljon toga puka prešli iz Zjelenjeva u Karlsberg, dok se 2. bataljon pomerio u pravcu zapada pa se razvio za napad oko obe strane auto-puta Kožistno — Kolobžeg, zauzevši pre toga zlotovsko predgrađe. Međutim, ovde je naišao na odlučan otpor neprijatelja, pa je bio primoran da se zadrži. U takvoj se situaciji zauzimanje utvrđenog kompleksa kasarni moralno produžiti.

Komandant odbrane Kolobžega, smatrajući da probor koji su izvršile naše jedinice (18. pešadijski puk) u rejonu mosta predstavlja znatno ugrožavanje celog sistema odbrane grada, odlučio je da po svaku cenu odbaci naše jedinice i uspostavi na tom odseku prvobitni položaj.

Izvršujući ovu odluku neprijatelj je 9. marta oko podne usmerio vatru artiljerije celog garnizona na rejon kojim je ovladao 18. pešadijski puk. Zatim je, polazeći s položaja na rečnom ostrvu Solno, izvršio protivnapad snagama oko dva bataljona uz podršku tenkova. Okosnicu ove grupe činila je najjača jedinica kojom je posada u Kolobžegu raspolagala — SS bataljon pod komandom SS poručnika Hempla. U rejonu mosta, gradske klanice i crkvice sa grobljem došlo je do žestokih borbi. Posle dugog i hrabrog otpora, boreći se u uslovima nezaštićenih bokova i krila, 18. pešadijski puk morao se pod pritiskom neprijatelja povući u pravcu Karlsberga. Zbog pretrpljenih gubitaka on je povučen iz borbe, a na njegovo mesto uveden je 14. pešadijski puk.

Dok je 6. pešadijska divizija vodila borbe s neprijateljem, u rejon Rošćenćina stigao je 7. pešadijski puk koji se kretao u prethodnici 3. pešadijske divizije. Pod zaštitom 18. i 14. pešadijskog puka, 7. puk je uspostavio vezu sa sovjetskom divizijom pod komandom heroja Sovjetskog Saveza pukovnika Mješkova, koja se nalazila na desnoj obali Parsente. Puk je prešao preko reke i otpočeo napad na Kolobžeg s jugoistoka. Pošto je forsirao kanal ispred starog grada u njegovom jugoistočnom delu, u rejonu

Vodne ulice, puk je 10. marta stupio u neobično žestoku borbu u rejonu crkve sv. Jurja. Uspeh koji je taj puk postigao zahtevao je da on bude podržan novim snagama kako se ne bi ponovio slučaj kao sa 18. pešadijskim pukom u rejonu mosta.

Međutim, 3. pešadijska divizija nije raspolagala toga časa snagama kojima bi mogla učvrstiti i proširiti uspeh 7. pešadijskog puka. Ta divizija je, naime, imala u stvari samo dva pešadijska puka 7. i 9, dok su iz 8. ovde bile samo dve čete automatičara. 9. pešadijski puk je bio vezan borbom u rejonu gradske plinare, to jest desno od 7. pešadijskog puka čiji je levi bok bio nezaštićen. Zbog toga je, mada je komandant 6. pešadijske divizije u početku nameravao da 18. pešadijski puk povuče u drugi ešelon divizije, komandant armije naredio da se ovaj puk upotrebi za podršku 7. pešadijskog puka.

U vezi s tom odlukom 18. pešadijski puk dobio je 10. marta u 5 časova naređenje da se prebaci preko reke i napadne središte grada s jugoistoka, kroz levo krilo 7. pešadijskog puka. Smenjivanje puka na dotadašnjem odseku od strane 14. pešadijskog puka, njegovo sređivanje posle teških borbi, zatim spremanje priručnih sredstava za prelaz preko reke, oduzelo je 18. puku ostatak dana, pa je tek u toku noći 10/11. marta prebačen preko reke u rejonu k. 2,1, severno od Karlsberga, posle čega je stupio u ulične borbe u rejonu crkve sv. Jurja, sadejstvujući sa 7. pešadijskim pukom.

Za to je vreme 14. pešadijski puk produžavao borbu za kasarne koje su se pokazale kao vrlo jak utvrđen rejon odbrane. Kičmu posade u njima činili su SS-ovci iz bataljona »Hempel«. 16. pešadijski puk borio se u gradskom parku i sasvim polako napredovao u pravcu luke, probijajući jaka neprijateljska utvrđenja.

U takvoj situaciji izgledalo je da uspeh 7. pešadijskog puka na desnoj obali reke pruža priliku za izvršenje značajnog probroja u neprijateljsku odbranu. Na osnovu toga je, komandant armije odlučio da glavni pravac napada prenese na odsek 3. pešadijske divizije i raseče odbranu

grada na dva dela duž ose koja vodi kroz središte grada. Prvi korak u ostvarivanju ove odluke bilo je prebacivanje 18. pešadijskog puka na desnu obalu Parsente i privremeno potčinjavanje ovog puka komandantu 3. pešadijske divizije.

Prenošenje pravca glavnog udara nije, međutim, ostalo neopaženo od strane neprijatelja koji je sada na pravcu crkve sv. Jurja pojačao protivnapade rezervama.

Nova odluka komandanta armije, primenjena na postojeću situaciju, tražila je da se dobro obezbede krila jedinica koje su napadale na glavnom pravcu. Tada još na razmaku od rejona plinare pa do mora front nije bio ničim zatvoren, pa je pretila opasnost od neprijateljskog obuhvata sa severa. Tek kad su u toku 12. i 13. marta na taj odsek u rejonu trkališta, Ogodove i Lazurove ulice, uvedene jedinice 4. pešadijske divizije i pešadija ojačana teškim tenkovima 4. tenkovskog puka, kao i samohotkama, obezbeđeni su uslovi za potpuno ostvarenje odluke komandanta armije.

Borbe za prvu liniju odbrane grada trajale su do 11. marta. 16. pešadijski puk, koji je napadao duž morske obale zapadno od Kolobžega u pravcu luke, vodio je teške borbe u rejonu parka. Naročito žestoke borbe vođene su na desnom krilu puka, gde su hitlerovci u tri maha vršili protivnapad iz rejona železničke stanice. Kada je uveden u borbu drugi ešelon puka i kada je stigao 2. plamenobacački bataljon koji je pridat puku, ovaj je ovладao jako utvrđenim rejonom jugozapadno od železničke stanice. 14. pešadijski puk vodio je borbu za kasarne. Na odseku 3. divizije neprijateljske jedinice pružale su vrlo jak otpor. Bataljoni 18. pešadijskog puka, koji su napadali duž desne obale reke, kao i bataljoni 7. i 9. pešadijskog puka koji su napadali uporedo sa železničkom prugom Karlino — Kolobžeg, bili su prinuđeni da sedam puta odbijaju protivnapade iz rejona crkve sv. Jurja, što je onemogućilo napredovanje tih pukova. Oni nisu za to vreme postigli veće terenske uspehe, ali su ipak neprijatelju naneli velike gubitke i uz podršku avijacije ovladali rejonom velikih

stambenih blokova u blizini crkve, kao i kućama u rejonu jezerā.

Dok su pukovi 3. i 6. pešadijske divizije vodili borbe za Kolobžeg, 1, 2. i 4. divizija, kao i 1. oklopna brigada, završavale su likvidiranje hitlerovskih grupacija u rejonu Grifica, posle čega su 1. i 2. pešadijska divizija zauzele položaje za odbranu na Šćećinskom zalivu i reci Djivni, dok je 4. pešadijska divizija bila iza njih u rejonu Goliševa, kao armijska rezerva.

* * *

Nastojanje da se brzo zauzme grad napadom iz pokreta, u uslovima intenzivnog gonjenja i razvlačenja jedinica armije po dubini i po frontu, dovela je do toga da su divizije uzastopno uvođene u borbu, a pripreme jedinica za napad na grad vršile su se još u toku gonjenja.

Do 7. marta neprijatelj je uspeo da organizuje jaku odbranu grada, koristeći se za to pogodnim zemljишnim uslovima. Uske ulice olakšavale su mu da u borbi upotrebi veliku količinu protivtenkovskog oružja pancerfaust. Sve je to dovelo do toga da se Kolobžeg pokazao kao tvrđava koju je bilo teško zauzeti.

Napadi jedinica na spoljnu liniju odbrane Kolobžega imali su sve odlike napada iz pokreta. Tek u toku napada organizovane su jurišne grupe i sadejstvo između pešadije i artiljerije za borbu u gradu. Zbog pojedinačnog a ne istovremenog uvođenja jedinica u borbu, tempo nastupanja prvih dana bio je spor. U toku borbi se u punoj oštrenosti pojavila potreba da se zauzeti objekti odmah utvrde i prilagode za kružnu odbranu, jer je neprijatelj posle gubitka važnijih objekata odmah prelazio u energičan protivnapad. Na primer, posle gubitka crkve koju je zauzeo 7. pešadijski puk, hitlerovci su sedam puta ponovili protivnapad.

Odluka komandanta armije da se Kolobžeg napadne iz pokreta bila je u osnovi pravilna u uslovima gonjenja, jer je brzim napadom postignuto potpuno odsecanje ne-

prijateljskih snaga koje su se branile u gradu. Napad iz pokreta ujedno je vezao neprijatelja i nije mu dopuštao da dalje usavršava odbranu. Ipak, snažni otpor Nemaca i uporno držanje grupa koje su se našle na bokovima naših jedinica sprečili su da se Kolobžeg osvoji zauzimanjem luke snagama 6. pešadijske divizije i da 3. pešadijska divizija raseče odbranu grada na dva dela. Napadom naših jedinica neprijatelj je bio sve više potiskivan u pravcu luke. Stvorena situacija zahtevala je da se pojačaju snage koje su vršile napad na Kolobžeg.

Proboj II linije odbrane

(Skica 36)

12. marta već su sve jedinice 3. i 6. pešadijske divizije napadale neprijateljske odbrambene položaje koji su ulazili u sastav druge linije utvrđenja. Komandant armije, sprovodeći u život svoju novu odluku da glavni pravac napada prenese na desnu obalu Parsente, preuzeo je dalje mere za ojačavanje jedinica koje su dejstvovale na tom pravcu, kako bi povećao udarnu moć i tempo nastupanja, a samim tim ubrzao zauzimanje grada. U tom cilju je odlučio da u borbu za grad uvede armijsku rezervu — 4. pešadijsku diviziju i 4. puk teških tenkova. Uvođenje ovih snaga bilo je presudno za probaj druge linije odbrane i dalji razvoj napada. Ove snage stupile su u borbu 13. marta, sem 12. pešadijskog puka koji je bio prebačen kamionima, pa je izvršio napad sa istoka duž obale već 12. marta uveče.

Istog dana uveče 4. pešadijska divizija (bez 12. pešadijskog puka) dobila je naređenje da se prebaci u rejon Kolobžega i da zatim izvrši napad na grad sa istoka duž obale i železničke pruge Karlino — Kolobžeg, te da ovlada priobalnim delom grada i neprijatelju onemogući evakuaciju morskim putem.

Glavni udar duž obale imao je da izvrši 12. pešadijski puk. Levo od njega trebalo je da napada 10. pešadijski

puk, dok je 11. ostao u II ešelonu. 12. marta u 21 čas su 10. i 11. pešadijski puk došli u rejon Kolobžega.

Od 12. do 15. marta trajale su borbe za slamanje II linije odbrane i ovlađivanje jako utvrđenim rejonom u centru Kolobžega. Naročito težak zadatak u tom periodu imali su pukovi 3. pešadijske divizije koja je bila na glavnom pravcu. Oni su morali da se bore u uskim ulicama starog grada gde često glavnu ulogu nije igrala jačina vatre jedinica, nego lična hrabrost vojnika koji su više puta morali zauzimati pojedine zgrade zgrada borbom prsa u prsa. I jedinice 6. pešadijske divizije naišle su na neprijateljske odrambene objekte koje je bilo teško zauzeti. 16. pešadijski puk ove divizije, koji je napadao kroz park u pravcu luke, naišao je na vrlo jak otpor. Hitlerovske jedinice, naime, koje su znale da je to najkraći put do luke, ne samo što su uporno branile taj pravac, nego su više puta prelazile u oštре protivnapade, koristeći se jakim utvrđenjima na terenu parka i u rejonu uzvišice Majkule. 14. pešadijski puk imao je tešak zadatak — da zauzme utvrđeni i uporno branjeni kompleks t.zv. »belih« i »crvenih« kasarni, a zatim da forsira reku Parsentu i kanal kako bi ovladao ostrvom.

16. pešadijski puk je otpočeo napad 12. marta u 9 časova, ali zbog otpora neprijatelja, koji je iskoristio utvrđenja sledećeg položaja odbrane u parku, nije mogao u početku da postigne uspeh u pogledu zauzimanja terena. Tek 13. marta, pošto je ojačan tenkovima 4. puka teških tenkova i podržan jakom artiljerijskom vatrom 16. puk se, posle petočasovne borbe, probio u dubinu parka, izbivši levim krilom na morsku obalu, a desnim na južnu obalu Parsente. Na reci je neprijatelj pružio jak otpor, braneći se u poslednjim kućama severoistočnog dela parka, koje su zauzete tek 16. marta. S obzirom na blatnjav teren, dalje nastupanje tenkova na odseku 16. puka pokazalo se necelishodnim. Rezultat ovih borbi bio je da je 16. pešadijski puk napredovao do polovine parka u rejonu Vjosene ulice, a desnim krilom se približio železničkom mostu u rejonu Baltičke ulice, preteći neprijateljskim jedinicama,

koje su branile uzvišicu Majkule, da će im preseći vezu sa centrom grada. Zatim je puk, zajedno sa školskim bataljonom 6. pešadijske divizije, produžio borbe u parku i rejonu teretne železničke stanice u radjikovskom predgrađu, gde su se hitlerovci uporno branili u rejonu ulica Hože i Baltičke, nastojeći da artiljerijskom i minobacačkom vatrom, kao i protivnapadima, spreče forsiranje Dževnog kanala preko železničkog mosta. U ovoj situaciji komandant 6. divizije odlučio je da kanal forsira na drugom mestu, naredivši da taj zadatak izvrši 14. pešadijski puk, jer je taj puk, posle zauzimanja četvrti koja leži severno od belih i crvenih kasarni, već bio izbio na obalu kanala.

Komandant toga puka odlučio je da Dževni kanal forsira u rejonu železničkog mosta na mestu gde se završava Dluga ulica. U toku noći jedan od bataljona 14. pešadijskog puka, zajedno sa četom automatičara, forsirao je Dževni kanal, izišao na rečno ostrvo Solno i stupio u teške borbe u rejonu Ulice heroji Staljingrada da bi zauzeo fabriku koja se nalazila na tom ostrvu. Zbog jake neprijateljske vatre duž cele obale Dževnog kanala bilo je nemoguće dalje prebacivanje jedinica.

Celokupna divizijska artiljerija bila je upotrebljena za neposredno gađanje, sa zadatkom da uništava i neutrališe neprijateljske otporne tačke i vatrene položaje na rečnom ostrvu Solno. 15. marta u 19 časova baterije su otvorile vatru, a jedan čas kasnije neprijateljska vatra već je učutkana. Za to vreme su pešadija i artiljerija otpočele forsiranje kanala u rejonu železničkog mosta i početka Dluge ulice.

Jedinice SS iz grupe »Hempel« koje su se do tada borile pred frontom puka pružajući žestok, prosto faničan otpor, pretrpele su teške gubitke i bile primorane da se povuku na desnu obalu Parsente. Na taj način jedine neprijateljske jedinice koje su još ostale na levoj obali reke bile su one što su branile utvrđenja u parku i baterije obalske artiljerije iz artiljerijske grupe »Prijen«, koje su štitile prilaze utvrđenjima s jugozapada. Tek noću 15/16.

marta bataljoni 14. puka prebacili su se na rečno ostrvo Solno i do kraja idućeg dana zauzeli ga. Jedino je u zapadnom delu ostrva neprijatelj uspeo da održi utvrđenje Šilis Redut, koje je tek kasnije zauzeo školski bataljon 6. pešadijske divizije.

Za to vreme su u zoni napada 3. pešadijske divizije 7. i 9. puk sa 18. pukom 6. pešadijske divizije polako napredovali, vodeći oštре borbe s neprijateljem.

18. pešadijski puk otpočeo je napad 12. marta u 15 časova, zauzevši toga dana nekoliko stambenih blokova u blizini crkve. Producivši dalje nastupanje puk je vodio teške ulične borbe i 14. marta zauzeo drugu crkvu i plinaru u centru grada. Dalje ulične borbe toga puka, koje su trajale do 16. marta, nisu dovele do većih terenskih rezultata. Uske uličice starogradske četvrti jako su otežavale nastupanje, jer su bataljoni bili primorani da zauzimaju kuću po kuću, a ponekad i sprat po sprat. Ta su dejstva izvođena upotrebot malih jurišnih grupa koje su između sebe tesno sadejstvovali.

12. marta u 18 časova pukovi 3. divizije ovladali su gradskom četvrti koja leži severozapadno od crkve, posle čega se razvila žestoka borba za radničku koloniju severozapadno od plinare. Toga dana su se dve čete automatičara 8. puka prikupile u Njekanjinu i tu doabile zadatak da se kreću u II ešelonu 3. divizije. 13. marta su 7. i 9. pešadijski puk, uz podršku 3. diviziona samohotki i posle snažnog artiljerijskog vatrenog napada, prešli u napad. 7. puk je potisnuo neprijatelja iz jugoistočnog dela grada i, postigavši veći terenski uspeh, produžio je borbu u rejonu parka između Mostove i Golenbje ulice. 9. pešadijski puk je zauzeo plinaru u lenborskem predgrađu i vodio borbu severozapadno od nje. Obe čete automatičara 8. pešadijskog puka kretale su se i dalje u II ešelonu divizije.

13. marta je 2. plamenobacački bataljon (bez 2. čete) pridodat 7. pešadijskom puku, a 14. marta pridodati su mu još i četa automatičara 8. pešadijskog puka kao i nekoliko tenkova iz 4. teškog tenkovskog puka. Ovako ojačan, puk je postigao u toku sledećih dana znatne uspehe. Pošto

je ovladao rejonom parka, puk je, uz podršku tenkova i samohotki iz 3. samohodnog diviziona, zauzeo posle ogorčenih borbi Mostovu ulicu. 16. marta je vodio teške borbe u rejonu južno od Ulice pobednika i Sandomješke ulice, gde je naišao na utvrđenja III linije odbrane. Uske uličice starog grada ograničavale su istina manevarsку mogućnost tenkova, pa i efikasnost njihove podrške, ali je već i samo prisustvo ovih tenkova imalo za pešadiju ogromnog moralnog značaja.

U to vreme je 9. pešadijski puk, koji je desnim krilom nastupao duž železničke pruge, ovladao rejonom fabrike i, produžavajući nastupanje, vodio teške ulične borbe u rejonu železničke stanice.

Na pravcu dejstva 4. pešadijske divizije situacija je bila sledeća: 12. pešadijski puk, koji je nastupao duž morske obale u pravcu zapada, naišao je po izlasku iz parka u rejonu trkališta na ozbiljnu prepreku. Tu je bio protivtenkovski rov napunjen vodom i strmi bedem visok oko 6 metara. Pošto je ovde teren otežavao vatrenu podršku artiljerije, pešadija je pretrpela velike gubitke. Komandant puka odlučio je da zaobiđe ovu prepreku. U tom cilju on je 15. marta usmerio napore na zauzimanje južnog dela parka. Neprijatelj se žestoko branio u rejonu železničkih magacina, otvarajući jaku vatru iz teške brodske artiljerije i minobacača. Prvi bataljon 12. pešadijskog puka, sa jednim sovjetskim pešadijskim bataljonom, vezao je delom svojih snaga neprijatelja koji se nalazio duž obale, dok je ostalim snagama napadao kroz park, dohvativši se kuća u gradu i uspostavivši neposredni dodir sa levim susedom — 10. pešadijskim pukom.

Artiljerija je otvarala vatru, pored ostalog, i po oklopnom vozu koji je najzad i uništila. Sve topovske baterije upotrebljene su za neposredno gađanje u rejonu zapadne ivice parka i dalje na jug sve do mesta gde železnička pruga preseca auto-put istočno od plinare.

U to vreme 10. pešadijski puk, koji je 13. marta u 14 časova poseo na levom krilu divizije polazne položaje za napad opštim pravcem duž železničke pruge Košalin —

Kolobžeg, forsirao je protivtenkovski rov, napunjen vodom. Pošto se utvrdio na drugoj strani kanala, uz podršku samohotki iz 4. samohodnog diviziona, otpočeo je 14. marta teške borbe za železničke magacine koje je do mraka zauzeo. Nastupanje 10. pešadijskog puka bilo je naporno, jer je pokret bio zakočen bočnom vatrom sa severa i iz zapadnog dela parka koji je držao neprijatelj, kao i vatrom sa brodova. U toku noći 14/15. marta puk je smenio i one delove 9. pešadijskog puka koji su se do tada borili pored njega, jer je 9. pešadijski puk bio pomeren na sektor južno od železničke pruge.

Tako se, dakle, lanac naših jedinica oko sredine grada stezao sve više. 14. marta u 14 časova, po naređenju komandanta armije generala Poplavskog, zaustavljena su ofanzivna dejstva svih naših divizija, a u 15.30 časova radio-stanica štaba armije uputila je komandantu tvrđave poziv za predaju Kolobžega. Prijem toga radiograma potvrdio je neprijatelj putem radija, ali na njega nije dao nikakav konkretan odgovor. Isto je tako ostao bez uspeha ponovljen poziv na kapitulaciju, upućen pola časa kasnije. Pošto hitlerovci nisu prihvatali predlog za kapitulaciju, jedinice 1. armije PV obnovile su prekinuta borbena dejstva.

U to vreme, pred jedinicama 3. i 4. pešadijske divizije i 18. pukom 6. pešadijske divizije koji su se, boreći se na desnoj obali reke, do 15. marta, već probili do centra srednjeg dela grada i približavali se rejonu železničke stanice, pojavio se novi zadatak — slamanje otpora svežih neprijateljskih snaga koje su bile uvedene u borbu.

15. marta, u prepodnevnim časovima, na kolobžeško sidrište stigla su iz Svinoujšća pojačanja, tražena preko radija, u vidu pripremnog bataljona »Kel« iz 5. tvrđavskog puka.

U kasnim popodnevnim časovima, i pored vatre naše artiljerije koja je otpočela čim je stigao transport, kao i pored naleta naše avijacije na sidrište luke i neprijateljske artiljerijske položaje na obali, dvema četama bataljona »Kel« pošlo je za rukom da se iskrcaju. Te čete su odmah

ovedene u borbu sa zadatkom da izvrše jak protivnapad kojim bi opet zauzele rejon železničke stanice i potisle naše jedinice sa Trga 18. marta, kao i iz Okopove i Šeroke ulice, koje su jedinice 7. i 8. puka bile zauzele u popodnevним časovima.

Od obe čete bataljona »Kel« neprijatelj je formirao jurišne grupe koje su predveče zauzele polazne položaje severno od železničke stanice kao i u rejonu Sandomješke ulice. Odavde su izvršile oštре protivnapade uz podršku tenkova i to jedna u pravcu jugoistoka, prema mostu, a druga u pravcu istoka, duž železničke pruge. Ali četama bataljona »Kel« nije pošlo za rukom da postignu nameđravani cilj. One su jedva uspele da povrate severnu i zapadnu stranu Trga 18. marta, gde su vodile oštре borbe sa jedinicama 7. pešadijskog puka. Grupu koja je vršila protivnapad duž železničke pruge zadržale su jedinice 10. pešadijskog puka s kojima je vodila neobično dramatičnu borbu u depou za lokomotive i u železničkim staničnim skladištima, koji su nekoliko puta prelazili iz ruku u ruke.

Dalje nastupanje pešadije triju divizija, i pored snažne podrške vatrom divizijske artiljerije, samohotki i tenkova 4. tenkovskog puka, nije dalo željene rezultate. Jedinice su stajale pred III i poslednjom odbrambenom linijom.

Odluka komandanta armije da u borbu za Kolobžeg uvede 4. pešadijsku diviziju i 4. puk teških tenkova iz osnova je izmenila dalji tok borbi. Brzo i odlučno izvedeno je odgovarajuće pregrupisavanje jedinica kao i uvođenje u borbu za grad tehničkih sredstava, tenkova, samohotki, bacača plamena i artiljerije. Odluka komandanta armije da ojača snage koje su vodile borbu za Kolobžeg odlučila je o proboru II linije neprijateljske odbrane.

U borbama za II liniju odbrane glavnu ulogu odigrale su jurišne grupe i jurišni odredi. U toku borbe, bataljoni I ešelona, pošto su dobro ojačani naročito teškim tenko-

vima, samohotkama, artiljerijom, minobacačima, bacaćima plamena i inžinjercima, pretvoreni su praktično u jurišne odrede, a njihovi vodovi u jurišne grupe.

Prilikom napada na utvrđenja II linije odbrane pešadijski pukovi dobili su zadatak da ovladaju pojedinim objektima kao što su: kasarne, plinara, železnička stanica i sl. ili pojedinim četvrtima i većim kompleksima stambenih zgrada.

Prilikom savlađivanja vodenih prepreka u gradu, prethodno je neutralisana neprijateljska odbrana u zgradama koje su se nalazile na suprotnoj obali neposrednom vatrom artiljerije i tenkova, a ujedno je primjenjivan manevar jednom ili sa nekoliko jurišnih grupa, koje su skriveno forsirale vodenu prepreku i zatim svojim dejstvom stvarale pogodne uslove za forsiranje prepreke glavnim snagama.

Izbor pravca glavnog udara s ciljem da se ovlada objektom koji ima presudan uticaj na uspeh daljeg nastupanja — bio je elemenat koji se u vreme borbi za Kolobžeg pokazao naročito važnim. Komandanti svih stepena pokazali su se sposobnim da rešavaju ovakve zadatke, ispoljavajući u toku borbe brzu orientaciju. Oni su takođe dobro cenili situaciju, brzo donosili odluku i smelo primenjivali sve oblike manevra.

Proboj III linije odbrane i zauzimanje luke

Komanda armije je odlučila da pregrupiše jedinice i pripremi ih za konačni napad.

U toku noći 15/16. marta na odseku 4. pešadijske divizije 10. pešadijski puk je, posle teških borbi za stanična skladišta, delimično smenjen u 4 časa 11. pešadijskim pukom koji se dotada nalazio u II ešelonu divizije. On je sada zauzeo polazni položaj između 10. i 12. pešadijskog puka sa zadatkom da napada fabriku i železničke zgrade.

U vezi sa pregrupisavanjem i uvođenjem 11. pešadijskog puka u I ešelon, pregrupisana je i artiljerija, a pored

toga 11. pešadijski puk je ojačan tenkovima i samohotkama. No i pored svega toga jedinice divizije koje su napadale fabriku i obližnje železničke zgrade uspele su da samo neznatno napreduju. Sveže neprijateljske snage koje su držale taj odsek pružale su jak otpor.

U 13 časova sovjetski divizion raketne artiljerije, koji je u početku bio korišćen uglavnom za podršku 11. pešadijskog puka stigao je i stavio se na raspolaganje komandantu divizije. 9. artiljerijski haubički puk, čija su sva oruđa dejstvovala neposrednim gađanjem, podržavao je napad 12. pešadijskog puka.

Napad toga puka razvijao se kroz neprijateljska utvrđenja, razmeštена u parku pored obale i u delu grada gde su bile razmeštene vile i slana kupatila duž Obalske aleje.

Noću 16/17. marta počeo je napad na III liniju odbrane. 10. i 11. pešadijski puk zauzeli su fabriku i u toku dana dalje napredovali nekoliko stotina metara u pravcu zapada i severa.

Pukovi 4. pešadijske divizije naišli su na svom odseku na jak otpor neprijatelja koji je uporno branio prilaze baltičkoj obali. U rejonu kupališnih zgrada nalazio se, naime, veći deo njegovih artiljerijskih vatreñih položaja. Ove položaje držala je 3. četa pripravnog bataljona »Kel«, koja se zajedno sa štabom bataljona iskrcala u podne 16. marta.

Najsporije je napredovao 12. pešadijski puk. On se samo levim krilom pokrenuo nešto napred ne mogavši desnim krilom da pređe bedem. Pre pôdne 17. marta puk se nalazio u teškom položaju, jer su mu oba krila bila ugrožena vatrom iz utvrđenih zgrada. Pod pritiskom ovoga puka počeo je predveče slabiti neprijateljski otpor.

7. i 9. pešadijski puk 3. pešadijske divizije, vodeći teške borbe, podišli su železničkoj pruzi u rejonu železničke stanice. U borbama, uz podršku tenkova, oni su 17. marta u popodnevnim časovima probili liniju neprijateljske odbrane južno i istočno od železničke stanice. Zatim su potpuno ovladali železničkom stanicom i počeli žestoke borbe u rejonu Ulice Crvene armije, gde su naišli na utvrđenja poslednje linije odbrane. Do morske obale odavde je još

ostalo oko 400 m, ali je ovaj prostor bio pod jakom vatrom automatskih oružja duž parka uz obalu, duž Ulice Rođevičuvne i Obalske aleje.

Da bi se probila neprijateljska odbrana u tom rejonu i poljuljala čvrstina odbrane onih neprijateljskih jedinica koje su se upravo bile iskrcale, nužna je bila pomoć avijacije. Preko radija su pozvani naši jurišni avioni. Zbog vrlo loših atmosferskih uslova — jakog naoblačenja, kiše i magle — poletanje je bilo vrlo teško. No, i pored toga, čim su saznali da neprijatelj pruža jak otpor u rejonu železničke stanice, »jurišnici« su pod zaštitom lovaca iz puka »Varšava« krenuli na borbeni let nad Kolobžegom. S obzirom na to da je zadatak bio izuzetno težak, zaštitnom grupom komandovao je lično komandant 1. avio-lovačkog puka »Varšava« potpukovnik Taldikin. Uprkos neobično teškim uslovima, kao i letenju na visini manjoj od 100 m, zadatak je ipak bio izvršen. Međutim, sa ovog leta nije se vratio potpukovnik Taldikin.

17. marta u 6 časova 18. pešadijski puk 6. pešadijske divizije, uz podršku artiljerije, prešao je u nastupanje, vodeći ulične borbe u taktičkom sadejstvu sa 14. pešadijskim pukom koji je svoj odsek na ostrvu predao školskom bataljonu 6. divizije, forsirao reku i produžio dalje nastupanje duž Pšemislavske ulice u pravcu luke.

16. pešadijski puk, posle proboga neprijateljske odbrane na severnoj ivici parka, zauzeo je utvrđenja koja su se tamo nalazila i izbio na obalu u zapadnom delu Lučkog zaliva i u samu kolobžešku luku.

Noću 17/18. marta poljske jedinice, uz podršku većeg broja artiljerije i minobacača među kojima je bila i sovjetska raketna artiljerija, prešle su u konačni napad kojim je u jutarnjim časovima 18. marta luka zauzeta, a neprijatelj delom uništen i delom zarobljen.

Pukovi 6. pešadijske divizije zauzeli su luku i izbili na obalu oko ušća Parsente: 16. pešadijski puk zapadno, a 14. i 18. pešadijski puk istočno od reke u zahvatu Bjale ulice.

Bataljoni 7. i 9. pešadijskog puka 3. pešadijske divizije krenuli su u napad 18. marta u 2 časa. U ovom napadu zauzeli su železničku stanicu i odbacili hitlerovce na morsku obalu u rejonu Pjaskove i Ulice Mickjevića, uništavajući i zarobljavajući neprijatelja.

Pukovi 4. pešadijske divizije takođe su potpuno slobodili neprijateljski otpor na svojim odsecima i izbili na morsku obalu u rejonu istočno od luke, na odseku od Ulice Slovackog do Cegjelnjane ulice.

*
* *

Pre odlučnog juriša na luku, komandant armije je naredio pregrupisavanje jedinica da bi u borbu uveo maksimum snaga koje su mu stajale na raspolaganju. Uvođenje u borbu za drugu odbrambenu liniju 4. pešadijske divizije i 4. puka teških tenkova, kao i snaga II ešelona i rezervi divizija za juriš na III liniju, svedoči da su komandant armije i komandanti divizija dosledno primenjivali jedno od osnovnih načela ratne veštine — načelo stalnog narastanja snaga u toku nastupanja.

Maksimalno iskorišćavanje artiljerije za neposredno gađanje, kao i korišćenje sovjetske raketne artiljerije za podršku juriša, dokaz su pravilne upotrebe celokupne raspoložive artiljerijske vatreno snage za potrebe odlučujućeg udara.

U probijanju III linije odbrane i u jurišu na luku došlo je do izražaja vešto iskorišćavanje faktora iznenađenja, jer neprijatelj nijeочекivao da će odlučujući juriš nastupiti noću i nadao se da će u poslednjem času evakuisati bar deo svojih snaga morskim putem.

ISKUSTVA I OPŠTI ZAKLJUČCI

Zauzevši Kolobžeg i uništivši ostatke hitlerovskih divizija koji su bili prinuđeni da se uporno brane u gradu i

luci, divizije 1. armije Poljske vojske časno su izvršile zadatku koji im je poveren.

U toku nastupne operacije glavne snage obično im-moilaze gradove. Za njihovo zauzimanje izdvaja se samo deo snaga. Likvidaciji garnizona unutar grada pristupa se posle njegovog okruženja ili istovremeno sa okruživanjem. Ostvarivanje upravo tih načela vidimo i za vreme borbi za Kolobžeg. Komandant armije, nastrojeći da pot-puno okruži grad, dosledno je tražio da se postigne naj-važniji cilj — da se ovlada lukom i na taj način preseče neprijatelju put za snabdevanje i evakuaciju.

Osnovno načelo planiranja i izvođenja borbi za veće naseljeno mesto je težnja da se neprijateljska odbrana raseče na odvojene delove i zatim likvidira. To je našlo odraza i u odluci komandanta 1. armije PV u borbi za Kolobžeg. On je težio da se grad raseče na nekoliko delova, a zatim da se postepeno uništavaju odvojene neprijateljske grupe. Nemajući potpunih podataka o situaciji, zbog teškoća u pogledu izviđanja — brzo gonjenje i teški atmo-sferski uslovi — komandant armije je doneo u početku pravilnu odluku u takvim uslovima da glavni udar izvrši snagama 6. pešadijske divizije duž leve obale Parsente, kako bi najkraćim putem izbio do luke, ovladao njome i na taj način paralisao odbranu grada. Pomoćni udar tre-balio je da izvrši 3. pešadijska divizija sa zadatkom da raseče neprijateljske snage koje su se nalazile u centru grada i da ih uništi.

Podaci koji su dobiveni nasilnim izviđanjem u toku prvih dana nastupanja, a naročito saznanje da postoje velike teškoće za napredovanje u pravcu luke kroz gradski park i da će jedinice 6. pešadijske divizije morati da sa-vladaju dve vodene prepreke, kao i, najzad, ograničene mogućnosti šireg iskorišćavanja uspeha 7. pešadijskog puka — sve je to uticalo na komandanta armije da izmeni prvobitni plan. Glavni pravac napada bio je prenesen na desnu obalu reke, dok je uspeh 7. puka bio u početku obe-zbeden od neprijateljskog protivdejstva uvođenjem na

tom pravcu 18. pešadijskog puka, a zatim i cele 4. pešadijske divizije sa tenkovima i samohotkama.

Nastupanje sovjetskih jedinica 1. gardijske oklopne armije, koje su pred Kolobžeg izbile četiri dana pre divizija 1. armije PV, bilo je za neprijatelja znak da počinje opkoljavanje i da mora posesti položaje za odbranu. Sovjetski tenkisti presekli su puteve koji vode u grad i primorali neprijatelja da se ograniči na odbranu samog Kolobžega. Zbog toga neka utvrđenja, koja leže nešto dalje od centra grada a koja su ulazila u sklop odbrambenog sistema Kolobžega, nije neprijatelj uopšte mogao iskoristiti i ona su pala već prilikom nailaska prvih jedinica 1. armije PV.

Zbog haosa izazvanog evakuacijom civilnog stanovništva, sovjetski tenkisti nisu bili u stanju da pobliže izvide neprijateljske snage i sistem odbrane grada, pa su zbog toga podaci, koji su od njih primljeni u času smenjivanja jedinica, bili dosta površni i nisu mogli poslužiti komandantu 1. armije kao osnova za donošenje prethodne odluke. Zbog toga, takođe, prve dane nastupanja 6. i 3. pešadijske divizije na Kolobžeg treba smatrati kao nasilno izviđanje svoje vrste, kojim je otkriveno stvarno stanje utvrđenja i snaga neprijateljske odbrane u Kolobžegu.

Sistem odbrane grada bio je pripremljen blagovremeno, a snabdevanje municijom i ratnom opremom vršeno je sve do zadnjeg časa morskim putem.

Teza koju je iznosila većina zapadnonemačkih publikacija da je tobože odbrana Kolobžega bila organizovana samo radi spasavanja civilnog stanovništva koje se sakupilo u gradu, ne odgovara istini. Komanda odbrane Kolobžega nije se već od prvog časa brinula za civilno stanovništvo, nego se, naprotiv, starala da ga se po svaku cenu otarasi. Terorom je primoravano da napušta grad i izbačeno je na teren na kome su se vodile borbe između oklopnih jedinica.

U suprotnosti sa ovim tvrđenjem стоји и činjenica da je komanda odbrane Kolobžega odbacila predlog za kapitulaciju koji joj je upućen 14. marta.

Prvi napad 18. pešadijskog puka, u kojem je bio zauzet rejon mosta na Dževnom kanalu, predstavljao je za neprijatelja iznenađenje. Ovaj napad je stvorio uslove koji su omogućavali prođor iz pokreta ka središtu grada. Međutim, taj prođor nije ostvaren zbog razvučenosti snaga armije u toku gonjenja.

Neprijatelj je odmah pristupio likvidiranju tog proboja, iskoristivši za to svoje najjače jedinice čiju je okosnicu činio najnaoružaniji i najuvežbaniji SS-bataljon. Te su snage potisle 18. pešadijski puk iz rejona mosta i posele »bele« i »crvene« kasarne. Tim okolnostima treba objasniti i teškoće na koje je kasnije naišao 14. pešadijski puk dok je zauzimao kasarne.

Uvedene su sveže snage na strani neprijatelja, 15. i 16. marta, koje su dopremljene morskim putem; to je bilo moguće zahvaljujući jedino tome što avijacija nije mogla uspešno dejstvovati usled loših atmosferskih prilika. Te je snage neprijatelj u početku iskoristio za protivnapade, a zatim je njima poseo najugroženije odseke svoje odbrane.

U borbi za grad veliki značaj imalo je dobro organizovano i neprekidno izviđanje. Osnovni izvor za dobijanje podataka o neprijatelju prilikom napada na Kolobžeg bili su zarobljenici i civilno stanovništvo, naročito ono koje je učestvovalo u odbrambenim radovima.

Komandovanje u uslovima borbe u gradu nailazilo je na velike teškoće i pored toga što su za vreme borbi u Kolobžegu telefonska i radio-veza funkcionisale bez prekida (naročito veza sadejstva s artiljerijom). Situacija je zahtevala da komandiri i komandanti budu što bliže svojim jedinicama i da neprekidno utiču na tok i razvoj borbe.

Velike napore od komandanata i štabova tražio je posao oko organizovanja sadejstva koje je moralo da se saobrazi uslovima borbe u naseljenom mestu. Zaslužuje da se posebno podvuče dobra saradnja pešadijskih komandanata sa artiljerijskim. Borbene zadatke za svako artiljerijsko oruđe postavljaо je komandant bataljona ili komandir čete. Vatrom artiljerijskih oruđa upravljali su oficiri koji su pridodati pešadijskim jedinicama iz baterija. Pored

toga, sa pešadijom je sadejstvovala artiljerijska izvidnica čiji je zadatak bio da otkrije neprijateljska vatrena gnezda i ukaže na najopasnije ciljeve za pešadiju. Iz pešadijskih jedinica dodeljivane su artiljerijskim grupama strelaca da bi pomogle u posluživanju oruđa i prenošenju materijala.

Boj za grad i luku Kolobžeg pružio je bogata iskustva u pogledu izvođenja uličnih borbi, uz sadejstvo sa tenkovima i samohotkama. On je još jednom pokazao da, uz dobru organizaciju borbe, tenkovi mogu pružiti neočekivu pomoć. Uspehe u uličnim borbama pešadija je postizala u uslovima tesnog sadejstva s tenkovima i artiljerijom.

Artiljerija je u velikom stepenu doprinela uspehu borbi u Kolobžegu. Komandovanje artiljerijom bilo je u početku centralizovano u rukama komandanata divizijske artiljerije, a vatrom se upravljalo na osnovu plana, izrađenog u štabu divizijske artiljerije. U daljem toku borbi bili su, ipak, cela pukovska organska artiljerija i delovi pukovskih artiljerijskih grupa, pa čak i pojedine jedinice iz divizijskih i armijskih artiljerijskih grupa, pridavani jedinicama kao oruđa za neposredno gađanje. Mnoga od tih oruđa ulazila su u sastav jurišnih grupa i kretala su se u borbenom poretku pešadije, utirući joj put i uništavajući svojom vatrom neprijateljska utvrđenja.

Zauzimanje Kolobžega bilo je, nesumnjivo, veliki uspeh jedinica 1. armije Poljske vojske. U odbrani grada hitlerovske jedinice pretrpele su velike gubitke. Samo zabiljjenih bilo je oko 8.000.

18. marta 1945. u 21 čas glavni grad Sovjetskog Saveza — Moskva uputio je artiljerijski pozdrav u čast oslobođilaca Kolobžega.

U borbama za Kolobžeg ispoljila se u najvećem stepenu hrabrost i odvažnost vojnika 1. armije PV. Vojnici, koji do tada nisu bili naviknuti na borbe u gradu, za relativno kratko vreme potpuno su se snašli u takvim dejstvima.

U borbama za Kolobžeg poljski vojnik je pokazao duboki patriotizam, kao i sve veću veštinu u borbi i visok borbeni moral. Borbe za Kolobžeg obiluju mnogim epizo-

dama individualnog i kolektivnog junaštva i srčanosti vojnika. Primer junaštva u vreme borbi za Kolobžeg pružali su politički oficiri.

Zajednička borba jedinica Poljske vojske i junačke Sovjetske armije cementirala je oružano bratstvo poljskih i sovjetskih vojnika i produbljivala internacionalizam Poljske vojske.

U borbi za Kolobžeg vojnici Poljske vojske široko su primenjivali borbena iskustva koja je Sovjetska armija stekla u borbama za naseljena mesta u toku velikog otadžbinskog rata.

Posle borbi u Kolobžegu nastupio je period odbrane morske obale. Divizije i pukovi koji su zauzeli Kolobžeg rasporedili su se duž obale, organizujući preko Mžežna — Njehoža — Trensača pa sve do Djivnuvke odbranu poljskog Pomorja.

Major T. Stempnjoski

**UČEŠĆE 1. OKLOPNE BRIGADE »JUNACI VESTER-
PLATA U BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE
GDINJE I GDANJSKA**

(Skica 37)

U toku 6. i 7. marta 1945. divizije 1. armije Poljske vojske, pošto su probile poslednju utvrđenu liniju odbrane u sistemu Pomorskog bedema — zaprečnog položaja — goneći brzo u pravcu mora, izbile su u rejon južno i jugo-zapadno od Kolobžega. 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata«, dejstvujući u sastavu 1. armije PV, koncentrisala se 6. marta u kasnim večernjim časovima u rejonu Dembica, gde je trebalo da se izvrši pregled i remont borbennih vozila. 8. marta brigada je pridata komandantu 1. oklopne gardijske armije generala Katukova od koga je dobila naređenje da odmah kreće na istok pravcem: Dembic — Ramlevo — Stolec — Bjalogard — Slavno — Slupsk — Lenbork — Knjevo. Izbor ovog pravca proisticao je iz zadatka 1. oklopne gardijske armije koja je po izbijanju u rejon Kolobžeg — Bjalogard — Švidvin bila prepotčinjena komandantu 2. beloruskog fronta, maršalu Rokosovskom.

U to vreme jedinice 2. beloruskog fronta, pošto su odsekle 2. nemačku armiju od glavnih snaga grupe armija »Visla«, izvodile su dejstva kojima je bio cilj da se uništi ta armija koja je pokušavala da se izvuče iz rejona Gdinje i Gdanjska. Za ojačanje levog krila fronta, koje je napadalo u pravcu zapada duž baltičke obale, upotrebljena je

upravo 1. oklopna gardijska armija sa zadatkom da razvije ofanzivna dejstva opštim pravcem Slupsk — Gdinja.

Prethodnice jedinica 1. oklopne gardijske armije već su u toku noći 9/10. marta uspostavile borbeni dodir sa neprijateljevim kolonama koje su se povlačile pa su, lo-meći snažan otpor njegovih zaštitnica, izbile za 24 časa na poljsko-nemačku granicu iz 1939. godine.

1. oklopna brigada PV krenula je iz Dembica 8. marta i, maršujući preko Ramleva i Bjalogarda, izbila istog dana u rejon 8 km severozapadno od Košalina. Idućeg dana brigada je produžila marš cestom preko Košalina — Slavna — Slupska i izbila u rejon Domaradza koji leži 17 km istočno od Slupske. Brigada je 10. marta prešla poslednji deo određene marš-rute, prošavši kroz Daržno — Lenbork — Hinovje u rejon Knjeva. Ovde je nastupio 10-časovni prekid marša, izazvan potrebom da se izvrši prelaz preko razlivene i blatnjave reke Rede, na kojoj su nemačke jedinice u odstupanju porušile most. 11. marta izjutra brigada se koncentrisala u selu Zalevo (4 km jugozapadno od Knjeva).

Mada je 1. oklopna brigada izvršila svoj marš iz Dembica do Zaleva idući iza glavnih snaga 1. oklopne gardijske armije, ona je i pored toga morala da se kreće u potpunoj borbenoj gotovosti i bude stalno oprezna. Iza linije fronta nalazilo se, naime, još nekoliko odsečenih neprijateljskih grupacija koje su pokušavale da se probiju bilo prema obali bilo prema Odri. Sukob s njima nije bio isključen. U vezi s tim, komandant 1. oklopne brigade organizovao je marš tako da bi u svakom trenutku mogao odbiti iznenadni napad neprijatelja. Isto tako je bilo i za vreme zastanaka.

U rejonu Zaleva komandant brigade je primio usmenu zapovest od komandanta 8. mehanizovanog gardijskog korpusa, prema kojoj je imao preći u rejon Bolševa da bi uzeo učešća u borbama za Vejherovo. U novom rejonu brigada je prikupljena već 11. marta oko 12 časova. Odmah je uspostavljena veza sa dva sovjetska pešadijska puka koje je brigada imala podržavati, kao i sa susedima.

Napad sovjetskih jedinica na Vejherovo, kao i jaki udari jedinica 2. udarne armije s juga na Gdansk, trebalo je da vežu snage neprijateljske 2. armije, a samim tim da olakšaju glavnoj grupaciji fronta da izvrši udar između Gdinje i Gdanska u pravcu Sopota. Tim udarom je komandant fronta nameravao da raseče opkoljenu grupaciju hitlerovskih jedinica na dva odvojena dela, a zatim da ih pojedinačno uništi.

POLOŽAJ NEPRIJATELJA

Rejon Gdinje i Gdanska branile su jedinice 2. nemacke armije. Tu su armiju razbile u januaru na reci Narev jedinice 2. beloruskog fronta i samo je njen jedan deo uspeo da se izvuče krajem januara i početkom februara na levu obalu donje Visle. U februaru je hitlerovska komanda preduzela mere da sredi i ojača ovu armiju. Međutim, već pred kraj februara je nov napad jedinica 2. beloruskog fronta doveo do razbijanja desnog krila ove armije u rejonu severozapadno od Hojnica, pa je tako nanesen težak udar ostatku armije koja je pored toga bila odsečena od glavnih snaga grupe armija »Visla«.

Razbijene hitlerovske jedinice počele su se brzo povlačiti u pravcu Gdanskog zaliva da bi tamo, oslanjajući se na pogodne zemljische uslove i na blagovremeno pripremljeni utvrđeni rejon Gdinje i Gdanska, na znatno skraćenom frontu, pokušale da zaustave napade jedinica 2. beloruskog fronta. Neprijatelj je nameravao da organizuje odbranu na liniji Žarnovicko jezero — Vejherovo — Kartuzi — Čev i preko Novog Dvora Gdanskog do Baltika. Na toj liniji i na neposrednim prilazima Gdinji i Gdansku bio je izgrađen niz neprekidnih protivtenkovskih rovova i položena mnogobrojna minska polja. Na dominantnim uzvišicama i raskrsnicama puteva bili su izgrađeni betonski bunkeri sa železnim kupolama. Pojedina naselja su pretvorena u otporne tačke i pripremljena za dugotrajnu odbranu. U celom sistemu odbrane neprijatelj je izgradio

prepreke od bodljikave žice, a u nekim rejonima postavio je žičane prepreke sa električnom strujom.

U Žulavama, dakle tamo gde se borilo levo krilo 2. armije, hitlerovci su porušili zaštitne brane, pa je zbog toga voda poplavila znatne povrsine.

U dubini odbrane naročito je snažno bio utvrđen Gdanski. Istovremeno je hitlerovska komanda preduzela drastične mere da bi sredila jedinice koje su se povlačile. Streljan je veći broj desertera, pohapsene su hiljade marodera i ostataka razbijenih jedinica te su svi uvršćeni u preostale jedinice. Rasformirane su mnoge pozadinske jedinice. Organizovane su takođe improvizovane borbene grupe.

U sastav hitlerovske 2. armije ušle su jedinice 20., 23. i 27. armijskog korpusa, 18. brdskog korpusa kao i 7. i 46. oklopног korpusa, te je sve to predstavljalo snagu od oko desetak divizija. Znatnu podršku jedinicama 2. armije pružao je divizion razarača koji se nalazio u Gdanskom zalivu, kao i grupacija protivavionske artiljerije u rejonu Gdinje — Gdansk.

Karakteristike zemljišta

Konfiguracija zemljišta uz obalu Gdanskog zaliva pogodovala je neprijatelju za organizovanje odbrane.

Istočni deo tog područja, takozvana delta Visle, jeste nisko zemljište sa mestimičnim depresijama koje su, zbog toga što su bile poplavljene, u velikoj meri otežavale izvođenje ofanzivnih dejstava. Dalje na zapad proteže se područje Kašupskih jezera sa najvišom uzvišicom Vježicom (331 metar).

Područje koje leži zapadno i severno od Gdinje treba da se detaljnije razmotri, jer je upravo na tome terenu imala da dejstvuje 1. oklopna brigada. U tom području ističu se dva osnovna masiva: masiv Vejherovo — Veliki Kack i masiv Kempa — Oksivska. Ove masive razdvajala

je široka dolina reke Rede, koja je pri ušću u more okružena močvarama.

Masivi Vejherovo i Veliki Kack — dobro pošumljeni, s većim brojem uzvišica čija visina dostiže do 200 m, — čine prirodnu zemljишnu prepreku ispred Gdinje sa zapadne i jugozapadne strane.

Kempa Oksivska je visoravan, okružena sa istoka morem a sa jugozapada i severa močvarnom dolinom »Mostovo blato«.

Mreža puteva je slabo razvijena. Jedini pogodan auto-put duž koga se mogao izvoditi napad sa zapada u pravcu Gdinje, vodi dolinom reke Rede do Vejherova i sela Rede, a zatim duž severoistočne ivice masiva Veliki Kack kroz naselja Janovo i Bela Žeka.

Drugi pogodan put je auto-put iz Hvaščina do Velikog i Malog Kacka, koji posle spajanja s putem Gdinja — Gdanski vodi na sever u Gdinju.

Između ova dva puta mogli su se iskoristiti kao rokadni: put koji vodi iz Vejherova preko brda na Kolečkovo i Kack, put iz Rogaleva preko Lenžice u Zagube i iz Rogaleva preko Marševa u Hilonje.

Do masiva Kempa Oksivska vode samo tri puta: iz Hilonje, Rumije i Mžežina. Oni najpre vode nasipima preko Mostovog blata, a kasnije na vrlo kratkom odseku penju se na Kempu Oksivsku.

BORBA ZA VEJHEROVO I GONJENJE KA REDI

Napad jedinica 8. gardijskog mehanizovanog korpusa počeo je 12. marta. Sovjetska pešadija je u 8. časova, posle artiljerijske pripreme od 30 minuta, uz podršku sovjetskih i poljskih tenkova, krenula u napad.

Napad na Vejherovo vršen je sa dva pravca. S jugozapada su na grad napadale dve sovjetske oklopne brigade, a sa zapada i severozapada 1. oklopna brigada.

3. tenkovski bataljon 1. oklopne brigade, koji je napadao sa zapada, nije u početku imao uspeha, jer je naišao

na snažnu vatru dobro maskiranih neprijateljskih protivoklopnih oruđa. 2. tenkovski bataljon s automatičarima krenuo je u početku ka fabrici cementa — 2 km severozapadno od Vejherova — i bio je odmah zaustavljen vatrom minobacača sa uzvišica koje leže severno od doline Rede. Pošto su minobacači neutralisani, brzo je zauzeta fabrika cementa posle čega se 2. tenkovski bataljon probio u severni deo grada. Istovremeno su s južne strane podišli građevinama Vejherova tenkovi sovjetskih oklopnih brigada. Rezultat ovih dejstava oko 10 časova je pad Vejherova.

Ostaci hitlerovskog garnizona počeli su brzo da se povlače prema selu Redi. U poteru za njima odmah su krenuli poljski i sovjetski tenkovski bataljoni. Prva neprijateljska kolona koju su stigli uništена je kod Smjehova, a sledeća nedaleko od s. Rede. Posle kratke borbe s. Reda je bila zauzeta već u 11. časova. Ne zadržavajući se u naselju koje je gorelo, tenkovi su produžili gonjenje u pravcu Bele Žeke sa zadatkom da ovladaju prelazima preko protivtenkovskog rova.

Prestižući mnogobrojne pešadijske i artiljerijske jedinice, izviđački odred poljskih i sovjetskih tenkova izbio je oko 13. časova u rejon Bele Žeke. Prelaze preko protivtenkovskih rovova nije, ipak, uspeo da posedne, jer su ih hitlerovci pred sam nailazak tenkova digli u vazduh. Pokušaj da se dalje napreduje, koji je preduzet kad su stigle glavne snage, nije uspeo zbog snažne neprijateljske vatre.

Istog dana, tj. 12. marta, jedinice 2. beloruskog fronta, stežući obruč oko neprijatelja, postigle su dalje uspehe. Sovjetske jedinice 49. armije, koje su dejstvovale severno od Vejherova, probile su neprijateljsku odbranu i izbile na Gdanski zaliv, blokirajući s kopna deo hitlerovskih snaga na Helu. Jedinice 2. udarne armije, koje su se borile južno od Gdanska, slomile su neprijateljski otpor i zauzele Čev. Vršeći uspešno gonjenje duž leve obale Visle, podišle su s juga Gdansku a sovjetske jedinice generala Grišina, napadajući iz rejona Kartuz, zauzele su Žukovo.

BORBE U REJONU JANOVA I DEJSTVA PREMA LENŽICAMA

1. oklopna brigada, pošto je zadržana neprijateljskom artiljerijskom vatrom u rejonu Bele Žeke, stupila je zajedno sa sovjetskom pešadijom u borbu za probor neprijateljskog odbrambenog položaja, zatvarajući pristupe Gdini sa severozapada. Ogorčeno rvanje trajalo je šest dana.

U periodu od 12. do 17. marta sovjetska pešadija, uz podršku tenkova 1. brigade, nekoliko puta je napadala neprijatelja i odbijala mnogobrojne jake protivnapade.

Naročito teške borbe vodila je za protivtenkovski rov koji nije uspela zauzeti iz pokreta.

U noći 13/14. marta 1. oklopna brigada, zajedno sa sovjetskom pešadijom, izvršila je napad, nastupajući duž ceste ka Janovu. Desno od ceste napadao je 3. tenkovski bataljon, koji je prvi otpočeo napad, a levo 2. tenkovski bataljon. Neprijatelj nije dopustio da bude iznenađen, pa je osvetljavajući raketama bojište, otvorio snažnu vatru artiljerijom, minobacačima i automatskim oružjem. Bataljon motopešadije, koji je komandant 1. oklopne brigade uveo u borbu, uspeo je da samo nešto malo napreduje.

Iako napad 8. gardijskog mehanizovanog korpusa na pravcu Reda — Gdinja nije doveo do probora neprijateljske odbrane u rejonu Janova, on je ipak primorao komandu hitlerovske 2. armije da na taj pravac uputi malobrojne rezerve. Kod Janova je u borbu uvedena 4. SS-»policijska« divizija, niz samostalnih jedinica kao i mnoge artiljerijske jedinice. Uvođenje ovih rezervi u borbu i dejstva jedinica 2. jurišne armije koje su napadale Gdansk s juga, stvorili su uslove za udar sovjetskih jedinica na centralnom odseku prema Sopotu.

17. marta u 16. časova je 1. oklopna brigada dobila naređenje da pređe u rejon Lenžica radi izviđanja i otkrivanja neprijateljskih vatreñih sredstava na uzvišicama koje sa jugozapada zatvaraju puteve ka Zaguzu i Hilonji. Prema ovom naređenju brigada je izvršila noćni marš preko Rede do Vejherova, a zatim na jug preko naselja

Zamek — Novi Dvor — Bješkovice — Kolečkovo — Gloduvko ka rejonu južno od Lenžica.

Brigada se kretala po raskvašenom i blatnjavom putu. Mnogobrojni automobili i tegljači koji su pre toga prošli ovim putem pretvorili su ga u pravu kaljugu. Teškoće su bile utoliko veće što su noći bile vrlo tamne. Situacija je bila ponekad tako teška da su ljudi morali da prenose automobile gotovo na rukama. Pravac kretanja tenkovima morali su pokazivati fenjerima članovi posade koji su, gazeći duboko blato, isli ispred njih. Pored svih ovih teškoća, brigada je izvršila zadatak koji joj je postavljen i 18. marta posela označeni rejon.

Istog dana, pošto je uspostavljena veza sa sovjetskom pešadijskom divizijom koja je dejstvovala u tom rejonu, brigada je stupila u borbu u pravcu kote 165,0.

Prvi je u borbu stupio 3. tenkovski bataljon koji je u času kada su mu prvi tenkovi prošli kroz selo i podilazili koti 165,0, zadržani snažnom vatrom. Ovu vatru otvarali su mnogi neprijateljski tenkovi tipa T-IV i »tigar«, ukopani i dobro maskirani. Dalji napad pokazao se necelishodnim jer je glavni zadatak — izviđanje neprijateljske odbrane — bio izvršen. Zato su se jedinice, pošto je ustavljen razmeštaj neprijateljskih vatreñih sredstava i pravac protezanja njegovih položaja, povukle na polazne položaje.

Istoga dana uveče je 1. oklopna brigada dobila naređenje da se stavi pod komandu komandanta 1. gardijskog oklopног korpusa i da se do 22. časa koncentriše u rejonu 1 km jugozapadno od Rogaleva kao II ešelon toga korpusa. U tom rejonu brigada je ostala do 23. marta i dovodila tenkove u stanje borbene gotovosti.

Dok su sovjetske jedinice neprekidno napadale kod Janova i južno od Gdanska, te prikvale pažnju hitlerovske komande na krilima, maršal Rokosovski zadao je odlučan udarac centru odbrane u rejonu Sopota gde je pojasi koji je neprijatelj branio bio najuži.

Rezultat žestokih trodnevnih borbi sovjetskih jedinica, koje su lomile ogorčeni otpor hitlerovaca, bio je da su ove

jedinice 23. marta zauzele Sopot i izbile na obalu Gdanskog zaliva.

Na taj način je gdansko-gdinjska grupacija neprijateljskih jedinica rasećena na dva odvojena dela: Veća je bila gdanska grupacija u čijem su sastavu bile jedinice 18. brdskog, 23, 27. i 20. armijskog korpusa, kao i 46. oklopnog korpusa. Gdinjska grupacija sastojala se od jedinica 7. i 46. oklopnog područja.

BORBE ZA OSLOBOĐENJE GDINJE

(Skica 38)

S obzirom na katastofalni položaj jedinica hitlerovske 2. armije, komandant 2. beloruskog fronta predložio je komandi te armije da kapitulira.

U pozivu upućenom svim generalima, oficirima i vojnicima 2. nemačke armije maršal Rokosovski istakao je: »... gvozdeni obruč mojih jedinica sve jače se steže oko vas. Dalji otpor u ovim uslovima besmislen je i doveće samo do vaše pogibije i do pogibije na desetine hiljada žena, dece i staraca.« Komanda 2. armije bila je svesna beznadežnosti produžavanja otpora, ali je ipak, po ličnom Hitlerovom naređenju, odbacila predlog za kapitulaciju.

Pred jedinicama 2. beloruskog fronta stajao je, dakle, zadatak da što pre likvidira obe okružene grupacije.

U ovim dejstvima uzela je takođe učešća 1. oklopna brigada koja je 23. marta bila prebačena u šume zapadno od Velikog Kacka, u rejon kote 159,0.

Organizujući odbranu Gdinje s juga, hitlerovci su iskoristili jaki pregradni položaj koji se oslanjao na rečicu Kača, a za odbranu su pripremili takođe Veliki i Mali Kack. Pristup tome položaju bio je vrlo težak zbog posumljenog i jako ispresecanog zemljišta.

Treba dodati da je hitlerovska komanda privukla u taj rejon znatne snage sa drugih odseka i da je odbranu na tom odseku mogla podržati celokupnom vatrom sred-

njokalibarske artiljerije svog diviziona razarača koji su gađali iz Gdanskog zaliva.

Istovremeno su se hitlerovske jedinice jako utvrdile na brdima uz morsku obalu oko Orlova, stvarajući pogodne uslove za dejstvo bočnom vatrom.

Kada se 1. oklopna brigada približila Velikom Kacku, sovjetski tenkisti već su vodili borbu za to naselje napadajući duž puta od Hvaščina. Borba se ipak otegla, jer su hitlerovci, iskoristivši pogodne zemljische uslove, zakočili napredovanje. Naime, put duž koga su napadali tenkisti, nedaleko od Velikog Kacka najpre se nešto spušta prolazeći između brda, a zatim počinje da se penje. Pred uzvišicom 168,0 skreće na istok i ulazi u Veliki Kack. Dalji pokret napred bio je, dakle, uslovljen zauzećem uzvišice 168,0 na kojoj je neprijatelj imao bateriju protivavionskih topova 88 mm i ukopana 4 oklopna oruđa tipa »ferdinand«.

Mada su sovjetski tenkovi svojom vatrom već bili uništili protivavionske topove, oni ipak nisu mogli da napreduju, jer su dobro zamaskirana neprijateljska oklopna oruđa i dalje otvarala vatru.

U takvoj situaciji tenkovi 1. oklopne brigade iskoristili su svoj pogodni položaj u odnosu na neprijateljsku odbranu i, napadajući maksimalnom brzinom, otisnuli se sa uzvišice koja leži severno od puta Vičlino — Veliki Kack, prešli ovaj put i pod zaklonom mlade šume uputili se ka uzvišici 168,0.

Neprijateljske samohotke tipa »ferdinad« otvorile su jaku vatru. Ubrzo su dve od njih uništene granatama poljskih tenkova i sovjetskih protivoklopnih oruđa, ali ostale nisu prestale da gađaju. Iznenada su se u pozadini neprijatelja sa zapadnih padina uzvišice pojavili sovjetski tenkovi. To je odlučilo ishod borbe i uzvišica 168,0 je zauzeta.

U toku daljeg nastupanja 24. marta oko 10. časova 1. brigada, zajedno sa dvema sovjetskim brigadama, napredovala je šumskim putevima do Malog Kacka, tj. do glavnog položaja neprijateljske odbrane na južnim prilazima Gdinji.

Preko celog dana vođene su teške borbe posle kojih su se tenkovi približili neprijatelju na odstojanje od oko 200 m. Tako mala udaljenost omogućavala je neprijatelju da pod zaštitom mraka izvrši nekoliko ispada u kojima su učestvovali specijalno obučeni lovci tenkova. Ipak su osuđeni svi pokušaji hitlerovaca da unište tenkove.

25. marta ujutru sovjetska pešadija i tenkovi, uz podršku snažne artiljerijske vatre, probili su hitlerovsku odbranu i napredovali prema Gdinji. Jedinice brigade, da bi izbegle bočnu vatru sa brda Orlova, prebacile su se tada sa ceste u rejon razvučenog predgrađa Gdinje — Vitomino, te su ivicom šume koja se proteže pored železničke pruge nastupali prema Gdinji.

Borbe su bile vrlo teške. Hitlerovci su pružali ogorčen otpor, uporno braneći svaku uzvišicu. Neprijatelj je često vršio protivnapade u kojima su učestvovali tenkovi i samohotke. No i pored toga, sovjetska pešadija, uz podršku tenkova 1. oklopne brigade, uspela je da predveče toga dana (26. marta) zauzme ciglanu na južnoj periferiji grada.

U toku noći 26/27. marta jedinice su izvršile odgovarajuće pripreme za odlučni juriš na grad. Pored ostalog, sovjetski inžinjeri su napravili prolaze kroz neprijateljska minska polja i do zore su intenzivno izviđana mesta vatrenih sredstava neprijatelja.

Napadu je prethodila snažna artiljerijska priprema u kojoj je uzela učešća i raketna artiljerija. Priprema je počela u 10 časova. Podržavajući sovjetsku pešadiju, tenkovi brigade su prešli preko železničke pruge i prodrli u Svetogaњsku ulicu.

Borbe za Gdinju imale su sve odlike borbe u naseljenom mestu. Neprijatelj se, raspolažući velikom količinom protivoklopног oružja, naročito ručnim bacačima, utvrdio u svim podrumima i na spratovima mnogih kuća. Jurišne grupe, sastavljene od pešadije i tenkova, osvajale su kuću po kuću, blok po blok. Jedinice su napredovale vrlo sporo. Ipak je već oko 12. časova ceo južni deo grada bio oslobođen. Zauzeti su Kašupski trg, pristanište za putničke brodove i Jaht klub.

Istovremeno se razvijao napad iz rejona zapadno od Gdinje. Sovjetske jedinice koje su tamo dejstvovalе, pošto su ovladale šumom koja Gdinju okružuje sa zapada, izbile su u zapadna i severozapadna predgrađa grada. U toku borbi zauzele su niz zgrada i zarobile veći broj neprijateljskih vojnika. Borbe u zapadnim rejonomа Gdinje počele su u popodnevnim časovima. Sovjetske jedinice sistematski su potiskivale neprijatelja u pravcu luke do koje je još bilo ostalo jedva 700—800 m. Dalje napredovanje bilo je vrlo otežano, jer su hitlerovci tamo koncentrisali vatru obalskih baterija, protivavionske artiljerije i artiljerije sa jednog dela razarača. No i pored toga, sovjetske jedinice su sa uspehom produžavale nastupanje i izbile u rejon teretne železničke stanice koja je zauzeta posle kratke ali žestoke borbe.

U tim borbama je važnu ulogu odigrala sovjetska avijacija koja je bombardovala neprijateljske tačke otpora, vatrene položaje artiljerije i brodove koji su otvarali vatru iz Gdanjskog zaliva.

Pošto su bili svesni beznadežnosti situacije, hitlerovci su počeli da povlače svoje jedinice ka Kempiji Oksivskoj. Ovo povlačenje štitile su snažne zaštitnice čiji je zadatak bio da što duže uporno brane najvažnije otporne tačke u Gdinji.

Cele noći 27/28. marta sovjetske jedinice su vodile žestoke borbe, a u zoru 28. marta ponovo su prešле u opšte nastupanje.

Jedinice koje su napadale sa severozapada presekle su Morsku ulicu i zauzele putničku železničku stanicu, presecajući na taj način put za povlačenje prema Kempiji Oksivskoj. U to vreme, jedinice koje su napadale s juga slomile su neprijateljski otpor i otpočele brzo napredovanje na sever. Hitlerovcima je ostao jedino put prema luci gde je trebalo da ih čekaju brodovi. Ali u luci već nije bilo brodova. Opkoljeni u rejonu luke, hitlerovci su posle nekoliko časova borbe položili oružje. Zauzimanjem luke završene su borbe za Gdinju.

Gdinja je bila slobodna. Na ulice grada izišlo je poljsko stanovništvo, radosno pozdravljajući sovjetske i poljske vojнике koji su im doneli slobodu.

Tada je objavljena naredba Vrhovne komande Sovjetske armije, upućena 2. beloruskom frontu povodom oslobođenja Gdinje, u kojoj je takođe istaknuta 1. oklopna brigada 1. armije PV.

BORBE ZA OSLOBOĐENJE GDANSKA

(Skica 38)

U vreme kad su u Gdinji likvidirani ostaci hitlerovaca koji su pružali otpor, u Gdansku su vođene žestoke borbe u predgrađima.

Hitlerovci su uporno branili pojedine rejone. Na raskrsnicama ulica izgrađene su barikade. Celi kvartovi su bili povezani podzemnim saobraćajnicama i pretvorenici u jake centre odbrane. Jakoj odbrani hitlerovaca išla je na ruku razgranata mreža podzemnih kanala.

Sovjetske jedinice koje su napadale s juga, zapada i severa postigle su već 27. marta znatne uspehe. Jedinice 2. udarne armije, pošto su odbile nekoliko neprijateljskih protivudara, zauzele su Orunju i otpočele ulične borbe u Gdansku. I pored ogorčenog neprijateljskog otpora, ove su jedinice zauzele pretovarnu železničku stanicu i, produžavajući nastupanje po otvorenom terenu koji je omogućavao hitlerovcima pregledno polje vatrenog dejstva, probile su se u centar grada.

Jedinice 65. armije generala Batova, koje su nastupale s jugozapada, vodile su toga dana borbu u predgrađu Gdanska — Emausu i, slomivši neprijateljski otpor, zauzele ga s večeri, produžavajući zatim borbu u centru grada. Jedinice generala Grišina, koje su dejstvovali levo od jedinica 65. armije, probile su se zapadno od predgrađa Vžešća i zauzele aerodrom.

Sovjetske jedinice koje su napadale na Gdansk duž morske obale, ovladale su u zoru 27. marta malim sever-

nim predgradem Bžezno i, razvijajući uspeh, izbile na obalu mrtve Visle, odsecajući tako predgrađe Zaspa. U borbama na zapadnoj periferiji Gdanska uzeli su učešće bataljon motopešadije i vod tenkova iz 1. oklopne brigade, koja je tamo upućena po naređenju maršala Rokosovskog. Vodeći borbu bataljon je 28. marta napredovao do dvora Artusa, na kome su automatičari istakli belo-crvenu zastavu pobede.

U toku sledeća dva dana vođene su još žestoke borbe za luku, a zatim u istočnim rejonima grada.

Hitlerovci su se najupornije branili u rejonu ceste koja vodi preko delte Visle. U tom su rejonu oni često prelazili u protivnapade pešadijskim i tenkovskim snagama, i pored toga što su trpeli ogromne gubitke.

29. marta uveče potpuno je slomljen neprijateljski otpor i oslobođen Gdansk. Branila se jedino jedna veća grupa hitlerovaca na Vesterplati, nadajući se još uvek da će biti evakuisani morskim putem. Sovjetska avijacija je onemogućila ostvarenje ovih namera, vršeći mnogobrojne napade na hitlerovske brodove.

U takvoj su se situaciji sovjetske jedinice pripremale za konačan juriš u kome je takođe trebalo da uzme učešća četa iz poljskog 1. pomorskodesantnog bataljona. Taj bataljon formiran je u Lublinu i 31. marta stigao je u Gdansk gde je odmah preuzeo dužnost održavanja reda u oslobođenom delu grada.

Do borbe ipak nije došlo. Hitlerovci su kapitulirali.

Naredba Vrhovne komande Sovjetske armije koja je 30. marta upućena jedinicama 2. beloruskog fronta, izražavajući im zahvalnost za oslobođenje Gdanska, glasila je: »Nad Gdanskom je istaknuta poljska narodna zastava. Ispunjen je san poljskog naroda o povratku majci otadžbini drevne poljske luke.«.

BORBE ZA KEMPU OKSIVSKU

Pošto je izgubila Gdinju i Gdansk, hitlerovska odbrana izgubila je svaki dalji operativni smisao. Pritešnjen

u rejonu Kempe Oksivske na malom okrajku terena (oko 10 km²), neprijatelj je mogao računati još jedino na to da će uspeti, ako zadrži pristanište Kvarantana (Babin do), da se evakuiše na Hel gde su se nalazile njegove pričljeno jake snage.

Od 29. marta do 1. aprila sovjetske jedinice izvršile su neophodno pregrupisanje i izviđale neprijateljsku odbranu u rejonu Kempe Oksivske.

U vezi s tim pregrupisanim promenila je svoj rejon razmeštaja i 1. oklopna brigada koja je tada prešla pod komandu komandanta 132. armijskog korpusa. Ona se 29. marta koncentrisala u predgrađu Hilonje sa zadatkom da izviđa neprijateljsku odbranu na Kempu Oksivskoj. Istog dana je 3. tenkovski bataljon otpočeo izviđanje neprijatelja na pravcu Poguže. Zbog nepodesnog blatnjavog zemljišta tenkovi su se kretali duž ceste. Kad su izbili u rejon k 60,0 (južno od Poguža), hitlerovci su ih sačekali vatrom iz protivoklopnih oružja. Jedan tenk je uništen, a drugi oštećen. Zadatak je ipak bio izvršen. Konstatovano je da se neprijatelj jako utvrdio na ivici doline i da raspolaže izgrađenim položajima za odbranu koji su se protezali sve do Oksiva.

30. marta je 3. tenkovski bataljon potčinjen komandantu sovjetskog 40. armijskog korpusa i prikupio se u rejonu Zaguba.

2. tenkovski bataljon, koji je 29. marta u 23. časa uhvatio vezu sa sovjetskim pešadijskim pukom u Hilonji, podržavao je od 30. marta izjutra napad toga puka na neprijateljske odbrambene položaje. Ovo dejstvo nije bilo uspešno, jer su hitlerovci pružili snažan otpor. Uveče je 2. tenkovski bataljon bio takođe prebačen u rejon Zaguba.

31. marta u zoru brigada je cestom preko Janova i Rumja prešla u rejon Demboguža, gde je u 13 časova na ivici šume posela zajedno sa sovjetskom pešadijom polazni položaj za napad, na Kempu Oksivsku sa zapada. U tim je dejstvima brigada podržavana sovjetskim samohotkama ISU-152.

U toku dana su naše jedinice vodile odbrambene borbe jer je neprijatelj, štiteći povlačenje svojih jedinica na morsku obalu, otvarao jaku artiljerijsku vatru i vršio česte protivnapade. Tek 1. aprila u zoru počeo je napad. Podržavajući sovjetsku pešadiju, bataljoni su krenuli kroz šumu i izbili do salaša Demboguže, ali je jaka neprijateljska artiljerijska i minobacačka vatra primorala jedinice koje su napadale da se povuku na ivicu šume. U toku noći uspele su ponovo, uz podršku sovjetskih teških tenkova, da ovladaju salašom, ali su u zoru hitlerovci jakim protivnapadom opet odbacili naše jedinice. Novim nastupnim dejstvom naših jedinica oslojen je izgubljeni teren i jedinice koje su napadale izbile su u rejon istočno od salaša. Iz tog rejona tenkovi brigade napali su neprijateljski streљački stroj u jačini 500 hitlerovaca koji se povlačio iz Poguža u pravcu puta za Kosakovo, razbivši ga pre nego što je uspeo da ovладa sledećom linijom odbrane.

3. aprila brigada se borila za proboj neprijateljske odbrane koja je bila izgrađena duž puta Poguže — Kosakovo. 2. tenkovski bataljon podržavao je napad sovjetske pešadije na Poguže, ali je taj napad u 10 časova zadržan jakom vatrom neprijateljske artiljerije.

4. aprila izjutra tenkisti su zajedno sa sovjetskom pešadijom zauzeli Suhi Dvor, a 2. tenkovski bataljon je u popodnevnim časovima pomagao napad sovjetskog pešadijskog puka na Poguže. U ovom nastupanju tenkovi 2. bataljona, razvijajući najveću brzinu probili su se odvažnim napadom u severni deo Poguža odakle su vatrom svojih topova potpomagali napad pešadije.

5. aprila je 1. oklopna brigada, zajedno sa sovjetskom 10. gardijskom pešadijskom divizijom, konačno zauzela Poguže i Kosakovo i produžila nastupanje duž puta za Novo Obluže. Otpor neprijatelja toga dana osetno je oslabio. Hitlerovci su žurno evakuisali svoje jedinice na Hel.

Sovjetska pešadija, koja je napadala sa severozapada, približavala se Puckom zalivu. Tenkovi su za to vreme, vršeći obuhvatni manevar s juga, ovladali zajedno sa sovjetskom pešadijom Babinim dolom.

Pošto su izbili na strmu morsku obalu kod Kempe Oksivske, tenkovi su otvorili vatru na neprijateljske razarače koji su pružali podršku odbrani na kopnu i štitili evakuaciju na Hel. Ta je vatra iznenadila neprijateljske brodove, pa su se oni brzo povukli van dometa vatre. Na jednom od brodova izbio je požar.

Oko 17 časova tenkovi su izvršili još jedan napad na Oksivje, pa je tom prilikom neutralisana jedna obalska artiljerijska baterija.

Tim napadom je 1. oklopna brigada završila svoja dejstva na poljskom Pomorju. Idućeg dana je uzela učešća u svečanosti isticanja poljske narodne zastave na opštinskoj većnici u Gdinji i položila simboličnu zakletvu na vernošć poljskom moru.

7. aprila je 1. oklopna brigada prešla iz Gdinje preko Orlova i Sopota u Gdańsk, gde se povezala sa svojim bataljonom motopešadije.

*
* *

Učešćem 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« u oslobođanju poljskih luka Gdinje i Gdańska krunisan je njen slavni borbeni put od Lenjina do Baltika.

Izdvojena iz 1. armije PV da bi dejstvovala na novom operativnom pravcu zajedno s jedinicama Sovjetske armije, 1. oklopna brigada je časno izvršila postavljene zadatke.

Ceneći visoko zasluge 1. oklopne brigade, vlada Sovjetskog Saveza odlikovala ju je ordenom Crvene zastave.

Uspesi postignuti u borbama u rejonu Gdinje još su jednom potvrdili visoku borbenu vrednost poljskih tenkista. Oni su zasluženo dobili pohvale mnogih visokih sovjetskih komandanata pod čijom su se komandom u tom periodu borili.

Uprkos izuzetno teškim zemljišnim i atmosferskim uslovima (gotovo neprekidne proletrnje kiše), 1. oklopna brigada je obezbeđivala stalnu i sigurnu podršku sovjetskoj pešadiji, doprinoseći svoj udio razbijanju jedinica hitlerovske 2. armije.

Potpukovnik E. Višnjevski

UČEŠĆE 1. ARMIJE POLJSKE VOJSKE U BERLINSKOJ OPERACIJI

OPŠTA POLITIČKA I VOJNA SITUACIJA U PREDVEČERJE BERLINSKE OPERACIJE

(Skica 39)

Sovjetske jedinice koje su dejstvovalo na berlinskom strategiskom pravcu, pošto su u toku februara i marta 1945. izbile na liniju reka Odre i Lužičke Nise, otpočele su pripreme za berlinsku operaciju.

Berlinska operacija dovela je do potpunog razbijanja hitlerovske vojske, do bezuslovne kapitulacije fašističke Nemačke i do pobedničkog završetka II svetskog rata u Evropi.

Na berlinskom pravcu dejstvovala su tri sovjetska fronta. Početkom aprila, pre početka berlinske operacije, njihov položaj je bio sledeći:

- 2. beloruski front nalazio se na obalama Baltičkog mora;
- 1. beloruski front izbio je na Odru u pojasu od Baltičkog mora do ušća Lužičke Nise i dalje uz Nisu do Senkovica. Stvorena su dva mostobrana u rejonu Kostšinja i Frankfurta na Odri koji su u lokalnim borbama proširivani. Jedinice ovog fronta bile su od istočnih ivica Berlina udaljene svega oko 60 km;
- jedinice 1. ukrajinskog fronta izbile su na Lužičku Nisu južno od Senkovica.

Hitlerovska komanda je znala da će odlučujući udarac Sovjetske armije biti usmeren u pravcu Berlina. Zato je prikupila sve snage i sredstva s kojima je u to vreme raspolagala da bi održala liniju Odra — Nisa. Hitlerovci su otpočeli izgradnju takozvane odransko-niske odbrambene linije u februaru 1945, a izgradnji utvrđenja u rejonu Berlina pristupili su još u januaru 1945, posle neuspeha u borbama na Visli. Odransko-niska linija sastojala se od tri pojasa odbrane od kojih je svaki bio izgrađen u 2—3 položaja. Svi gradovi i naselja pretvoreni su u otporne tačke i pripremljeni za kružnu odbranu. Nemačke jedinice u potpunosti su iskorišćavale terenske uslove pogodne za odbranu, (reke, kanale, jezera, šume i sl.). Izgrađen je razgranat sistem protivtenkovskih i protivpešadijskih prepreka, pa je gustina mina dostizala i do 2.000 na 1 km fronta. Dubina odransko-niske linije iznosila je oko 40 km, a kad se uračuna i rejon Berlina, onda i preko 100 km.

Hitlerovci su grupisali na berlinskom pravcu preko 64 divizije (od toga sedam oklopnih i sedam motorizovanih), veliki broj samostalnih jedinica, škola i vojnih ustanova kao i oko 200 bataljona vokssturma. Ukupno su te snage iznosile preko milion vojnika, oko 11.000 artiljerijskih oruđa i minobacača, 1.500 tenkova i samohotki, kao i 3.200 aviona (većinom lovačkih). Nemačke jedinice ostvarile su u berlinskoj operaciji takvu gustinu snaga i sredstava kakvu nisu imali ni u jednoj ranijoj operaciji.

Hitlerovske jedinice koje su se branile na berlinskom pravcu bile su organizovane u dve grupe armija i raspoređene na sledeći način. Grupa armija »Visla«, pod komandom generala Hajnrica, (Heinritz), sastavljena od 3. pešadijske i 9. oklopne armije, branila se pred jedinicama 2. i 1. beloruskog fronta. 4. oklopna i 17. pešadijska armija, koje su bile u sastavu Srednje grupe armija pod komandom feldmaršala Šernera (Schörner), pružale su otpor jedinicama 1. ukrajinskog fronta.

Velika većina snaga nemačke vojske bila je grupisana na istočnom frontu, a od toga je najveći deo bio na berlinskom pravcu. Hitlerovci su, u skladu sa svojom politi-

čkom računicom, nameravali da slome napad sovjetskih jedinica na liniji Odre i Nise i ne dopuste im zauzimanje Berlina, kao i da spreče okupaciju istočnih i centralnih delova Nemačke od strane Sovjetske armije. Oni su još uvek računali na mogućnost sklapanja separatnog mira sa zapadnim državama, a i na eventualni oružani sukob između SSSR-a, s jedne, i SAD i Velike Britanije, s druge strane. Treba konstatovati da je među uticajnim anglo-američkim krugovima postojala jaka tendencija da se naruši sporazum u Jalti iz februara 1945. o okupacionim zonama. Bezuslovna kapitulacija Nemačke i okupacija njenih delova, a naročito Berlina, od strane Sovjetskog Saveza, nije bila na liniji političkih namera ovih krugova. O tačnosti ovih činjenica najbolje svedoče uspomene takvog političkog autoriteta kao što je Čerčil. Treba takođe podvući da je maršal Montgomeri obradio čak i plan zauzimanja Berlina od strane engleskog vazdušnog desanta.

Iz ovih kratkih napomena može se videti kako je napeta i komplikovana bila politička situacija u aprilu 1945. Nije, naime, bila isključena mogućnost da mahinacije i političke intrige, ispletene od strane hitlerovaca i izvesnih anglo-američkih krugova, ne dođu i do izražaja. Jedino je odlučno strategijsko nastupanje Sovjetske armije moglo brisati te planove i kombinacije. Trebalo je da se berlinska operacija, i pored ogorčenog otpora hitlerovaca, izvede tako da bi se u najkraćem mogućnom roku postigli nameđravani i odlučujući ciljevi operacija.

Plan berlinske operacije zasnivao se na zamisli da se razbije strategijska grupacija nemačkih jedinica na berlinskem pravcu, da se zauzme Berlin i fašistička Nemačka prinudi na bezuslovnu kapitulaciju. Prema planu operacije koji je izradila sovjetska Vrhovna komanda, trebalo je snažnim udarima probiti i raseći hitlerovsku odbranu na nekoliko pravaca, iseći grupaciju nemačkih jedinica na delove, okružiti i pojedinačno uništiti svaku od njih, te najzad ovladati Berlinom. Istovremeno je planirano da se širokim frontom izbije na liniji reke Elbe da bi se uspostavila veza s američkim jedinicama. Predviđeno je da se

izvršenje ovih zadataka postigne u toku 12—15 dana, a početak operacije je predviđen za 16. april 1945.

Osnovni zadatak berlinske operacije imale su izvršiti jedinice 1. beloruskog i 1. ukrajinskog fronta. Glavni udar vršio je 1. beloruski front sa kostšinskog mostobrana pravo prema Berlinu, obuhvatajući ga istovremeno sa severa i juga. Glavna grupacija jedinica 1. beloruskog fronta sastojala se od četiri opštevojne i dve oklopne armije. Pored toga, 1. beloruski front vršio je dva pomoćna udara, svaki od njih sa dve armije na oba krila glavne grupacije.

Drugi snažni udar vršio je 1. ukrajinski front iz rejona južno od sela Forst opštim pravcem na Belcig da bi obišao Berlin s juga. Ovaj udar vršile su tri opštevojne i dve oklopne armije. Planirano je da se oklopne armije uvedu u bitku za razvijanje uspeha u pravcu Lukenvalda (Luckenwalde) da bi obuhvatile Berlin s jugozapada. Predviđena je bila i mogućnost da se deo snaga fronta upotrebi neposredno u borbi za Berlin da bi se pružila pomoć 1. beloruskom frontu. Pomoćni udar 1. ukrajinskog fronta vršila je grupacija jačine oko dve opštevojne armije (među kojima 2. armija Poljske vojske) opštim pravcem preko Drezdена.

2. beloruski front trebalo je da forsira Odru na njenom donjem toku, probije neprijateljsku odbranu; zatim razvijajući nastupanje opštim pravcem na Noj Strelic (Neu Strelitz), da razbije 3. nemačku oklopnu armiju i odseče je od Berlina, obezbeđujući na taj način bok 1. beloruskog fronta od udara sa severa. Front je trebalo da otpočne nastupanje 20. aprila

Sovjetske jedinice, koje su uzele učešća u berlinskoj operaciji, raspolagale su sa 41.600 artiljerijskih oruđa i minobacača, 6.300 tenkova i samohotki, kao i sa 8.000 aviona. Ove brojke jasno svedoče o razmerama berlinske operacije i o snazi Sovjetske armije u tom periodu.

Berlinska operacija otpočela je 16. aprila. Posle snažne artiljerijske i avijacijske pripreme, jedinice 1. beloruskog i 1. ukrajinskog fronta prešle su u napad. Do 19. aprila je probijena taktička zona odbrane nemačkih jedi-

nica pa su sovjetske jedinice pristupile ostvarenju daljih operativnih zadataka. Rezultat zajedničkih dejstava oba fronta bio je da je hitlerovska berlinska grupacija 25. aprila okružena i rasećena na dva dela. Jedna od njih je okružena jugoistočno od Berlina (takozvana frankfurtsko-gubinjska grupacija), a druga u samom Berlinu. Uskoro zatim sovjetske jedinice su, razvijajući nastupanje na zapad, izbile na Elbu, i došle na više odseka u dodir s američkim i engleskim jedinicama, pa je na taj način cela nemačka teritorija bila presećena na dva odvojena dela. U vremenu od 26. aprila do 2. maja sovjetske jedinice su vodile žestoke borbe čiji je cilj bio da se likvidiraju okružene grupacije i da se zauzme Berlin. Berlin je pao 2. maja, a uoči toga dana je likvidirana frankfurtsko-gubinjska grupacija. Od 3. do 7. maja sovjetska armija je izbila širokim frontom na Elbu. Ciljevi berlinske operacije bili su potpuno ostvareni. U toku berlinske operacije borbe su bile neobično žestoke. Operaciju je karakterisala brzina, široka primena manevra, odlučni karakter i masovno učešće svih rodova vojske.

U berlinskoj operaciji uzele su učešća dve armije Poljske vojske. 1. armija PV, pod komandom general-potpukovnika Stanislava Poplavskog, dejstvovala je u sastavu jedinica 1. beloruskog fronta. 2. armija PV, kojom je komandovao general-pukovnik Karol Svjerčevski, borila se u sastavu 1. ukrajinskog fronta. Dejstva obeju poljskih armija, pored toga što su imala veliko političko značenje, za nas su još i dragocen izvor neposrednih taktičko-operativnih iskustava. Njihovo kritično i pravilno proučavanje za nas je još i danas od velikog značaja.

ULOGA I MESTO 1. ARMIJE POLJSKE VOJSKE U BERLINSKOJ OPERACIJI 1. BELORUSKOG FRONTA

1. armija PV, zajedno sa sovjetskom 61. armijom, sačinjavala je grupaciju koja je vršila pomoćni udar na severnom krilu glavne grupacije jedinica 1. beloruskog

fronta. Pomoćna je grupacija svojim dejstvima proširivala opšti front probroja i, što je najvažnije, neposredno je obezbedivala desno krilo glavne grupacije od mogućih protivdejstava neprijatelja sa severa. Potreba da se dobro obezbedi severno krilo glavne grupacije pokazala se naročito važnom u prvom periodu operacije dok jedinice 2. beloruskog fronta nisu još otpočele svoja ofanzivna dejstva. Obe armije izvršavale su svoj zadatok razvijanjem ofanzive opštim pravcem na zapad sa istovremenim izdvajanjem snažnih zaštitnih jedinica za dejstvo duž južne obale kanala: Finov, Hoencolernov i Rupiner, frontom na sever.

Dejstvima 1. armije Poljske vojske i 61. sovjetske armije, a kasnije i jedinica 2. beloruskog fronta koje su u toku operacije uglavnom nastupale južno od Šćećina, sprečen je pokušaj hitlerovaca da izvrše udar na desno krilo glavne grupacije 1. beloruskog fronta i paralizovani su na taj način pokušaji neprijatelja da slomi ofanzivu na glavnom pravcu.

Zadatak 1. armije Poljske vojske, koji je dobila od komandanta 1. beloruskog fronta maršala Žukova bio je: forsirati reku Odru u rejonu Kristijanske, zatim probiti neprijateljsku odbranu na otseku Gozdovice — isključno Karlsbice. U toku prvog dana operacije glavnim snagama izbiti na staru Odru i zauzeti mostobrane na njenoj zapadnoj obali. U toku drugog dana forsirati staru Odru i ovladati linijom: isključno Ebersvalde — Gersdorf. Zatim nastupati opštim pravcem Klosterfelde — Saksenhauzen Kremen — Frisak — Arneburg i, sadejstvujući sa susedima, odseći severno od Berlina pomorsko-baltičku neprijateljsku grupaciju, stvarajući na taj način pogodne uslove za dejstvo jedinica koje su okružavale i zauzimale prestoniku fašističke Nemačke — Berlin.

Da bi 1. armiji PV obezbedio što pogodnije uslove za izvršenje gornjeg zadatka, komandant 1. beloruskog fronta naredio je 47. armiji, koja se nalazila levo od 1. armije, da prepusti ovoj deo svog mostobrana koji je upravo zauzela na zapadnoj obali Odre.

Procena zemljišta

U zoni nastupanja 1. armije PV zemljišni su uslovi u velikoj meri pogodovali hitlerovcima za organizovanje dugotrajne i uporne odbrane. Međurečje između Odre i stare Odre, u kome je 1. armija PV probijala neprijateljsku odbranu, predstavlja nisku, ravnu i otvorenu dolinu. Nasipi protiv poplave i železničke pruge predstavljali su prepreke za tenkove. Iz rejona uzvišica na zapadnoj obali stare Odre neprijatelj je mogao lako osmatrati ceo glavni pojas odbrane. Odra, na koju se oslanjao prednji kraj hitlerovske odbrane, bila se u aprilu široko razlila, pa je njen razliv na nekim mestima dostizao širinu od 2.500 metara. Prosečna širina reke u ovom rejonu iznosi 250 do 300 m. Zbog visokog vodostaja bio je jako ograničen broj mesta koja bi se mogla iskoristiti za prelaz. U takvim uslovima forsiranje Odre predstavljalo je težak zadatak. Naselja zidana od tvrdog materijala predstavljala su pogodne otporne tačke. Stara Odra, koja je proticala kroz taktičku zonu odbrane, mada nije bila široka (40 m), predstavljala je takođe znatnu prepreku.

Zemljište u dubini zone nastupanja 1. armije PV zapadno od stare Odre odlikuje se velikom pošumljenošću. Tu se prostiru manja i veća jezera, a tu zonu presecaju i dve vodene prepreke: Hoencolernov kanal i reka Havel. Sve ovo, povezano sa mnogobrojnim zidanim naseljima, davalo je hitlerovcima mogućnost da pruže jak otpor na uzastopnim prirodnim linijama.

Procena neprijatelja

U zoni napada 1. armije PV taktičku zonu odbrane posedale su hitlerovske jedinice jačine oko dve divizije koje su ulazile u sastav korpusa »Odra«. Glavni pojas branile su jedinice 5. lake pešadijske i 606. divizije. U II ešelonu korpusa »Odra«, u rejonu Vrizen, nalazila se 25. mehanizovana divizija. Hitlerovci su u toku dva meseca izgradivali odbranu u inžinjerijskom smislu. U sistemu te

odbrane izgrađeno je nekoliko pojaseva, svaki sa po dva do tri položaja. Položaji su bili izgrađeni po sistemu rovova i saobraćajnica. U inžinjerijskom pogledu najbolje je bio izgrađen glavni pojaz odbrane čija je dubina iznosila 7—9 km. Prilaze odbrambenim položajima, a naročito k prednjem kraju odbrane, hitlerovci su zatvorili gustom mrežom protivtenkovskih i protivpešadijskih prepreka. Neprijateljska odbrana bila je jako zasićena bunkerima i drugim inžinjerijskim uređajima poljskog tipa koji su povećavali njenu izdržljivost. Sva zidana naselja bila su pretvorena u otporne tačke i pripremljena za kružnu odbranu.

Prednji kraj glavnog pojasa odbrane oslanjao se na obalu Odre, a drugi pojaz se protezao duž stare Odre. Sledeću liniju u dubini hitlerovci su pripremili na pravcu Katen — Gersdorf — Kruge — Brunov — Lenenburg. Karakter zemljišta (linija stare Odre i šumski masiv zapadno od nje) doveo je do toga da stvarno nije bilo međuprostora između glavnog pojasa odbrane i II pojasa. Ovde je odbrana bila potpuno povezana. Neposredno iza glavnog pojasa nadovezivao se prednji kraj II pojasa.

U hitlerovskim jedinicama osećao se nedostatak artiljerijske municije i goriva, dok su streljačke municije Nemci imali dosta.

U zoni napada armije dejstvovalo je oko 18 artiljerijskih i minobacačkih neprijateljskih baterija koje su dnevno dobivale po 1.000 metaka (ne računajući borbe na glavnom pojazu odbrane gde je utrošak artiljerijske municije bio znatno veći).

Neprijateljska avijacija podržavala je dejstvo kopnene vojske sve do završetka operacije, vršeći u zoni napada 1. armije PV svakodnevno 50—100 avio-poleta. Ona je dejstvovala u malim formacijama od 2 do 10 aviona, bombardujući i mitraljirajući jedinice koje su napadale, kao i blisku pozadinu armije.

Pored snaga kojima su hitlerovci posedali taktičku dubinu odbrane, 1. armija PV nailazila je u dubini nepri-

jateljske odbrane na otpor većeg broja novih jedinica, koje su u toku borbe identifikovane.

Od linije Tempelfelde — Šenfeld nailazilo se na nove jedinice foksšturma, 968. pešadijski bataljon, na brzinu dopremljene jedinice vazduhoplovne škole kao i jedinice stvorene od mornara koje su formirale brigadu lovaca tenkova. Radi odbrane Hoencolernovog kanala u borbu su uvedeni bataljoni folksšturma »Velten«, 16. bataljon 163. puka folksšturma, zatim 3. bataljon SS, bataljon policije bezbednosti »Grube«, kao i šest grupa lovaca tenkova iz organizacije Hitlerove omladine, koje su bile u sastavu borbene grupe »Gros Berlin«.

Na severnoj obali kanala Rupiner i Hoencolern branila se skoro dovedena 3. divizija pomorske pešadije.

Na liniji Hafelendišer Groser Hauptkanal borile su se jedinice pukovske grupe »Gaudinger«, 111. brigada samohotki, 902. puk takozvane osvetničke divizije i 345. puk 199. pešadijske divizije. U toku poslednjih dana borbi 1. armija PV susretala se sa znatnim brojem razbijenih jedinica koje su po svaku cenu hteli da se prebace preko Elbe.

Borbena vrednost hitlerovskih jedinica bila je raznolika. Pored formacija SS i starih frontovskih jedinica borile su se raznorazne na brzinu formirane jedinice folksšturma, pozadinskih ustanova, Hitlerove omladine i mnogo drugih poluvojničkih organizacija. Pa ipak su se hitlerovske jedinice branile vrlo uporno. Mnogi uzroci uticali su na to da otpor bude ovako uporan. Tu je izvesnu ulogu igrao strah od odgovornosti za počinjene zločine, zatim zloglasna Gebelsova propaganda, nečuveni teror hitlerovske komande prema vlastitim vojnicima. Pošto je moral svuda opao, hitlerovci su zaključili da će najbolje sredstvo za njegovo održavanje biti teror. Doterali su dotle, kako su izjavljivali zarobljenici, da su specijalne jedinice SS i poljske žandarmerije streljale ne samo pojedine vojnike, nego i cele grupe. Napustiti položaj značilo je umreti od zrna SS i žandarmerije. Sve je ovo, kao što smo već istakli, hitlerovcima trebalo zato da bi zbog svojih političkih ra-

čunica po svaku cenu zadržali napredovanje na istočnom frontu. Karakteristične su izjave zarobljenika iz 606. pešadijske divizije koje je zarobila 16. aprila 1945. 2. pešadijska divizija. Zarobljenici su izjavili da su dobili naređenje da brane obalu Odre do zadnjeg vojnika, čak i u slučaju da Berlin bude zauzet od strane anglo-američkih jedinica.

ODLUKA KOMANDANTA 1. ARMije PV I PLAN ARMIJSKE OPERACIJE

Odluka komandanta 1. armije PV o proboru taktičke dubine neprijateljske odbrane i razvijanju uspeha u dubini bila je sledeća: glavni udar naneti levim krilom operativne grupacije s mostobrana 47. armije (levi sused 1. armije PV) snagama od oko dve pešadijske divizije sa linije (isključno) Gozdovice — (isključno) — Karlsbize, a pomoći udar snagama jedne divizije, forsirajući Odru u rejonu Hristijansaul. U II ešelonu imati dve pešadijske divizije i konjičku brigadu (jedna divizija za desnim, a druga za levim krilom). Obe divizije uvesti sa linije zapadno od stare Odre. Tesno sadejstvovati sa levim susedom, 47. armijom, i dobro obezbediti desno krilo 1. armije PV.

Plan operacije 1. armije PV koji je potvrđio komandant fronta 12. aprila 1945, sastojao se iz niza etapa. Zadatak nekoliko prvih etapa bio je uglavnom u tome da se neprijatelj razbije u taktičkoj zoni odbrane, da se odbrana probije, forsira Odra i stara Odra, razvije nastupanje na zapad i stvore mostobrani na Hoencolernovom kanalu. Dubina zadatka iznosila je do 70 km, a planirano je da se izvede u toku tri dana, pri srednjem tempu nastupanja od oko 25 km na dan. Najviši tempo predviđen je za treći dan (oko 40 km), najniži prvog dana, a kroz glavni pojas odbranе tempo od 8 do 10 km.

U poslednjoj etapi operacije trebalo je da se forsira Hoencolernov kanal i da se produži gonjenje prema liniji

Kremen — Frijsak — Arneburg i da se izbije na reku Elbu. Dubina etape bila je oko 90 km, a vreme trajanja 6 dana. Srednji tempo 15 km na dan. Planiranje relativno niskog tempa u završnoj etapi operacije bilo je uslovljeno predviđanjem da će deo armijskih snaga morati da veže neprijateljske jedinice dok bude zatvaran obruč oko Berlina.

Ukupna dubina operacije iznosila je preko 160 km. Planirano je da se operacija izvede u toku 9 dana. Širina zone nastupanja armije u vreme proboga taktičke dubine odbrane iznosila je oko 10 km, a u vreme borbi u operativnoj dubini — preko 20 km.

PRIPREME ZA OPERACIJU

Pošto je u martu 1945. zajedno sa sovjetskim jedinicama oslobođila zapadno Pomorje, 1. armija PV ostala je od 11. marta do 7. aprila 1945. u odbrani obale Baltičkog mora od Kolobžega do Šćećinskog zaliva. Iz toga rejona armija je od 8. do 13. aprila, pošto je u noćnim marševima prevalila 200 km, koncentrisala sve svoje snage u severozapadnom delu šumskog masiva Lisogurki istočno od Odre, tj. u rejoni zone predstojećeg napada. U toku noći 13/14. i 14/15. aprila divizije 1. armije PV smenile su sovjetske jedinice koje su se branile na Odri i posele polazne položaje za napad. U I ešelon ušle su 1., 2. i 3. pešadijska divizija. U II ešelonu su se nalazile 4. i 6. pešadijska divizija. Rezervu komandanta armije činila je 1. konjička brigada.

Zauzimanje polaznih položaja od strane 3. divizije i većeg dela snaga 2. pešadijske divizije, koje su imale napadati s mostobrana, naišlo je na velike teškoće, jer su se mesta prelaza preko reke nalazila pod neprekidnom artillerijskom i vatrom iz vazduha, a bila su tučena čak i mitraljeskom vatrom sa zemlje. Zahvaljujući spretnosti i hrabrosti pontonirskih jedinica koje su obezbeđivale prebacivanje, zatim dobro planiranoj i organizovanoj službi prebacivanja, jedinice 1. armije PV su, ipak, prebačene na

zapadnu obalu Odre bez većih gubitaka i na vreme su zauzele polazne položaje.

Dani pre početka operacije potpuno su iskorišćeni za pripremanje jedinica za predstojeća dejstva. Organizovano je i sprovedeno intenzivno izviđanje neprijatelja na svim stepenima komandovanja. Komandanti divizija i pukova izvršili su komandantsko izviđanje, utanačujući na zemljistu zadatke jedinica i organizujući sadejstvo. Privučena su sredstva za prelaz reke i obučene jedinice u njihovom korišćenju.

15. aprila je izvedeno borbeno izviđanje u rejonu severno od s. Sjekjerki, u blizini mosta. Mada nije dalo očekivane rezultate, ipak je pružilo nove podatke o neprijatelju. Otkriveno je dosta novih vatrenih izvora, a što je najvažnije, neprijatelj je doveden u zabludu u pogledu pravca glavnog udara (borbeno izviđanje izvršeno je na pomoćnom pravcu).

U periodu priprema bio je vrlo intenzivan politički rad. Ceo lični sastav 1. armije PV smatrao je za veliku čast što je naša armija u berlinskoj operaciji nastupala pored slavnih sovjetskih jedinica.

Svi naporci političkog rada bili su usmereni na to da se obezbedi što bolje izvršavanje borbenih zadataka. Organizovane su konferencije, zborovi i diskusije po jedinicama kao i pojedinačni razgovori s vojnicima. Mnogo pažnje posvećivano je problemu obezbeđenja sadejstva u borbi. U tom cilju su organizovani susreti vojnika raznih jedinica i rodova vojske koje su imale između sebe da sadejstvuju.

Uoči ofanzive maršal Žukov pisao je u poruci poljskim vojnicima: »Slavno izvojevanim pobedama, svojim znojem i krvlju stekli ste pravo da uzmete učešća u obračunu s neprijateljskom berlinskom grupacijom i da učestvujete u jurišu na Berlin. Hrabri vojnici, pozivam vas da izvršite taj borbeni zadatak sa junaštвom i veštinom, ponosom i slavom koji su vama svojstveni. Od vas zavisi da li ćemo odlučnim udarom probiti poslednje odbrambene linije i smrviti neprijatelja. Napred na Berlin.«

TOK OPERACIJE

Na osnovu toka dejstava operaciju 1. armije PV možemo podeliti na tri etape:

— I etapa (od 16. do 19. aprila) — proboj neprijateljske odbrane na Odri i uspostavljanje mostobrana na staroj Odri;

— II etapa (od 20. do 27. aprila) — proboj hitlerovske odbrane na staroj Odri, razvijanje nastupanja, forsiranje Hoencolernovog kanala i prelazak u odbranu zapadno od kanala;

— III etapa (od 27. aprila do 6. maja) — proboj neprijateljske odbrane na Hafelendišer Groser Hauptkanalu, gonjenje i izbijanje na Elbu.

I etapa operacije

(Skica 40)

16. aprila, posle artiljerijske i avio-pripreme napada od 30 minuta, 1. armija PV, koja je u I ešelonu imala 3 pešadijske divizije a u II 2 divizije i konjičku brigadu, prešla je u napad.

U 5.45 časova je 1. pešadijska divizija otpočela forsiranje Odre u rejonu Hristijansaua. Glavne snage armije napale su u 6.45 časova s mostobrana na krilo neprijateljske grupacije. Neprijatelj je pružio neobično žestok otpor. Ovaj otpor je bio naročito jak u rejonu forsiranja Odre 1. pešadijskom divizijom. Posle borbenog izviđanja koje je izvršila 1. pešadijska divizija (15. IV), hitlerovci su privukli ovamo sveže snage. Artiljerijska priprema nedovoljno je neutralisala vatrena sredstva neprijatelja. Forsiranje i prebacivanje preko reke odvijali su se pod jakom neprijateljskom vatrom, a pri tome količina pripremljenih sredstava za prebacivanje nije bila dovoljna. Jedinice koje su prebačene na suprotnu obalu proširivale su zahvaćeni mostobran upornom borbom metar po metar, odbijajući

mnoge protivnapade hitlerovaca. Napad 2. i 3. pešadijske divizije na glavnom pravcu uz podršku dvostrukog vatrenog vala uspešno se razvijao. Uspešnom dejstvu jedinica koje su nastupale s mostobrana išla je na ruku i okolnost da je neprijatelj glavninu svojih snaga orijentisao prema 1. pešadijskoj diviziji.

U toku prvog dana borbi, 1. pešadijska divizija potpuno je forsirala Odru, probila prvi položaj neprijateljske odbrane i učvrstila zauzeti mostobran, odbijajući preko deset neprijateljskih protivnapada snagama od čete do pešadijskog bataljona. Za to su vreme 2. i 3. pešadijska divizija probile dva neprijateljska odbrambena položaja.

Desni sused — 61. sovjetska armija — forsirao je Odru na udaljenju od nekoliko kilometara severno od 1. pešadijske divizije i zbog teških zemljišnih uslova napredovao nešto sporije, pa je tako desno krilo 1. armije PV bilo nezaštićeno. Da bi se ubrzao tempo nastupanja i obezbedilo desno krilo, u toku noći 16/17. aprila uvedena je iza desnog krila 1. divizije u borbu 6. pešadijska divizija. 4. pešadijska divizija je u toku noći prebačena u šume severno od Novog Blešina.

Ni sledećih dana neprijateljski otpor nije popustio. Borbe su se vodile gotovo za svaki pedalj zemlje, svako naselje moralo se zauzimati na juriš. Hitlerovci su više puta prelazili u protivnapade da bi povratili izgubljene položaje i odbacili naše jedinice prema Otri.

Od 17. aprila ujutru 1. armija PV ponovo je prešla u napad, imajući tada u I ešelonu 4 pešadijske divizije. Uprkos žestokog otpora hitlerovaca, dalje nastupanje armije odvijalo se uspešno. 6. pešadijska divizija nastupala je prema Paulshofu i Noj Ranftu. Ona je u toku dana odbila dva neprijateljska protivnapada pa je predveče izbila do Paulshofa. 1. pešadijska divizija borila se u toku prve polovine dana pred jako utvrđenom neprijateljskom otpornom tačkom Noj Rudnic. Frontalni napad na Noj Rudnic nije imao uspeha. Tek je manevrom dvostrukog obuhvata, koji je izvršen u drugoj polovini dana, postignut uspeh.

Manevar pukova i bataljona u borbi, koji je bio usmenjen na obuhvatanje i obilaženje jako branjenih neprijateljskih otpornih tačaka, bio je karakterističan za nastupanje jedinica 1. armije PV. Upravo su na taj način i jedinice 3. divizije, primenjujući manevar obuhvata i obilaska, ovladale naseljima: Alt Vricen, Noj Kic, Alt Medevic i Noj Međevic. 17. aprila predveče 3. pešadijska divizija ovladala je nasipom na istočnoj obali stare Odre, pa je tako prva probila glavni pojas hitlerovske odbrane.

Relativno veće uspehe postigla je toga dana i 2. pešadijska divizija. Ona je zauzela Vustrov, železničku stanicu Noj Rudnic, Alt Rec ali je krajem dana zaustavljena jedom vatrom sa nasipa na staroj Odri. 4. pešadijska divizija se, posle prebacivanja preko reke, koncentrisala na zapadnoj obali Odre.

61. armija je posle žestokih borbi zauzela Noj Glicen. Za to vreme su jedinice 47. armije otpočele borbu za II pojas odbrane i prodrle do Vricena.

Sve u svemu, dakle, posle dva dana borbi, 1. armija PV je na pravcu glavnog udara prodrla u III položaj, a na drugim odsecima nastupanja ovladala je II položajem. U toku daljeg nastupanja armija je imala 4 divizije u I ešelonu.

U borbama koje nisu popustile u žestini, sve snage 1. armije PV izbile su 18. aprila na istočnu obalu stare Odre. Pokušaj forsiranja stare Odre iz pokreta nije uspeo. Neprijatelj je uporno branio zapadnu obalu reke gde je imao pripremljen prednji kraj II pojasa.

Da se ne bi upuštao u duge frontalne borbe za forsiranje stare Odre i da bi što pre likvidirao neprijateljski otpor u taktičkoj dubini odbrane, komandant 1. armije PV odlučio je da izvrši udar na krilo neprijateljske odbrane, koristeći se pri tome uspehom levog suseda (jedinica 47. armije) koji je 18. aprila ovladao Vricenom i uspešno razvijao nastupanje na zapad. U tom cilju je 4. pešadijska divizija, ojačana tenkovima i protivoklopnim oruđima, koja je do tada bila u II ešelonu, uvedena u borbu 19. aprila u rejonu Vricena, pa je zajedno sa 3. pešadijskom divizi-

jom izvršila udar na neprijateljsko krilo. Ta su dejstva odlučila o sudbini hitlerovske odbrane. Iskoristivši uspeh 4. i 3. pešadijske divizije, koje su se probile nekoliko kilometara u dubinu II pojasa, 2. pešadijska divizija uspešno je forsirala staru Odru i ovladala naseljem Nojgaul. 1. i 6. pešadijska divizija nalazile su se na istočnoj obali stare Odre. Odbrana Nemaca na staroj Odri bila je pokolebana. 19. aprila predveče hitlerovci više nisu bili u stanju da održe položaje na liniji stare Odre, te su pod zaštitom jakih zaštitnica otpočeli odstupanje na zapad.

Tako je, dakle probijena taktička zona odbrane hitlerovskih jedinica nastupanjem 1. armije PV i razbijene su jedinice koje su je branile. Dozrevale su uslovi da se taktički uspeh razvije u operativni. Moralo se preuzeti odlučno gonjenje koje bi hitlerovske jedinice prinudilo da se povuku na dalje linije.

II etapa operacije

(Skica 41. i 42)

19. aprila uveče situacija je ukazivala na to da su postignuti ciljevi borbe u taktičkoj zoni odbrane.

Komandant 1. armije PV ocenio je da će Nemci nastojati da se organizovano povuku na liniju pripremljenu u dubini. Da im se ne bi dopustilo organizovano povlaчење, bilo je potrebno likvidirati ostatke neprijateljskog otpora na liniji stare Odre i preći u gonjenje za neprijateljem u celoj zoni nastupanja armije.

Odluka koju je komandant armije doneo 19. aprila uveče u potpunosti je garantovala da će ti ciljevi biti postignuti. Prema toj odluci divizije su, posle likvidiranja neprijateljskog otpora, imale zadatak da u zoru 20. aprila pređu u odlučno gonjenje. Armija je trebalo da dejstvuje sa 4 divizije u I ešelonu, usmerujući glavni napad prema levom krilu u zoni 4. pešadijske divizije. Na desnom krilu se borila 1. pešadijska divizija čiji je zadatak bio da dobro

obezbedi otkriveno desno krilo armije (61. sovjetska armija bila je zaostala zbog vrlo teških zemljишnih uslova). U centru grupacije dejstvovale su 2. i 3. pešadijska divizija. 6. divizija je prešla u II ešelon. Tenkovski puk bio je pridat 4. pešadijskoj diviziji.

Divizije I ešelona imale su zadatak da u toku prvog dana ovladaju linijom Gamen-Ze i šumama prema jugu.

Odluka komandanta 1. armije dostavljena je divizijama 19. aprila kasno uveče u obliku borbenih naredjenja.

Još u toku druge polovine dana 19. aprila, pošto nisu bili u stanju da se održe na liniji stare Odre, hitlerovci su otpočeli brzo povlačenje na zapad da bi organizovali otpor na liniji Keten — Noj Gersdorf — Gersdorf — Kruge — Brunov. Povlačenje glavnih nemačkih snaga štitile su jake zaštitnice. Uoči 20. aprila neprijatelj je pokušao da pruži otpor na pomenutoj liniji.

Od zore 20. aprila divizije 1. armije PV, pošto su razbile ostatke neprijateljskih snaga na staroj Odri, prešle su u odlučno gonjenje neprijatelja koji se povlačio. U to vreme je glavni zadatak u okviru armije izvršavala 4. pešadijska divizija koja je bila i najbolje ojačana i podržavana drugim rodovima vojske. 4. pešadijska divizija tesno je sadejstvovala i iskorišćavala uspeh susednih sovjetskih jedinica (47. armije) čija su dejstva bila usmerena na obuhvat i opkoljavanje Berlina.

U toku prvog dana gonjenja, jedinice armije u potpunosti su izvršile postavljene zadatke i krajem dana do stigle liniju: Gamen — Ze — istočna periferija Krugea — Hakelberg. Najveći uspeh postigla je 4. pešadijska divizija koja je, sadejstvujući sa sovjetskim jedinicama koje su se borile levo od nje, produžila gonjenje i u toku noći, te je u zoru 21. aprila izbila u rejon istočno od Grintala i Tempelfeldea. Ostale divizije I ešelona armije pripredmale su se na dostignutim linijama da u zoru 21. aprila probiju dobro organizovanu neprijateljsku odbranu čiji je prednji kraj bio na liniji: Koten — Noj Gersdorf — Gersdorf — Kruge, koju nisu uspele probiti iz pokreta.

Pošto su likvidirale neprijateljski otpor, divizije su gonile duž puteva u pukovskim kolonama. Glavne snage pukova bile su obezbeđene prethodnicama, jačine ojačanog pešadijskog bataljona, a bokovi bataljonskim pobočnicama jačine od voda do čete. Ispred prethodnice kretali su se pukovski i divizijski izviđači koji su izviđali po osi gonjenja. Glavnina artiljerije razvijana je jedino u slučaju naročito jakog neprijateljskog otpora. Organska artiljerija kretala se neposredno u pešadijskim kolonama, a pukovi lake artiljerije bili su dodeljeni divizijama i kretali su se u skokovima po osi marša puka. Tenkovi koji su bili pridati 4. diviziji načelno su dejstvovali zajedno s prethodnicom. Često je primenjivano prebacivanje prethodnice desantom na tenkovima. Tako je to bio u neku ruku prednji odred. Pri nailasku na neprijateljski otpor težilo se da on bude likvidiran snagama prethodnice, a glavne snage razvijale su se samo kad napad prethodnice nije uspeo.

U toku gonjenja korišćena je radio-veza. Komandanti pukovajavljali su radio-putem komandantu divizije svoj položaj svakog sata. Žična veza uspostavljena je u slučajevima kad se razvila borba s neprijateljem. Štab divizije menjao je komandno mesto jednom, dvaput ili triput na dan.

Navedeni način izvođenja gonjenja primenjivan je za sve vreme trajanja gonjenja.

U toku 21. aprila neprijatelj je pokušao da na desnom krilu i u centru zone nastupanja 1. armije PV zadrži dalje nastupanje naših jedinica, oslanjajući se na pripremljenu liniju odbrane. Ta se linija sastojala od dva položaja udaljenih jedan od drugog 4 do 5 km. Neprijatelj je pružio žestok otpor i više puta je prelazio u protivnapade.

1. armija PV produžila je dejstva u prvobitnom borbenom poretku. Divizije desnog krila i centra armije otpočele su u 8 časova napad na liniju neprijateljske odbrane. Do kraja dana, posle dosta oštih borbi, neprijateljski otpor je potpuno slomljen, a linija odbrane probijena na celoj dužini.

4. pešadijska divizija, koja je dejstvovala na levom krilu armije, nije nailazila na značajniji otpor te se uspešno kretala na zapad. Pred kraj dana je ovladala rejonom šuma severozapadno od Bernaua. Između 4. pešadijske i ostalih divizija I ešelona počela se stvarati znatna praznina. Da bi popunio ovu prazninu i obezbedio krilo 4. pešadijske divizije, komandant armije je uveo na tom pravcu u borbu 1. konjičku brigadu.

Na karakter dejstava 1. armije PV, u toku 21. aprila, znatno je uticao zadatak koji joj je postavljen — operativno obezbeđenje boka fronta. 4. pešadijska divizija, koja je postigla najveći uspeh uz veliko naprezanje snaga, goneći neprijatelja neprekidno u toku 20. i 21. aprila, izbila je daleko napred. Iskorišćavanje njenog uspeha od strane ostalih jedinica armije bilo bi očigledno najcelishodnije, ali činjenica da je desni sused nastupao zbog teških terenskih uslova nešto sporije, isključivala je u ovom konkretnom slučaju takvu mogućnost. Trebalо je, naime, održati sa desnim susedom tesnu taktičku i vatrenu vezu. S druge, pak, strane, nije bilo moguće mnogo zaostajati za levim susedom — 47. armijom. Samo pod tim uslovom bilo je moguće izvršiti postavljeni zadatak. Težnja za taktičkim uspesima mogla bi u ovakvom slučaju dovesti do kidanja neprekidnog fronta i do pružanja neprijatelju pogodnih uslova za udar u bok. Tako je i zbog toga 21. aprila preveče front nastupanja 1. armije PV bio rastegnut od severoistoka prema jugozapadu na liniji Trampe — jugoistočna ivica šume Berliner-Štatforst, a njegova je širina znatno prevazilazila širinu pojasa napada armije. Ipak su sve taktičke jedinice imale tada međusobnu tesnu taktičku i vatrenu vezu, a krila suseda bila su povezana sa krilima armije, što je u ovoj situaciji bilo najvažnije.

Pošto je neprijateljska odbrana probijena na celoj širini zone napada armije, stvoreni su uoči 21. aprila novo uslovi da sve divizije otpočnu gonjenje. Da se neprijatelju ne bi dopustilo da organizuje odbranu šumskog masiva Berliner-Štatforsta i da bi se iskoristila povoljna situacija za brzo izbjeganje na Hoencolernov kanal, koman-

dant armije je odlučio da odmah otpočne gonjenje, ne čekajući da svane. Radi toga je na pravcu dejstva 4. pešadijske divizije (koja je posle dvodnevнog gonjenja trebalo da se odmori) uvedena 1. konjička brigada sa zadatkom da u toku noći zauzme Šenvalde, a na krilima 4. divizije u borbu je uvedena 6. pešadijska divizija. Divizije desnog krila takođe su produžile noćno gonjenje.

U toku 22. aprila, zbog toga što je front bio u liniji, izvođenje dejstava svim snagama u I ešelonu nije bilo celishodno, pa su u vezi s tim 1. i 3. pešadijska divizija prebačene u II ešelon. Međutim, u daljem zadatku armije moralo se izići na znatno širi front nego što je bio onaj na kome je do tada nastupala armija, pa tim širim frontom izbiti na Hoencolernov kanal i forsirati ga. Zbog toga su pred kraj dana 1. i 3. divizija ponovo uvedene u I ešelon, jedna severno a druga južno od 2. divizije. Krajem dana 22. aprila 1. armija PV je, savlađujući otpor neprijateljskih zaštitnica svim snagama 4. divizije i čelnim jedinicama 2. i 3. divizije, izbila na Hoencolernov kanal.

Hitlerovci su ipak uspeli da uniše prelaze preko kanala, a pokušaj naših jedinica da ga forsiraju iz pokreta sprečen je organizovanom vatrom i protivnapadima. Stoga je komandant armije odlučio da kanal forsira posle kratke noćne pripreme.

U toku idućeg dana armija je imala da desnim krilom izbije na Hoencolernov kanal severoistočno od Sandhauzena i da se tamo utvrdi. Levo krilo i centar grupacije trebalo je da forsiraju kanal, razbiju jedinice koje su ga branile i da, razvijajući nastupanje na zapad, do mraka ovladaju linijom Flatov — Bernikem — (isključno) Nauen, i da se na toj liniji utvrde.

23. aprila desni sused armije poseo je Finov i Hoencolernov kanal, okrenut frontom na sever, od Odre do sela Berneve. Levo od sela Berneve do Santhauzena 1. pešadijska divizija organizovala je toga dana odbranu na kanalu, prema dobivenom zadatku. Ostale divizije 1. armije PV borile su se u zoru 23. aprila da bi probile neprijateljsku odbranu na Hoencolernovom kanalu južno od Sant-

hauzena. Kanal su forsirale 3., 6. i 4. pešadijska divizija. Jedinice 1. armije PV ovde su tesno sadejstvovale sa brzim odredima sovjetskih jedinica koji su dejstvovali u zoni napada armije.

Neprijatelj se najupornije branio na levom krilu, u zoni napada 4. pešadijske divizije. Savlađujući žestok otpor hitlerovskih jedinica, većinom jedinica SS i Hitlerove omladine, divizije 1. armije PV forsirale su Hoencolernov kanal, i u toku noći 23/24. aprila i u prvoj polovini dana 24. aprila izbile na liniju: Kremen — Flatov — Bernike — Paren — (isključno) Nauen i pristupile utvrđivanju ove linije. Za odbranu južne obale kanala Rupiner uvedena je u borbu 2. divizija koja je u međuvremenu bila prebačena u II ešelon armije.

1. armija PV organizovala je od 24. aprila odbranu linije: Berneve — Sandhauen — kanal Rupiner — Kremen — Flatov — Bernike — Paren — (isključno) Nauen. Zauzimanje i držanje ove linije, koja je u odnosu na hitlerovsku berlinsku grupaciju predstavljala deo spoljnog fronta okruženja, bilo je od velikog značaja. Naime, na taj su način sovjetske jedinice, koje su u to vreme (25. aprila) u rejonu Potsdama zatvarale unutrašnji obruč oko Berlina, imale osiguranu slobodu dejstva.

U operativnoj situaciji koja je bila stvorena u tom periodu, dalje nastupanje 1. armije PV nije bilo celishodno iz dva razloga: prvo — armija bi imala potpuno nezaštićena krila (desni sused branio se na spolnjom frontu okruženja duž Hoencolernovog kanala, a levi sused usmeravao je svoj glavni udar prema Potsdamu); drugo — prema podacima kojima je raspolagao štab fronta, hitlerovci su pripremali poveću grupaciju s ciljem da izvrši protivudar sa severa kako bi deblokirala okruženi Berlin. Ovaj pokušaj najlakše je bilo odbiti sa linije koju je zauzela 1. armija PV. Zbog toga je 1. armija PV od 24. aprila do 27. aprila, a delom snaga čak i do 30. aprila, ostala u odbrani.

Prelazak armije u odbranu bio je sasvim privremenog karaktera. Front odbrane armije bio je relativno širok. Armija je bila postrojena u jednom ešelonu, imajući u

njemu sdesna u levo 1, 2, 3, 6. i 4. pešadijsku diviziju. Rezervu armije činila je 1. konjička brigada koja je bila razmeštena iza levog krila gde je bilo težište odbrane armije. Divizije su, izuzev 2. pešadijske, bile postrojene u dva ešelona.

U pogledu dejstava jedinica u odbrani vredi spomenuti odbijanje neprijateljskog pokušaja da probije odbranu armije na odseku 2. pešadijske divizije. Taj pokušaj je učinjen 25. aprila. U njemu su učestvovali jedinice 3. divizije pomorske pešadije i 25. motorizovane divizije. Zbog nekoordiniranih i neodlučnih dejstava pukova 2. pešadijske divizije, neprijatelj je uspeo da 24. aprila pređe kanal Rupiner i da na južnoj obali kanala zadrži mali mostobran na spoju između pukova 2. divizije. Sa ovog mostobrana, u zoru 25. aprila, hitlerovci su, uz podršku artiljerije i avijacije, prešli u protivnapad. Nedovoljno obezbeđenje spojeva među pukovima olakšalo je njegovo dejstvo. Nemci su uspeli da se ukline na dubinu od 2,5 do 3 km i da mostobran prošire do 2 km. Pokušaj neprijatelja da nastupanje razvije u dubinu nije imao uspeha. Proboj je bio blokiran. Međutim, dejstva 2. pešadijske divizije, usmerena na likvidiranje mostobrana, nisu dala očekivane rezultate. 2. pešadijska divizija nije raspolagala rezervama odgovarajuće snage, a i ono snaga što je imala, uvodio je komandant divizije u borbu u delovima i frontalno, pa time nije ništa postignuto. Borbe su trajale tri dana. Tek kad je uveden II. ešelon 1. pešadijske divizije — 1. pešadijski puk koji je u drugoj polovini dana 27. aprila izvršio protivnapad na levi bok probaja, neprijateljski mostobran je likvidiran. Prema izjavama zarobljenika, hitlerovci su namerali da ovladaju Oranienburgom, a zatim da udare u pravcu Berlina. Neprijateljski protivnapad, mada je izведен na armijskom nivou, nije predstavljaо veliku opasnost (hitlerovci stvarno nisu raspolagali snagama koje bi takav zadatak izvršile), ali je ipak komandant armije oštros reagovao na neodlučna dejstva 2. pešadijske divizije i naredio da se slučaj detaljno ispita.

2. pešadijska divizija ostala je u odbrani do 30. aprila, tj. do trenutka kada su sve snage 61. armije ponovo otpočele nastupanje. 30. aprila je 1. pešadijska divizija predala svoj odbrambeni pojas sovjetskim jedinicama i posle smene je prebaćena u rejon Berlina da bi uzela učešća u jurišu na nemačku prestonicu.

III etapa operacije

(Skica 43)

27. aprila, kada se operativna situacija potpuno razbistrila zahvaljujući, pre svega, odlučnom nastupanju jedinica 2. beloruskog fronta, i kada su dejstvima toga fronta hitlerovci bili primorani da se potpuno odreknu pokušaja vršenja protivudara sa severa radi debllokiranja Berlina, 1. armija PV dobila je zadatak da nastupa dalje na zapad da bi izbila na reku Elbu.

Armija je otpočela ovo nastupanje onim snagama koje su se branile na liniji Kremen — Nauen. To su bile 3, 4. i 6. pešadijska divizija. Ostale snage armije — 1. i 2. pešadijska divizija — obezbeđivale su, do 30. aprila, severno krilo na liniji koju su držale.

Hitlerovci su iskoristili vreme od 24. do 27. aprila da organizuju odbrambenu liniju koja se oslanjala na kanal Havelendišer Großer Hauptkanal i na dominantne uzvišice. Zemljiste je u tom rejonu bilo pogodno za organizovanje odbrane. Blato i podvodne livade, povezane mrežom melioracionih kanala, otežavali su nastupanje naših jedinica. Nije bez značaja ni činjenica da je 1. armija PV sada nastupala sa nezaštićenim bokovima (levi sused dejstvovao je u pravcu jugozapada). Borbe za slamanje neprijateljskog otpora bile su vrlo oštре i trajale su do 30. aprila.

One su se naročito odlikovale žestinom u pojusu nastupanja 4. pešadijske divizije, a pogotovo u rejonu Bređikova. To je naselje nekoliko puta prelazilo iz ruku u ruke.

Pošto je slomljen neprijateljski otpor, 1. armija PV pristupila je gonjenju u pravcu reke Elbe. U to vreme je desni sused prešao takođe u odlučno gonjenje na zapad.

Divizije 1. armije PV koje su nastupale na zapad (3., 6. i 4. pešadijska divizija) ovladale su 1. maja važnim čvorovima neprijateljske odbrane Ferberlinom i Frisakom te odlučno nastupale na zapad. 2. maja su 4. i 6. pešadijska divizija, goneći neprijatelja, izbile na reku Havela koju su zatim forsirale iz pokreta.

3. maja je na Elbu prva izbila 6. pešadijska divizija. U toku noći 3/4. maja i u prvoj polovini dana 4. maja na Elbu su izbile i ostale divizije 1. armije PV (4. a zatim 2. pešadijska divizija).

Oštре borbe trajale su jedino još na levom krilu u rejonu Klica, u zoni napada 4. pešadijske divizije. Hitlerovci su tu pružali ogorčen otpor, nastojeći da u tom rejonu zadrže postojeće prelaze preko reke, kako bi izvukli što više svojih snaga na zapadnu obalu Elbe i tamo se predali Amerikancima. U zoru 6. maja likvidiran je otpor hitlerovaca u Klicu. Izbijanjem na liniju reke Elbe 1. armija PV u potpunosti je izvršila zadatak koji je pred nju bio postavljen.

OPŠTI ZAKLJUČCI

1. armija Poljske vojske, zajedno sa 61. sovjetskom armijom, izvršavala je u berlinskoj operaciji zadatak operativnog obezbeđenja desnog krila glavne grupacije fronta, dejstvujući na pomoćnom pravcu udara.

Dejstva armije pružaju poučan primer izvođenja vrlo važne radnje operativnog obezbeđenja savremene nastupne operacije.

Ofanzivna dejstva na boku koji se obezbeđuje treba smatrati jednim od osnovnih načina u rešavanju zadatka operativnog obezbeđenja bokova u nastupnim operacijama.

Primer 1. armije PV pokazuje nam da taj način dejstva traži veliku manevarsku sposobnost, brzo prelaženje sa jednog načina dejstva na drugi, zahteva veliku veštinu

od komandanata i štabova u pogledu komandovanja i organizacije, kao i dobro poznavanje savremenih načela borbe.

Dejstva 1. armije PV u berlinskoj operaciji obiluju poučnim primerima kako taktičke jedinice postupaju u raznim oblicima borbe. Ovde nalazimo primere nastupanja sa savladavanjem širokih vodenih prepreka, pri istovremenom napadu jednog dela snaga s mostobranom. Interesantni su primeri primene manevra na bojnom polju, forsiranja vodenih prepreka u operativnoj dubini, probijanja uzastopnih neprijateljskih odbrambenih linija, izvođenja gonjenja, prelaska iz gonjenja u odbranu, sadejstva raznih rodova vojske itd.

Kroz sva dejstva 1. armije PV u berlinskoj operaciji kao crvena nit provlači se izvršenje njenog glavnog zadatka. Tu vidimo dosledno nastojanje da se taj zadatak izvrši ne povodeći se za trenutnim i sumnjivim taktičkim uspesima.

Na svim stepenima komandovanja ispoljavala se briga da se obezbedi raspolaganje rezervama, pravilan izbor pravca glavnog udara i primena načela ekonomije snaga. Vojnici i oficiri 1. armije PV odlikovali su se visokim moralom i odličnim držanjem u borbi. Dejstva armije visoko su ocenili komandant 1. beloruskog fronta maršal Žukov i sovjetska Vrhovna komanda.

Potpukovnik A. Jasinjski

UČEŠĆE 2. ARMIJE POLJSKE VOJSKE U BERLINSKOJ OPERACIJI

BERLINSKA OPERACIJA 1. UKRAJINSKOG FRONTA

(Skica 44)

Polovinom aprila 1945. jedinice 1. ukrajinskog fronta bile su razvijene duž istočne obale reke Nise od Gross-Gastrose i dalje do predgorja Sudeta. Desno od njih dejstvovale su jedinice 1. beloruskog fronta, a levo jedinice 4. ukrajinskog fronta.

Izgradnju odbrane duž Odre i Nise hitlerovci su počeli još u februaru 1945. U zoni dejstva 1. ukrajinskog fronta glavni pojas neprijateljske odbrane protezao se duž zapadne obale Nise. Dubina toga pojasa iznosila je 5—10 km. On se sastojao od 3 položaja, a ovi su imali jedan do dva rova. II pojas odbrane, na dubini od 2—5 km, protezao se na odstojanju 10—20 km zapadnije od prednjeg kraja I pojasa. III pojas odbrane nalazio se na odstojanju 20—40 km od prednjeg kraja glavnog pojasa, a sastojao se od niza naselja pripremljenih za odbranu.

Odransko-nisansku liniju branile su jedinice grupe armija »Visla« i deo snaga Srednje grupe armija. Grupa armija »Visla« koja je štitila berlinski pravac imala je u svom sastavu 3. oklopnu armiju, 9. armiju, armijsku grupu »Štajner«, kao i garnizon Berlina. U I ešelonu od Baltika do ušća Nise branile su se 3. oklopna i 9. armija.

Od ušća Nise pa dalje na jug branila se 4. oklopna armija koja je ulazila u sastav Srednje grupe armija. Ta je armija štitila drezdenski pravac braneći se u zoni širokoj 160 km. Ona je imala 110.000 ljudi, 780 minobacača, 1.300 artiljerijskih oruđa i 285 tenkova. Njene rezerve nalazile su se u rejonu Špremberg — Kotbus. Pored toga u rejonu Drezdena formirala se korpusna grupa generala Mozera od 3 pešadijske divizije, dok je u rejonu Jiterboga bila jedna pešadijska i jedna motorizovana divizija. Gustina odbrane iznosila je prosečno jednu diviziju na 20 km, a na pravcu očekivanog udara sovjetskih jedinica u rejonu istočno od Kotbusa i Spremberga, gde je bilo i težiste odbrane 4. oklopne armije, na diviziju je dolazilo 15 km.

Kao što znamo zamisao berlinske operacije sovjetske armije bila je u tome da se izvrši udar snagama tri fronta (2. i 1. beloruskog i 1. ukrajinskog) s ciljem da se probije neprijateljeva odbrana na nekoliko pravaca, da se njegova grupacija raseče na tri odvojena dela i da se ovi unište.

1. ukrajinski front dobio je zadatak da u sadejstvu sa 1. beloruskim okruži glavne snage neprijateljske 9. armije i berlinskog garnizona i da ih zatim uništi.

Da bi to postigle, jedinice glavne grupacije 1. ukrajinskog fronta trebalo je da forsiraju Nisu na odseku Forst — Muskau i da razviju nastupanje opštim pravcem na Belcig, da čelnim jedinicama brzih odreda izbiju u rejon zapadno od Berlina, razbiju desno krilo neprijateljske 4. oklopne armije i obuhvate s juga snage njegove 9. armije koja bi bila odsečena od Berlina snagama južne pomoćne grupacije 1. beloruskog fronta. Pomoćni udar bio bi izvršen u pravcu Drezdena, a izvršila bi ga grupacija čiju je glavninu predstavljala 2. armija Poljske vojske.

Nastupanje jedinica 1. ukrajinskog fronta otpočelo je 16. aprila u 6.55 časova. Već u toku prvog dana nastupanja jedinice glavne udarne grupacije probile su glavni pojas neprijateljske odbrane na odseku širokom 16 km i prodrle 13 km u dubinu otpočevši borbu za II pojas odbrane. Pomoćna grupacija se posle forsiranja Nise probila u neprijateljsku odbranu 6—10 km.

17. aprila probijen je II pojas neprijateljske odbrane, a do kraja toga dana jedinice centralne udarne grupacije forsirale su reku Spreju iz pokreta i probile III pojas neprijateljske odbrane severno i južno od Spremberga, otpočevši borbe za ovaj veliki čvor neprijateljskog otpora.

Od 19. aprila su brze jedinice fronta počele prestizati opštevojne divizije usmeravajući se prema južnim i jugozapadnim predgrađima Berlina. Opštevojne divizije probile su se u pravcu zapada preko 50 km, obilazeći čvorove otpora Kotbus i Spremberg. Na taj način se već 19. aprila ocrtavao dubok obilazak s juga neprijateljske 9. i 4. oklopne armije.

Pomoćna grupacija fronta je do 19. aprila napredovala 15—30 km i uvela pokretnu grupu koja se kretala ispred opštevojnih divizija. Naše jedinice su ovde bile primorane da odbijaju jake protivudare neprijateljske grupacije koju je komanda Srednje grupe armija prikupila u rejonu Zgoželca. Ta je grupacija vršila protivudar u pravcu Spremberga da bi razbila jedinice 1. ukrajinskog fronta koje su dejstvovalе na drezdenском правцу и избила у позадину njegove glavne grupacije koja je nastupala prema Berlinu.

20. aprila su jedinice 3. gardijske oklopne armije generala Ribalka i 4. oklopna armija generala Lelušenka izbile pred spoljni obruč odbrane Berlina, prestigavši ostale jedinice za 30 do 35 km. Jedinice glavne udarne grupacije fronta napredovale su na zapad oko 30 km, a jedan njihov deo borio se za Kotbus i Spremberg osvojivši ovaj grad.

21. aprila je komandant fronta uveo u bitku sveže snage (28. armiju) sa zadatkom da se kreću za jedinicama 3. gardijske oklopne armije.

U toku 22. i 23. aprila su jedinice 3. gardijske oklopne armije, ojačane delom snaga 28. armije, izbile na kanal Teltov na južnoj periferiji Berlina i pripremale se da ga forsiraju. Oklopne divizije 4. oklopne armije ovladale su južnim delom Potsdama. Jedinice glavne grupacije fronta završile su zatvaranje unutrašnjeg fronta okruženja oko

grupacije hitlerovskih jedinica koje su bile odbačene u šume jugoistočno od Berlina.

23. aprila uveče je vrhovna komanda naredila komandantu 1. ukrajinskog fronta da do 24. aprila izvrši u rejonu jugoistočno od Berlina okružavanje neprijateljske grupacije, koja se sastojala od glavnine 9. i dela snaga 4. oklopne armije (frankfurtsko-gubinjska grupacija). Izvršavajući primljeni zadatak, deo jedinica 3. gardijske oklopne armije vršio je napad u pravcu Bonsdorfa i тамо uspostavio dodir s jedinicama 1. beloruskog fronta koje су ту izbile. Na taj način je hitlerovska berlinska grupacija rasečena na dva dela, a oko frankfurtsko-gubinjske neprijateljske grupacije načinjen je neprekidni front okruženja.

24. aprila su jedinice 1. ukrajinskog fronta odbile istovremeno protivudar 12. nemačke armije u rejonu Trojnenbriken. 25. aprila je takođe lokalizovan protivudar zgoželske neprijateljske grupacije, koji je bio izvršen u pravcu severa s ciljem da se ona poveže sa frankfurtsko-gubinjskom grupacijom i da odseče jedinice 1. ukrajinskog fronta koje su napadale kako na drezdenskom tako i na berlinskom pravcu.

25. aprila su sovjetske jedinice završile okružavanje neprijateljske berlinske grupacije. U rejonu Kecin deo jedinica 47. armije (1. beloruski front) povezao se sa jedinicama 4. oklopne armije, koje su forsirale Havelu severozapadno od Potsdama, zatvarajući tako unutrašnji front okruženja oko neprijateljske berlinske grupacije.

Istog dana su čelne jedinice 5. gardijske armije izbile u rejon Torgaua na zapadnoj obali Elbe i susrele se s jedinicama 1. američke armije, rasecajući na taj način teritoriju Nemačke i njene oružane snage na dva odvojena dela.

Na taj način se završila I etapa berlinske nastupne operacije.

U II etapi operacije razbijena je okružena berlinska grupacija, likvidirana frankfurtsko-gubinjska i zauzet Berlin.

U ovoj etapi operacije komandant 1. ukrajinskog fronta morao je rešavati zadatke u neobično komplikovava-

noj situaciji. Naime, osnovna masa njegovih oklopnih jedinica borila se u Berlinu, Potsdamu i na spolnjem frontu okruženja jugozapadno od grada. Hitlerovska grupacija u rejonu severno od Zgoželca još uvek je ugrožavala komunikacije fronta.

Likvidacija neprijateljske frankfurtsko-gubinjske grupacije izvršena je zajedničkim naporom jedinica 1. ukrajinskog i 1. beloruskog fronta. 26. aprila počelo je rasecanje berlinske grupacije. Istovremeno je vršen juriš na Potsdam koji je zauzet 28. aprila. 2. maja kapitulirao je garnizon u Berlinu, a 8. maja predstavnik komande nemачkih oružanih snaga potpisao akt o kapitulaciji.

ZADATAK I ULOGA 2. ARMije PV U BERLINSKOJ OPERACIJI

Dok su Sovjetska armija i 1. armija PV, koja se borila zajedno s njom, oslobođale u velikoj zimskoj ofanzivi 1945. godine zapadne pokrajine Poljske, privođena je kraju organizacija 2. armije Poljske vojske.

Formiranje 2. armije trajalo je nepunih 5 meseci. Ono se odvijalo u neobično teškim uslovima, u zemlji koju je okupator uništio, preko koje je prešao front i u kojoj je upravo vođena oštra klasna borba. Stvaranje u takvim uslovima velike operativne jedinice kakva je bila 2. armija PV moglo se izvršiti samo zahvaljujući neumornom radu Poljske radničke partije, čiji su članovi činili okosnicu rukovodstva u vojsci, zatim svestranoj pomoći SSSR-a, kao i ogromnom naporu i sposobnosti njenog neposrednog organizatora i komandanta — generala K. Svjerčevskog.

2. armija PV otpočela je noću 28/29. januara 1945. marš iz rejona formiranja u pravcu fronta. Pošto je prešla preko 800 km, ona se 9. aprila koncentrisala u rejonu severno od Boleslavca.

U toku noći 10/11. aprila 2. armija PV smenila je sovjetske jedinice na odseku Birkfare — salaš Ober Forwerk i tu prešla u odbranu.

Prema direktivi, koja je 11. aprila primljena od komande 1. ukrajinskog fronta, trebalo je da armija forsira Nisu, probije neprijateljsku odbranu na odseku Rotenburg — Nider Nojdorf i da potom, uvođeći u izvršeni proboj 1. oklopni korpus, razvije nastupanje opštim pravcем Niski — Velka — Drezden.

Desni sused — 5. gardijska armija koja je dejstvovala na levom krilu glavne grupacije fronta — nastupao je opštim pravcем prema Torgau, obilazeći sa severa šumski rejon u okolini sela Muskau.

Levi sused — 52. armija dobila je zadatak da delom snaga desnog krila forsira Nisu na odseku uz levo krilo 2. armije PV i da snagama svog 7. mehanizovanog korpusa ovlada Budišinom. Na ostalom delu odseka jedinice 52. armije imale su ostati u odbrani.

Iz zadatka koji je 2. armija PV primila u okviru dejstava jedinica 1. ukrajinskog fronta jasno se ocrtava njena uloga i mesto u berlinskoj operaciji. 2. armija ulazila je u sastav pomoćne grupacije fronta, čiji je neposredni zadatak bio da nastupa opštim pravcем prema Drezdenu i da s juga obezbeđuje glavnu udarnu grupaciju fronta.

U okviru ove pomoćne grupacije 2. armija PV igrala je glavnu ulogu, dok je njen levi sused prelazio u napad samo svojim krajnjim desnim krilom.

Zadaci suseda ukazivali su na nužnost tesnog taktičkog sadejstva 2. armije PV sa levim susedom pri probijanju neprijateljske odbrane i nastupanju u pravcu Budišina. Sadejstvo sa desnim susedom u vreme probijanja neprijateljske odbrane moglo je da ima jedino operativni karakter s obzirom na to da je između jednog i drugog odseka probaja postojao poveći razmak.

Procena zemljišta

Zemljište u zoni dejstva 2. armije PV, zapadno od Nise na severnom delu, bilo je pokriveno neprekidnim

šumskim masivom Muskauer Forst. Naselja je ovde bilo malo. Dobrih frontovskih puteva nije bilo.

Južni deo terena obilovao je mnogim jezerima i naseljima a bio je i pošumljen, ali šume nisu bile tako kompaktne kao na severu. Tu je bilo dobrih puteva koji vode sa istoka na zapad, a među njima i auto-upt Budišin — Drezden.

Za nastupna dejstva armije pogodniji je, dakle, bio južni pravac.

Prepreke za kretanje armije u pravcu zapada predstavljale su reke koje teku pravcem sever-jug kao i mnogobrojna jezera, prirodna i veštačka, često povezana kanalima. Nisa je u zoni dejstva armije široka 25—40 m, duboka 1,2 do 2,5 m, brzina matice iznosi 0,8 do 1,3 m/sek., a visina obala dostiže 1,5 do 2,5 m.

Od ostalih reka — Vajser Šeps, Švarcer Šeps, Šprejva, Švarcvaser, Švarcer Elster i dr. — najveću prepreku predstavljala je Špreja — reka sa strmim obalama čija je širina u zoni panada armije iznosila 20—30 m, a dubina 0,8 — 2,5 m.

Odbrani ovog terena išla je na ruku činjenica da su svi putevi ili vodili kroz šume ili su imali znatan broj mostova. To je neprijatelju omogućavalo da brzo zatvara puteve pomoću barikada od drveća i rušenjem mostova.

Zemljište na našoj strani istočno od Nise bilo je pokriveno velikim šumskim kompleksima i pružalo je pogodne uslove za prikriveno koncentrisanje i pregrupisavanje jedinica u pripremnom periodu operacije. Ono je, međutim, otežavalo izgradnju dobre mreže osmatračnica.

Putna mreža u zoni rasporeda armije na našoj strani sastojala se od nekoliko puteva sa tvrdom podlogom i od vrlo razgranate mreže poljskih puteva kroz šumske proseke. Pored toga, u armijskoj zoni nalazila se i jedna neporušena železnička pruga.

U zaključku treba istaći da je 2. armiju PV očekivalo nastupanje u teškim zemljišnim uslovima.

Procena neprijatelja

Prema podacima prikupljenim do 15. aprila, pred frontom jedinica 2. armije PV u taktičkoj zoni neprijateljske odbrane branile su se sledeće snage: motorizovana divizija »Brandenburg« (bez dva puka), 500. marševski bataljon, 3.096, 94. i 96. mitraljeski tvrđavski bataljon, 678. inžinjerijska brigada, 128. bataljon folksšturma, dva bataljona 1.244. grenadirskega puka.

U taktičkoj dubini neprijatelj je imao svega oko 12 pešadijskih bataljona, pri čemu je na odseku Rotenburg — Nider Nojdorf gustina pešadije na 1 km fronta iznosila oko 1,4 bataljona.

O rezervama u dubini nedostajali su pouzdani podaci.

Neprijateljske artiljerijske snage bile su dosta slabe. Otkriveno je dejstvo oko 10 artiljerijskih diviziona među kojima su bila i 2 diviziona višecevnih minobacača.

Najveća gustina artiljerije bila je na odseku Rotenburg — Nider Nojdorf (oko 10 cevi na 1 km fronta).

Pomenute neprijateljske snage ulazile su u sastav 4. oklopne armije iz Srednje grupe armija.

Hitlerovci su dobro iskoristili pogodne zemljische uslove (reke, kanale, naselja, šume) za organizovanje jake odbrane. U osloncu na Nisu i reke koje su tekle kroz dubinu odbrane izgradili su sistem odbrane koji je imao niz uzastopnih linija.

Glavni pojas imao je tri odbrambena položaja. I se protezao duž zapadne obale Nise (150 do 200 m od obale) i sastojao se od 3—4 linije rovova sa lakim skloništima. Ispred prednjeg kraja nalazila su se minska polja i prepreke od bodljikave žice. Borbena obezbeđenja su hitlerovci postavili na samu obalu reke. Na odstojanju od 2—3 km od prednjeg kraja protezao se II odbrambeni položaj, koji je imao jednu tranšeu što je štitila rejone vatrenih položaja artiljerije. III odbrambeni položaj protezao se duž zapadne obale reke Vajser Šeps i sastojao se od jednog a na najvažnijim odsecima od 2 ili čak 3 rova.

Sva naselja, koja su ovde činila gotovo neprekidan lanac, bila su pripremljena za odbranu.

Sledeća uzastopna linija odbrane sastojala se od sistema utvrđenih naselja: Ričen — Stanevič — Kozel — Zandsenke — Cehe — Moholc — Niski — Odernic. Ta se naselja nalaze u unutrašnjosti šuma ili na raskrsnicama puteva, a zatvarala su glavne pravce koji su vodili na zapad.

U dubini neprijatelj je izradio još dve linije odbrane. Jedna se protezala duž zapadne obale Švarce Šepsa, a druga duž Špreje (skica 44). Ove linije sastojale su se od 1—2 rova.

Ukupna dubina odbrane iznosila je 30—35 km.

Težište neprijateljske odbrane pred frontom jedinica 2. armije PV bilo je na odseku Rotenburg — Nider Nojdorf gde su se branile jedinice motorizovane divizije »Brandenburg«. U ostalom delu zone nastupanja 2. armije PV gustina odbrane je bila manja s obzirom na velike šumske komplekse koji su isključivali mogućnost masovne upotrebe tenkova i otežavali dejstvo artiljerije.

ODLUKA KOMANDANTA ARMIJE

Na osnovu primljenog zadatka, kao i brižljive analize i procene situacije, komandant 2. armije PV general Karol Svjerčevski odlučio je da forsira Nisu i, u sadejstvu sa levim susedom, nanoseći glavni udar levim krilom svojih jedinica, da probije neprijateljsku odbranu, a u izvršeni proboju da kao pokretnu grupu uvede 1. oklopni korpus.

Pešadijske divizije koje su ušle u sastav glavne armijske grupe (8. i 9. divizija), jako ojačane artiljerijom i tenkovima, imale su u početku operacije da glavnu pažnju obrate na zauzimanje otpornih tačaka na prednjem kraju odbrane — naselja Rotenburg i Nider Nojdorf, posle čega bi razvile nastupanje opštim pravcem prema naselju Velka (severozapadno od Budišina).

7. i 10. pešadijska divizija, koje su dejstvovalе na pomoćnom pravcu, dobile su zadatak da vežu neprijatelja pri čemu je delom snaga trebalo da skrenu snage neprijateljske odbrane u pravcu severozapada.

Zadatak II ešelona armije (5. pešadijska divizija) bio je da nastupa za levim krilom armije u gotovosti da razvije uspeh u pravcu prema Šprefurtu i da obezbeđuje levo krilo armije.

1. oklopni korpus trebalo je da bude uveden u proboj da bi sadejstvovao sa levim susedom radi zauzimanja Budišina, a zatim i u napadu na Drezden.

General Svjerčevski je odlučio da celokupnu armijsku artiljeriju upotrebi na pravcu glavnog udara, iskorišćavajući istovremeno samohotke i teške tenkove za izvođenje neposrednog gađanja u periodu artiljerijske pripreme napada.

Zadatak jurišne avijacije bio je da neutrališe i uništi živu silu i vatrena sredstva na pojedinim linijama neprijateljeve odbrane i da napada njegove rezerve. Lovačka avijacija trebalo je da štiti kako nastupanje kopnenih snaga tako i jurišnike.

Komandant armije formirao je, pored toga, snažne specijalne rezerve.

U odluci komandanta armije vidi se veštvo realizovanje načela ekonomije snaga. O tome svedoči grupisanje maksimuma raspoloživih snaga na odseku proboja uz istovremeno ostavljanje na ostalim odsecima samo neophodnih snaga za vezivanje neprijatelja. Stvaranje jake udarne grupacije na pravcu glavnog udara, uz upotrebu glavnine artiljerije kojom je raspolagao, kao i svih raspoloživih oklopnih jedinica, omogućilo je da se dobije velika gustina snaga i sredstava na odseku proboja i obezbedilo odlučnu nadmoć nad neprijateljem.

Iz odluke komandanta armije vidi se takođe težnja da se obezbedi visok tempo nastupanja, što se izrazilo u dubokom grupisanju armije i određivanju oklopnog korpusa za razvijanje uspeha.

PRIPREME ZA OPERACIJU

Od trenutka kad je objavljena odluka komandanta armije, tj. od 12. aprila, počele su intenzivne pripreme za forsiranje Nise i za nastupanje. U tom periodu izvršeno je konačno pregrupisavanje jedinica koje su zauzele polazne položaje za nastupanje, izgradile ih, pripremile sredstva za prelaz reke, osmatrale i izviđale neprijatelja.

Štab armije obradio je borbenu dokumentaciju. Detaljno je organizovano sadejstvo sa susedima, među pojedinim elementima borbenog poretka, kao i među rodovima vojske. Plan operacije, izrađen u štabu armije, potvrdio je komandant fronta maršal Konjev, bez ikakvih izmena. Po naređenju komandanta fronta, vreme početka nastupanja je pomereno od 14. na 16. april. To je bilo potrebno zbog odgovarajućeg povećanja intenziteta priprema jedinica za nastupanje.

Komandant armije lično je kontrolisao tok priprema za nastupanje, izlazeći često sve do prednjeg kraja. Štab armije razasao je svoje oficire u divizije, pa čak i u punkove, da bi prekontrolisali tok priprema i na licu mesta pružili potrebnu pomoć.

Politički aparat razvio je širok rad na stvaranju visokog borbenog morala kod vojnika da bi se političkim putem obezbedilo izvršenje vrlo važnih borbenih zadataka pred kojima su stajali mladi i još neiskusni vojnici 2. armije PV. Primjenjena je široka skala formi političkog rada, konferencije, zborovi, diskusije, vojnički razgovori, individualni rad s vojnicima. Mnogo pažnje je posvećeno problemu obezbeđenja sadejstva jedinica u borbi; u tom smislu organizovani su sastanci vojnika raznih jedinica i rodova vojske.

Rezultat takvog rada bio je da je povećan borbeni polet i težnja svih vojnika 2. armije da uzmu učešća u borbi čiji je cilj bio da se konačno razbije hitlerovska armija.

Noću 15/16. aprila izvršena su na celom frontu nasilna izviđanja koja su, između ostalog, imala za cilj da se

zahvate mostobrani na zapadnoj obali Nise. Ovim dejstvima ostvareni su postavljeni zadaci i pribavljeni naknadni podaci o odbrani, i pored mnogobrojnih neprijateljskih protivnapada.

U zaključku treba istaći da su kako komandanti i stabovi tako i jedinice 2. armije, uprkos tome što većinom nisu imali odgovarajuće borbeno iskustvo i što su za pripreme imali malo vremena, na potpuno zadovoljavajući način izvršili sve zadatke koji su im bili postavljeni u pogledu priprema za nastupanje.

Treba podvući da je zahvatanje mostobrana u velikoj meri olakšalo nastupanje 2. armije, jer se zahvaljujući tome moglo, u trenutku kad je otpočela artiljerijska priprema napada, pristupiti i izgradnji mostova.

Pravilno izvršavanje zadataka u pripremnom periodu bilo je jedan od uslova za uspešno izvođenje nastupanja.

TOK OPERACIJE

(Skica 45)

16. aprila u 16.15 časova otpočela je artiljerijska priprema. Istovremeno se pristupilo izgradnji mostova pod zaštitom artiljerijske vatre. Pred kraj artiljerijske pripreme, čelne pešadijske jedinice sa tenkovima za neposrednu podršku, uz izdašnu pomoć inžinjeraca, pristupile su forsiranju Nise gaženjem. Jedinice protivhemičke odbrane napravile su u to vreme dimnu zavesu na frontu od 22 km, maskirajući tako forsiranje Nise. Iskoristivši uspeh čelnih jedinica, odmah za njima otpočele su da prelaze preko reke i glavne snage pešadije, artiljerije i tenkova.

Divizije koje su nastupale na glavnom pravcu uklinile su se u prednji kraj odbrane i otpočele borbe za Rotenburg i Nider Nojdorf — jake otporne tačke neprijatelja. Posle žestokih borbi, oba naselja su zauzeta, a jedinice su razvijale nastupanje na zapad, lomeći snažan neprijateljski otpor i odbijajući mnogobrojne protivnapade. Prilikom

zauzimanja Rotenburga komandant 9. pešadijske divizije primenio je manevr dvostrukog obuhvata — sa severa i juga, koji je doveo do brzog slamanja jakog neprijateljskog otpora.

Do mraka su divizije, koje su nastupale na glavnom pravcu udara, probile prva dva neprijateljska odbrambena položaja i počele borbu za proboj trećeg koji se protezao duž zapadne obale reke Vajser Šeps.

U probijanju neprijateljske odbrane na pravcu glavnog udara odlučujući ulogu odigrali su tenkovi za neposrednu podršku pešadije (16. oklopna brigada). Pošto su forsirali Nisu, gazeći reku zajedno s pešadijom, oni su napali odbrambene položaje i ubrzali slamanje neprijateljskog otpora.

Divizije koje su nastupale na pomoćnom pravcu takođe su forsirale Nisu i izvodile dejstva kojima su vezale neprijatelja, pri čemu su pukovi 10. pešadijske divizije, koja je nastupala na desnom krilu armije, bili primorani da odbijaju jake protivnapade. U isto vreme je 7. pešadijska divizija probila I položaj odbrane i polako napredovala u pravcu severozapada.

5. pešadijska divizija i 1. oklopni korpus prebacili su se do kraja dana na suprotnu obalu Nise, preko mostova koje su izradili inžinjeri. 1. oklopni korpus je po naredjenju komandanta armije otpočeо pripreme za ulaženje u borbu, isturivši čelne elemente pred III položaj odbrane.

Naročito odgovoran zadatak izvršavali su ovog dana inžinjeri koji su obezbeđivali prebacivanje jedinica preko Nise. O njihovom ogromnom naporu svedoči činjenica da je u toku jednog dana pod neprijateljskom vatrom izgrađeno devet mostova (jedan 5-tonski, dva 30-tonска i dva 60-tonска mosta preko Nise, a pored toga tri 5-tonска i jedan 60-tonski preko rukavca Nise).

17. aprila u zoru ponovljen je na pravcu glavnog udara odlučan napad koji je imao za cilj da se probije III odbrambeni položaj na reci Vajser Šeps. Neprijatelj koji je pružao neobično jak otpor, bacio je u borbu i avijaciju. U ovim borbama tenkovi su ponovo znatno doprineli

uspehu, pri čemu su, pored tenkova za neposrednu podršku pešadije, ovde bili upotrebljeni i prednji odredi 1. oklopnog korpusa koji su imali zadatku da ubrzaju obezbeđivanje prelaza i obezbede uvođenje u borbu glavnih snaga korpusa. Naročito žestoke borbe vodile su se za naselja Verkirh, Usmansdorf i Horka. Oko podne su zauzeta ova naselja i forsirana reka kao i kanali koji teku paralelno s njom. Pešadijske jedinice i tenkovi 1. oklopnog korpusa razvijali su nastupanje u pravcu zapada.

Pošto su naše jedinice probile III odbrambeni položaj, hitlerovci su otpočeli povlačenje svojih glavnih snaga na celom frontu, štiteći se snagama zaštitnica sastavljenim od pešadije i tenkova. Oni su težili da posednu blagovremeno pripremljene položaje za odbranu na sledećoj liniji.

Jedinice 8. i 9. pešadijske divizije, sadejstvujući sa tenkovima 1. oklopnog korpusa koji zbog pošumljenog zemljišta nisu mogli da idu ispred pešadije, izbile su na put Ričen — Niski (severno od mesta Niski) i na zapadnu ivicu šume istočno od mesta Niski i Odernic, razvijajući dalje nastupanje na zapad.

Jedna od oklopnih brigada 1. oklopnog korpusa, krećući se ispred pešadije, probila se u rejon južno od mesta Niski, gde je vodila borbu cele noći.

Na pomoćnom pravcu nastupanja i dalje su izvedena dejstva za vezivanje, pri čemu je 7. pešadijska divizija delom snaga napredovala na zapad, dok je drugim delom povijala neprijateljsku odbranu u pravcu severa.

Desni sused — 5. gardijska armija — iskorišćavajući postignute uspehe, nastupao je na zapad.

Levi sused — 52. armija — posle uvođenja 7. motomehanizovanog korpusa, nastupao je u visini levog krila 2. armije PV u pravcu Budišina.

Tako je, dakle, 2. armija PV, posle dvodnevnih borbi, probila na pravcu glavnog udara tri odbrambena položaja i, uništavajući neprijatelja u utvrđenim naseljima, uspešno razvijala nastupanje ka sledećoj liniji odbrane na reci Švarcer Šeps. Naročito žestoke borbe vodene su za naselja Moholc, Ze, Jenkendorf, Disa. Pukovi 8. i 9. pešadijski

ske divizije, sa jedinicama 1. oklopnog korpusa, takođe su potpuno očistile od neprijatelja mesto Niski. U drugoj polovini dana slomljen je neprijateljski otpor na reci Švarcer Šeps.

Levokrilne divizije počele su sada gonjenje u pravcu zapada, sledeći glavninu snaga 1. oklopnog korpusa, koji je pred kraj dana goneći neprijatelja izbio u rejon Klajn Saubernica. Jedinice korpusa, težeći da zadrže visok tempo gonjenja, obilazile su jače neprijateljske otporne tačke i nisu se upuštale u dugotrajne borbe sa grupama hitlerovaca koje su se povlačile.

5. pešadijska divizija, dobro ojačana tenkovima i s amohotkama, uvedena je u borbu iza desnog krila 9. pešadijske divizije. Ona je delom snaga napadala prema Ričenu, a delom prema Krebi, pa je do mraka izbila na liniju Nider Prauske — Kosel — Peteršajn. Na prilazima Ričenu divizija je naišla na jak neprijateljski otpor.

Na pomoćnom pravcu nastupanja 7. pešadijska divizija postigla je dalje uspehe, savijajući neprijateljsku odbranu u pravcu severozapada. Napadi 10. pešadijske divizije nailazili su na jake protivnapade.

Nastupanje desnog suseda armije razvijalo se s punim uspehom. Jedinice levog suseda produžavale su nastupanje prema Budišinu i izbile u rejon Vajsenberga.

Tako je, dakle, 2. armija PV, posle probroja taktičke dubine neprijateljske odbrane na pravcu glavnog udara, stvorila uslove za gonjenje prema Drezdenu. Uvođenjem II ešelona armije proširen je front probroja i obezbeđeno desno krilo probroja. Hitlerovci koji su se branili u rejonu šuma Muskauer Forst, zaobiđeni su dejstvima jedinica desnog suseda armije kao i napredovanjem 2. armije, pa im je pretilo potpuno okruženje.

Dalji pokret 2. armije PV na zapad nije nastavljen usled situacije na njenom levom krilu. Naime, komandant Srednje grupe armija, maršal Šerner, po izričitom Hitlerovom naređenju, počeo je da u rejonu Zgoželca i Rajhenbaha koncentriše snažnu udarnu grupaciju u čijem su sastavu bile dve oklopne divizije, jedna motorizovana i

jedna pešadijská. Ove snage imale su da izvrše protivudar opštim pravcem prema Šprembergu u krilo probaja koji su izvršile jedinice 2. armije PV, kao i prema njenom levom susedu, da bi posle probaja kroz borbeni poredak poljsko-sovjetskih jedinica izbile u pozadinu glavne udarne grupacije 1. ukrajinskog fronta, koji je nastupao pravo prema Berlinu, te da bi na taj način otežale izvođenje cele berlinske operacije. Ovim dejstvima, a u vezi sa sličnim dejstvima 12. nemačke armije generala Venka, koja je trebalo da udari sa zapada, kao i nastojanjem da se sovjetskim jedinicama pruži što jači otpor na celom frontu, neprijatelj je htio da zadrži još Berlin u svojim rukama i da dobije u vremenu, računajući još uvek da će u antihitlerovskoj koaliciji doći do rascpa.

Već u popodnevnim časovima 18. aprila na levom krilu 2. armije PV otkriven je pokret neprijateljske motorizovane pešadije i tenkova na pravcima koji su vodili od Zgoželca i Rajhenbaha prema mestu Niski. Odmah zatim su na pravcu Odernic hitlerovci preduzeli aktivna izviđačka dejstva jakim jedinicama motorizovane pešadije koja je bila podržana velikim brojem tenkova. Tu su se nalazile samo jedinice motorizovane pešadije našeg 1. oklopног korpusа sa svojom artiljerijom. One su odmah organizovale odbranu i uspešno odbile pokušaje neprijateljskog nasilnog izviđanja prema nezaštićenom boku armije.

U takvoj situaciji, a s obzirom na to da je suština zadatka armije bila u tome da obezbedi glavnu grupaciju fronta od neprijateljskih udara s juga, general Svjerčevski, na osnovu direktiva dobivenih od komande fronta, doneo je odluku da organizuje snažnu odbranu na ugroženom boku.

Komandant armije je naredio, pre svega, da se na ugroženom odseku razviju njegove protivoklopne i tenkovske rezerve. Istovremeno je 8. pešadijska divizija dobila naređenje da glavninu svojih snaga razvije na liniju južno od mesta Niski i Verkirh.

1. oklopni korpus imao je zadatku da glavninu svojih snaga vrati iz rejona Budišina i da ih koncentriše u rejonu Disa, a zatim da izvrši napad u pravcu jugoistoka u krilo neprijateljske udarne grupacije.

Ostale snage armije imale su da produže sa izvršavanjem ranije dobivenih zadataka.

U odluci komandanta armije vidimo, dakle, primer pravilnog rešavanja zadatka da se zaštiti ugroženi bok armije od neprijateljskog protivudara. Odluka je, pre svega, obezbeđivala stvaranje dovoljno jake protivoklopne odbrane na pravcu hitlerovskog protivudara, razvijajući na tom pravcu armijske rezerve, znatne snage artiljerije, kao i dovoljno pešadijskih snaga za njihovu zaštitu. U isto vreme se iz odluke komandanta armije vidi težnja da se neprijateljska udarna grupacija likvidira ofanzivnim dejstvom na bok te grupacije.

19. aprila u zoru glavnina snaga 8. pešadijske divizije zauzela je određenu odbrambenu liniju, očistivši teren od manjih neprijateljskih grupa.

Do 14 časova se glavnina snaga 1. oklopног korpusa prikupila u rejonu severno od Dise i Jenkendorfa, odakle je krenula u nastupanje u pravcu jugoistoka. Zemljište koje je bilo teško za kretanje tenkova kao i jaka vatra neprijateljskih zamaskiranih tenkova i oruđa ukočili su nastupanje.

Pred kraj dana su jedinice 8. pešadijske divizije, sa bataljonima motorizovane pešadije 1. oklopног korpusa, izvršile povratni napad u pravcu juga, odbacujući hitlerovce na liniju severna ivica Jenkendorfa — Zerihen gde su odbile dalje pokušaje neprijateljskih protivudara. Posle upornih borbi, koje su trajale do 3 časa 20. aprila, hitlerovske snage su odbačene na jug. Gubici na obe strane bili su dosta veliki.

Tako su, dakle, pravilna odluka komandanta armije i njenо umešno sprovođenje osujetili namere neprijatelja da izvede protivudar u pravcu mesta Niske.

Za to vreme su ostali delovi armije uspešno produžavali nastupanje na zapad.

3. oklopna brigada 1. oklopnog korpusa napredovala je u pravcu Drezdена i 19. aprila je pred kraj dana kod Prišvica presekla auto-put Budišin — Drezden.

Preostale snage 8. pešadijske divizije razvijale su nastupanje u pravcu Gros Radiša.

9. pešadijska divizija, vodeći borbe u toku noći 18/19. aprila, brzo je napredovala na zapad i 19. aprila uspostavila je u rejonu Kliksa mostobran na reci Špreji. Prilikom prelaženja preko reke jedinice su naišle na jak otpor neprijatelja koji je branio njenu zapadnu obalu.

5. pešadijska divizija je delom snaga vodila borbe kod Ričena, dok su joj glavne snage nastupale u pravcu zapada i po izbijanju na Špreju u rejonu Liske — Halbendorf otpočele forsiranje reke nedaleko od naselja Liske.

7. pešadijska divizija, razvijajući nastupanje u pravcu severozapada, otpočela je borbe za proboj neprijateljskog pregradnog položaja na liniji Štajnbah — Daubic.

Na taj način su jedinice 7. divizije i delovi 5. pešadijske divizije izvršili obuhvat neprijatelja u rejonu Ričen, Daubic.

Na levom krilu 2. armije PV brze jedinice levog suda podišle su Budišinu.

Posle borbi 18. i 19. aprila stvorena je dakle, ova situacija:

Zadatak 2. armije u osnovi je ostao nepromjenjen s tim što je prema direktivi komandanta fronta i odluci komandanta armije, sa drezdenskog pravca povučen deo snaga 1. oklopnog korpusa, a glavnina snaga 8. pešadijske divizije zadržana je u rejonu mesta Niski sa ciljem da se obezbedi bok armije koji je bio ugrožen od neprijateljskog protivudara.

Hitlerovci, koji su bili razbijeni na glavnom pravcu udara, povlačili su se na zapad. Pošto su sovjetske jedinice, koje su nastupale desno od 2. armije obišle šumu Muskauer Forst sa severa i zapretile okruženjem, hitlerovci su počeli da se povlače otuda na jug i jugozapad. Deo neprijateljskih jedinica organizovao je odbranu na pre-

gradnom položaju Štajnbah — Daubic, gde se opasnost od okružavanja ocrtavala naročito oštro.

Neprijateljska grupacija koja je otkrivena u rejonu Edernic — Ulersdorf ugrožavala je levi bok 2. armije. Iz činjenice da su bile osujećene neprijateljske namere da izvrši protivudar u rejonu južno od mesta Niski, nije se još morao izvesti zaključak da će neprijatelj odustati od daljih pokušaja da izvrši napad na bok 2. armije.

2. armija PV bila je razvučena na velikom prostranstvu i njene su snage bile podeljene na tri grupacije:

- grupacija koja je nastupala na drezdenskom pravcu;

- grupacija koja je obezbeđivala levi bok armije;

- severna grupacija koja je vodila borbe u rejonu šuma Muskauer Forst.

U takvoj situaciji komandant fronta je odlučio da celim borbenim poretkom 2. armije produži pokret prema Drezdenu, a eventualnom ponovnom pokušaju neprijateljskog udara u rejonu mesta Niski da protivstavi jedinice levog suseda 2. armije i frontovske rezerve. Odbijanje neprijateljskog udara, koje su jedinice 2. armije izvršile u tom rejonu 18. i 19. aprila, omogućavalo je da se bez opasnosti izvrše potrebna pregrupisavanja.

Odluka komandanta fronta bila je motivisana time što su sovjetske jedinice na centralnom delu fronta uspešno razvijale nastupanje u pravcu Torgaua, pa su izbile znatno ispred jedinica 2. armije. Na taj način njihov je bok ostao nezaštićen s pravca Drezdена. Trebalo je što pre obezbediti dejstva tih jedinica, jer je i iz rejona Drezdена moglo da se očekuje reagovanje neprijatelja jakim snagama. Pored toga, trebalo je takođe očekivati da će neprijateljska grupacija, koja je otkrivena u rejonu Edernic Ulersdorf, pošto se odrekne daljih pokušaja napada u pravcu mesta Niski, pokušati da udari u pravcu Budišina ili Drezdена.

Da bi sproveo odluku komandanta fronta komandant 2. armije PV naredio je divizijama koje su dejstvovalle na pravcu glavnog udara da preduzmu nastupanje ka Dre-

zduenu, a desnokrilne divizije da unište neprijatelja na pregradnom položaju kao i u rejonu Ričen, Daubic, a zatim da produže nastupanje u pravcu zapada.

20. aprila su jedinice 2. armije pristupile izvršavanju postavljenih zadataka, pošto su prethodno predale svoje odbrambene položaje južno od mesta Niski sovjetskim jedinicama koje su dovedene iz rezerve fronta i jedinicama levog suseda.

Ponovnim nastupanjem jedinica 2. armije u toku 22. aprila stvorena je ova situacija:

Jedinice 1. oklopног korpusa dostigle su liniju Hermendorf — Radeberg — Groserkmansdorf. Izviđački organi korpusa, koji su išli ispred jedinica, doprli su do Elbe na severoistočnim prilazima Drezdenu.

Deo 5. pešadijske divizije, 8. i 9. pešadijska divizija kao i glavnina artiljerije, izbili su na opštu liniju Kamenc — Lihtenberg.

Pred frontom pomenutih jedinica hitlerovci su se povlačili pod zaštitom zaštitnica.

Istovremeno su 7. pešadijska divizija i izdvojene jedinice iz 5. i 10. pešadijske divizije u upornim borbama slamale neprijateljski otpor na pregradnom položaju, završavale likvidiranje okruženog neprijatelja u rejonu Ričen — Daubic i preduzele gonjenje u pravcu jugozapada izbijajući na reku Švarcer Šeps na odseku Kreba — Cišelmile, gde su nailazile na pojačan otpor neprijatelja.

10. pešadijska divizija, goneći neprijatelja koji se povlačio pred njenim frontom, izbila je na Špreju i Švarcer Šeps na odseku Čeln — Boksberg. Jedan od pukova divizije uništio je za vreme gonjenja veću grupu hitlerovaca. Obale reka poseo je neprijatelj koji je pružao jak otpor.

Sovjetske jedinice koje su nastupale desno od 2. armije istakle su se ispred desnog krila armije.

Brze jedinice levog suseda ovladale su Budišinom.

Na taj način se između grupacija koje su nastupale neposredno na Drezden i grupacije koja je izbjegala na

Spreju i Švarcer Šeps, već od 21. aprila počela stvarati dosta velika praznina.

Nastalu prazninu iskoristila je hitlerovska udarna grupacija koja je po nailasku na snažnu odbranu u rejonu mesta Niski, zaobišla to mesto sa zapada i već 21. aprila otpočela napad u pravcu Vajgersdorf — Šprefurt, tj. upravo kroz prazninu između dva dela 2. armije PV.

Hitlerovci su napredovali do rejona Dauban. U isto vreme su se iz šuma Muskauer Forst probijale prema jugu one hitlerovske jedinice koje su izbegle uništavanje. One su težile da se povežu sa grupacijom koja je napadala. Ovim jedinicama pošlo je za rukom da zauzmu Kliten.

Pod neprijateljskim udarom naše su se 21. aprila one jedinice koje su bile ostale u rejonu zapadno od mesta Niski, a to su bile jedinice protivoklopne i protivavionske artiljerije kao i tenkovi iz rezerve oklopne brigade. Borba u tom rejonu odlikovala se neobičnom oštrinom i u nekoliko momenata bila je dramatična. Vojnici 2. armije, boreći se sa nadmoćnim neprijateljskim tenkovskim snagama, pružali su primere najvećeg junaštva. Naše jedinice morale su se probijati iz obruča kroz neprijateljske jedinice. Upornom borbom one su uspele da stvore dragoceno vreme koje je omogućilo generalu K. Švjerčevskom da organizuje protivakciju. Naročito krvave borbe koje su obilovalе primerima masovnog junaštva i požrtvovanosti vodile su jedinice 9. protivoklopne artiljerijske brigade, 16. oklopne brigade, štab 5. pešadijske divizije sa prištabskim jedinicama i jedinicama za obezbedenje, kao i jedinice 14. protivoklopne artiljerijske brigade. U ovim borbama poginuo je komandant 5. pešadijske divizije, heroj Sovjetskog Saveza brigadni general Vašjevič.

Pošto je stvorena opasna situacija, komandant armije je naredio da se na pravcu neprijateljskog protivudara razviju njegove protivoklopne i oklopne rezerve, koje su 21. aprila izvršile marš iz rejona mesta Niski u rejon Budisina, otpočinjući time akciju čiji je cilj bio da se zaustavi neprijateljsko nadiranje sa zapada.

Neprijateljska namera bila je sada potpuno jasna. Očekivani protivudar izvršen je u rejonu istočno od Budišina. Iz rejona Drezdена nije više mogla nastupiti veća opasnost. Sada je, dakle, trebalo glavne napore usmeriti na slamanje neprijateljevog udara, kako bi mu se onemogućilo da izbije u pozadinu glavne udarne grupacije 1. ukrajinskog fronta.

U takvoj je situaciji zauzimanje Drezdена potisnuto u drugi plan i moglo se izvršiti tek po raščišćavanju stvorene situacije. Naime, suština zadatka 2. armije PV bila je, pre svega, u tome da obezbeđuje južni bok udarne grupacije fronta. Težište operacije moralo se, dakle, u toj situaciji preneti u rejon Budišina.

Komanda fronta izdala je u tom smislu odgovarajuća naređenja u kojima je od 2. armije PV traženo da zadrži neprijateljski protivudar i organizuje snažnu odbranu oko klina probaja na taj način što bi glavne snage armije povukla ispred Drezdена.

Na osnovu direktiva komande fronta, komandant armije je naredio 1. oklopnom korpusu i delu snaga 5. i 8. pešadijske divizije da se povuku ispred Drezdена da bi najpre zaustavili neprijateljsko prodiranje na zapadnom boku klina probaja, a zatim da u sadejstvu sa snagama koje su se borile na istočnom boku probaja, likvidiraju proboj koordiniranim udarom u njegovu osnovu.

Zadatak dela snaga 8. i 9. pešadijske divizije bio je da organizuju odbranu na dostignutoj liniji u rejonu Kamence, štiteći na taj način glavne snage armije sa pravca Drezdена.

Do 23. aprila neprijatelj je uspeo da po cenu velikih žrtava proširi proboj. Došlo je do spajanja neprijateljevih jedinica koje su nastupale s juga sa onima što su se povlačile sa severa. Situacija je bila vrlo ozbiljna. 2. armija je bila rasećena na dva dela. Vrh neprijateljskog klina probaja dosezao je do Lose. Istočni bok klina išao je linijom Sproica — Štoktajh — Kliten — Šprefurt, a zapadni bok linijom Losa — Opic — Gros Dubrau.

U rejonu Budišina, zahvaljujući otporu jedinica 2. armije koje su se tamo nalazile, kao i dejstvu sovjetskih jedinica koje su bile južnije i držale Budišin, neprijatelj nije uspeo da pređe Špreju.

Istočni bok klina probaja već su blokirale jedinice 10, 7. i delovi 5. pešadijske divizije, koje su aktivnim dejstvima vezivale neprijatelja na Špreji i Švarcer Šepsu. U rejonu mesta Niski jedinice levog suseda produžavale su liniju odbrane 2. armije.

Ispred vrha klina probaja našle su se jedinice koje je desni sused nabacio u rejon Lose. Neprijatelj, zadržan na severu i sa istoka, pregrupisao je snage i usmerio napad na rejon severoistočno od Budišina težeći da se probije u pravcu Kenigsvartea.

Prema naređenju komandanta armije, 1. oklopni korpus se još 22. aprila uveče koncentrisao u rejonu severoistočno od Budišina. 24. aprila jedinice korpusa, u sadejstvu sa pešadijskim jedinicama iz 5. i 8. pešadijske divizije koje su takođe tamo bile upućene, uz podršku artiljerije, borile su se za održanje Špreje severno od Budišina. Te su jedinice odbile napade hitlerovaca koji su na pojedinim pravcima izvođeni snagama od preko 100 tenkova, a često su i same prelazile u aktivna dejstva.

Ne mogavši postići uspeh u rejonu severoistočno od Budišina, hitlerovci su počeli pregrupisavanje snaga sa ciljem da obiđu Budišin s juga i zapada pa da napadnu pozadinu snaga 2. armije koje su se branile u zapadnom delu probaja. Neprijatelj je uspeo da ovlada južnim delom Budišina. Njegovi su se tenkovi počeli probijati u pozadinu jedinica 2. armije koje su se branile u rejonu severno od Budišina, pa je ovima tako zapretila opasnost od opkoljavanja.

Zbog te opasne situacije u rejonu Budišina komandant armije je naredio preostalom delu 8. pešadijske divizije, koja se branila u rejonu Kamenca, da se grupiše u rejonu Budišina.

U to vreme su, na istočnoj strani probaja, jedinice 10. pešadijske divizije, izvršavajući naređenje komandanta

armije, forsirale Špreju u rejonu Čelna i razvijale nastupanje u pravcu juga. Dejstva 7. pešadijske divizije naišla su na snažan neprijateljski otpor.

24. i 25. aprila su jedinice 2. armije i dalje odbijale žestoke neprijateljske napade u rejonu Budišina, a istovremeno su i same izvršile niz odlučnih protivnapada.

Zahvaljujući velikoj nadmoći, hitlerovci su ipak uspeli da iz Budišina odbace na sever jedinice levog suseda 2. armije. Neprijatelj je sada, po cenu ogromnih gubitaka, potiskivao naše jedinice na sever, usmeravajući glavni udar prema naselju Velka.

Za to vreme su jedinice 8. pešadijske divizije koje su se branile na drezdenskom pravcu, pošto su svoj odsek odbrane predale 9. pešadijskoj diviziji, marševale iz rejona Kamenca prema rejonu Budišina. Pošto su stigle u Štrosić, one su iz pokreta stupile u borbu s nadmoćnim neprijateljskim snagama. Vršeći protivnapade, divizija je zaustavila neprijateljsko nastupanje.

26. aprila hitlerovci su produžili napade u rejonu severno od Budišina. Grupi jedinica 2. armije koje su se ovde borile pretilo je okruženje, jer su hitlerovci napadajući s čela istovremeno nastupali prema oba nezaštićena boka jedinica.

Naše su se jedinice, pod zaštitom tenkova i artiljerije, pod borbom povlačile na liniju Holša — Lupa — Lomske. Istovremeno je organizovana jaka odbrana u rejonu Opica, koja je sa istoka zatvarala pravac prema Kenigsbartou. Komandant armije pristupio je ponovnom formiranju rezerve.

Na istočnoj strani probaja je 10. pešadijska divizija, lomeći neprijateljski otpor, nastupala u pravcu juga prema Šprefurtu i predveče je uspostavila dodir sa sovjetskom pešadijskom divizijom koju je desni sused poslao na taj pravac.

7. pešadijska divizija, pošto je na levom krilu predala deo svoga odseka sovjetskim jedinicama, prebacila se na sever od naselja Kreba i da bi se povezala sa 10. pešadijskom divizijom, otpočela je napad u pravcu zapada.

9. pešadijska divizija, koja je do tada bila u odbrani u rejonu Kamenca, dobila je zadatak da se grupiše u rejonu naselja Vitihenau, kao opšta rezerva armije.

27. aprila u zoru hitlerovci su ponovili napade u rejonu Kenigsvartea. Ne mogavši probiti našu odbranu frontalnim napadom u pravcu Kenigsvartea, preduzeli su pokušaj da obiđu rejon Kenigsvartea sa zapada napadajući u pravcu naselja Hoske.

Naše jedinice u rejonu Kenigsvartea, izvodeći aktivnu odbranu, povukle su se u popodnevним časovima na liniju Holšdubrau — Lupendubrau — Lomske. Desno je već ranije bila jedna divizija desnog suseda. Na nju su hitlerovci usmerili sada udar, pokušavajući da zaobiđu Kenigsvartu. U ovoj situaciji komandant 2. armije, nastojeći da obezbedi desnou krilo armije, naredio je da se tamo organizuju tenkovske zasede, koje su se uspešno borile protiv neprijateljskih tenkova koji su nastupali. Opasna situacija je konačno likvidirana dejstvom jedinica desnog suseda koji je na tom pravcu uveo u borbu oklopnu diviziju. Posle teške i krvave borbe neprijatelj je odbačen.

Linija fronta 2. armije PV u rejonu Kenigsvartea protezala se sada od Zeša preko naselja Holšdubrau — Lupendubrau — prema naseljima Draben i Lipič. Tu se branila glavnina snaga 5. i 8. pešadijske divizije, 1. oklopni korpus i oklopne jedinice levog suseda. U rejonu Lose u odbrani je bila sovjetska divizija koju je uputio desni sused a u rejonu Šprefurt — Kliten — Kreba branile su se jedinice 10. i 7. pešadijske divizije.

9. pešadijska divizija, probijajući se prema Kenigsvarteu, vodila je teške borbe u rejonu naselja Kukau.

27. aprila je bio prelomni dan u borbama 2. armije. Hitlerovci su, pretrpevši ogromne gubitke, bili primorani da u toku sledećih dana pređu u odbranu.

Pošto su odbijeni neprijateljski napadi, jedinice desnog krila armije pregrupisale su se i pristupile izgradnji jake odbrane, poklanjajući naročitu pažnju organizovanju protivtenkovske odbrane. 10. i 7. pešadijska divizija trebalo je da produže nastupanje u pravcu juga da bi uspo-

stavile vezu sa ostalim snagama armije i stvorile s njima jedinstveni neprekidni front. Ove su divizije, izvršavajući vrlo težak zadatak, izbile do kraja aprila na liniju severno od naselja Krosta — Komerau — Nojdorf, povezavši se sa levim krilom 8. pešadijske divizije. Na taj način je stvoren jedinstveni front odbrane 2. armije okrenut ka jugu.

Za to vreme se 9. pešadijska divizija do mraka 28. aprila probila do rejona naselja Vitihenau, gde je prešla u rezervu armije.

Na dostignutoj liniji su jedinice 2. armije otpočele pripreme za nastupanje u pravcu Praga, koje je uskoro imalo nastupiti.

Na taj način je 2. armija PV, sadejstvujući sa sovjetskim jedinicama, izvršila svoj osnovni zadatak koji se sastojao u obezbeđivanju levog boka glavne udarne grupacije fronta. U žestokim borbama s nadmoćnim neprijateljskim snagama, primenjujući aktivnu odbranu, 2. armija PV je u periodu od 21. do 29. aprila slomila neprijateljeve protivnapade i nije dopustila da se njegove snage probiju u pozadinu glavne udarne grupacije 1. ukrajinskog fronta i povežu s jedinicama hitlerovske 9. armije koje su bile okružene u rejonu jugoistočno od Berlina na udaljenju od oko 100 km od Budišina. Neprijatelj je u ovim borbama pretrpeo ogromne gubitke ne postigavši cilj i pored lokalnih terenskih uspeha.

Odlučujuće borbe razvile su se u rejonu Budišina. Jedinice 2. armije, koje su se tu borile, nisu dopustile da ih nadmoćne hitlerovske snage opkole, iskrvavile su neprijatelja i primorale ga da pređe u odbranu. Značajnu ulogu u ovim borbama odigrali su tenkovi 1. oklopног korpusa kao i sovjetske jedinice koje su se borile desno od 2. armije i pomogle da se konačno zadrži nastupanje hitlerovaca.

Dok su na zapadnoj strani klina trajale žestoke borbe, na istočnoj je strani klin bio sistematski blokiran napadima 7. i 10. pešadijske divizije.

Za uspešan ishod borbi treba zahvaliti pravilnoj odluci da se prikupi maksimum snaga u cilju slamanja neprija-

teljskog protivudara, pravilnom ostvarivanju ove odluke, kao i izdašnoj pomoći susednih sovjetskih jedinica.

*
* *

Mladi vojnik 2. armije uspešno je ovde položio svoj prvi borbeni ispit. Jedinice su pokazale da su fizički i moralno potpuno čvrste i da imaju nesalomljivu volju da se bore. Borbe su obilovale mnogim primerima junaštva kako pojedinih vojnika tako i celih jedinica. U izgrađivanju ovako visokog morala kod vojnika 2. armije PV veliku je ulogu odigrao pravilan rad političkog aparata, koji je umeo da vojnike zadoji punom uverenošću u pravedne ciljeve borbe.

Za pozitivne rezultate borbi 2. armija PV je u velikoj meri zahvalna ličnim sposobnostima svoga komandanta, generala K. Svjerčevskog koji je rukovodio borbama gotovo iz prve borbene linije, pravilno ocenjivao situaciju i donosio celishodne odluke. U svim fazama operacije general Svjerčevski, sa operativnom grupom štaba, nalazio se tamo gde su vođene odlučujuće borbe. U kritičnim časovima teških iskušenja njegova odlučnost, nepokolebljivost i držanje puno mirnoće ulivali su poverenje drugima, podržavajući ih da izdrže u najtežim situacijama.

Proboj neprijateljske odbrane na Nisi je poučan primer vešte organizacije nastupne armijske operacije sa forsiranjem vodene prepreke. Odluka komandanta armije pruža primer pravilne primene načela ekonomije snaga. Stvarajući odlučnu nadmoć u snagama i sredstvima na pravcu glavnog udara, ona je obezbeđivala proboj neprijateljske odbrane. Duboko grupisanje jedinica na pravcu glavnog udara, korišćenje oklopног korpusa za razvijanje uspeha i zadržavanje u rukama komandanta armije jakih specijalnih rezervi, sve je to uslovljavalo da se ostvari načelo narastanja snaga u toku nastupanja, a ujedno je obezbeđivalo mogućnost da se uspešno reaguje na pokušaje neprijateljskih protivdejstava.

U početnoj etapi operacije zapaža se težnja da se nastupaju da brz tempo. Radi ostvarenja ove težnje komandant armije uveo je tenkove oklopog korpusa za dovršavanje proboga III neprijateljskog odbrambenog položaja.

Karakteristično je takođe korišćenje II ešelona armije koji je bio uveden, s jedne strane, radi razvijanja uspeha na pravcu glavnog udara, a sa druge, radi sadejstva sa divizijama koje su nastupale na pomoćnom pravcu u cilju opkoljavanja neprijatelja.

Od trenutka kad je primećena neprijateljska udarna grupacija, vidimo dosledno nastojanje komandanta armije da se suprotstavi neprijateljskom protivudaru, a samim tim da izvrši osnovni zadatok armije — obezbeđenje boka glavne udarne grupacije fronta.

U vreme dok pravac neprijateljskog udara još nije bio konačno utvrđen, komandant armije je organizovao delom jedinica jaku odbranu levog boka armije, dok je drugim i dalje razvijao nastupanje prema Drezdenu. Kada je tačno ustanovljen pravac neprijateljskog udara, nastupanje prema Drezdenu postalo je necelishodno. Zbog toga je doneta odluka da se oklopni korpus i neke pešadijske jedinice vrati sa drezdenskog pravca bila potpuno opravdana. Ova odluka je, pored toga što je omogućila organizovanje jake odbrane, obezbeđivala i uslove za aktivnost odbrane i mogućnost da se izvrše odlučni protivudari na bokove neprijateljske udarne grupacije.

U borbama s neprijateljem koji je vršio protivudar, jedinice 2. armije, sadejstvujući sa sovjetskim jedinicama, organizovale su jaku odbranu oko klina proboga, veštim manevrovanjem onemogućile su neprijatelju da izvrši okružavanje naših snaga, iskrvavile su neprijatelja, blokirajući njegove udarne snage i, primenjujući aktivna dejstva povezana sa snažnom i manevarskom odbranom, konačno su slomile neprijateljski protivudar.

U opisanom periodu borbi 2. armija PV, dejstvujući u teškim uslovima, susrela se sa gotovo svim oblicima savremenih dejstava, kao što su: nastupanje sa forsiranjem reke,

gonjenje, odbijanje protivnapada i protivudara, likvidacija neprijateljskih opkoljenih grupacija, odbrana i druga. Iz svih ovih borbi mladi vojnici 2. armije, koji većinom još nisu imali vatreno krštenje ali su bili nadahnuti sjajnim borbenim duhom, položivši u potpunosti ispit u teškim borbama, izlazili su iz ovih borbi kao pobednici.

Vojnici 2. armije PV, boreći se rame uz rame sa sovjetskim vojnicima koji su ih s velikom požrtvovanostju potpomagali u najtežim časovima bitke, u praksi su upoznali vrednost bratstva po oružju sa Sovjetskom armijom, koje je cementirano zajednički prolichenom krvljom.

Pored dejstva 1. armije koja je uzela učešća u neposrednom napadu na Berlin, bitka 2. armije PV na Nisi i kod Budišina predstavlja važan doprinos narodne Poljske vojske stvari potpunog razbijanja hitlerovskog režima. Borbe 2. armije PV, pored borbi 1. armije, ušle su za svagda u riznicu tradicija narodne Poljske vojske.

Potpukovnik A. Jasinjski

UČEŠĆE 2. ARMIJE POLJSKE VOJSKE U PRAŠKOJ OPERACIJI

VOJNOPOLITIČKA SITUACIJA U MAJU 1945.

(Skica 46)

U periodu od 6. do 11. maja, kada je dovršeno razbijanje berlinske grupacije, Sovjetska armija razvila je poslednju operaciju u Evropi protiv hitlerovskih snaga — prašku nastupnu operaciju, snagama 1., 4. i 2. ukrajinskog fronta. Njen cilj je bio da se konačno likvidira velika grupacija neprijateljskih snaga (Srednja grupa armija) i da se potpuno oslobodi Čehoslovačka.

Sovjetska armija pripremala je i izvodila prašku operaciju u specifičnoj vojno-političkoj situaciji. Ona je izvođena pošto su sovjetske jedinice već razbile glavnu — berlinsku neprijateljsku grupaciju i na dan 2. maja 1945. ovladale prestonicom Nemačke.

Srednja grupa armija, koja se branila na teritoriji Češke i u severozapadnom delu Moravske, držala je veliku izbočinu fronta, duboko istaknuta na istok između sovjetskih jedinica koje su na severu ovladale Brandenburškom pokrajinom a na jugu donjom Austrijom i njenim glavnim gradom Bečom. Hitlerovske snage sastojale su se od 62 divizije, od kojih je bilo 14 oklopnih i motorizovanih, a brojno stanje im je iznosilo ukupno oko 900.000 ljudi.

Brzo razbijanje neprijateljskih snaga na teritoriji Čehoslovačke bilo je od velikog političkog značaja. Posle pada

Berlina, 5. maja, maršal Kajtel — načelnik Generalštaba oružanih snaga — nastojao je da nemačke jedinice pruže Sovjetskoj armiji otpor do krajnjih mogućnosti. Istovremeno po naimenovanju maršala Keselringa za komandanta jedinica u južnoj Nemačkoj, Kajtel mu je predložio da se ne suprotstavlja nastupanju američkih jedinica prema Čehoslovačkoj i da hitlerovske jedinice upućuje prema zapadnoj zoni okupacije.

Veliki uticaj na prašku operaciju imala je i tadašnja unutrašnja situacija u Čehoslovačkoj.

U danima kad je vršen juriš na Berlin, Prag je predstavljao uzavreli kotao — mase su izišle na ulice, odlaganje ustanka bilo je nemoguće. 4. maja su u Pragu počeli oštri sukobi stanovništva s hitlerovcima. Opšti oružani ustanak, na čelo koga su stali komunisti, izbio je 5. maja. Hitlerovci su preduzeli sve mere da bi ga slomile.

Od 5. do 7. maja u čehoslovačkom gradu razgarale su se uporne borbe. Pred kraj dana 7. maja situacija ustanika postala je kritična. 8. maja su se hitlerovski tenkovi probili u centar grada. Trebalo je dakle, neodložno pružiti pomoć čehoslovačkom narodu.

Denicova vlada, čim je saznala za ustanak u Pragu, naredila je 6. maja ujutru Šerneru — komandantu Srednje grupe armija — da što pre uputi jedinice na zapad da bi se predala anglo-američkoj vojsci. Istovremeno pošto je htela da uveri anglo-američko rukovodstvo u svoju odluku da ne kapitulira pred sovjetskim jedinicama, ta je grupa armija uputila generala Jodla u štab generala Ajzenhauera. 6. maja uveče Jodl je telegrafirao iz američkog štaba hitlerovskom rukovodstvu da general Ajzenhauer želi da kapitulaciju potpiše tog istog dana, dok bi se ratna dejstva obustavila 9. maja ujutru. Jodl je odmah bio opunomoćen da potpiše predložene uslove kapitulacije računajući da će 48 časova, koje je ostavljao Ajzenhauer, »omogućiti da se spase veći deo jedinica sa istočnog fronta«.

Ali su se nade hitlerovskih rukovodilaca u potpunosti izjavovile, jer su sovjetske jedinice otpočele nastupanje pre

nego što su nemačke komande uspele da organizuju odstupanje svojih jedinica.

Plan praške operacije bio je razrađen u sovjetskoj Vrhovnoj komandi još za vreme trajanja berlinske operacije. Komandanti frontova primili su 1. i 2. maja odgovarajuće direktive. One su predviđale da se izvrše odlučni koncentrični udari sa severa i juga u pravcu Praga, protiv oba boka hitlerovske grupacije. Spajanje sovjetskih jedinica u rejonu Praga trebalo je da dovede do okružavanja osnovnih neprijateljskih snaga. Pored toga, koncentričan udar u pravcu Olomuca trebalo je da dovede do odsecanja i uništavanja hitlerovske 1. oklopne armije, u čijem se sastavu nalazila gotovo polovina jedinica Srednje grupe armija.

Glavni udar trebalo je da izvrši sa severa prema jugu, pravcem Dresden — Prag, grupa sa desnog krila 1. ukrajinskog fronta kojim je komandovao maršal I. Konjev (13. armija 5. gardijska armija, 52. armija, 3 gardijska oklopna armija i 4. oklopna armija, kao i 2. armija PV generala K. Svjerčevskog). Jedinice centra i levog krila fronta trebalo je da vežu 17. neprijateljsku armiju u rejonu Sudeta.

Glavne snage 2. ukrajinskog fronta, pod komandom maršala R. Malinovskog (27. armija, 7. gardijska armija, 6 oklopna armija i konjičko-mehanizovana grupa generala J. Plijeva), dobole su zadatku da izvrše udar u susret udarnoj grupaciji 1. ukrajinskog fronta, pravcem Brno — Jihlava — Prag.

Jedinice 4. ukrajinskog fronta, pod komandom generala armije, sada maršala A. Jerjemenka (60. armija, 38. armija, 1. gardijska armija i Čehoslovački armijski korpus), kao i jedinice desnog krila 2. ukrajinskog fronta trebalo je da napadom na Olomuc vežu i odseku najistaknutije prema istoku neprijateljske jedinice 1. oklopne armije, a zatim da razviju nastupanje prema Pragu sa istočne strane.

Situacija jedinica 1. ukrajinskog fronta pred početak operacije bila je dosta komplikovana. Deo snaga desnog

krila fronta učestvovao je još 1. i 2. maja u borbama u Berlinu, dok su druge snage tek završile borbena dejstva južno i jugozapadno od Berlina. Ove su snage najbrže mogле biti upućene u rejon severno od Drezdена. Ali su se na prilazima Drezdenu još branile jake hitlerovske grupacije na položajima blagovremeno pripremljenim za odbranu. U takvim uslovima su se borbe za Drezden mogле otegnuti. S obzirom na to komandant 1. ukrajinskog fronta odlučio je da glavni udar izvrši s mostobrana na levoj obali Elbe u rejonu Risa, zapadno od Drezdена i da, ne čekajući na ishod borbi za Drezden, razvije nastupanje preko Rudave opštim pravcem Teplice — Šanov — Prag. Pomoćni udar bio je planiran iz rejona Kamenca prema Pirni da bi se zaobišao Drezden s jugoistoka, kao i iz rejona zapadno od Zgoželca prema mestu Lobava i dalje preko Lužičke brane (dolina između Rudave i Sudeta) u pravcu Liberec — Mlada — Boleslav.

Jedinice glavne udarne grupacije fronta trebalo je da budu gotove za nastupanje 6. maja do kraja dana, a jedinice koje su određene za udar iz rejona zapadno od Zgoželca — 8. maja do kraja dana.

Da bi se prebacile u rejon zapadno od Drezdена, jedinice 1. ukrajinskog fronta morale su preći 70 do 200 km. Još pre nego što je završeno pregrupisavanje jedinica, proširen je mostobran na levoj obali Elbe u rejonu Rise kako bi se na njemu mogle razviti glavne snage udarne grupacije fronta. Da bi se obezbedilo desno krilo ove grupacije, poslate su jedinice da posednu reku Muldu od rejona istočno od Lipska do njenog ušća.

ZADATAK I ULOGA 2. ARMije PV U PRAŠKOJ OPERACIJI

(Skica 47)

Pošto je u sadejstvu sa sovjetskim jedinicama odbijen neprijateljski protivudar iz rejona Budišina, 2. armija PV, izvodeći lokalna ofanzivna dejstva u periodu od 27. do 30. aprila 1945, stvorila je jedinstven odbrambeni front,

okrenut prema jugu. Taj se front protezao opštim pravcem Zeša — Holšdubrau — severno od Lomske — severno od mesta Ječeba — Ruetal — Tauer.

U I ešelonu armije nalazile su se 5., 8., 10. i 7. pešadijska divizija, ojačane artiljerijom i tenkovima, pri čemu su bile najviše ojačane 5. i 8. pešadijska divizija. U opštoj rezervi komandanta armije nalazila se 9. pešadijska divizija, razmeštena iza desnog krila armije. Pored toga, na raspolaganju komandanta armije ostali su 1. motorizovana samohodna i 2. oklopna brigada iz 1. oklopnog korpusa, 5. tenkovski puk i 28. puk oklopne artiljerije, kao i 9. brigada protivoklopne artiljerije. Rezerve su bile orijentisane za dejstva na pravcu desnog krila armije. 5. i 8. pešadijska divizija, koje su dejstvovale na tom krilu, postrojene su u dva ešelona, a ostale divizije — u jedan.

Divizije levog krila armije imale su zadatak da likvidiraju neprijateljsku izbočinu južno od Klitena, nastupajući opštim pravcem prema Kliksu. Međutim, lokalna ofanzivna dejstva koja su od 30. aprila do 4. maja izvele 7. i 10. pešadijska divizija nisu dala znatnije rezultate, sem manjih mestimičnih zauzimanja zemljišta.

4. maja je 2. armija PV dobila nov zadatak koji je u glavnim crtama odredio njeno mesto u praškoj operaciji Sovjetske armije, a to je: preći u brzo nastupanje sa linije Kamenc — Dauban opštim pravcem ka Pirni, u sadejstvu sa susednim sovjetskim jedinicama uništiti drezden-sko-zgoželsku neprijateljsku grupaciju i krajem četvrtog dana operacije ovladati linijom Pirna — Bad Šandau (tj. linijom Elbe) — Ebersbah, a zatim razviti gonjenje u pravcu Praga.

Udarna grupacija armije imala je preći u nastupanje 7. maja, tj. dan kasnije od glavne udarne grupacije fronta.

Odstojanje od polaznih položaja do linije kojom je trebalo ovladati iznosilo je 40 km pa je, dakle, srednji tempo nastupanja jedinica 2. armije trebalo da iznosi oko 10 km na dan.

Ovakav zadatak (široka zona nastupanja, relativno nizak tempo i mala dubina) proisticao je iz mesta i uloge

armije u praškoj operaciji. 2. armija PV imala je, naime, da nastupa na levom krilu udarne grupacije 1. ukrajinskog fronta i da svojim dejstvima obezbeđuje ovu grupaciju, a istovremeno da proširi front proboga, veže neprijateljske snage i ovlada prelazima na Elbi, ne dopuštajući hitlerovcima da se povuku.

POLOŽAJ NEPRIJATELJA PRED FRONTOM 2. ARMIIJE PV

Pred frontom jedinica 2. armije branile su se jedinice neprijateljske 4. oklopne armije na položajima koji su bili organizovani na brzinu. Širina pojasa odbrane 4. oklopne armije iznosila je 200 km (prosečno 15 km na diviziju).

Posle neuspeha aprilskog protivudara u Lužicama, hitlerovci su izvršili pregrupisavanje. Pre svega oni su prvih dana maja ispred fronta 2. armije i njenog desnog suseda skinuli oklopnu diviziju »Herman Gering«, koju je smenila 72. pešadijska divizija, zatim motorizovanu diviziju »Brandenburg« i 1244. grenadirski puk, koje je smenila 269. pešadijska divizija. Smenjene jedinice otišle su u pravcu Elbe da bi se tamo predale Amerikancima. Pored pomenutih jedinica (72. i 269. pešadijska divizija) pred frontom jedinica 2. armije branila se i 545. grenadirska divizija kao i nekoliko manjih jedinica, među kojima dva tvrđavska bataljona.

Svaka neprijateljska pešadijska divizija imala je u svome sastavu po 3 pešadijska i po - artiljerijski puk. 269. pešadijska divizija bila je ojačana sa 20 tenkova i samohotki. U prethodnim borbama ona je pretrpela velike gubitke koji su iznosili do 40% od formacijskog stanja. Divizija je imala oko stotinu artiljerijskih oruđa.

Zbog neprekidnih borbi hitlerovci nisu uspeli i pored stalnih naštojanja, da organizuju neprekidnu odbranu. Neprijateljska odbrana sastojala se od niza otpornih tačaka pri čemu su naročito dobro utvrđeni bili rejoni oko puteva i naselja. Minska polja i prepreke od bodljikave žice nalazili su se samo na nekim odsecima.

Neprijateljske snage bile su razmeštene dosta ravnomerno duž celog fronta, s tim što se težište odbrane očrtalo na pravcu koji je branila 269. pešadijska divizija (Šonau — Bišofsverda). Opšta gustina snaga na 1 km fronta iznosila je 0,6 pešadijskih bataljona i oko 10 oruđa.

ZEMLJIŠTE U ZONI DEJSTVA 2. ARMIJE PV

Zemljište u zoni dejstva 2. armije PV do linije koja se proteže južno od Budišina preko Bišofsverda i dalje prema zapadu (tzv. Lauzicer Higeland), i pored toga što je bilo prilično talasasto, nije predstavljalo veću teškoću za ofanzivna dejstva jedinica. Putna mreža ovde je dobro razvijena.

Južnije od ove linije protežu se pošumljeni planinski grebeni pravcem sever-jug, koji dostižu visinu do 500 m nadmorske visine. Ovaj predeo, tzv. saska Švajcarska, bio je manje pogodan za dejstva u gonjenju, ali se zato od linije Bad Šandau — Krasna Lipa, gde je počinjala tzv. češka Švajcarska, nailazilo na sve teži teren. Na ovom terenu ima malo puteva, a i oni koji postoje uski su, imaju mnogo krivina i vode većinom kroz tesnace.

Od polaznih položaja 2. armije PV prema jugu vode dva glavna puta: Kamenc — Bišofsverda — Nojštat — Sebnic i put Kenigsvarte — Budišin — Ebersbah. Južno od linije Stolpen — Nojštat — Ebersbah pravci ovih puteva skreću na jugozapad, prvi prema Bad Šandau, a drugi preko Rumburka prema Krasnoj Lipi.

Općenito može se reći da je zemljište bilo pogodno za organizovanje odbrane, a od snaga koje su nastupale zahtevalo se da odlučno dejstvuju kako bi se neprijatelju one mogućilo da organizuje odbranu na zemljištu koje je bilo pogodno za to. Zemljište je bilo takvo da je kanalizovalo glavni pravac napada duž puteva, naročito za vreme gonjenja.

ODLUKA KOMANDANATA 2. ARMije PV I PRIPREME ZA NASTUPANJE

(Skica 48)

Komandant 2. armije PV general K. Svjerčevski odlučio je da glavni udar nanese desnim krilom armije, stvorivši udarnu grupaciju sastavljenu od 3 pešadijske divizije, oklopног korpusa, armijskih tenkova i armijske artiljerije. Zadatak udarne grupacije bio je da probije neprijateljsku odbranu na odseku isključno Kamenc — Koslau i uništi neprijateljsku 269. diviziju koja se tu branila, napadajući opštim pravcem Krostvic — Bišofsverda — Bad Šandau. Udarna grupacija trebalo je da nastupa u dva ešelona. Oklopni korpus sačinjavao je pokretnu grupu armije. Na ostalom delu zone nastupanja armije bile su razvijene 2 pešadijske divizije koje je trebalo ostaviti u odbrani u toku prva dva dana operacije (dok levi sused ne počne nastupanje), radi zaštite levog krila udarne grupacije 2. armije PV. Ove su divizije od trenutka prelaska u nastupanje imale da se kreću u takvom rasporedu da se drže levo uz udarnu grupaciju i da u toku nastupanja štite levo krilo ove grupacije.

Shodno ovoj odluci jedinice 2. armije PV dobile su sledeće zadatke:

— 9. i 5. pešadijska divizija, ojačane artiljerijom, minobacačima, tenkovima za neposrednu podršku pešadije i inžinjerima, imale su da kao I ešelon udarne grupacije probiju neprijateljsku odbranu na pomenutom odseku i da pred kraj četvrtog dana operacije izbiju na Elbu u rejonu Bad Šandau;

— 10. pešadijska divizija, sa 5. pukom teških tenkova, sačinjavala je II ešelon udarne grupacije sa zadatkom da se kreće iza 5. pešadijske divizije u gotovosti da razvije uspeh za uvođenje 5. divizije u borbu preko levog krila;

— 8. i 7. pešadijska divizija imale su da u toku prva dva dana operacije ostanu na položajima koje su držale, posle čega bi prešle u nastupanje, i to 8. divizija opštim

pravcem prema mestu Doberšau, a 7. divizija prema Bašicu;

— 1. oklopni korpus, kao pokretna grupa armije, dobio je zadatak da uđe u proboj prvog dana operacije, pošto pešadija dostigne liniju Vendiš-Bazelic — Horke i da razvije uspeh u pravcu Krostvic — Prišvic. Pred kraj dana trebalo je da izbije u rejon jugoistočno od Prišvica i štiti udarnu grupaciju armije od eventualnih protivudara s pravca Budišina.

Tako je, dakle, komandant armije odlučio da proboj neprijateljske odbrane izvrši na relativno uskom odseku čija je širina iznosila, u odnosu na celu širinu zone nastupanja armije, manje od jedne trećine (1:2,5). Na tom je odseku bila prikupljena pretežna količina snaga i sredstava (sva armijska sredstva ojačanja), što je obezbeđivalo višestruku nadmoć nad neprijateljem, a samim tim u velikom stepenu odlučivalo o uspehu napada.

U odluci komandanta armije jasno se uočava briga da u toku nastupanja bude dobro obezbeđeno levo krilo udarne grupacije. Ova briga vidi se u tome što je za dejstva na tom krilu bila postavljena i 10. pešadijska divizija i što je pokretnoj grupi dat zadatak u tom smislu.

Odluka da levokrilne divizije otpočnu nastupanje nešto kasnije imala je za cilj da se ne dopusti stvaranje praznine između udarne grupacije fronta i udarne grupacije 2. armije PV koja je prvu obezbeđivala, kao i između armije i ostalih snaga fronta koje su dejstvovalе na pomoćnom pravcu.

Istovremeno treba istaći da u odluci komandanta armije nije bila predviđena mogućnost da neprijatelj otpočne odstupanje u zoni dejstva 2. armije PV zbog ranijeg otpočinjanja nastupanja glavne udarne grupacije fronta. Ovo je u periodu otpočinjanja nastupanja komplikovalo komandovanje jedinicama 2. armije.

Na osnovu odluke komandanta armije štab je izradio operativnu zapovest koja je predata zainteresovanim komandantima noću 5/6. maja.

U međuvremenu je izvršeno pregrupisavanje i smenjivanje jedinica da bi se stvorio borbeni poredak za nastupanje, predviđen odlukom. Pregrupisavanje i smenjivanje jedinica završeno je do 6. maja ujutru, a izvođeno je u specifičnim uslovima neprekidnih borbi s neprijateljem. Hitlerovci su, naime, da bi odvratili našu pažnju, izvršili noću 4/5. maja nekoliko protivnapada na odseku 7. pešadijske divizije, a zatim su 5. maja otpočeli izvlačenje sa izbočine južno od Klitena. U takvoj su situaciji 10. i 7. pešadijska divizija krenule u gonjenje za neprijateljem koji se povlačio i izbile na liniju Ječeba — Komerau — Šprevize.

Do kraja dana 6. maja jedinice 2. armije PV završile su pripreme i bile gotove za nastupanje.

RAZVOJ DEJSTAVA

6. maja, pošto je primećeno povlačenje neprijatelja u rejonu Majsena, jedinice glavne grupacije 1. ukrajinskog fronta, završivši koncentraciju i razvoj za borbu, preše su u 14 časova u nastupanje.

U I ešelonu ove grupacije nastupale su dve oklopne armije (3. gardijska oklopna i 4. oklopna armija), za kojima su se kretale u kolonama opštevojne formacije, vozeći pešadiju na kamionima i drugim transportnim sredstvima.

I pred frontom jedinica levog krila 1. ukrajinskog fronta otkrivene su pripreme neprijatelja za povlačenje. Zato su već od jutra 7. maja u nastupanje preše i ostale armije fronta. Otpočelo je i nastupanje jedinica 2. ukrajinskog fronta južno od Brna. Ostale jedinice toga fronta preše su u nastupanje 8. maja. Toga dana su i pokretne grupe fronta preše u nastupanje u pravcu Jihlava — Prag.

6. i 7. maja su jedinice 1. ukrajinskog fronta izvršile dubok probor u neprijateljsku odbranu, napredovavši oko 60 km. Put prema Pragu preko Rudave bio je otvoren. U to vreme su jedinice 4. ukrajinskog fronta, razvijajući napad svojim desnim krilom iz rejona Moravske Ostrave,

napredovale dolinom Morave oko 20 km severno od Olomuca.

Odlučno nastupanje sovjetskih jedinica pomrsilo je planove hitlerovske komande. Šerner je bio primoran da izda naređenje za opšte povlačenje na zapad. Uoči 8. maja jedinice Srednje grupe armija napustile su sve položaje na celom frontu i otpočele brzo povlačenje.

Od jutra 8. maja razvijalo se opšte nastupanje svih armija 1., 4. i 2. ukrajinskog fronta, pri čemu su sovjetske jedinice vršile glavni udar koncentričnim pravcima prema Pragu iz rejona zapadno od Drezdena i južno od Brna, presecajući puteve za povlačenje jedinicama Srednje grupe armija.

8. maja su jedinice 1. ukrajinskog fronta zauzele Dresden. Istaknute jedinice fronta stupile su na teritoriju Čehoslovačke, a oklopne jedinice zauzele su Teplice — Šanov.

Jedinice udarne grupacije 2. ukrajinskog fronta napredovale su 7. i 8. maja oko 60 km i zauzele Jaromjeržice i Znojmu. Jedinice levog krila napredovale su 30 km duž severne obale Dunava.

Jedinice 4. ukrajinskog fronta ovladale su 8. maja Olomucom.

Pred frontom 2. armije PV hitlerovci su u toku noći 6/7. maja pod zaštitom zaštitnica otpočeli povlačenje u pravcu juga.

Na osnovu nastale situacije, general Svjerčevski je naredio da se ne vrši artiljerijska priprema i da sve divizije odmah krenu u gonjenje. Istovremeno je još u toku pokreta 1. oklopnom korpusu promenjen zadatak. Sada je trebalo da ranije stupi u borbu i da razvije gonjenje prema mestu Bišofsverda a ne prema Prišvicu, kako je ranije bilo planirano. Na ovakvu odluku uticalo je to što je preduzeto nastupanje celim borbenim poretkom armije, pa je otpala potreba da se pokretnom grupom štiti udarna grupacija armije. Zadatak zaštitne udarne grupacije armije bio je poveren 4. oklopnoj brigadi 1. oklopног korpusa, koja je trebalo da postavi zasede uz auto-put Bud-

šin — Drezden i put Budišin — Geda. Na taj način su se na glavnom pravcu udara 2. armije PV — u zoni dejstva 5. pešadijske divizije — sada našle gotovo sve oklopne jedinice armije (samo jedan tenkovski bataljon bio je pri-dat 9. pešadijskoj diviziji na desnom krilu armije, kao tenkovi za neposrednu podršku).

Jako ojačane divizije I ešelona udarne grupacije ar-mije brzo su se kretale napred.

9. pešadijska divizija već je 7. maja u 10 časova izbila na liniju koja joj je označena kao cilj prvog dana nastu-panja, tj. na auto-put Kamenc — Budišin. Divizija je zaplenila 25 artiljerijskih oruđa na vatrenim položajima i do večeri izbila na liniju Rederhojzer — Burkau.

U zoni nastupanja 5. pešadijske divizije hitlerovci su pružili jači otpor. Na pravcu nastupanja ove divizije uveden je 1. oklopni korpus. 3. oklopna brigada vodila je borbu za Horko i u 15 časova izbila na auto-put Drezden — Zgoželec. Pukovi 5. pešadijske divizije prešli su preko auto-puta u 18 časova. Južnije odavde hitlerovci su orga-nizovali odbranu šume istočno od Tešendorfa. Zajedničkim napadom pešadije i tenkova šuma je očišćena od nepri-jatelja. Do 22 časa 5. divizija je zauzela mesto Tešendorf, Staha i Spitvic. Treba istaći da se jedinice oklopног kor-pusa nisu ovde kretale ispred pešadije. Razlog za ovo bio je u tome što su putevi bili na više mesta zabarikadirani i postavljena minska polja. 4. oklopna brigada sa motori-zovanom pešadijom, koja je imala zadatak da obezbeđuje bok udarne grupacije, napala je Prišvic i zauzela ga. Zatim je isturila jedan bataljon u Salcenforst i vršila izviđanje u pravcu Budišina.

8. i 7. pešadijska divizija napredovale su sporije. Pred kraj dana levo krilo armije dostiglo je liniju Prišvic — Keln — Puršvic.

Pošto je neprijateljski otpor sve više slabio i udarna grupacija brzo napredovala, približivši se već u toku prvog dana operacije liniji koja joj je bila postavljena za cilj nastupanja drugog dana operacije, komandant armije je odlučio 8. maja, dakle već u toku drugog dana operacije,

da napreduje do Elbe koja je bila cilj četvrtog dana operacije. Saobrazno ovoj odluci 8. maja u podne izdata su odgovarajuća naređenja komandantima divizija, pri čemu je 1. oklopni korpus dobio zadatku da izbije na Elbu 8. maja najkasnije do 16 časova. Pored toga, komandant armije je naredio da jedinice iskoriste sva transportna sredstva kako bi gonjenje bilo ubrzano. Istog dana su jedinice 2. armije PV upoznate sa bezuslovnom kapitulacijom Nemačke, koja je počela da se izvršava 8. maja u 24 časa. General K. Svjerčevski naredio je da jedinice do tog vremena s punom odlučnošću izvršavaju zadatke koji su im postavljeni, a u slučaju da hitlerovci negde ne obustave otpor, zahtevao je da se produži gonjenje.

Na dan 8. maja veće borbe su se vodile na glavnom pravcu dejstva armije gde su pre svega ogorčen otpor pružali ostaci razbijenih jedinica 269. pešadijske divizije, naročito u rejonu mesta Bišofsverda — Nojštat i u šumama južno od Ulbersdorfa.

Na čelo jedinica koje su nastupale izišao je 1. oklopni korpus (bez 4. oklopne brigade, koja se korpusu priključila pred kraj dana 8. maja). Još u toku noći 7/8. maja korpus se približio šumama uz naselje Bišofsverda gde su se branila oko dva bataljona pešadije sa 15 tenkova. U zoru je korpus napao grad sa tri strane i zauzeo ga, posle čega je krenuo prema Polencu i Nojštatu. Pokret korpusa postajao je sve teži jer su putevi vodili preko brdovitog terena sa mnogim šumama i naseljima koja su bila pogodna za organizovanje protivtenkovske odbrane.

U rejonu mesta Nojštat i Polenc hitlerovci su organizovali jaku odbranu. Artiljerija, postavljena na brda, držala je pod vatrom prilazne puteve. Kad su se približile jedinice 1. oklopног korpusa, tu se razvila žestoka borba.

Ne mogavši dalje napredovati u pravcu juga, 2. oklopna brigada obišla je rejon Polenca sa zapada i u 16 časova stigla u Honštajn. Dalje kretanje prema Bad Šandauu jednim putem koji je vodio kroz tesnace bilo je vrlo opasno, jer su hitlerovci jačine oko puka pešadije sa artillerijom poseli pošumljena brda i držali tesnac pod vatrom.

I pored toga komandant brigade, težeći da što pre stigne do Elbe, odlučio je da izvrši napad kroz tesnac, ali da ga pripremi jakom vatrom. Iskoristivši vatrom izazvanu gužvu kod hitlerovaca, brigada je u 23 časa krenula kroz tesnac. Istovremeno je bočnim putem upućena izviđačka grupa, sa zadatkom da se dokopa mosta na Elbi u rejonu Bad Šandaua i da ga zadrži dok ne pristignu glavne snage. U 24 časa je izviđačka grupa zauzela prelaze, onemogućivši hitlerovcima povlačenje preko mosta na Elbi. Hitlerovci, dezorientisani u pogledu ocene snage izviđačke grupe, bezglavo su bežali u šume i bacali oružje i opremu.

Za to vreme su 3. oklopna i 1. motorizovana brigada, posle višečasovne borbe, zauzele Nojštat i krenule dalje na jug, izbivši u 20 časova do Ulbersštata, gde su ponovo zadržane jakom vatrom artiljerije i minobacača iz šuma koje leže južno od ovog naselja. Do 23 časa šuma je očišćena od hitlerovaca. U to vreme, snagama koje su tu dejstvovale, priključila se i 4. oklopna brigada. Savlađujući šumske prepreke i minska polja, 3. oklopna brigada je produžila pokret u pravcu Elbe, na koju je izbila 9. maja oko 10 časova. U prepodnevnim časovima 9. maja sve jedinice 1. oklopnog korpusa nalazile su se na Elbi.

5. pešadijska divizija kretala se iza 1. oklopnog korpusa i u 20 časova 9. maja izbila na liniju Honštajn — Krumersdorf. 9. pešadijska divizija, koja je od jutra 8. maja gonila bez većih teškoća manje nemačke odrede, bila je u ovo vreme već na Elbi, na odseku Piršna — Prosen.

8. i 7. pešadijska divizija prešle su u jutarnjim časovima 8. maja preko auto-strade. 8. pešadijska divizija zauzela je Budišin mada je on ležao u zoni 7. divizije. Do ovog je došlo zato što je 7. pešadijska divizija znatno kasnije otpočela gonjenje.

Hitlerovci su ispred fronta obeju divizija pružali organizovan otpor, naročito u Budišinu i na liniji Štajniktvalmendorf — Širgisvalde. Pošumljena brda, koja su dominirala nad okolnim putevima olakšavala su hitlerovcima da izvode zadržavajuća dejstva. Zbog te okolnosti, kao i zbog

zakašnjenja 7. pešadijske divizije, levokrilne pešadijske divizije nisu dostigle liniju koja im je određena, tj. Mikušovice — Ebersbah, zaostajući iza nje 5 do 10 km.

8. pešadijska divizija stupila je toga dana kao prva jedinica 2. armije PV na teren Čehoslovačke, započinjući na taj način učešće poljskih vojnika u oslobođanju bratskih naroda Čehoslovačke.

10. pešadijska divizija je i dalje bila u II ešelonu udarne grupacije, krećući se iza 5. pešadijske divizije.

U toku borbi na dan 8. maja jedinice 2. armije PV zaplenile su ili uništile veće količine neprijateljske borbenе opreme i naoružanja i zarobile veći broj vojnika.

Pred kraj dana 8. maja front na teritoriji Čehoslovačke protezao se linijom reka Mulda — istočno od Hemnica — južne padine Rudave — severno od Homentova — Most — Teplice-Šanov i dalje duž severnih padina Rudave i severnih i severoistočnih padina Sudeta. Južno od Sudeta su sovjetske jedinice izbile na liniju Šumperk — Zagžeb — Olomuc — rejon severno od Brna — Jaromjeržice — Znojno — Absdorf.

Prema uslovima kapitulacije koju je potpisala nemacka Vrhovna komanda, hitlerovske jedinice trebalo je da se do kraja dana 8. maja zadrže na pomenutoj liniji, da prekinu borbena dejstva i polože oružje.

Međutim, komanda Srednje grupe armija odbila je da izvrši uslove kapitulacije. Od 9. maja izjutra na svim odsecima fronta u Češkoj i Moravskoj nemačke jedinice, vukući tešku opremu i raznovrsne rezerve, otpočele su odstupanje opštim pravcem prema Pragu, računajući da će se prebaciti u američku okupacionu zonu da bi se тамо predale.

Težeći da pomognu čehoslovačkim patriotima koji su se borili s hitlerovcima u Pragu i da neprijatelju onemogući izvlačenje, sovjetska Vrhovna komanda tražila je od svih jedinica fronta da maksimalno ubrzaju tempo gonjenja. U toku noći 8/9. maja oklopne armije 1. ukrajinskog fronta izvršile su odlučan pokret napred i 9. maja u 4 časa ušle u Prag. Do 10 časova grad su potpuno oslobođili

hrabri tenkisti 3. gardijske oklopne i 4. oklopne armije. U toku dana u Prag je takođe stigao prednji odred 60. armije (4. ukrajinski front). Na 35. km jugoistočno od Praga susreli su se prednji odredi 1. ukrajinskog fronta sa jedinicama 6. oklopne armije (2. ukrajinski front).

U toku dana 9. maja hitlerovske jedinice uglavnom više nisu pružale otpor, ali su mnoge jedinice produžile da žurno odstupaju na zapad. Međutim istoga dana uveče puteve za njihovo povlačenje presekle su sovjetske jedinice.

Sovjetska Vrhovna komanda naredila je da se preduzmu mere kako bi se što pre zarobile neprijateljske jedinice, opkoljene istočno od Praga. Istovremeno je naređeno da deo snaga 1. i 2. ukrajinskog fronta produži pokret na zapad do linije koje su zauzele anglo-američke jedinice. Komandant 4. ukrajinskog fronta dobio je naređenje da forsiranim maršem uputi u Prag 1. čehoslovački korpus.

10. maja su oklopne armije 1. ukrajinskog fronta krenule prema rejonu istočno od Praga i izbile na liniju Mjelnik — Hor. Počernice — Čerjani. Do večeri istoga dana jedinice 1. ukrajinskog fronta, koje su nastupale istočno od Elbe, izbile su na liniju Mjelnik — Mlada — Boleslav — Semili — Jaromjerž. U to vreme su jedinice 4. ukrajinskog fronta dostigle liniju Jaromjerž — Hrudim, dok su se jedinice desnog krila 2. ukrajinskog fronta prikupile u rejonu Novo Mjesto — Jihlava — Čerjani.

Sovjetske jedinice, koje su dejstvovale u pravcu zapada uspostavile su tokom dana 10. i 11. maja dodir s američkim jedinicama na liniji Karlove Vari — Plzenj — Češke Budějovice.

Tih dana su se takođe masovno predavale hitlerovske jedinice. Pojedine manje grupe predavale su se i sledećih dana.

U toku poslednjih dana rata u Evropi dejstva 2. armije PV tekla su na sledeći način.

U vezi s produžavanjem otpora hitlerovskih jedinica pred frontom 2. armije PV, general Svjerčevski je naredio 9. maja u zoru da se produži gonjenje, naređujući

da se do kraja dana 9. maja dostigne reka Plovница. Komandant armije je odlučio da pravac glavnog udara prebací sada s desnog krila na levo. Do tog vremena, naime, radilo se o uništavanju najjače neprijateljske grupacije ispred desnog krila armije (269. pešadijske divizije) i o tome da se na Elbu izbjije najkraćim i najpogodnijim pravcem. Sada je glavni pravac dejstva išao sa levog krila armije preko Krasne Lipe — Žandova — Mjelnika — prema Pragu.

U I ešelonu su gonile neprijatelja sada 5., 8. i 7. pešadijska divizija. 9. pešadijska divizija dobila je zadatak da se kreće iza 5. pešadijske divizije u gotovosti da stupi u borbu preko njenog levog krila, dok se 10. pešadijska divizija imala kretati iza 7. pešadijske divizije u gotovosti da zaštitи levi bok armije. 1. oklopni korpus trebalo je da pređe s desnog krila armije na levo i da dejstvuje na pravcu 7. pešadijske divizije. Pored toga 7. pešadijska divizija dobila je naknadna sredstva ojačanja.

Stupajući u Čehoslovačku armiju je morala da pređe najteži odsek zemljišta između Bad Šandaua i Krasne Lipe. Osim toga, 1. oklopni korpus, prelazeći na levo krilo armije, morao je da izvrši marš pravcem koji se ukršta s pravcima kojima su se kretale jedinice armije na celoj širini njene zone dejstva.

Ovi nepovoljni uslovi, kao i nedostatak iskustava jedinica u dejstvima na planinskom zemljištu, zatim teškoće u dopremi pogonskog materijala za 1. oklopni korpus, doveli su do toga da 2. armija PV nije u toku 9. maja prešla glavnim snagama reku Plovnicu. Hitlerovci su još uvek pružali otpor, naročito na liniji Rumburk — Mikušovice. Oko podne su taj otpor slomile jedinice 2. armije PV.

Zbog nedostatka pogonskog goriva 1. oklopni korpus je krenuo iz rejona Bad Šandaua sa zakašnjnjem. Put kojim je prelazio na levo krilo armije vodio je kroz teško, planinsko zemljište. Osim toga, zakasneli pokret korpusa doveo je do ukrštanja pešadijskih i tenkovskih kolona. Zbog svega toga korpus je samo čelnim jedinicama uspeo

da pređe Plovnicu. Pešadijske divizije produžavale su pokret prema toj reci.

Za vreme borbenih dejstava naših jedinica na teritoriji Čehoslovačke, domaće stanovništvo ne samo što je radosno pozdravljalo poljske vojнике kao svoje oslobođioce, nego im je ujedno pružalo svestranu pomoć, otklanjajući sa puteva prepreke, gradeći prelaze preko reka, dajući vodiče, sadejstvujući prilikom likvidiranja pojedinih neprijateljskih grupa.

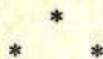
Komandant armije je naredio da se gonjenje produži i 10. maja. Čelne divizije trebalo je da izbjigu na Elbu na odseku Litomjeržice — Mjelnik, dok je 1. oklopni korpus trebalo da zauzme Mjelnik.

Izvršavajući primljeni zadatak, 1. oklopni korpus je u 12 časova izbio svojim izviđačkim bataljonom u Mjelnik, dok su čelne jedinice korpusa ušle u grad u 18 časova, oduševljeno pozdravljeni od njegovih stanovnika.

Međutim, u 10 časova na osnovu naređenja komandanta 1. ukrajinskog fronta, general K. Svjerčevski je naredio divizijama da se zaustave kada stignu u sledeće rejone: 5. pešadijska divizija u Rihnov, 7. pešadijska divizija u Libehov, 8. u Uštek, 9. u Hlun i 10. u Tuhanj.

Divizije su se rasporedile u određenim rejonoma s tim što su 7. i 10. pešadijska divizija, koje su morale da izvrše još jedan marš, stigle u svoje rejone 11. maja.

Prednji odredi tenkista stigli su 11. maja do Kšešica i severnih predgrađa Praga, završavajući borbeni put 2. armije PV pun slave, uvenčan učešćem poljskog vojnika u oslobođanju bratskih naroda Čehoslovačke, što im služi na čast.

Pri analiziranju učešća 2. armije PV u praškoj operaciji, treba konstatovati da je ona izvršila zadatak obezbeđivanja levog krila glavne udarne grupacije fronta i vezivanja neprijatelja kako bi mu se onemogućilo odstu-

panje preko Elbe. Izvršavajući ovaj zadatak, 2. armija PV morala je izvoditi gonjenje u teškim uslovima planinskog i pošumljenog zemljišta.

Odluka komandanta armije obezbeđivala je celishodan raspored snaga i sredstava kao i stvaranje odlučne nadmoćnosti na odsek proboja. U komandantovoj odluci zasluguje pažnju primjeni metod obezbeđivanja boka udarne grupacije armije kasnjim otpočinjanjem nastupanja levokrilnih divizija i postavljanjem odgovarajućih zadataka pokretnoj grupi. Treba istaći da je udarna grupacija 2. armije PV, otpočinjući nastupanje jedan dan kasnije od glavnih snaga fronta, uspešno obezbeđivala njegovo levo krilo.

U toku dejstava vidimo elastično komandovanje jedinicama od strane komandanta i štaba armije. Da spomenemo samo slučaj odustajanja od artiljerijske pripreme, što je tražila konkretna situacija, zatim promenu pravca dejstva 1. oklopног korpusa i preuzimanje nastupanja celim borbenim poretkom armije, što je tražilo da komandovanje bude vrlo operativno i da se brzo izmeni ranije organizovano sadejstvo jedinica. I kasnije su situacije zahtevale primenu operativnih metoda rukovodjenja jedinicom.

Istovremeno treba ukazati na to da u planu operacije nije bila predviđena varijanta za slučaj neprijateljskog odstupanja, pa zato nisu bile planirane ni odgovarajuće varijante dejstava jedinica 2. armije PV. To je u velikom stepenu komplikovlo komandovanje jedinicama u času kad je otpočelo nastupanje, izazivajući nepredviđenu nužnost da se promeni zadatak levokrilnim divizijama i pokretnoj grupi.

Treba podvući i to da je u dva maha ubrzavan tempo dejstava, pa su zbog toga zadaci predviđeni za četvrti dan operacije bili izvršeni još u toku drugog dana. Od velikog je značaja bio visoki moral jedinica 2. armije PV, koje su posle odbijanja neprijateljskog protivudara u teškim borbama prešle u gonjenje koje se izvodilo gotovo bez prekida. Gonjenje koje je izvođeno u teškim uslovima pla-

ninskog i pošumljenog zemljišta zahtevalo je krajnje naprezanje snaga, borbeni polet i visoku svest vojnika. Vrlo veliku ulogu odigrao je ovde rad političkog aparata koji je podizao borbeni moral vojnika, ukazivao na značaj izvršivanih zadataka i podsticao vojnike na najveća posrđivanja.

U toku operacije gonjenja ispoljio se u punoj oštini problem blagovremenog snabdevanja brzih jedinica pogonskim materijalom, kao i problem vrlo detaljne organizacije marša jedinica kada su se u toku marševanja marš-rute pojedinih kolona ukrštale. Propusti u ovom pogledu neminovno dovode do usporavanja tempa dejstava, kao što je to bio slučaj s 1. oklopnim korpusom u opisanoj operaciji.

Učešće 2. armije PV u praškoj operaciji donelo joj je nova borbena iskustva, naročito u izvođenju gonjenja u teškim uslovima planinskog i pošumljenog zemljišta. U isto vreme ove borbe predstavljaju znatan doprinos poljskog vojnika konačnom razbijanju hitlerovske Nemačke, utoliko časniji što je poljski vojnik, boreći se uz sovjetskog vojnika, donosio slobodu bratskim narodima Čehoslovačke.

VAŽNIJI DATUMI IZ ISTORIJE NARODNE POLJSKE VOJSKE (9. maj 1943 — 11. maj 1945)

9. V 1943. Vlada Sovjetskog Saveza prihvatile je predlog Saveza poljskih patriota da se formiraju poljske vojne jedinice na sovjetskoj teritoriji. Istog dana je u sovjetskoj štampi objavljeno saopštenje o dozvoli da se formira poljska pešadijska divizija koja će nositi ime 1. pešadijska divizija »Tadeuš Koščuško«. Za mesto formiranja divizije određen je vojni logor kod Sjelca, nedaleko od Rjazanja na reci Oki.
13. V 1943. Iz Moskve je u Sjelce krenula prva grupa organizatora 1. pešadijske divizije »Tadeuš Koščuško«, sastavljena od 6 lica.
14. V 1943. Komandant 1. pešadijske divizije »Tadeuš Koščuško« izdao je organizacijsko naređenje broj 1 koje se odnosi na formiranje divizije.
1. VI 1943. U pešadijskoj diviziji »Tadeuš Koščuško« počeo je tromesečni period planske vojne obuke.
15. VII 1943. Lični sastav 1. pešadijske divizije »Tadeuš Koščuško« položio je zakletvu na godišnjicu bitke kod Grunvalda. Savez poljskih patriota predao je diviziji zastavu.
10. VIII 1943. Objavljen je dekret Komiteta za odbranu SSSR-a kojim se dozvoljava da se na teritoriji Sovjetskog Saveza formira 1. korpus Poljskih oružanih snaga.
18. VIII 1943. U Sjelce je stigao brigadni general K. Svjerčevski na položaj zamenika komandanta 1. korpusa poljskih oružanih snaga u SSSR-u za operativne poslove.
19. VIII 1943. Izdato je naređenje za formiranje 2. pešadijske divizije »Henrik Dombrovski«.
20. VIII 1943. Izdato je naređenje za formiranje 1. puka lovačke avijacije »Varšava«.
1. IX 1943. 1. pešadijska divizija »Tadeuš Koščuško« krenula je na front (iz Sjelca u rejon Vjazme).
3. IX 1943. Izdato je naređenje za formiranje 1. artiljerijske brigade »Juzef Bem«.
10. IX 1943 — 22. IX 1943. Obuka 1. pešadijske divizije »Tadeuš Koščuško« u rejonu Vjazme.
22. IX 1943. 1. tenkovski puk krenuo je iz Sjelca na front.
23. IX 1943 — 9. X 1943. Marš 1. pešadijske brigade Tadeuš Koščuško iz rejona Vjazme u rejon Lenjina, istočno od Orše.

7. X 1943. Izdato naređenje o formiranju 1. oklopne brigade »Ju-naci Vesterplata«.
12. X 1943 — 13. X 1943. Bitka kod Lenjina (borbe 1. pešadijske divizije »Tadeuš Košćuško« kod Lenjina).
27. XII 1943. Naredba za formiranje 3. pešadijske divizije »Ro-muald Traugut«.
1. I 1944. Dekretom br. 1 Zemaljskog narodnog veća formirana u Poljskoj Narodna armija.
1. I 1944 — 17. I 1944. Jedinice 1. korpusa poljskih oružanih snaga formirane u Sjelu, transportovane železnicom u smolensku oblast, u rejon Laptijeva gde se već nalazila, posle borbi kod Lenjina, 1. pešadijska divizija i 1. tenkovski puk.
15. III 1944 — 15. IV 1944. 1. korpus poljskih oružanih snaga prebačen iz smolenske oblasti u Ukrajinu u rejon Žitomir — Berdičov.
16. III 1944. Izdat dekret Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta SSSR-a o formiranju 1. poljske armije od jedinica 1. korpusa poljskih oružanih snaga u SSSR-u.
17. III 1944. Izdato naređenje za formiranje 4. pešadijske divizije »Jan Kiliński«.
23. III 1944. Izdato naređenje za formiranje 1. inžinjerijske brigade.
28. IV 1944. 1. samostalni artiljerijski protivavionski divizion 1. poljske armije u SSSR-u, za vreme predanca na železničkoj stanici Darnica kod Kijeva, odbio je u noći 27/28. aprila napad veće grupacije hitlerovskog vazduhoplovstva koje je napadalo ovaj važni komunikacijski čvor.
29. IV 1944. Na osnovu naređenja Vrhovne komande Sovjetske armije 1. poljska armija u SSSR-u uključena je u sastav 1. beloruskog fronta. Komandant 1. beloruskog fronta general armije K. Rokosovski izdao je naređenje da se 1. poljska armija prebaci do 15. maja u rejon severno od Lucka.
3. V 1944 — 15. V 1944. Pregrupisavanje jedinica 1. poljske armije u rejone Kiverce, Luck, Olika i Hopnjov.
16. V 1944 — 15.VII 1944. Prema naređenju komandanta 1. beloruskog fronta, 1. poljska armija se od 16. maja nalazila u sastavu II ešelona fronta gde je izvodila intenzivnu obuku do 15. jula 1944.
10. VII 1944. Izdato naređenje za formiranje 5. pešadijske divizije.
11. VII 1944. Artiljerija 1. poljske armije potčinjena je komandanu 61. armije 1. beloruskog fronta za vreme probijanja neprijateljske odbrane na pravcu sela Dolsk — Dorohusk.
15. VII 1944. Izdato naređenje za formiranje 6. pešadijske divizije.
15. VII 1944 — 23. VII 1944. Marš 1. poljske armije na liniju Buga (u II ešelonu 1. beloruskog fronta).

18. VII 1944 — 21. VII 1944. Artiljerija 1. poljske armije učestvuje u proboru neprijateljskog fronta na reci Turiji (Dolsk) i Bugu (Dorohusk).
20. VII 1944. Poljski artiljeri, prvi između vojnika 1. poljske armije u SSSR-u, stupili su na očinsku poljsku zemlju.
20. VII 1944. Izdato naređenje br. 118 Vrhovne komande Sovjetske armije o proboru neprijateljske odbrane u rejonu Kovela i izbijanju na reku Bug. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene nalaze se i artiljerijske jedinice 1. poljske armije u SSSR-u.
20. VII 1944. Odluka Zemaljskog narodnog veća o preuzimanju rukovodstva nad Savezom poljskih patriota u SSSR-u.
21. VII 1944. Dekret Zemaljskog narodnog veća o preuzimanju rukovodstva nad 1. poljskom armijom u SSSR-u i o spajanju partizanske Narodne armije i 1. poljske armije u SSSR u jedinstvenu *Poljsku vojsku*. Formiranje Vrhovne komande Poljske vojske.
23. VII 1944. Glavne snage 1. armije PV prešle su Bug i stupile na teritoriju Poljske.
23. VII 1944 — 28. VII 1944. Marš 1. armije PV kroz lublinsku oblast (u II ešelonu 1. beloruskog fronta).
27. VIII 1944. 1. armija PV je prevedena u I operativni ešelon 1. beloruskog fronta sa zadatkom da smeni 8. gardijsku armiju i posedne istočnu obalu Visle na odseku Demblin Pulava.
29. VII 1944 — 6. VIII 1944. Borbe 1. armije PV na Visli u rejonu Demblin — Pulava.
6. VIII 1944. Komandant 1. beloruskog fronta naredio da se 1. armija PV prepuniće i da preuzeće odbranu severnog dela varecko-magnuševskog mostobrana.
6. VIII 1944 — 8. VIII 1944. Prebacivanje 1. armije PV na prilaze varecko-magnuševskog mostobrana.
8. VIII 1944. Rasformiran je Vojni savet 1. poljske armije, kao i Glavni štab za formiranje Poljske armije u SSSR-u, a njihove kompetencije prenesene su na Vrhovnu komandu PV. Počela organizacija Glavnog štaba Poljske vojske, Glavnog štaba za formiranje PV, kao i Štaba za snabdevanje PV.
8. VIII 1944. Divizijski general K. Svjerčevski naimenovan za komandanta 2. armije PV.
9. VIII 1944 — 16. VIII 1944. Borbe 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« na varecko-magnuševskom mostobranu u rejonu sela Studanki (u sastavu 8. gardijske armije generala Čujkova)*.

*) Posle pobede kod Staljingrada ova je armija od 62. premeštena u 8. gardijsku armiju. Vidi: Čujkov, *Obrana Staljinograda*, izdanje »Vojnog dela«, 1961. — Prim. red.

10. VIII 1944 — 12. IX 1944. Učešće 1. armije PV u odbrani varecko-magnuševskog mostobrana.
15. VIII 1944. Izdat dekret Poljskog komiteta narodnog oslobođenja o popisivanju i mobilisanju stanovništva, sposobnog za vojnu službu.
18. VIII 1944. Naređenje Vrhovne komande PV o organizovanju prvih 17 rejonских komandi za popunu.
20. VIII 1944. Izdato naređenje kojim se reguliše sastav 2. armije PV koja je bila u formiranju (5, 6, 7, 8. pešadijska divizija, kao i armijske jedinice), i određuje mesto rasporeda svake jedinice.
20. VIII 1944. Izdato naređenje za formiranje 2. artiljerijske divizije, 9. i 14. artiljerijske protivoklopne brigade, 3. i 4. protivavionske artiljerijske divizije, 1. samostalne minobacačke i 2. inžinjериjske brigade.
21. VIII 1944 — 31. VIII 1944. Odbrana 1. pešadijske divizije »Tadeuš Košćuško« na Visli na odseku Karčev ušće reke Vilge.
23. VIII 1944. Prvi borbeni let 1. lovačkog avio-puka »Varšava« u rejonu varecko-magnuševskog mostobrana.
31. VIII 1944 — 2. IX 1944. Smenjivanje 1. pešadijske divizije »Tadeuš Košćuško« od strane sovjetskih jedinica na odseku Karčev — ušće Vilge i prebacivanje divizije u rejon istočno od Otvocka.
3. IX 1944. Izdato naređenje za formiranje 9. pešadijske divizije.
5. IX 1944. 1. pešadijska divizija »Tadeuš Košćuško« potčinjena u operativnom pogledu komandantu 47. armije sa zadatkom da u sastavu 125. pešadijskog korpusa dejstvuje na pravcu Mjendzilesje — Praga.
8. IX 1944. 1. pešadijska divizija »Tadeuš Košćuško« prečaćena iz rejona istočno od Otvocka u rejon Mjendzilesje.
10. IX 1944 — 15. IX 1944. 1. pešadijska divizija »Tadeuš Košćuško« učestvuje u borbama za zauzimanje Prage (deo na dejsnoj obali glavnog grada Poljske — Varšave).
11. IX 1944. Vojni savet 1. beloruskog fronta izrazio zahvalnost 1. pešadijskoj diviziji »Tadeuš Košćuško« za pokazanu hrabrost i istrajnost prilikom napada na Pragu.
13. IX 1944 — 15. IX 1944. 1. armija PV prebačena sa varecko-magnuševskog mostobrana u rejon Prage gde je prešla u odbranu na Visli na odseku Žolibož — Saska Kempa.
14. IX 1944. Naredba Vrhovne komande Sovjetske armije o oslobođenju Prage. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalazi se i 1. pešadijska divizija »Tadeuš Košćuško« kao i 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata«.

16. IX 1944 — 23. IX 1944. Borbe jedinica 1. armije PV za osvajanje mostobrana na zapadnoj obali Visle (Černjakov — Žolibož — Povišlje — Sjekjerki) da bi se pružila pomoć ustalicima u Varšavi.
4. X 1944. Brigadni general Vladislav Korčić naimenovan za komandanta 1. armije PV.
6. X 1944. Izdato naređenje za formiranje 10. pešadijske divizije.
10. X 1944 — 12. X 1944. Borbe 2. pešadijske divizije u rejonu Žeranja.
16. X 1944. Naredenje za formiranje 3. armije PV. Naimenovanje generala K. Svjerčevskog za komandanta 3. armije PV.
24. X 1944 — 28. X 1944. Borbe 1. pešadijske divizije »Tadeuš Košćuško« na pravcu Jablone.
29. X 1944. Naredenje za formiranje mornaričkog bataljona.
30. X 1944. Naredenje za organizovanje Komande vazduhoplovnih jedinica. Naredenje za formiranje 4. mešovite avio-divizije (preimenovanje 1. mešovite avio-divizije u 4. mešovitu avio-diviziju). Formiranje 1. mešovitog avio-korpusa (sastava 3 divizije).
15. XI 1944. Naredenje za obustavu formiranja 3. armije PV.
20. XI 1944. Prezidijum Vrhovnog sovjeta SSSR-a odlikovao 1. pešadijsku diviziju »Tadeuš Košćuško« Ordenom crvene zastave.
29. XII 1944. Divizijski general Stanislav Poplavski naimenovan za komandanta 1. armije PV.
1. I 1945. Divizijski general Vladislav Korčić naimenovan za načelnika Generalštaba PV.
12. I 1945. Sovjetska armija počela zimsku ofanzivu 1945. u toku koje je oslobođena Poljska.
14. I 1945 — 17. I 1945. 1. armija PV učestvuje u varšavskoj operaciji 1. beloruskog fronta.
17. I 1945. Naredba br. 223 Vrhovne komande Sovjetske armije o oslobođenju Varšave. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene nalazile su se i jedinice 1. armije PV.
19. I 1945. Defile 1. i 2. pešadijske divizije u oslobođenoj Varšavi.
19. I 1945 — 25. I 1945. Marš — manevr 1. armije PV iz rejona Varšave u rejon Bidgošća.
24. I 1945 — 26. I 1945. Borbe 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« za čišćenje Bidgošća (u ovim borbama uzele su učešća i druge jedinice 1. armije PV).
26. I 1945 — 28. I 1945. Koncentracija 1. armije PV u rejonu Bidgošća.
28. I 1945. Prebacivanje glavnih snaga 2. armije PV iz rejona Sjelca u oslobođene predele centralne Poljske.
31. I 1945 — 3. II 1945. Borbe 1. armije PV u zoni probroja Pomorskog bedema.

31. I 1945. Zauzeće Zlotova od strane 4. pešadijske divizije »Jan Kilinjski«.
1. II 1945. Naredba Vrhovne komande PV o organizovanju vojnih oblasti (Varšavska, Lublinska, Lodjska, Krakovska, Poznanska i Pomorska).
1. II 1945 — 3. II 1945. Borbe 1. armije PV za probor neprijateljske odbrane na reci Gvidi. Selo Podgaje zauzela 1. pešadijska divizija, a sela Jastrov i Šveciju — 4. pešadijska divizija.
3. II 1945. Prezidijum Zemaljskog narodnog veća pohvalio komandante frontova, maršale: Žukova, Konjeva i Rokosovskog čije su jedinice oslobodile Poljsku, i odlikovao ih krstom Virtuti militari I reda sa zvezdom.
5. II 1945 — 8. II 1945. Borbe 1. armije PV za probor glavnog položaja Pomorskog bedema.
10. II 1945. Jedinice 1. armije PV zauzele Miroslavjec.
11. II 1945. Naredba br. 274 Vrhovne komande Sovjetske armije o zauzeću Valča i Miroslavnjeca. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene nalaze se i jedinice 1. armije PV.
12. II 1945 — 28. II 1945. Borbe 1. armije PV na pregradnom položaju Pomorskog bedema.
20. II 1945. 2. armija PV operativno podredena komandantu 1. beloruskog fronta. Naređenje za koncentraciju 2. armije PV na Pomorju.
23. II 1945. 4. protivavionska artiljerijska divizija i 3. bataljon 13. pešadijskog puka 7. pešadijske divizije učestvuju u borbama za oslobođenje Poznanja. Naredba vrhovnog komandanta PV o pristupanju akciji razminiranja oslobođenih predela zemlje.
1. III. 1945. Počelo nastupanje 1. armije PV na pregradni položaj Pomorskog bedema u sastavu 1. beloruskog fronta u okvirima istočnopomorske operacije Sovjetske armije. 2. artiljerijska divizija i 1. samostalna minobacačka brigada PV podržavaju nastupanje jedinica 3. udarne armije (levi sused 1. armije PV) kod sela Dravno.
3. III 1945. Jedinice 3. pešadijske divizije »Romuald Traugut« zauzele selo Čaplinek.
4. III 1945. 2. pešadijska divizija »Henrik Dombrowski« i 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata« zauzele Zločenjec, a 4. pešadijska divizija »Jan Kilinjski« — Dravsko.
4. III 1945. Naredba br. 288 Vrhovne komande Sovjetske armije o proboru neprijateljske odbrane istočno od Stargarda i o izbjegnu na obale Baltika. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalaze se i jedinice 1. armije PV kao i 2. artiljerijska divizija i 1. samostalna minobacačka brigada PV.

5. III 1945 — 6. III 1945. 1. armija PV goni neprijatelja u pravcu mora. Likvidirana okružena neprijateljska grupacija u rejonu južno od Švidvina.
8. III 1945. 16. pešadijski puk 6. pešadijske divizije izbio na obale Baltika zapadno od Kolobžega. 3. i 6. pešadijska divizija počele borbe za Kolobžeg.
8. III 1945 — 18. III 1945. Borbe jedinica 1. armije PV za zauzimanje Kolobžega.
10. III 1945 — 16. III 1945. 1. samostalna minobacačka brigada učestvuje u borbama za osvajanje sela Griffino na Odri.
10. III 1945 — 20. III 1945. 2. artiljerijska divizija i 1. samostalna minobacačka brigada PV učestvuju u borbama za osvajanje Hlebova, Podjuhe i Dombja.
11. III 1945 — 7. IV 1945. Jedinice 1. armije PV u odbrani obale na odseku od Kolobžega do ušća Odre i duž Šćećinskog zaliva do sela Stepnjica.
12. III 1945. 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata« vodila borbu za zauzimanje sela Vejherovo i Reda.
12. III 1945. 4. pešadijska divizija »Jan Kilinjski« uvedena u borbu za Kolobžeg.
12. III 1945 — 16. III 1945. 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata« vodila borbu za selo Bela Žeka.
15. III 1945. Koncentracija 2. armije PV u rejonu Stšelce, — Gožov Vjelkopoljski.
18. III 1945. Jedinice 1. armije PV zauzele Kolobžeg.
18. III 1945. Naredba br. 302 Vrhovne komande Sovjetske armije o oslobođenju Kolobžega. U naredbi su pohvaljene jedinice 1. armije PV.
19. III 1945 — 6. IV 1945. 4. i 6. pešadijska divizija nalaze se u odbrani obale zapadno od Kolobžega.
20. III 1945. Naredba br. 304 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom zauzimanja Donbja. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su naredbom pohvaljene nalazi se 2. artiljerijska divizija PV.
20. III 1945. 2. armija PV (grupisana u rejonu Gožov Vjelkopoljski) podređena u operativnom pogledu komandantu 1. ukrajinskog fronta maršalu Konjevu
20. III 1945 — 29. III 1945. Prebacivanje 2. armije PV (sa 1. oklopnim korkusom i 2. artiljerijskom divizijom) s Pomorja u rejon Tžebrnjice severno od Vroclava.
22. III 1945 — Dekret privremene vlade o delimičnoj mobilizaciji na oslobođenim teritorijama.
25. III 1945. — 28. III 1945. — 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata« vodi borbe u rejonu Kacka i borbe za oslobođenje Gdinje.
26. III 1945 — 28. III 1945. 1. samostalna minobacačka brigada PV učestvuje u zauzimanju sela Osinov Dolni.

28. III 1945. Naredba br. 313 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom oslobođenja Gdinje. Među jedinicama 2. beloruskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalazi se 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata«.
28. III 1945 — 30. III 1945. Motorizovani bataljon automatičara iz 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« učestvuje u borbama za čišćenje od neprijatelja luke i grada Gdanska.
30. III 1945. Naredba br. 319 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom oslobođenja Gdanska. Među jedinicama 2. beloruskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalazi se 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata«.
1. IV 1945 — 5. IV 1945. 1. oklopna brigada »Junaci Vesterplata« vodi borbe za zauzimanje utvrđenog rejona Kempa Oksivska.
4. IV 1945. Predsednik Boleslav Bjerut posao je lično komandantu 1. armije PV generalu Poplavskom zahvalnost za dodašnje uspehe armije i poželeo dalje pobjede.
4. IV 1945 — 9. IV 1945. Prebacivanje 2. armije PV iz reiona Šebnica na reku Nisu Lužička.
7. IV 1945 — 13. IV 1945. Prebacivanje 1. armije PV sa odbrambenih položaja na morskoj obali i Šćećinskom zalivu u severozapadne delove masiva Lisogurki istočno od Odre (u okviru priprema za berlinsku operaciju 1. beloruskog fronta).
10. IV 1945 — 11. IV 1945. 2. armija PV smjenjuje sovjetske jedinice na Nisi Lužičkoj. Jedinice 1. armije PV zauzimaju polazne položaje za forsiranje Nise.
13. IV 1945 — 15. IV 1945. 1. armija PV smjenjuje sovjetske jedinice na Odri. Divizije 1. armije PV zauzimaju polazne položaje za forsiranje Odre.
14. IV 1945. 9. pešadijska divizija 2. armije PV zauzima mostobran na zapadnoj obali Nise Lužičke kod Rosborka.
16. IV 1945. Počela berlinska operacija Sovjetske armije.
16. IV 1945. Divizije 1. armije PV forsirale Odru na odseku Sjekjerki — Jordovice.
16. IV 1945. Divizije 2. armije PV forsirale Nisu Lužičku u rejonu Rosborka (Rottenburg).
17. IV 1945 — 18. IV 1945. Borbe 1. armije PV između Odre i stare Odre.
17. IV 1945. Borbe divizija 2. armije PV na reci Vajser Šeps.
18. IV 1945. Proboj neprijateljske odbrane u rejonu sela Niski od strane jedinica levog krila 2. armije PV. 1. oklopni korpus i 9. pešadijska divizija počeli gonjenje u pravcu Budišina i Drezdena.
18. IV 1945. Odluka vlade i naredba vrhovnog komandanta o formiranju Ministarstva narodne odbrane.
19. IV 1945. 7. pešadijska divizija opkolila hitlerovske jedinice u rejonu naselja Ričin i Denbica. Protivnapad neprijateljskih

- tenkova i pešadije na levom krilu operativne grupacije 2 armije PV u rejonu sela Niski.
19. IV 1945 — 20. IV 1945. Borbe jedinica 1. armije PV za osvajanje Vricena i probor neprijateljske odbrane na staroj Odri. Početak gonjenja u pravcu zapada.
20. IV 1945. 1. oklopni korpus i 9. pešadijska divizija produžavaju gonjenja u pravcu Drezdena. Borbe 8. pešadijske divizije i artiljerijskih brigada u cilju odbijanja neprijateljskog protivudara u rejonu sela Niski.
21. IV 1945 — 23. IV 1945. Divizije 1. armije PV gone neprijatelja u pravcu Hoencolernovog kanala. Forsiranje kanala severno od Berlina.
21. IV 1945 — 29. IV 1945. Divizije 2. armije PV odbile su protivnapad jake grupacije neprijateljskih oklopnih jedinica, koje su, napadajući uzastopno u rejonu sela Niski — Budišin — Kenigsvarte, nameravale da izbiju u pozadinu sovjetskih jedinica koje su nastupale ka Berlinu.
23. IV 1945. Naredba br. 339 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom probijanja neprijateljske odbrane na Odri i izbijanja sovjetskih jedinica pred Berlin sa pravca severa i istoka. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalaze se i jedinice 1. armije PV.
23. IV 1945. Naredba br. 340 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom probora neprijateljske odbrane na Nisi i izbijanja sovjetskih jedinica pred Berlin sa pravca juga. Među jedinicama 1. ukrajinskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalaze se i jedinice 2. armije PV.
24. IV 1945 — 30. IV 1945. Borbe jedinica 1. armije PV severno i severoistočno od Berlina na liniji Hoencolernov kanal — Rupinerov Kanal — Kremen — Velten — severno od Nauena (odbrana na spoljašnjem frontu okruženja berlinske neprijateljske grupacije).
25. IV 1945. Početak borbenih dejstava 1. mešovitog avio-korpusa iznad severnih delova pokrajine Brandenburg.
25. IV 1945. Naredba br. 342 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom potpunog okruženja Berlina. Među jedinicama 1. beloruskog i 1. ukrajinskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalaze se i jedinice 1. armije PV.
26. IV 1945 — 2. V 1945. 1. samostalna minobacačka brigada i 2. haubička artiljerijska brigada učestvuju u borbama za Berlin.
27. IV 1945 — 30. IV 1945. Lokalna dejstva 2. armije PV posle odbijanja neprijateljskog protivudara u rejonu Budišina da bi se stvorio jedinstveni front odbrane.
27. IV 1945. Naredba br. 347 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom zauzimanja gradova Ratenov — Špandau — Pots-

dam. Među jedinicama 1. beloruskog fronta koje su pohvaljene naredbom nalazi se 1. samostalna minobacačka brigada PV.

30. IV 1945. Prebacivanje 1. pešadijske divizije »Tadeuš Kościusko« u rejon Berlina, da bi uzela učešće u jurišu na Berlin.
30. IV 1945 — 2. V 1945. Učešće 1. pešadijske divizije »Tadeuš Kościusko« u konačnom jurišu na Berlin.
1. V 1945. Jedinice 1. armije PV probile neprijateljsku odbranu na Havelendišes Großer Hauptkanalu. Zauzet Frisak.
1. V 1945 — 6. V 1945. Pripreme 2. armije PV za dejstva u okviru praške operacije Sovjetske armije.
2. V 1945. Naredba br. 359 Vrhovne komande Sovjetske armije povodom zauzimanja Berlina. Među sovjetskim jedinicama koje su pohvaljene nalaze se i jedinice 1. armije PV.
3. V 1945. 1. armija PV probila neprijateljsku odbranu na reci Havel. 6. pešadijska divizija izbila na Elbu.
3. V 1945 — 6. V 1945. Borbe 4. pešadijske divizije »Jan Kiliński« i 4. puka teških tenkova za zauzimanje sela Klic. Završetak borbenog puta 1. armije PV.
7. V 1945. Prelazak 2. armije PV u nastupanje u okviru praške operacije Sovjetske armije.
7. V 1945 — 11. V 1945. Jedinice 2. armije PV gone neprijatelja u pravcu Elbe i Praga.
8. V 1945. Jedinice 2. armije PV izbile na Elbu u rejonu Prasen — Pisna. 8. pešadijska divizija, prva od jedinica 2. armije PV, stupila na teritoriju Čehoslovačke.
8. V 1945. Kapitulacija hitlerovske Nemačke.
10. V 1945. 1. oklopni korpus oslobođio čehoslovački grad Mjelnik na Elbi.
11. V 1945. Jedinice 1. oklopног korpusa izbile u rejon Kšešić i severna predgrada Praga. Završetak borbenog puta 2. armije PV.

VOJNA BIBLIOTEKA
— INOSTRANI PISCI —

Osnovana 1950. godine

Dosada izdala ove knjige:

- 1) knjiga: General AJZENHAUER, **OD INVAZIJE DO POBEDE**, rasprodato.
- 2) knjiga: Maršal MONTGOMERI, **OD EL ALAMEJNA DO BALTICKOG MORA**, rasprodato.
- 3) knjiga: Kamil RUŽERON, **BUDUĆI RAT**, rasprodato.
- 4) knjiga: Pukovnik dr fil., BEŠLAJN, **RUKOVODENJE NA RODNOM ODBRANOM**, rasprodato.
- 5) knjiga: Bazil H. LIDEL-HART, **STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA**, strana 397, cena 230 din.
- 6) knjiga: Kamil RUŽERON, **POUKE IZ RATA U KOREJI**, rasprodato.
- 7) knjiga: Džordž PATON, **RAT KAKVOG SAM JA VIDEO**, rasprodato.
- 8) knjiga: General ER, **ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUĐUCE**, strana 405, cena 300 din.
- 9) knjiga: Omar BREDLI, **USPOMENE JEDNOG VOJNIKA**, rasprodato.
- 10) knjiga: Pukovnik LIKA, **EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA**, rasprodato.
- 11) knjiga: J. O. HIRŠFELDER, **ATOMSKA BOMBA I LIČNA ZAŠTITA**, rasprodato.
- 12) knjiga: Maršal PAPAGOS, **GRČKA U RATU 1940/41**, strana 400, cena 200 din.

-
- 13) knjiga: Džon KRESVEL, **RAT NA MORU 1939/45**, rasprodato.
 - 14) knjiga: ROZBERI, **BIOLOŠKI RAT**, rasprodato.
 - 15) knjiga: General-pukovnik DAPČEVIĆ, **ZNAČAJ I SNAGA MANEVRA**, strana 638, cena 500 din.
 - 16) knjiga: General ŠASEN, **ISTORIJA DRUGOG SVETSKOG RATA**, rasprodato.
 - 17) knjiga: SVEČIN, **STRATEGIJA**, strana 452, cena 450 din.
 - 18) knjiga: AJMANSBERGER, **TENKOVSKI RAT**, strana 356 sa 3 priloga, cena 400 din.
 - 19) knjiga KAMON, **NAPOLEONOVI RATOVI**, rasprodato.
 - 20) knjiga: KARPOV, **OBALSKA ODBRANA**, strana 524, cena 700 din.
 - 21) knjiga: MIKŠE, **TAKTIKA ATOMSKOG RATA**, rasprodato.
 - 22) knjiga: MIDELDORF, **TAKTIKA U POHODU NA RUSIJU**, rasprodato.
 - 23) knjiga: AJRE, **RATNA VEŠTINA I TEHNIKA**, strana 248, cena 300 din.
 - 24) knjiga: PRENTIS, **CIVILNA ZAŠTITA U MODERNOM RATU**, rasprodato.
 - 25) knjiga: HITL, **VOJNI ŠABOVI**, strana 336, cena 500 din.
 - 26) knjiga: JERJOMENKO, **STALJINGRAD**. Delo obuhvata stalingradsku operaciju u celini sa uništenjem nemačke 6. armije, kao i izvesne zaključke i iskustva iz ove operacije. Delo je u pripremi.
 - 27) knjiga: FOJHTER, **ISTORIJA VAZDUŠNOG RATA** (prevod sa nemačkog) strana 503, cena 850 din.
 - 28) knjiga: Admiral KASTEKS, **STRATEGISKE TEORIJE** (I sve-ska). Strana 430, cena 600 din.
 - 29) knjiga: GUDERIJAN: **VOJNI MEMOARI**. Strana 623, cena 1000 din.
 - 30) knjiga: **VODENE RAKETE**. Delo je u pripremi.

- 31) knjiga: **GRUPA POLJSKIH AUTORA, ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE.** Zbirka članaka o dejstvima jedinica Pôlske narodne vojske do pada Berlina 1945. godine. Strana 241.
- 32) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, PROBOJ ORGANIZOVANE ODBRANE.** Zbirka odabranih diplomskih radova sa sovjetskih vojnih akademija iz oblasti probaja organizovane odbrane operativnim jedinicama. Delo je u štampi.
- 33) knjiga: **Herbert FAJS, ČERČIL — RUZVELT — STALJIN.** Delo predstavlja vojnodiplomatsku istoriju drugog svetskog rata koja pokazuje »rat koji su oni vodili i mir koji su želeli«. Strana 940. Cena 1500 din.
- 34) knjiga: **MIDELDORF, TAKTIKA RODOVA I SLUŽBI.** Knjiga obraduje postupno sve osnovne taktičke radnje taktičkih jedinica. Strana 671, cena 800 din.
- 35) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, TAKTIČKI PRIMERI BORBE.** Delo predstavlja zbirku odabranih konkretnih primera borbi pešadijskih pukova i njihovih delova na istočnom frontu. Strana 264.
- 36) knjiga: **Ešer LI, VAZDUŠNA MOĆ.** Studija o mogućnosti vazduhoplovstva u savremenim uslovima. Strana 288, cena 650 din.
- 37) knjiga: **MONTROS, NEBESKA KONJICA.** Studija o helikopterima na osnovu iskustva u korejskom ratu. Delo je u pripremi.
- 38) knjiga: **MELENTIN, OKLOPNE BITKE.** U knjizi nemački general Melentin opisuje sve važnije oklopne bitke iz drugog svetskog rata. Delo je u štampi, cena 850 din.
- 39) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, RAZVOJ TAKTIKE SOVJETSKE ARMije (1941—1945).** Strana 593, cena 1300 din.
- 40) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ STRATEGIJE** (I sveska). Strana 646, cena 900 din.
- 41) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ OPERATIKE** (I sveska). Delo je u pripremi.
- 42) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ TAKTIKE** (I sveska). Delo je u pripremi.

-
- 43) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE PSIHOLOGIJE** (I sveska). Delo je u pripremi.
- 44) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **NA ZAPADNOM PRAVCU**. Strana 336, cena 600 din.
- 45) knjiga: Maršal ČUJKOV, **ODBORA STALJINGRADA**. Strana 423, cena 600 din.
- 46) knjiga **GARTHOF, SOVJETSKA STRATEGIJA U NUKLEARNO DOBA**. Delo je u pripremi.
- 47) knjiga: Grupa sovjetskih autora u redakciji generala armije KUROČKINA, **METODIKA VOJNONAUČNOG ISTRAŽIVANJA**. Strana 384. Cena 650 din.
- 48) knjiga: Nastavnici Vojnopolitičke akademije »Lenjin«, **MORALNO-POLITIČKI FAKTOR U SAVREMENOM RATU**. Delo je u pripremi.
- 49) knjiga: ŠTERNBERG, **VOJNA I INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA**, (prevod sa nemačkog). Delo je u pripremi.
- 50) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE TEHNIKE** (I sveska). Delo je u pripremi.
- 51) knjiga: BUDONI, **PREDENI PUT**. (Memoari iz oktobarske revolucije). Delo je u pripremi.
- 52) knjiga: POPELJ, **U TEŠKO VREME**. Delo je u pripremi.

ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE

*

Redigovala prema originalu
Srđislava Kovačević

*

Lektor
Stevan Kojić

*

Tehnički urednik
Andro Strugar

*

Korektori
Vukica Marković
Smilja Crnjanski

*

Štampanje završeno februara 1963.
Tiraž: 3000

ODABRANE
OPERACIJE
POLJSKE
NARODNE
VOJSKE

SKICE

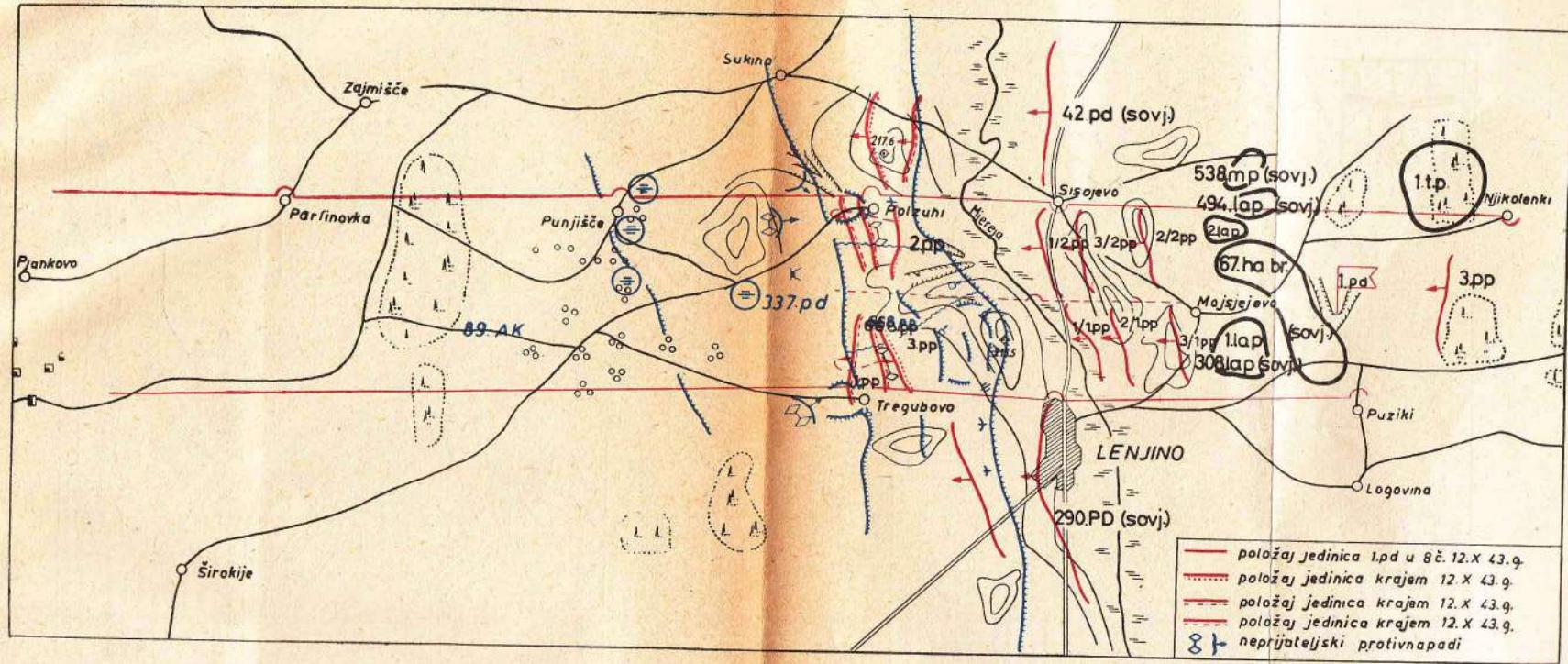
VOJNO DELO

PREGLED SKICA

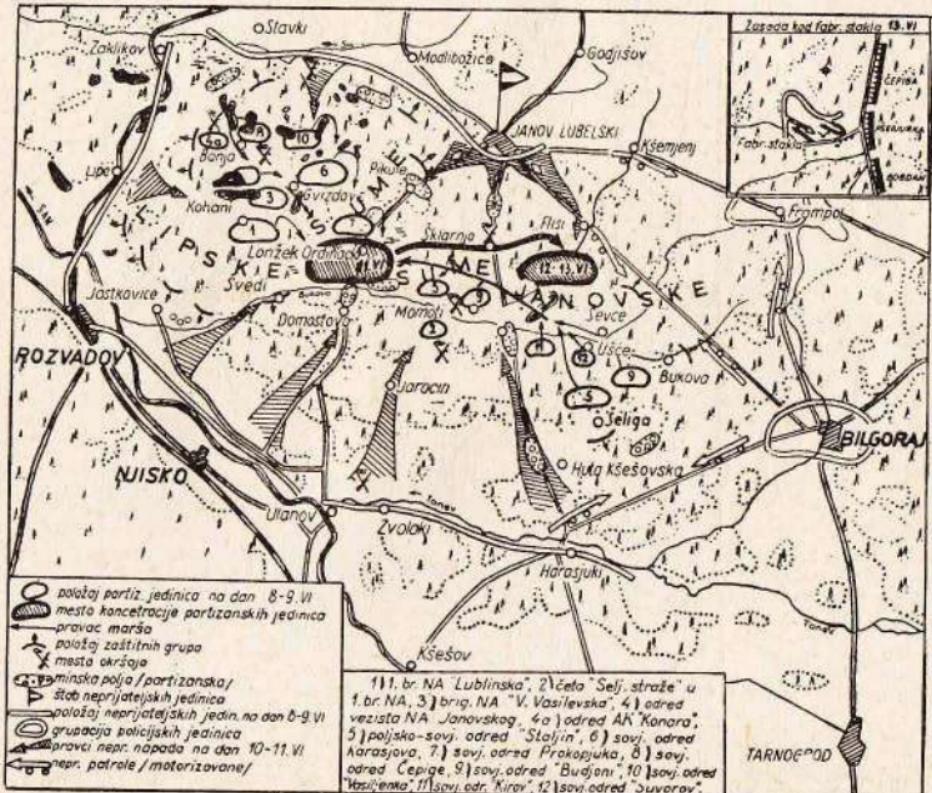
UZ DELO »ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE«

- Sk. 1** — Bitka kod Lenjina
- Sk. 2** — Partizanske borbe u Lipskim i Janovskim šumama od 8 — 13.VI 1944. god.
- Sk. 3** — Borba na reci Branev 14.VI 1944.
- Sk. 4** — Marš pod borbom do Solske pušče
- Sk. 5** — Opšta situacija u Solskoj pušći od 17. do 20. juna 1944.
- Sk. 6** — Proboj odreda NA iz okruženja
- Sk. 7** — Proboj sovjetskih partizanskih odreda iz okruženja
- Sk. 8** — Operacije Sovjetske armije u kojima su oslobođene istočne teritorije Poljske
- Sk. 9** — Učešće artiljerije 1. Poljske armije u proboru hitlerovske odbrane na rekama Turiji i Bugu od 18. do 21.VII 1944.
- Sk. 10** — Dejstva jedinica 1. armije PV u rejonu Demblina i Pulaće od 28.VII do 6.VIII 1944.
- Sk. 11** — Rejoni formiranja i delatnosti brigada Narodne armije
- Sk. 12** — Boj u Suhednjovskim šumama od 16. do 19. sept. 1944.
- Sk. 13** — Boj kod Gruške 29. sept. 1944.
- Sk. 14** — Boj u šumama Sjekjerno—Rataje 6. oktobra 1944.
- Sk. 15** — Probijanje partizanskih jedinica kroz liniju fronta u rejonu Hoče 28. oktobra 1944.
- Sk. 16** — Razvoj dejstava u toku 9. i 10. avg. 1944.
- Sk. 17** — Tok dejstva 11. i 12. avg. 1944.
- Sk. 18** — Razvoj dejstava 13. i 14. avg. 1944.
- Sk. 19** — Položaj pukova i divizija 1. armije PV od 11. do 17. avg. 1944.
- Sk. 20** — Položaj pukova i divizija 1. armije od 18. avg. do 3. sept. 1944.
- Sk. 21** — Položaj jedinica 1. armije PV od 4. do 12. sept. 1944.
- Sk. 22** — Plan operacije komandanta 1. beloruskog fronta za oslobođenje Prage
- Sl. 23** — Dejstva 1. pd na pravcu Prage od 10—14. sept. 1944.
- Sk. 24** — Dejstva 1. pd na pravcu Jablone od 24.—28.X 1944.

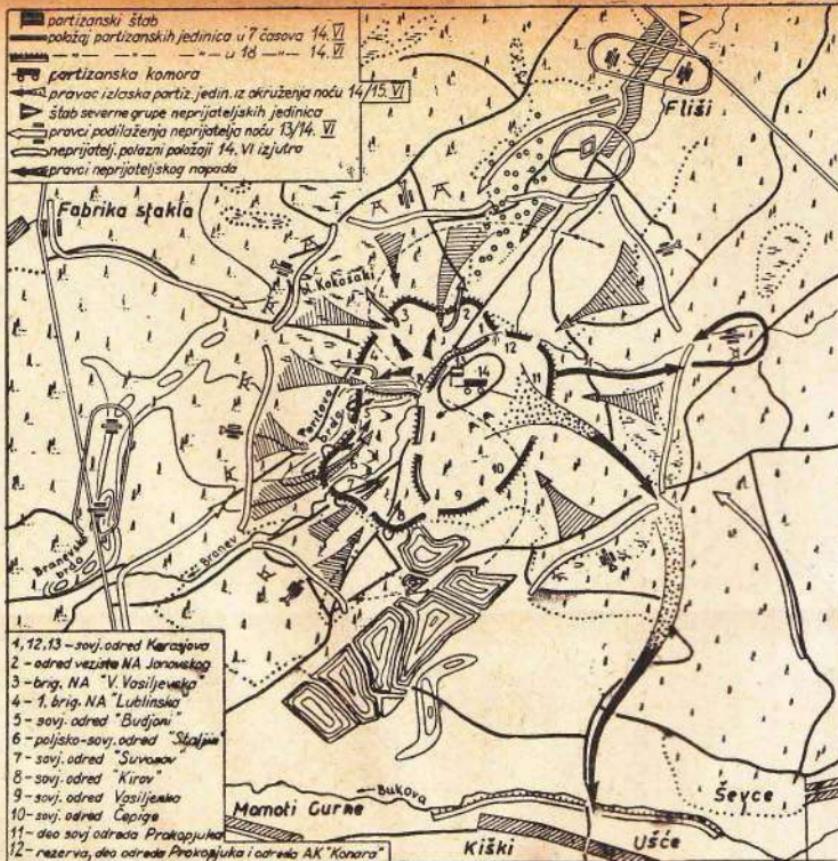
- Sk. 25** — Operacija Visla — Odra 1. beloruskog i 1. ukrajinskog fronta
- Sk. 26** — Plan oslobođenja Varšave
- Sk. 27** — Opšti razvoj dejstava
- Sk. 28** — Borbe u centru grada
- Sk. 29** — Odsek Pomorskog bedema na pravcu dejstva 1. APV
- Sk. 30** — Proboj pojasa obezbedenja i podilazak 1. APV glavnom položaju Pomorskog bedema
- Sk. 31** — Proboj glavnog položaja Pomorskog bedema od strane 1. armije PV
- Sk. 32** — Istočno-pomorska operacija Sovjetske armije u 1945. g.
- Sk. 33** — Proboj pregradnog položaja Pomorskog bedema od strane 1. armije PV
- Sk. 34** — Razvijanje gonjenja od strane jedinica 1. APV posle proboga pregradnog položaja
- Sk. 35** — Razvoj dejstava od 8. do 16.III 1945.
- Sk. 36** — Razvoj dejstava od 16. do 18.III 1945.
- Sk. 37** — Dejstva 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« u regionu Gdinje
- Sk. 38** — Opšti razvoj dejstava za oslobođenje Gdinje i Gdansksa
- Sk. 39** — Berlinska operacija Sovjetske armije
- Sk. 40** — Forsiranje Odre i proboj taktičke dubine nemačke obrane
- Sk. 41** — Razvoj dejstava 1. armije PV od 20. do 24.IV 1945.
- Sk. 42** — Odbrana 1. armije PV od 25. do 30.IV 1945.
- Sk. 43** — Razvoj dejstava 1. APV od 1. do 7.V 1945.
- Sk. 44** — Forsiranje Nise i nastupanje u pravcu Budišina od 16 do 19.IV 1945.
- Sk. 45** — Bitka kod Budišina od 21—27.IV 1945.
- Sk. 46** — Praška operacija Sovjetske armije
- Sk. 47** — Položaj jedinica 2. armije PV posle odbijanja neprijateljskog protivudara
- Sk. 48** — Razvoj dejstava 2. armije PV u praškoj operaciji

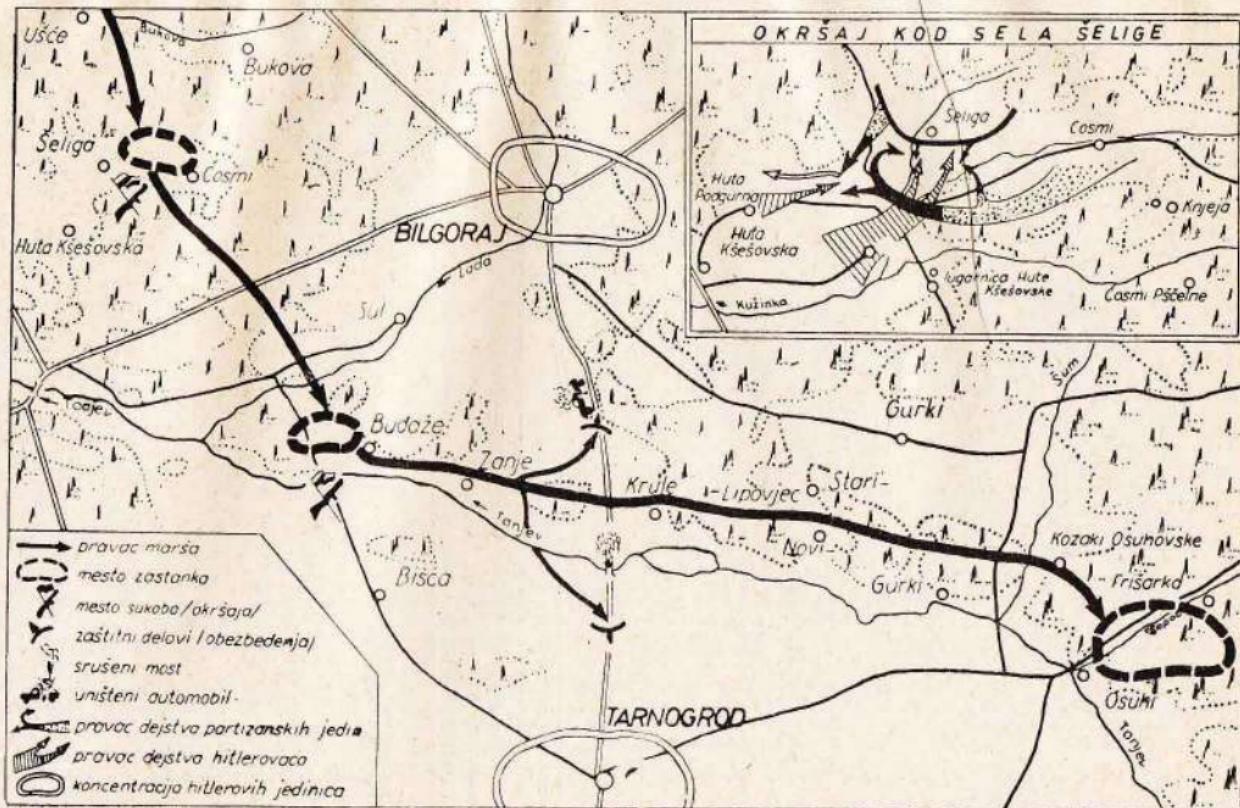
Sk. 1 — Bitka kod Lenjina

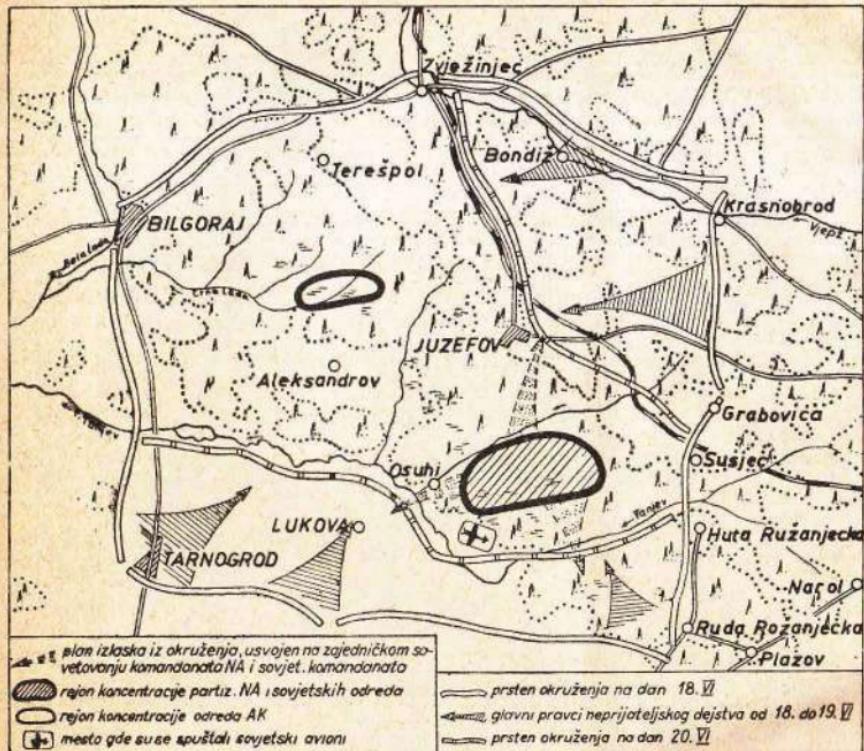
Sk. 2 — Partizanske borbe u Lipskim i Janovskim šumama od
8 — 13.VI 1944. god.

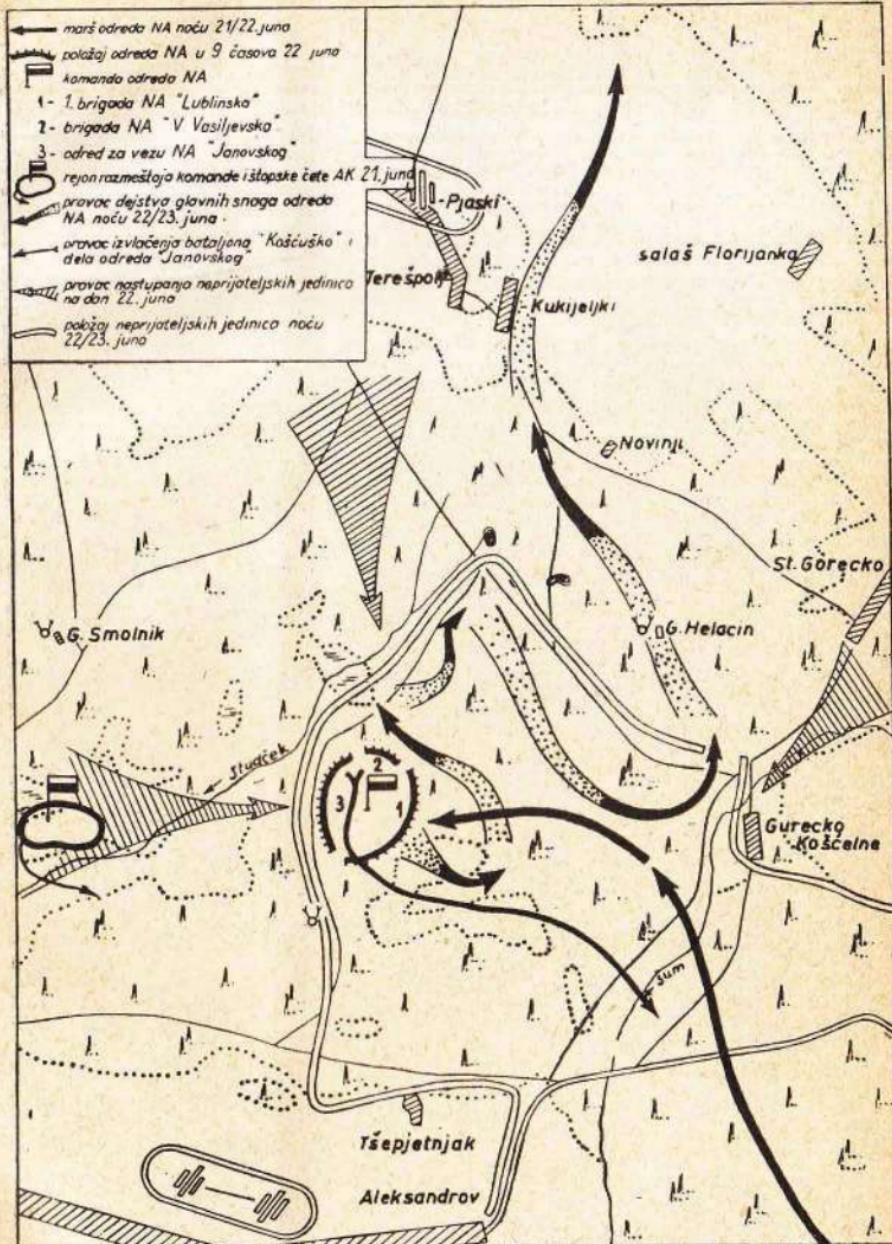
Sk. 3 — Borba na reci Branev 14.VI 1944.

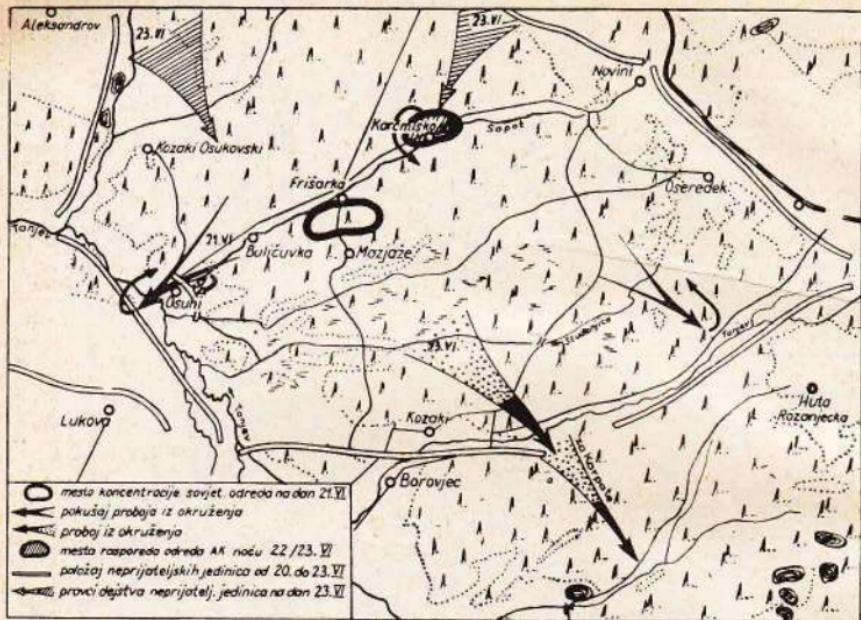
Sk. 4 — Marš pod borbom do Solske pušče

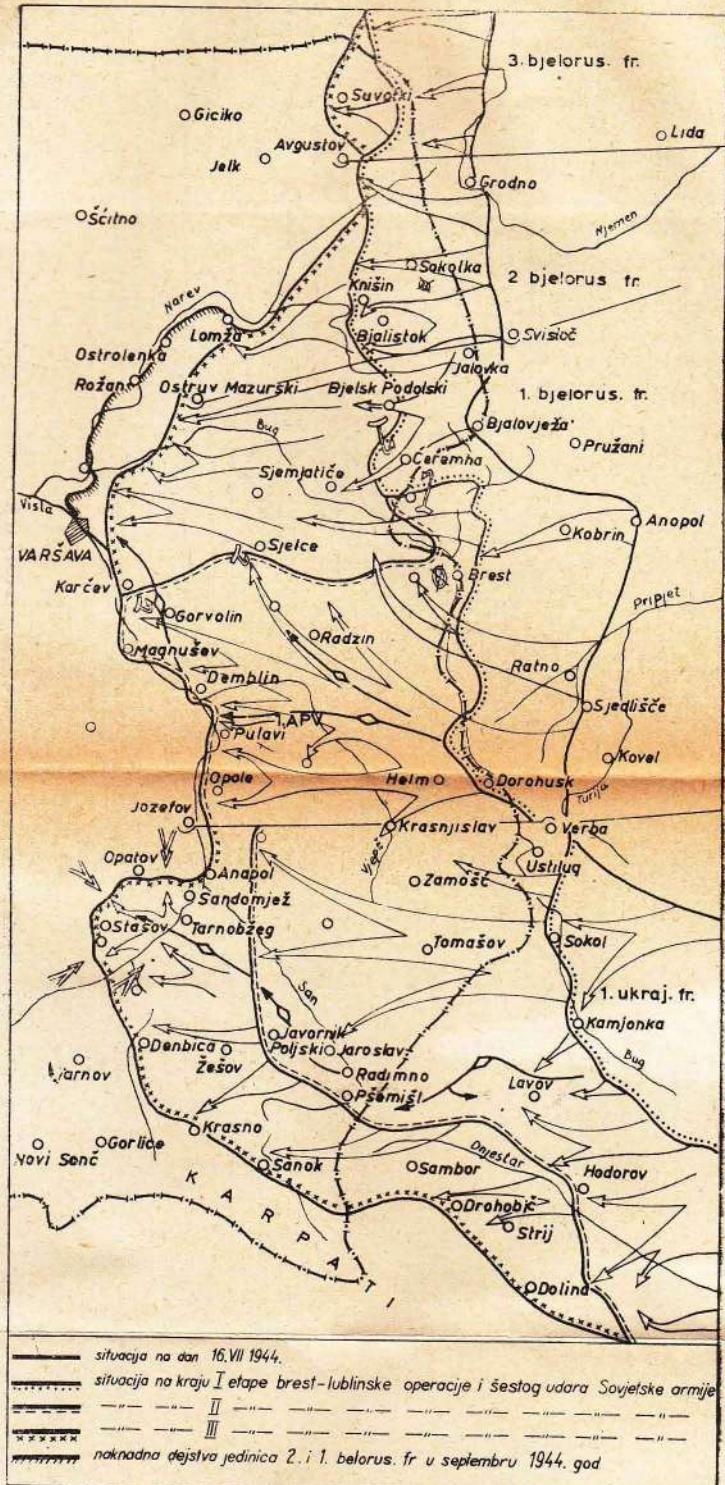
Sk. 5 — Opšta situacija u Solskoj pušči od 17. do 20. juna 1944.

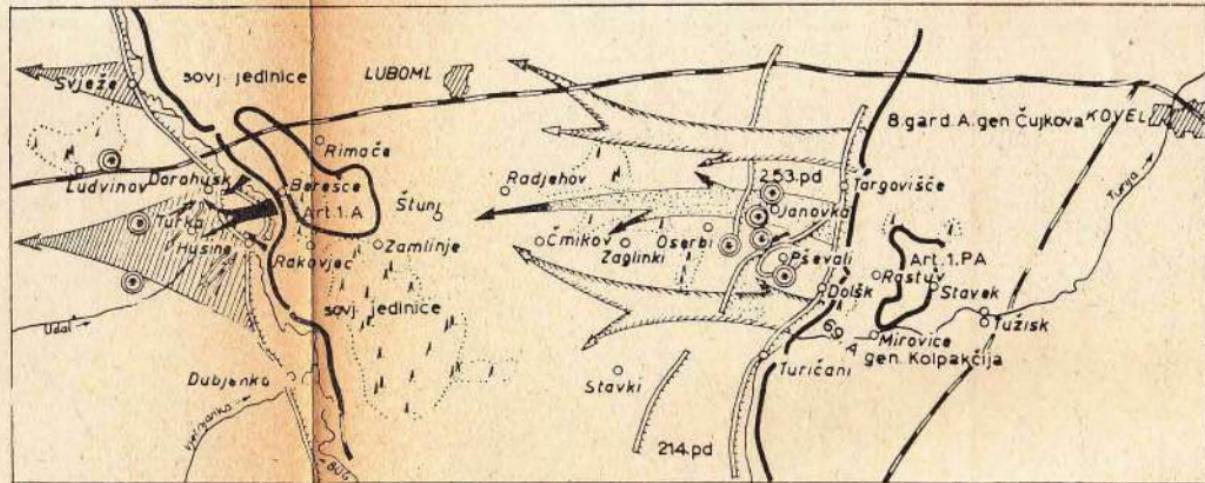
Sk. 6 — Proboj odreda NA iz okruženja

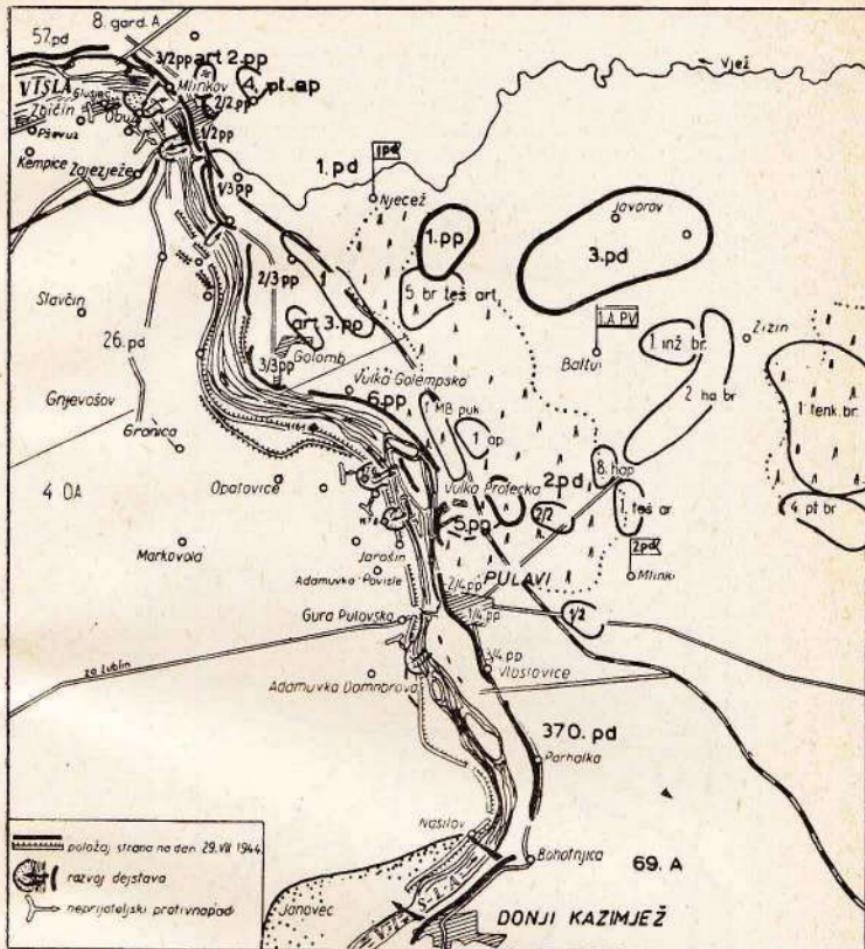
Sk. 7 — Proboj sovjetskih partizanskih odreda iz okruženja

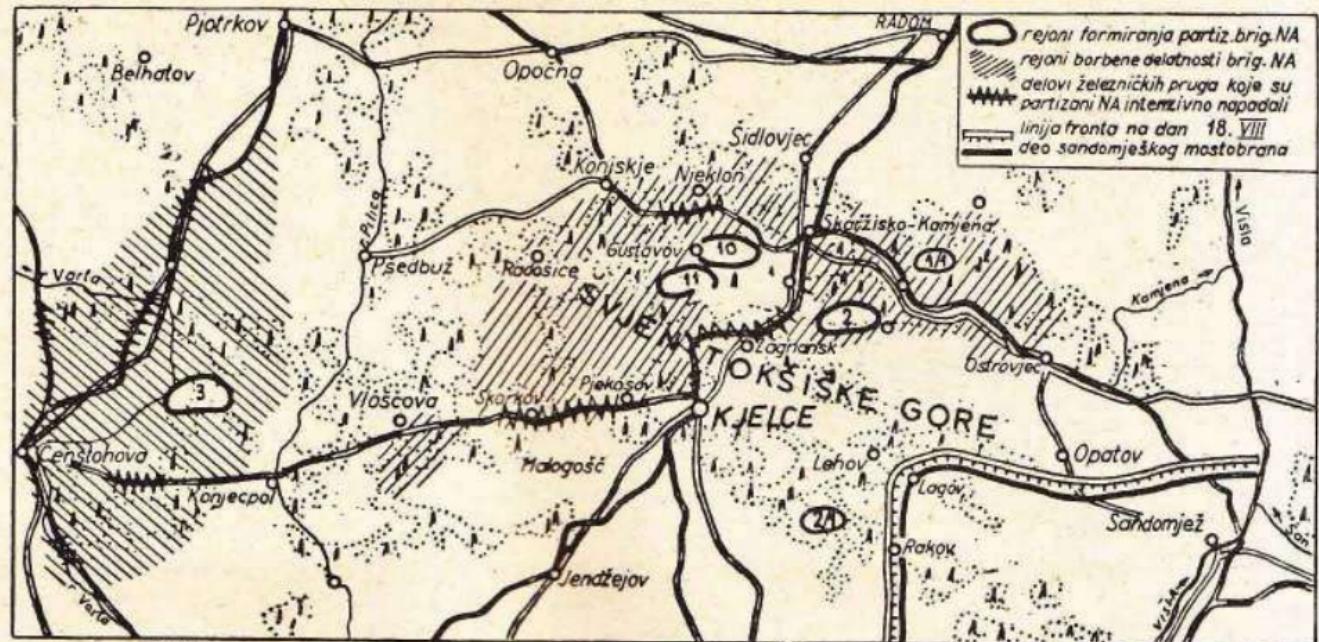
Sk. 8 — Operacije Sovjetske armije u kojima su oslobođene istočne teritorije Poljske

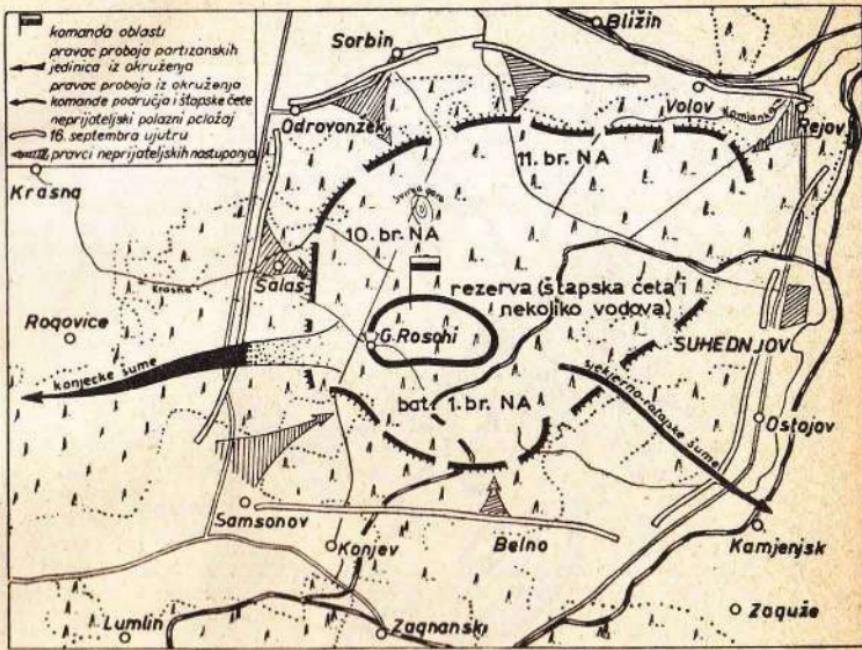
Sk. 9 — Učešće artiljerije 1. Poljske armije u proboru hitlerovske odbrane na rekama Turji i Bugu od 18. do 21.VII 1944.

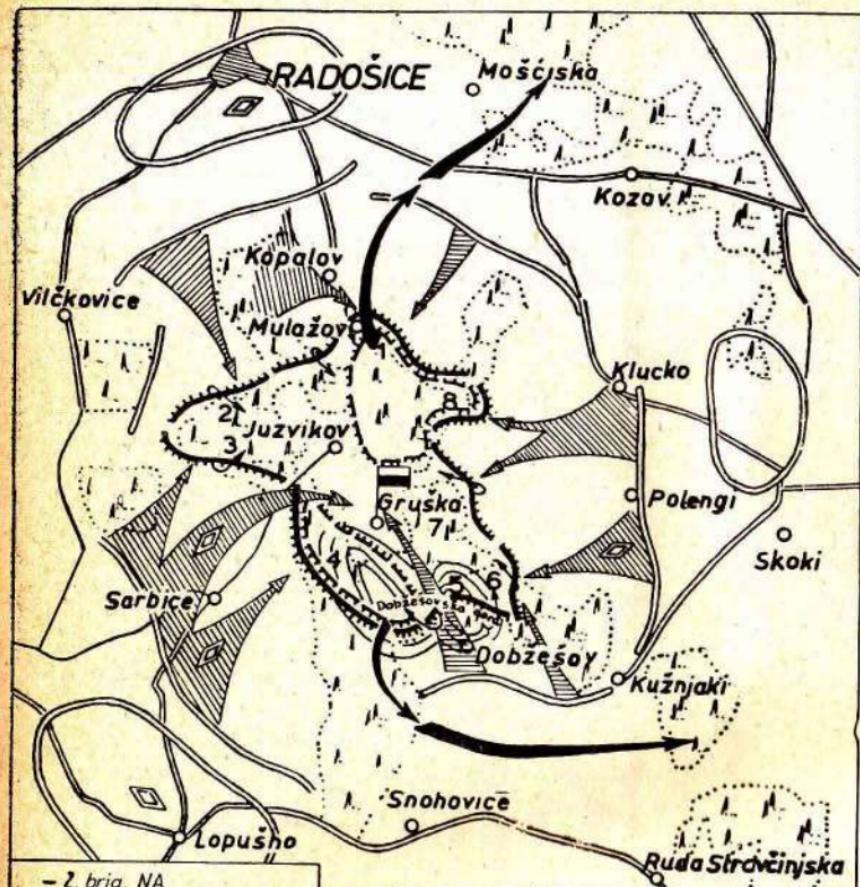
Sk. 10 — Dejstva jedinica 1. armije PV u rejonu Demblina i Pulave od 28.VII do 6.VIII 1944.

Sk. 11 — Rejoni formiranja i delatnosti brigada Narodne armije

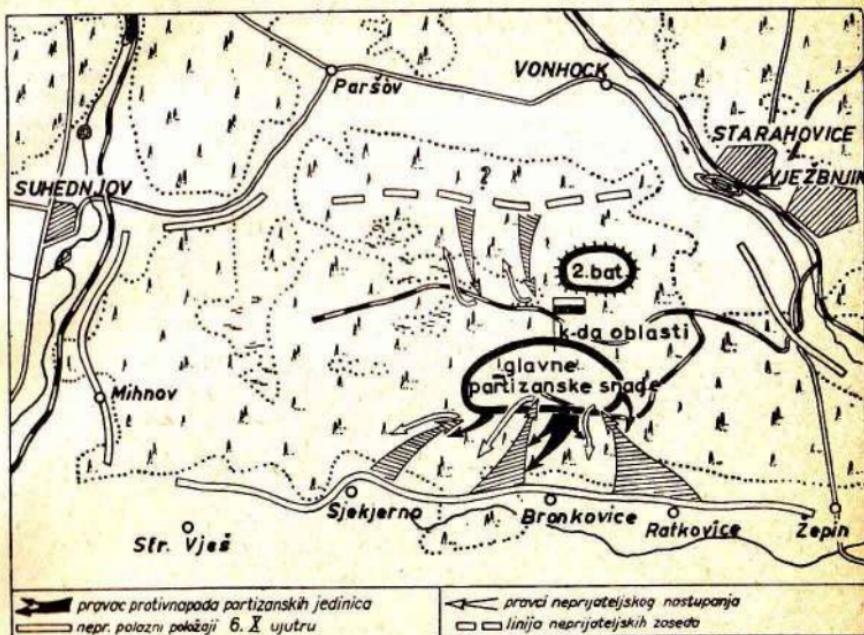
Sk. 12 — Boj u Suhednjovskim šumama od 16. do 19. sept. 1944.

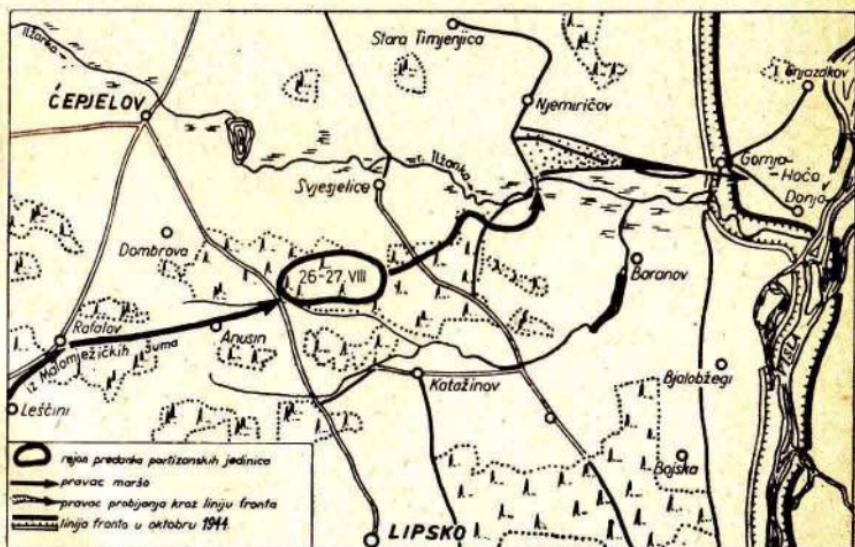
- 2. brig. NA
- 1. č 10. brig. NA
- sovj. odred "Filuka"
- 2. bat 1 brig. NA
- 1. bat 1 brig. NA
- 3. bat. 1. brig NA
- 11 brig NA
- odred NA "B.Glovacki"

- štab partizanske grupacije
 — položaj partizanskih jedinica u 9 č.
 - - - položaj partizanskih jedinica u 19 č.
 ← pravci probora partizanskih jedinica iz okruženja
 ○ veće neprijateljske grupacije otkrivene pre bitke
 — neprijateljski polazni položaji u prepodnevnim časovima
 ← pravci neprijateljskog napada

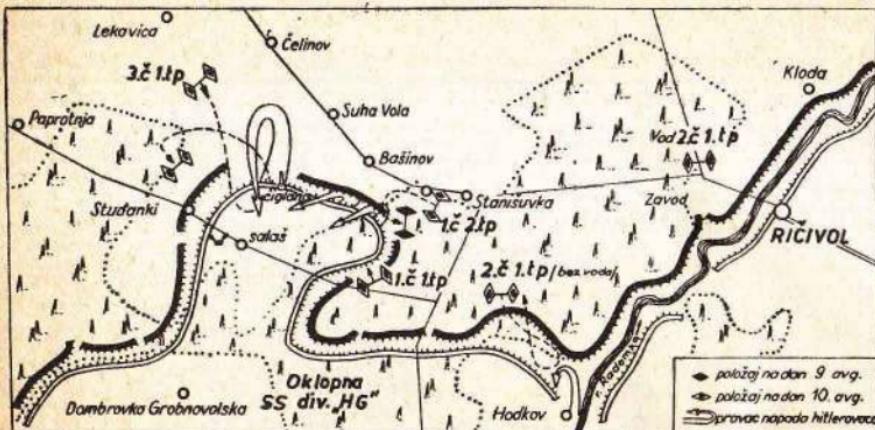
Sk. 13 — Boj kod Gruške 29. sept. 1944.

Sk. 14 — Boj u šumama Sjekjerno—Rataje 6. oktobra 1944.

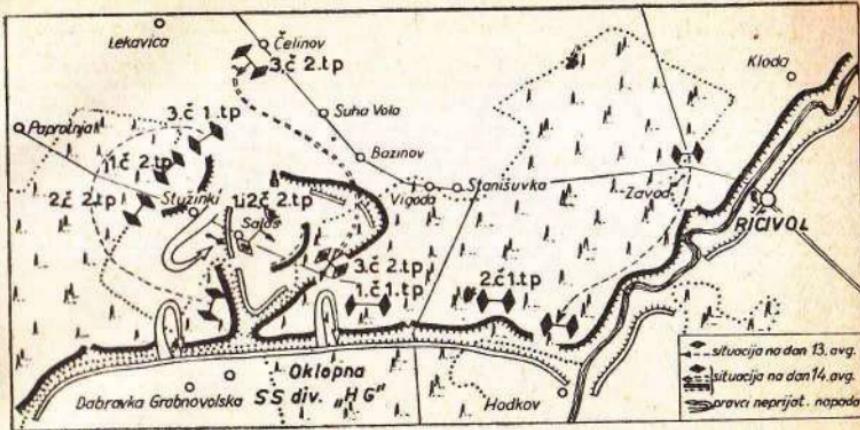
Sk. 15 — Probijanje partizanskih jedinica kroz liniju fronta u rejonu Hoče 28. oktobra 1944.

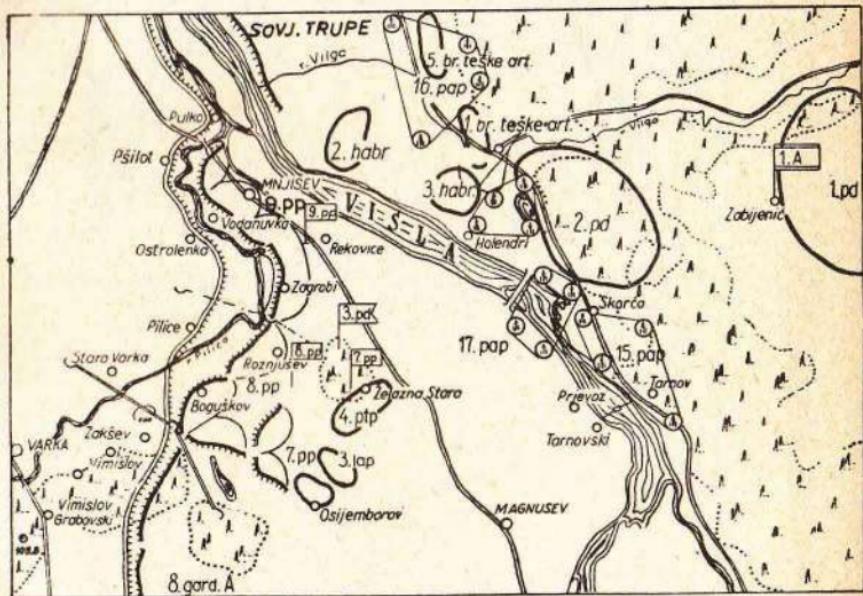
Sk. 16 — Razvoj dejstava u toku 9. i 10. avg. 1944.

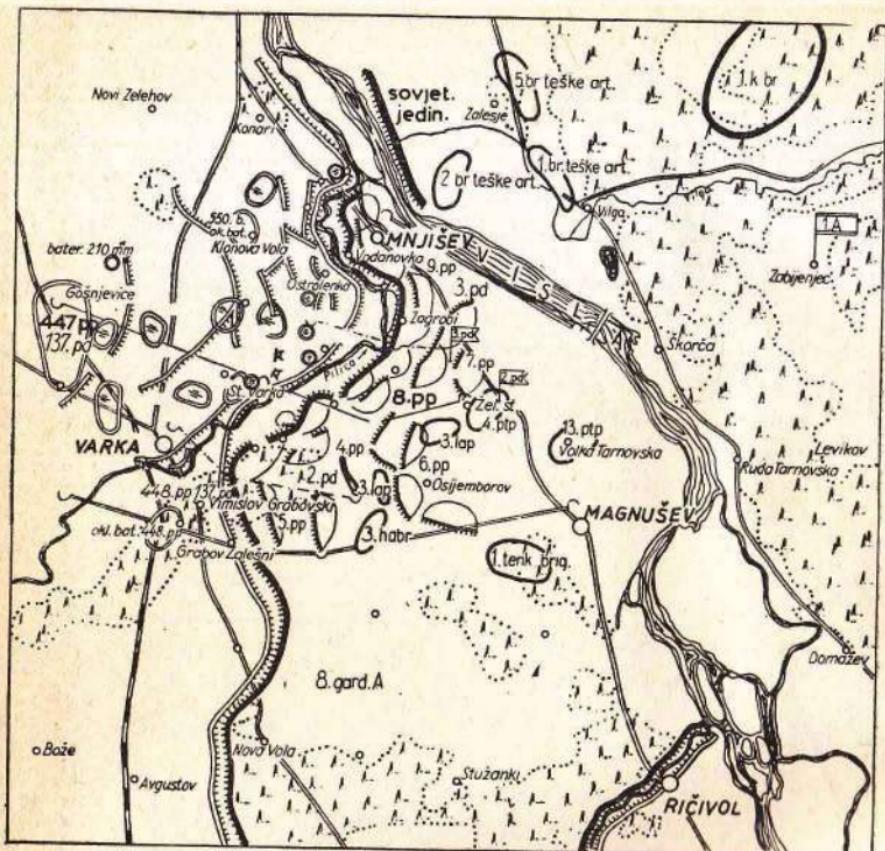
Sk. 17 — Tok dejstava 11. i 12. avg. 1944.

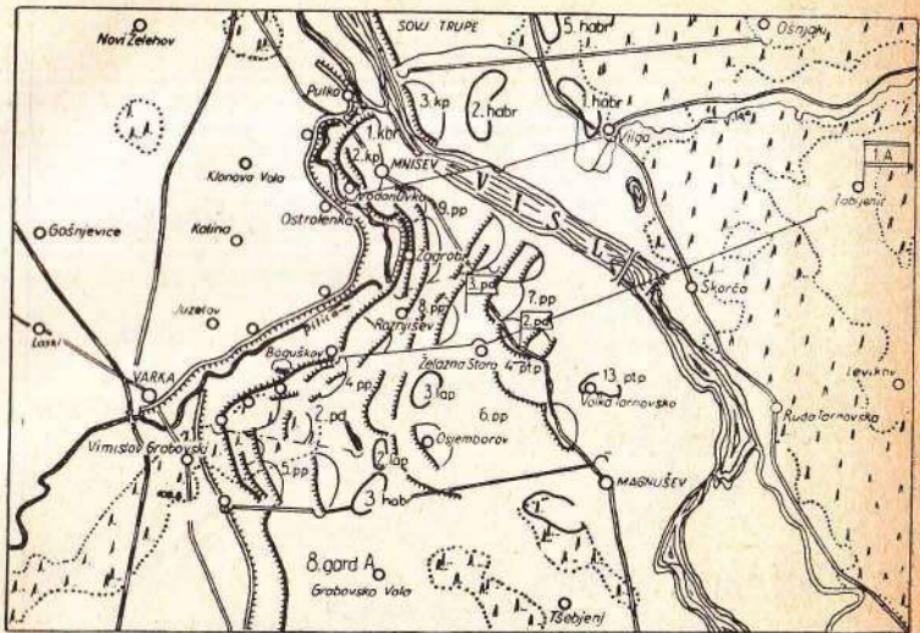
Sk. 18 — Razvoj dejstava 13. i 14. avg. 1944.

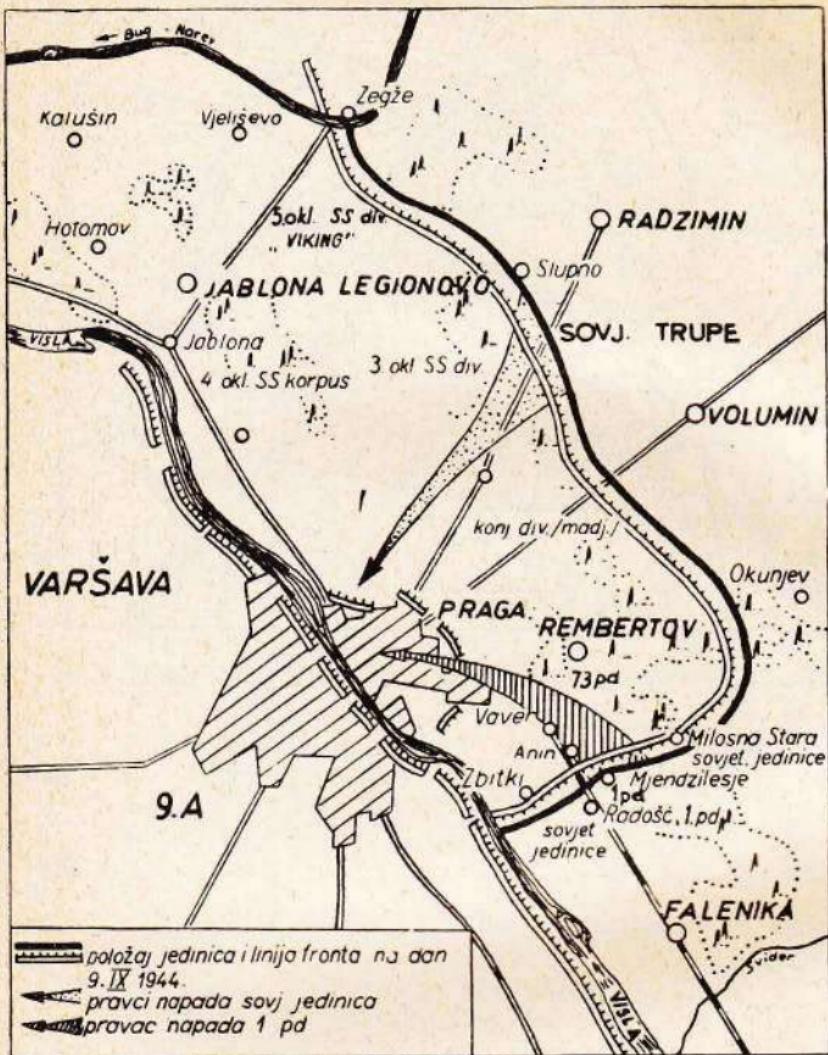
Sk. 19 — Položaj pukova i divizija 1. armije PV od 11. do 17. avg. 1944.

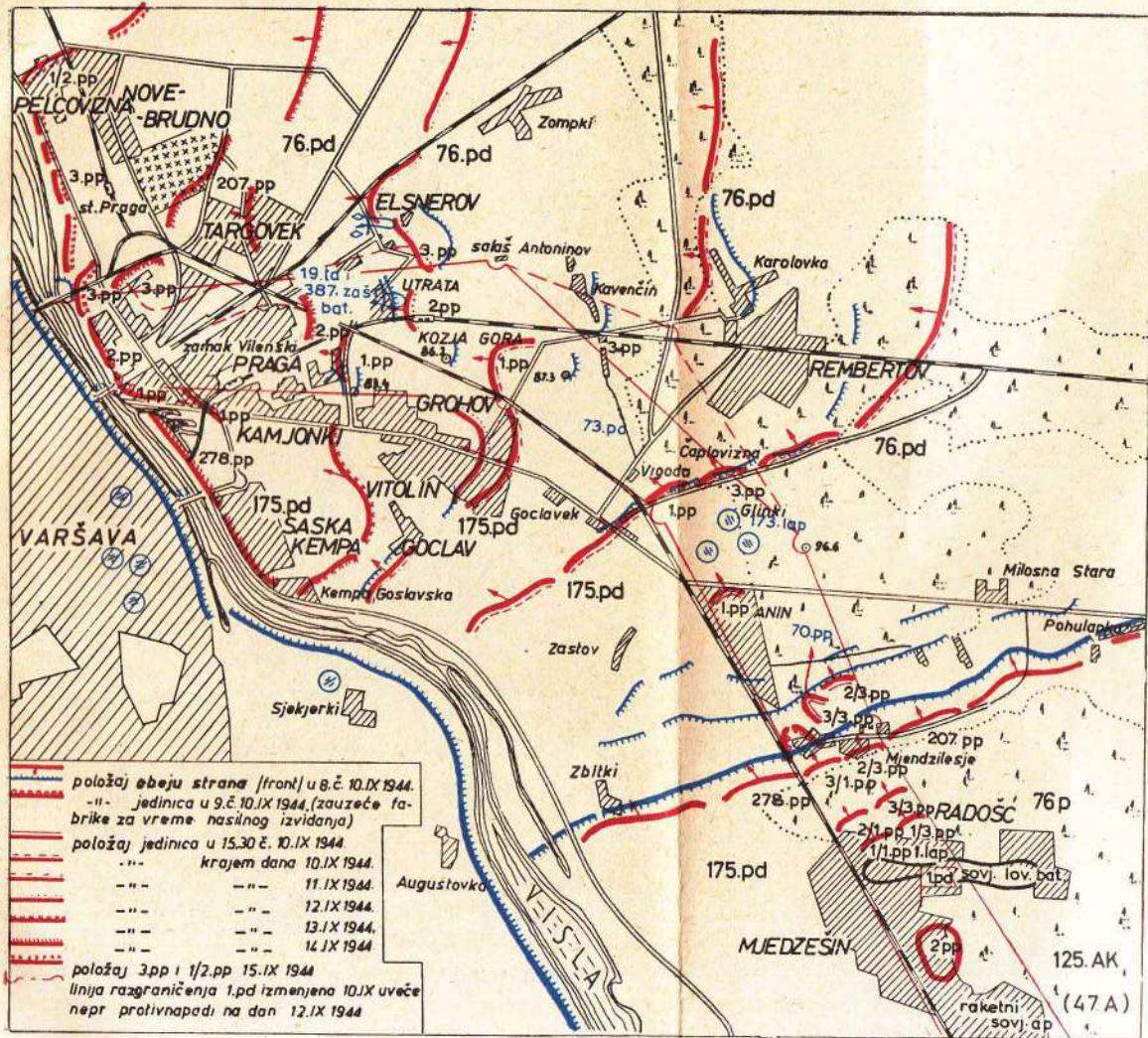
Sk. 20 — Položaj pukova i divizija 1. armije od 18. avg. do 3. sept. 1944.

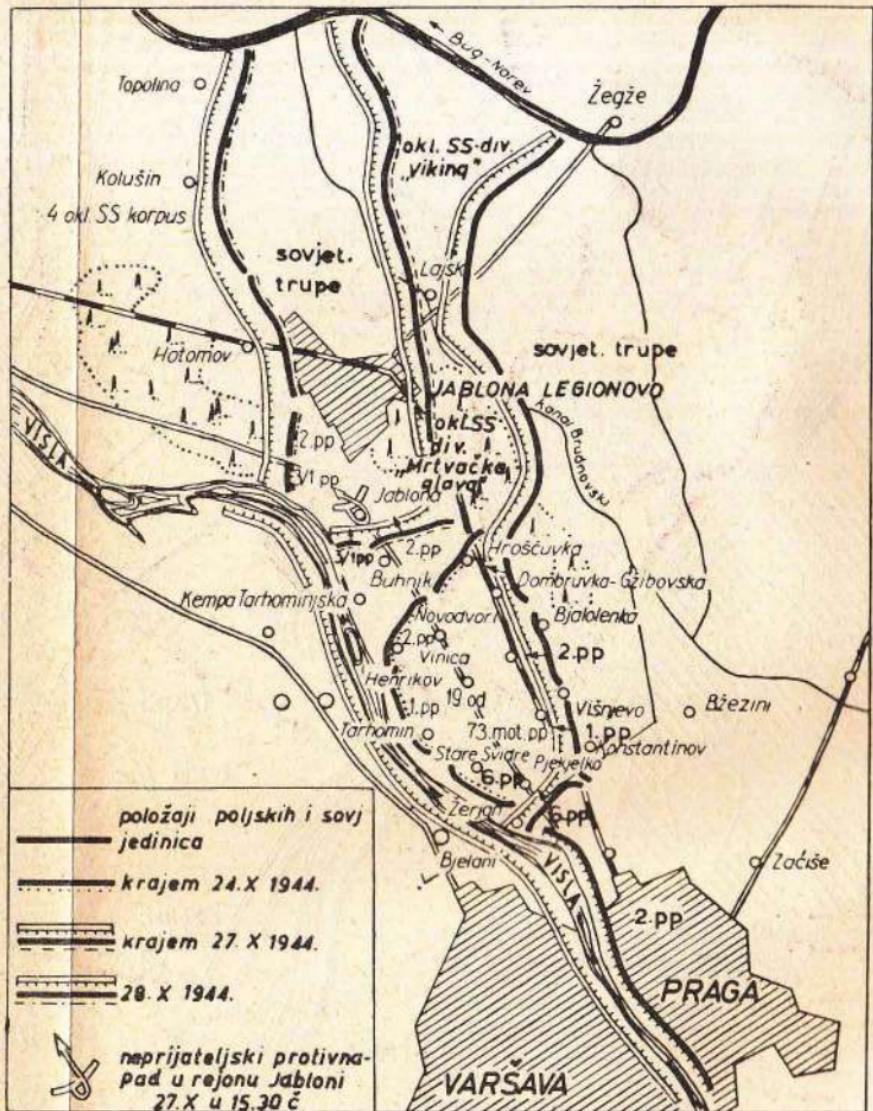
Sk. 21 — Položaj jedinica 1. armije PV od 4. do 12. sept. 1944.

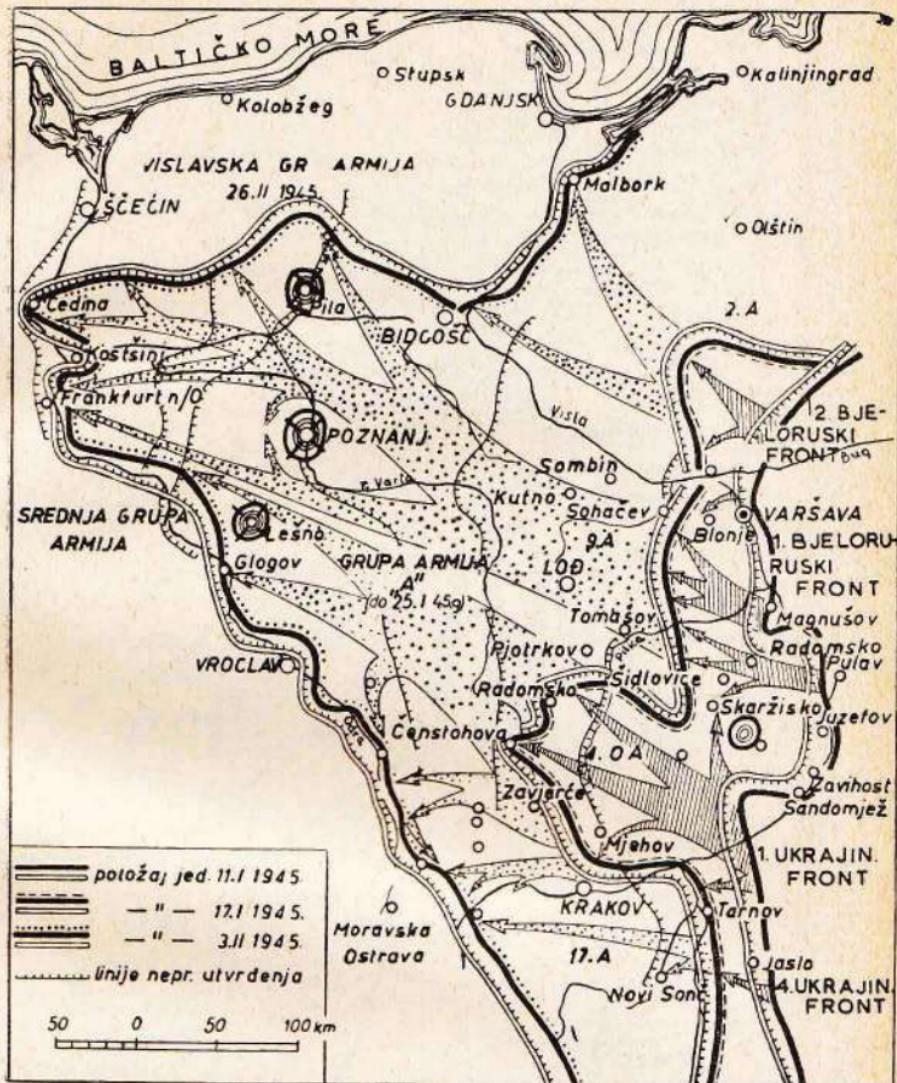
Sk. 22 — Plan operacije komandanta 1. beloruskog fronta za oslobođenje Prage

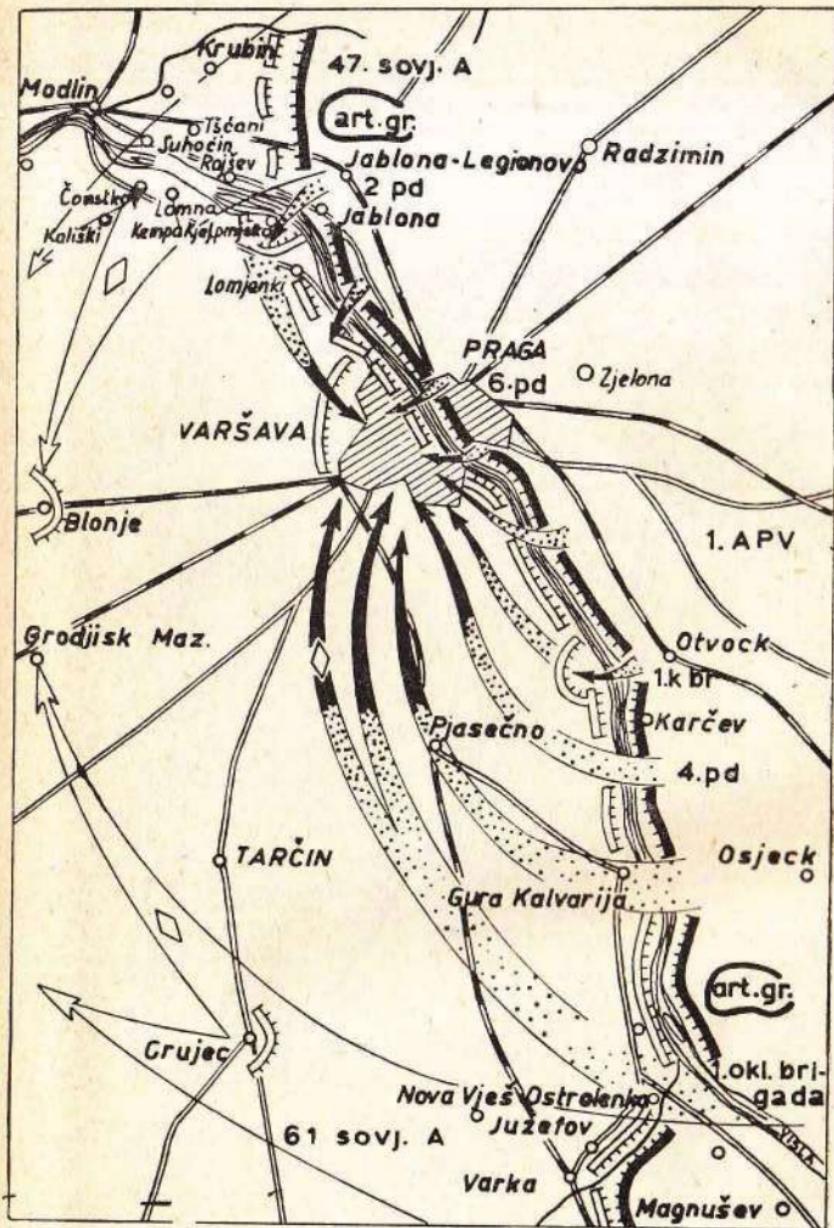
Sk. 23 — Dejstva 1. pd na pravcu Prage od 10—14. sept. 1944.

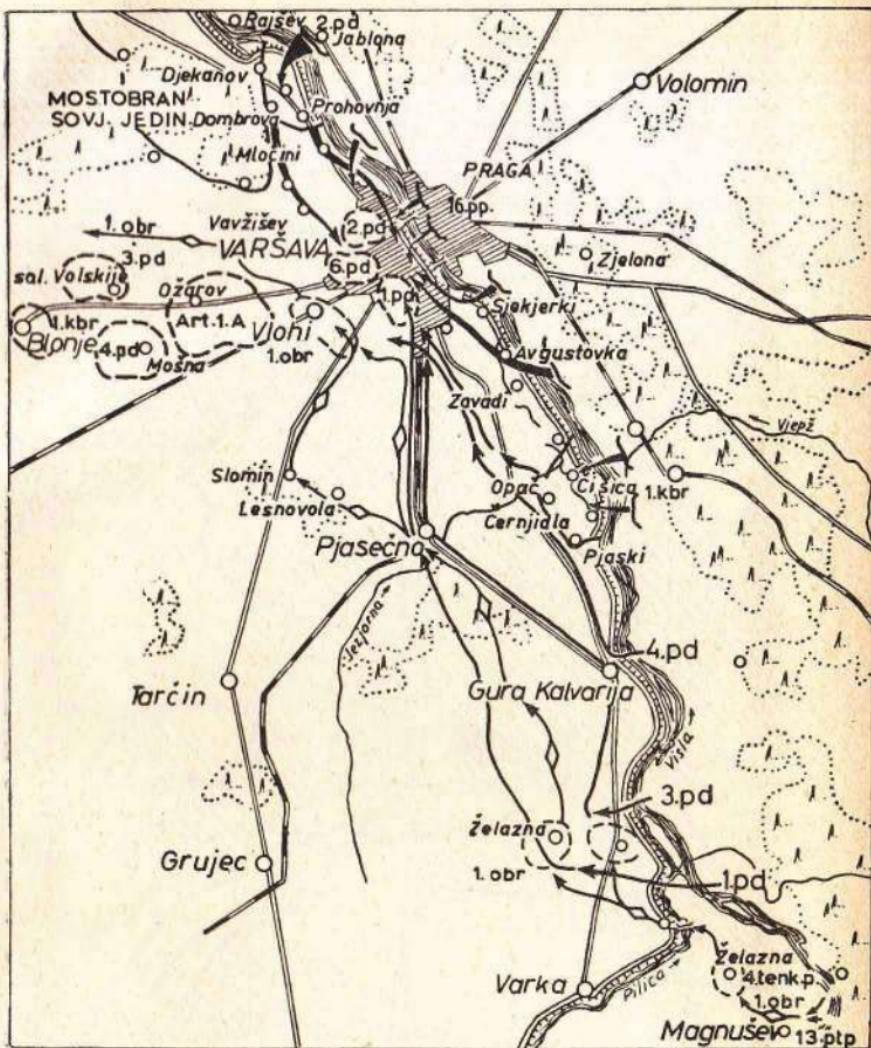
Sk. 24 — Dejstva 1. pd na pravcu Jablone od 24.—28.X 1944.

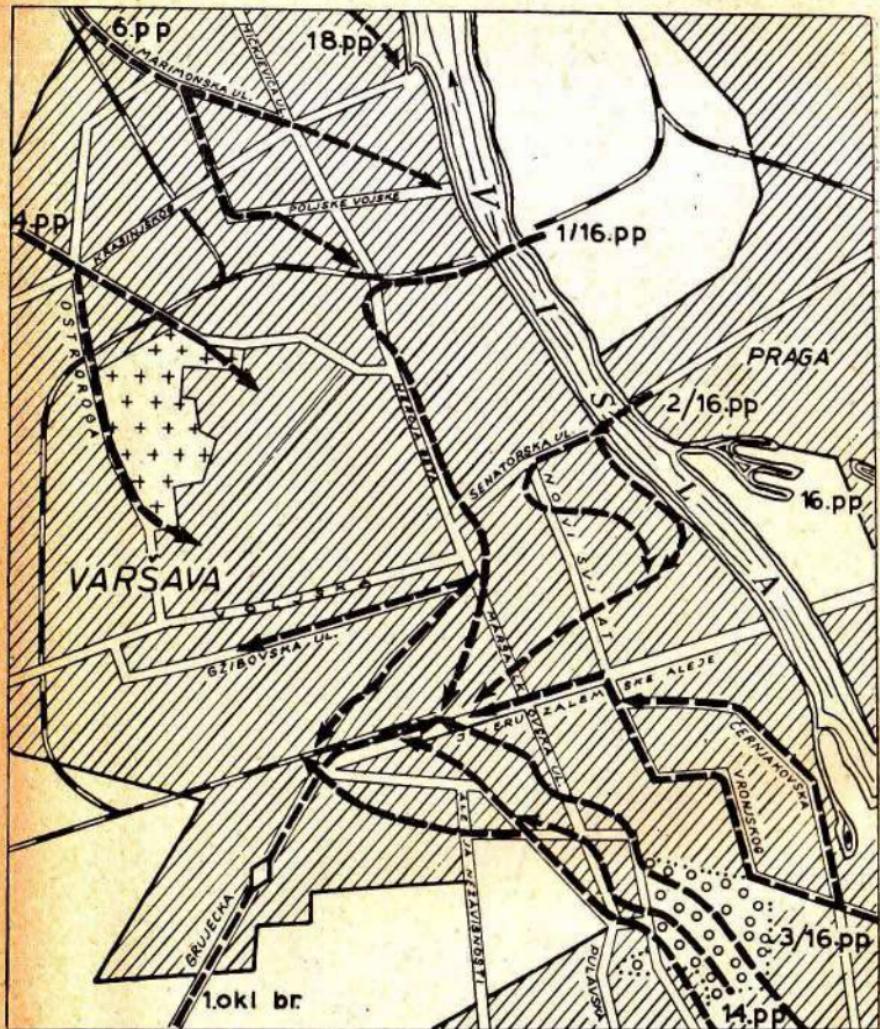
Sk. 25 — Operacija Visla — Odra 1. beloruskog i 1. ukrajinskog fronta

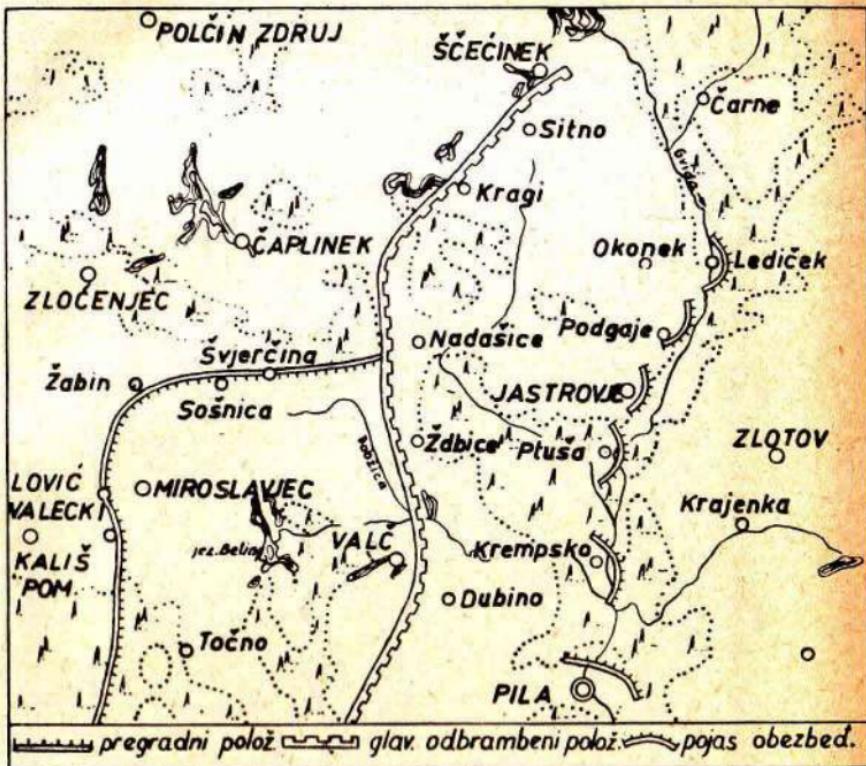
Sk. 26 — Plan oslobođenja Varšave

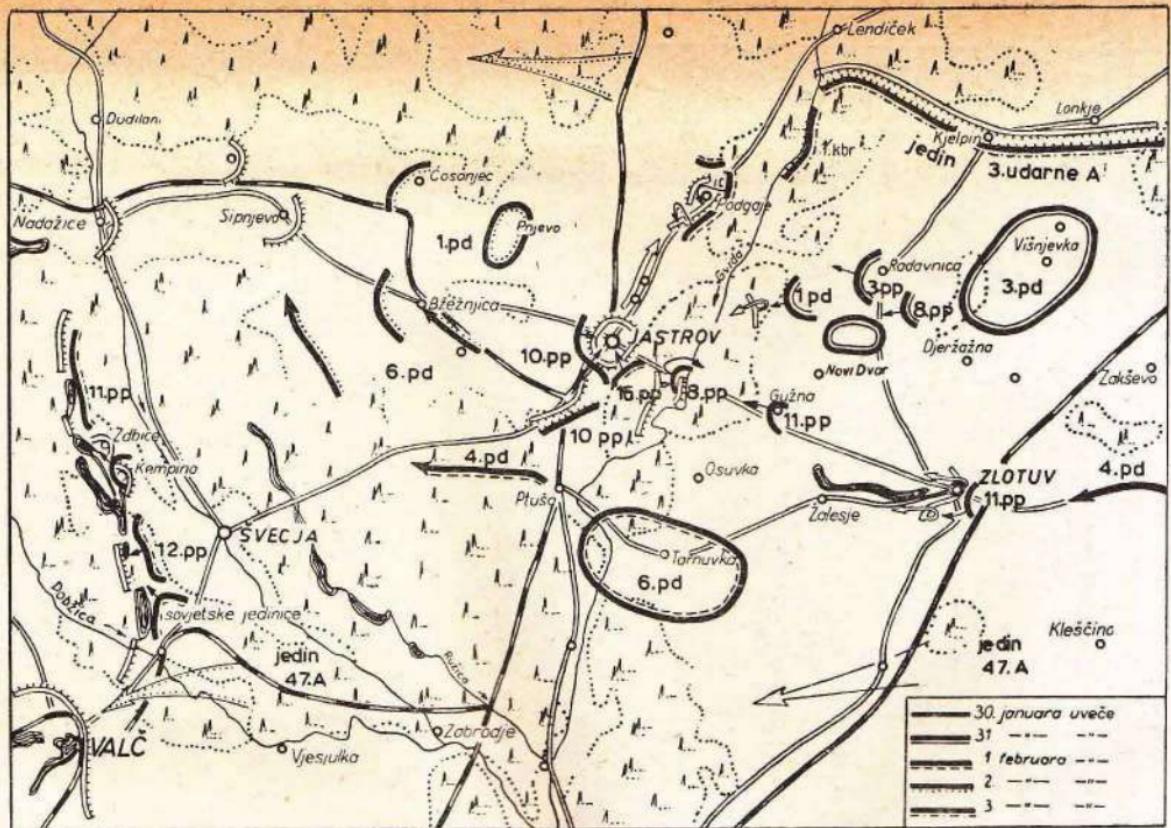
Sk. 27 — Opšti razvoj dejstava

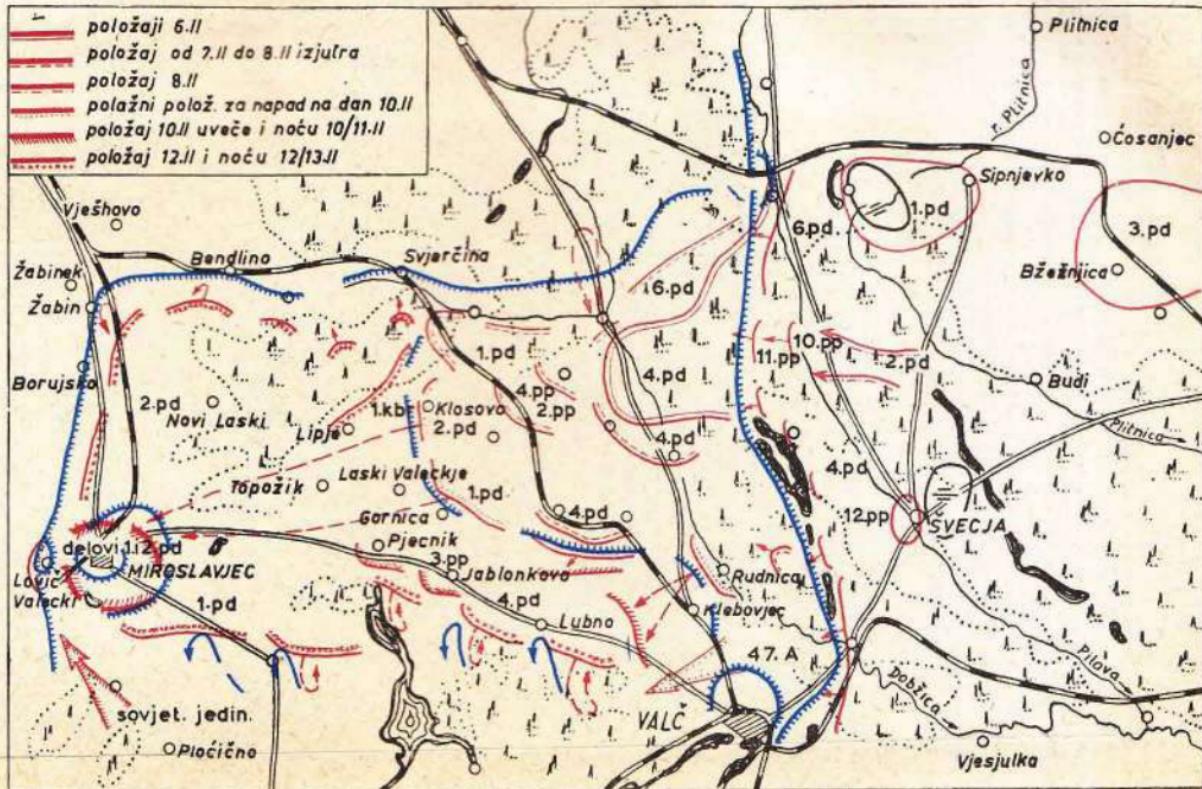
Sk. 28 — Borbe u centru grada

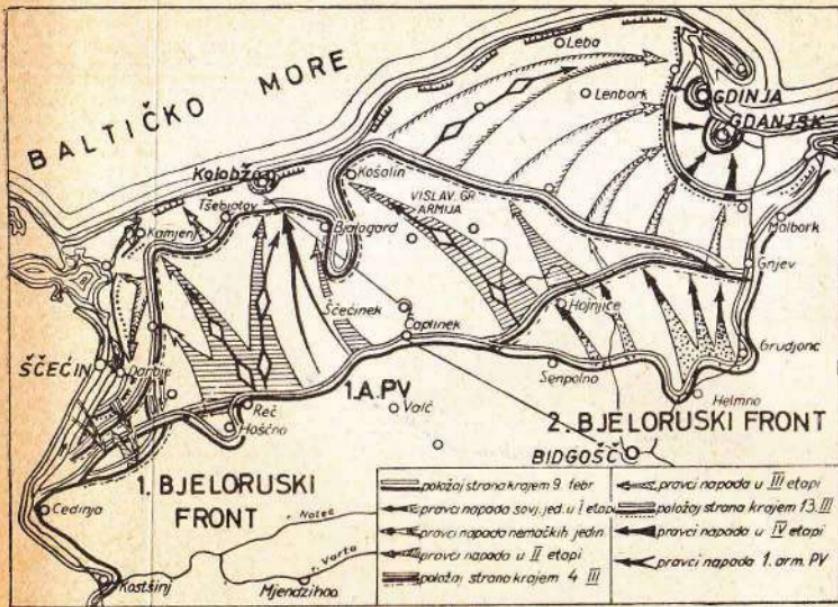
Sk. 29 — Odsek Pomorskog bedema na pravcu dejstva 1. APV

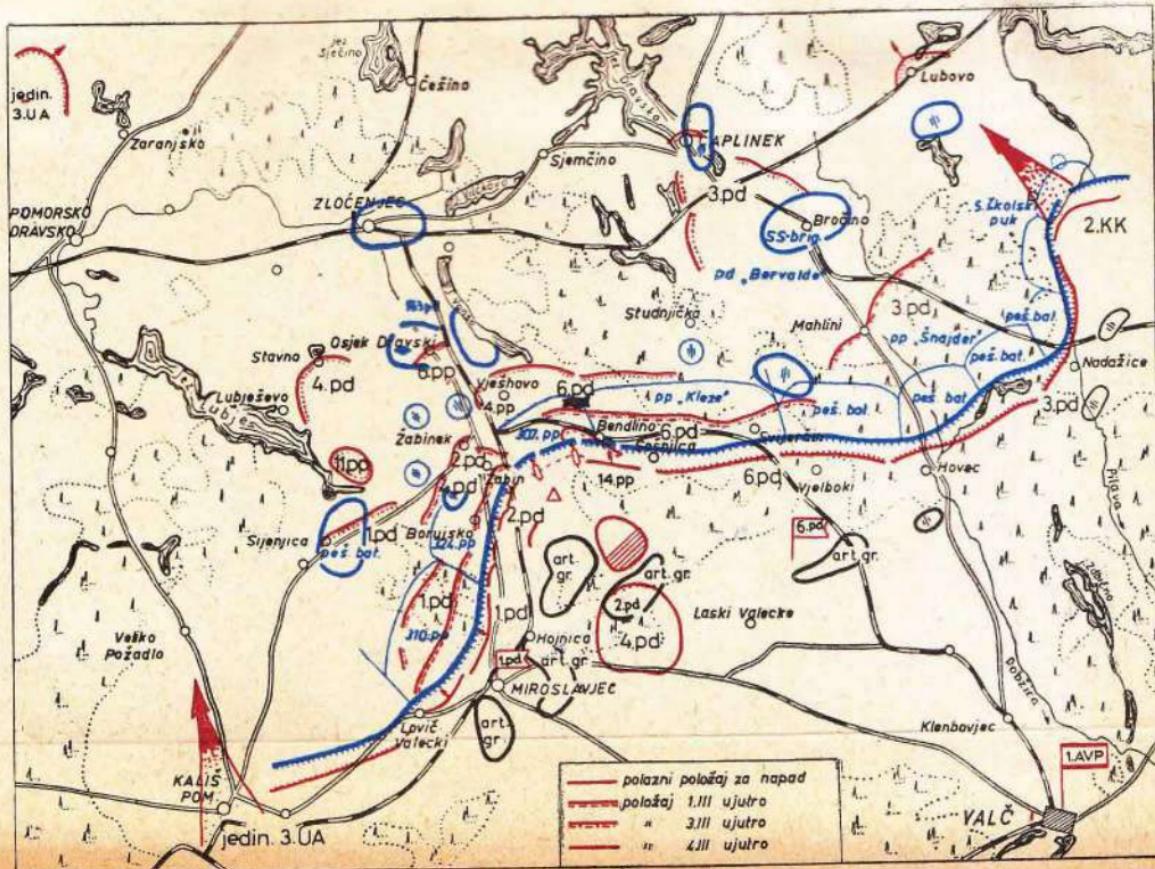
Sk. 30 — Proboj pojasa obezbeđenja i podilazak 1. APV glavnom položaju Pomorskog bedema

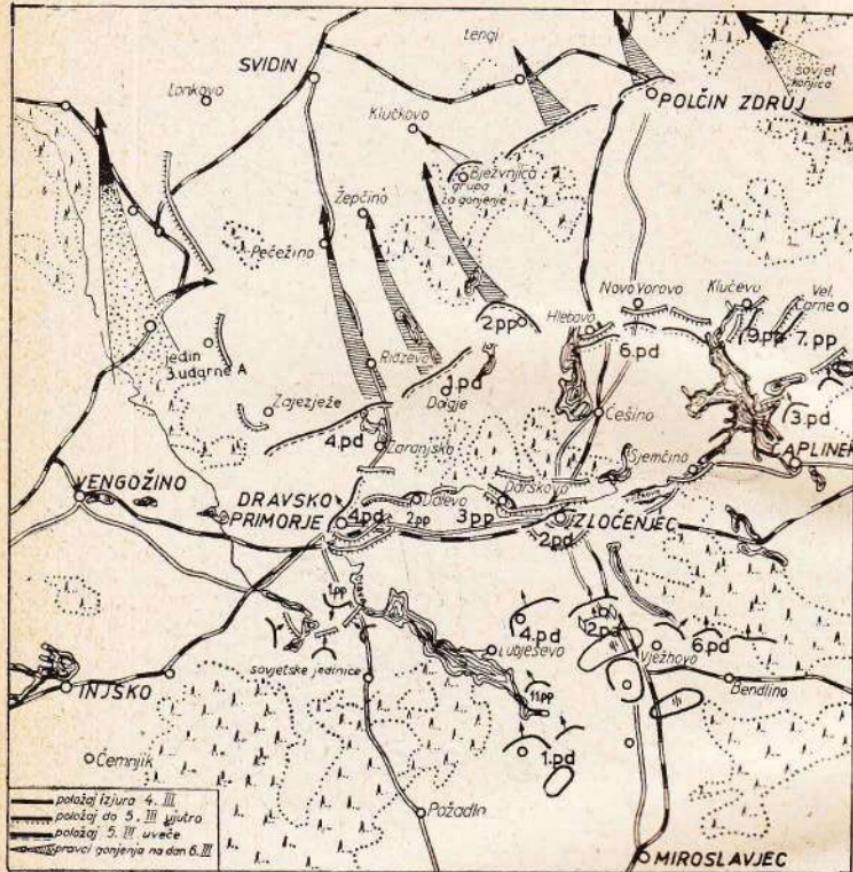
Sk. 31 — Proboj glavnog položaja Pomorskog bedema od strane 1. armije PV

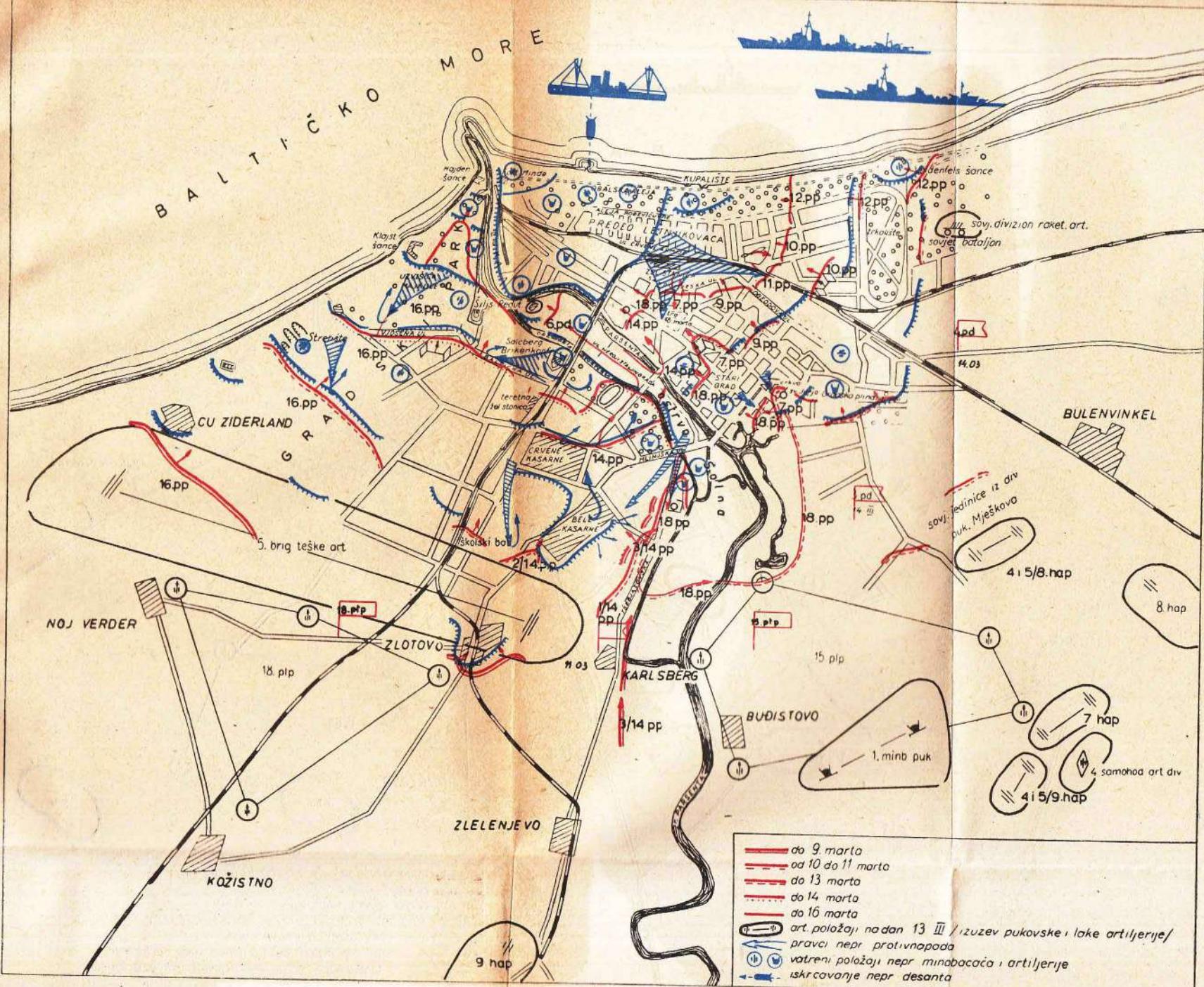
Sk. 32 — Istočno-pomorska operacija Sovjetske armije u 1945. g.

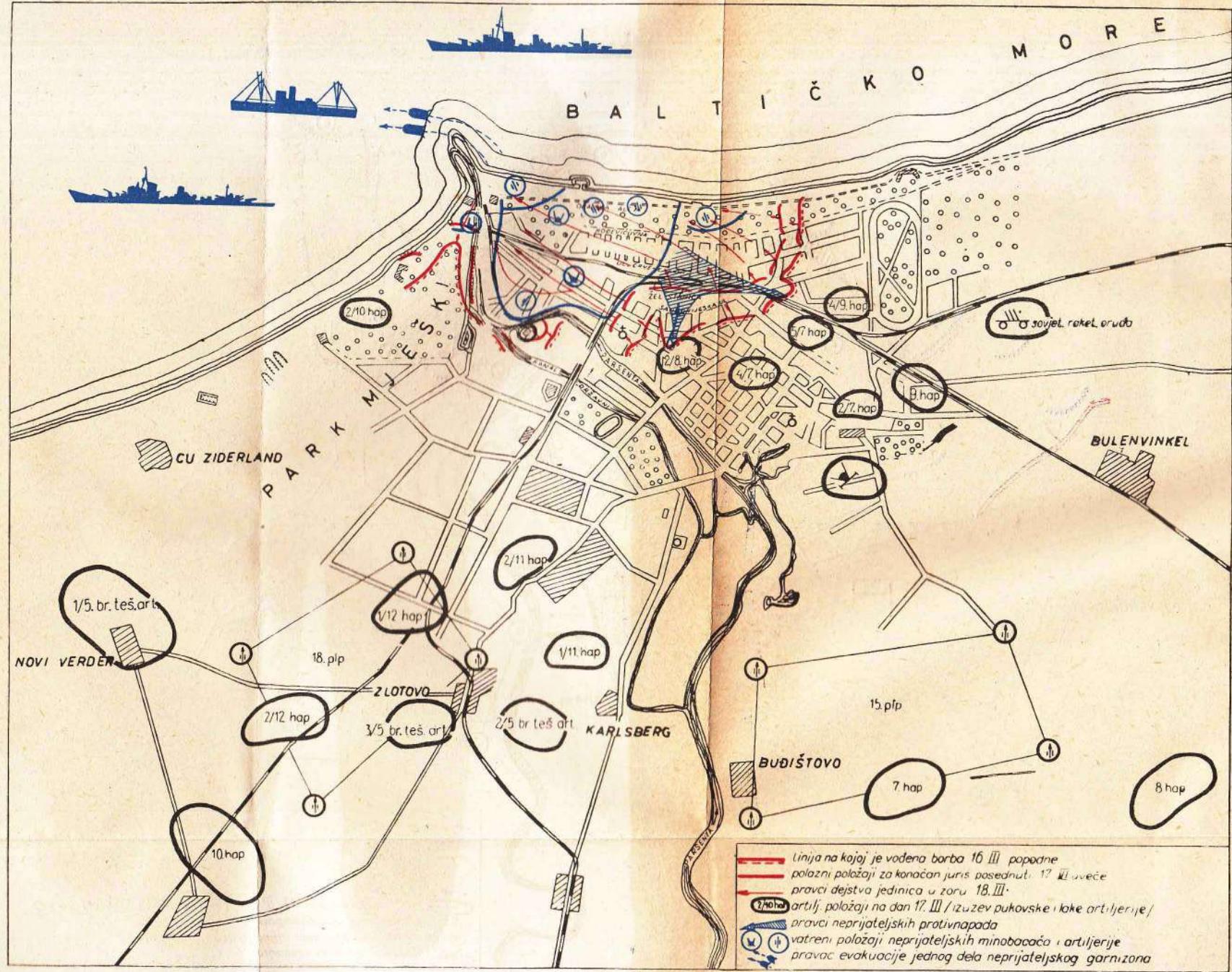
Sk. 33 — Proboj pregradnog položaja Pomorskog bedema od strane 1. armije PV

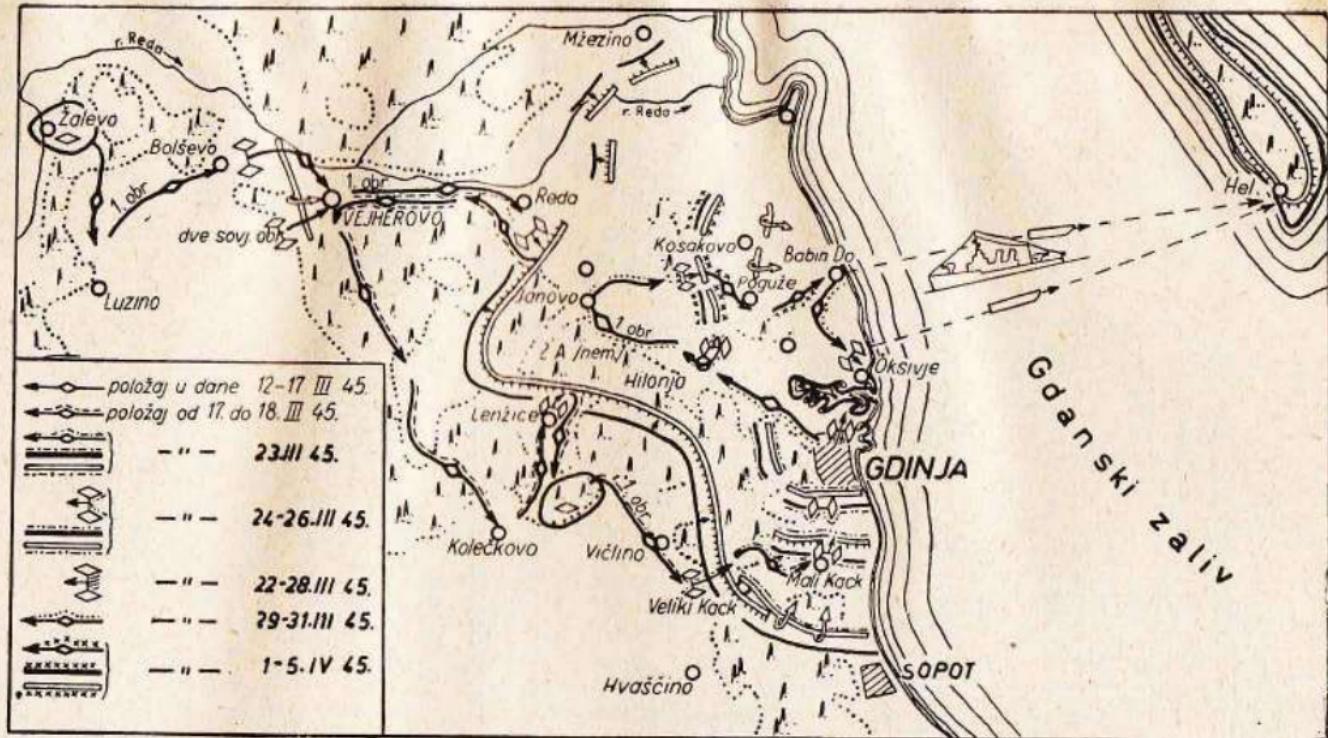
Sk. 34 — Razvijanje gonjenja od strane jedinica 1. APV posle proboja pregradnog položaja

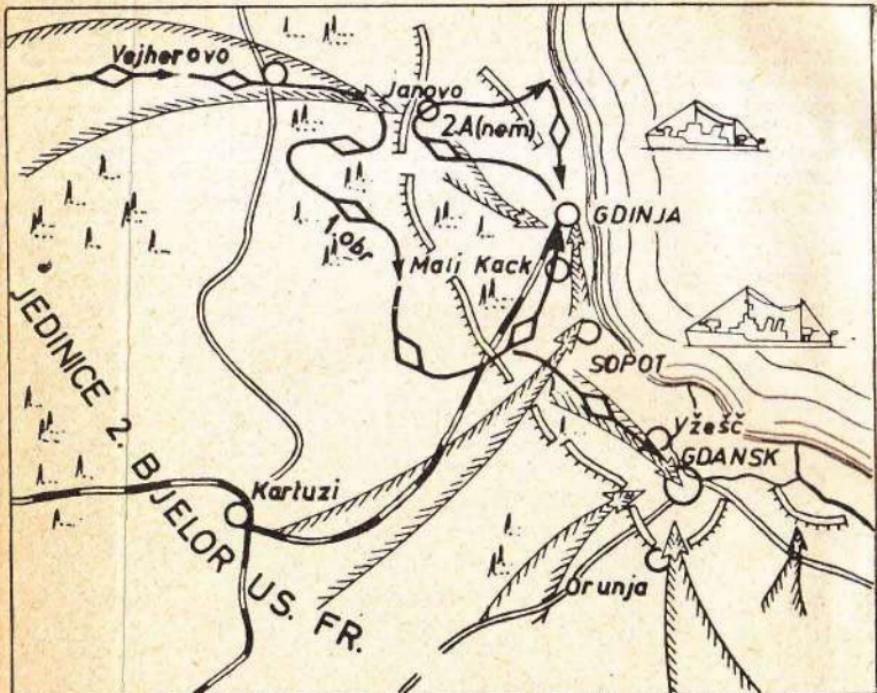
Sk. 35 — Razvoj dejstava od 8. do 16.III 1945.

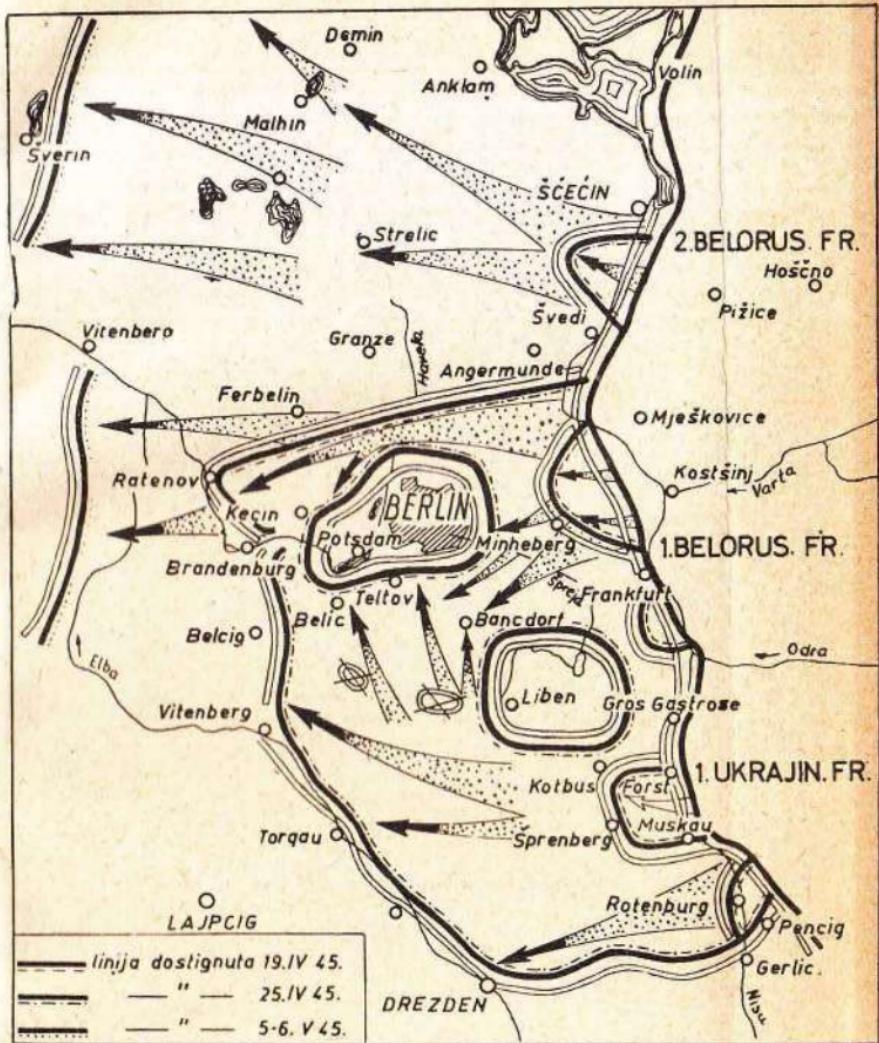
Sk. 36 — Razvoj dejstava od 16. do 18.III 1945.

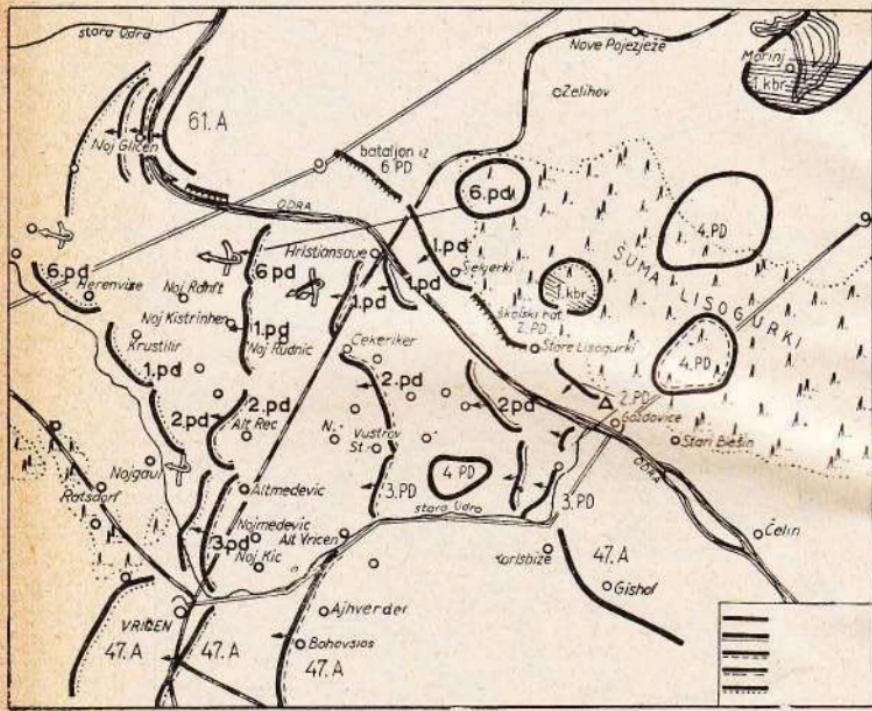
Sk. 37 — Dejstva 1. oklopne brigade »Junaci Vesterplata« u rejonu Gdinje

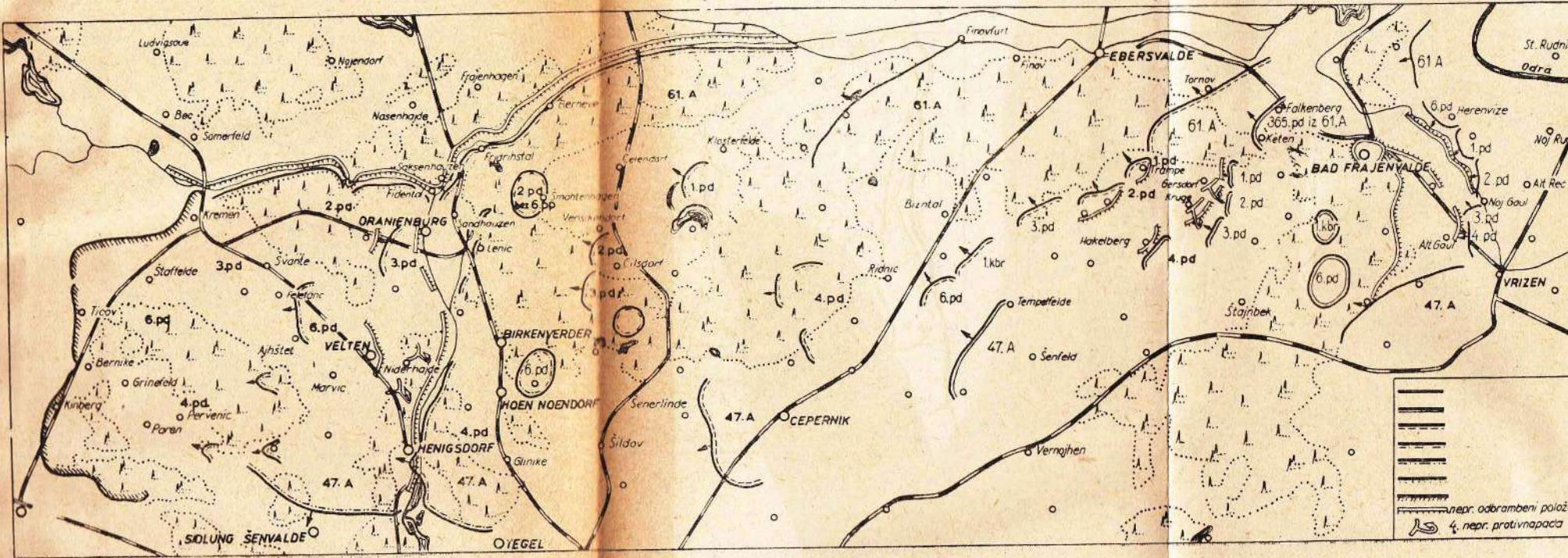
Sk. 38 — Opšti razvoj dejstava za oslobođenje Gdinje i Gdanska

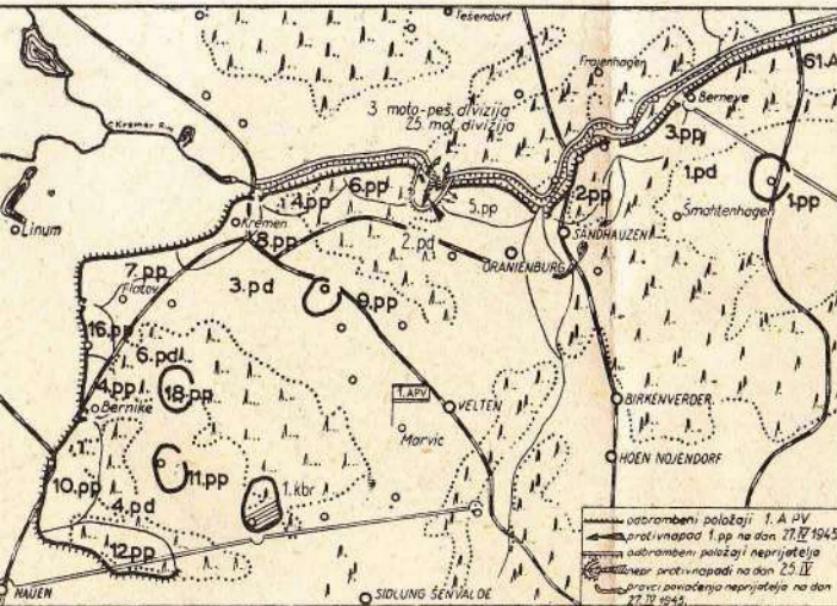
Sk. 39 — Berlinska operacija Sovjetske armije

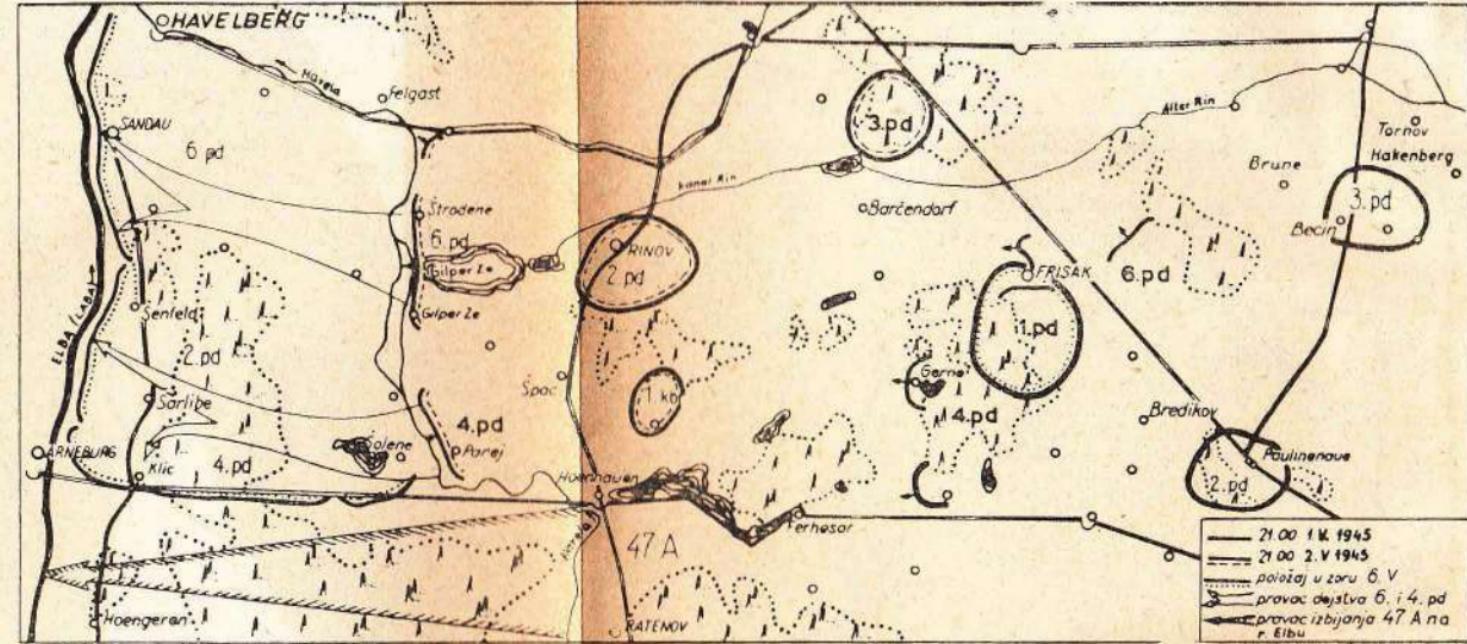
Sk. 40 — Forsiranje Odre i probaj taktičke dubine nemačke odbrane

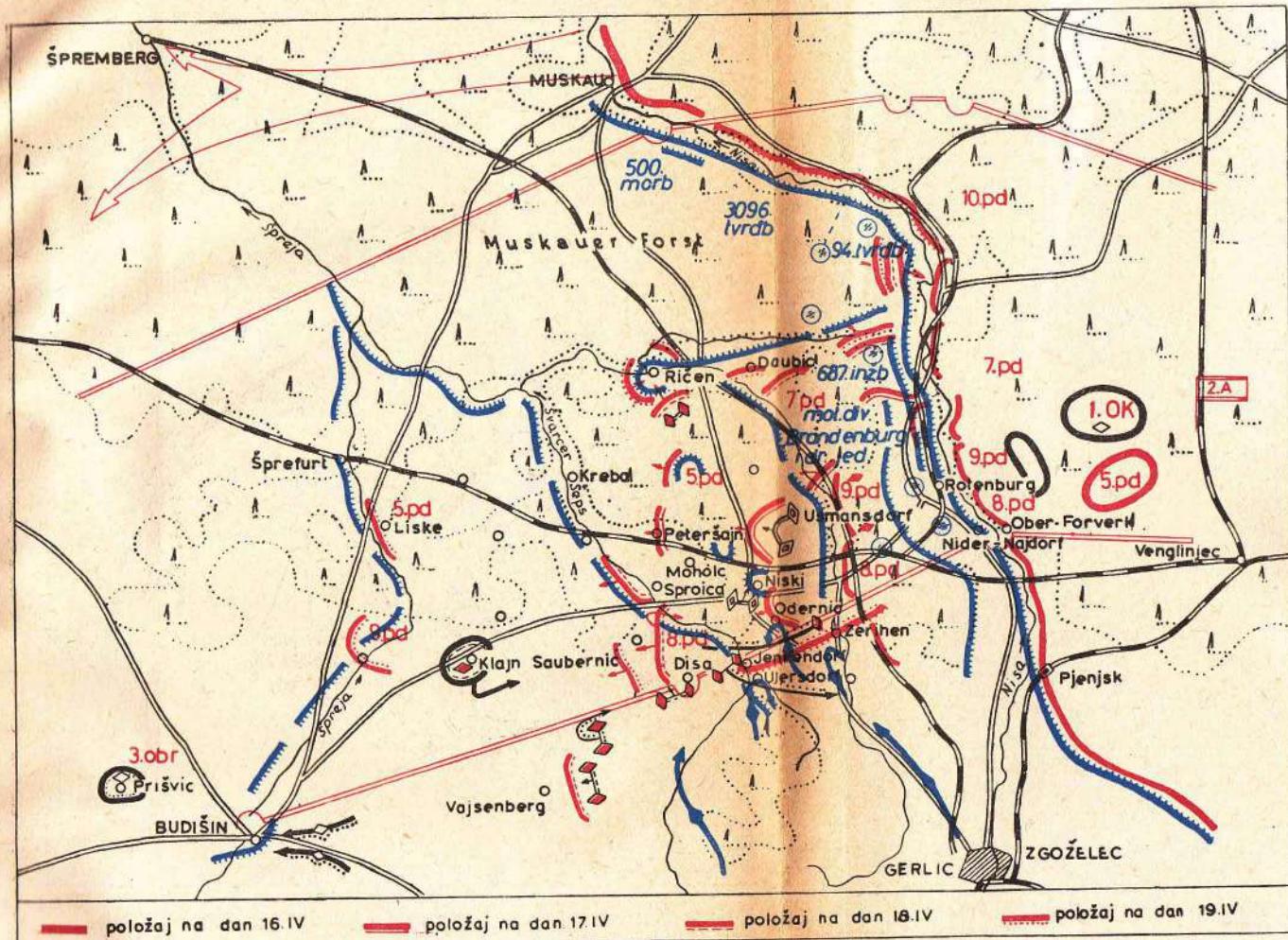
Sk. 41 — Razvoj dejstava 1. armije PV od 20. do 24.IV 1945.

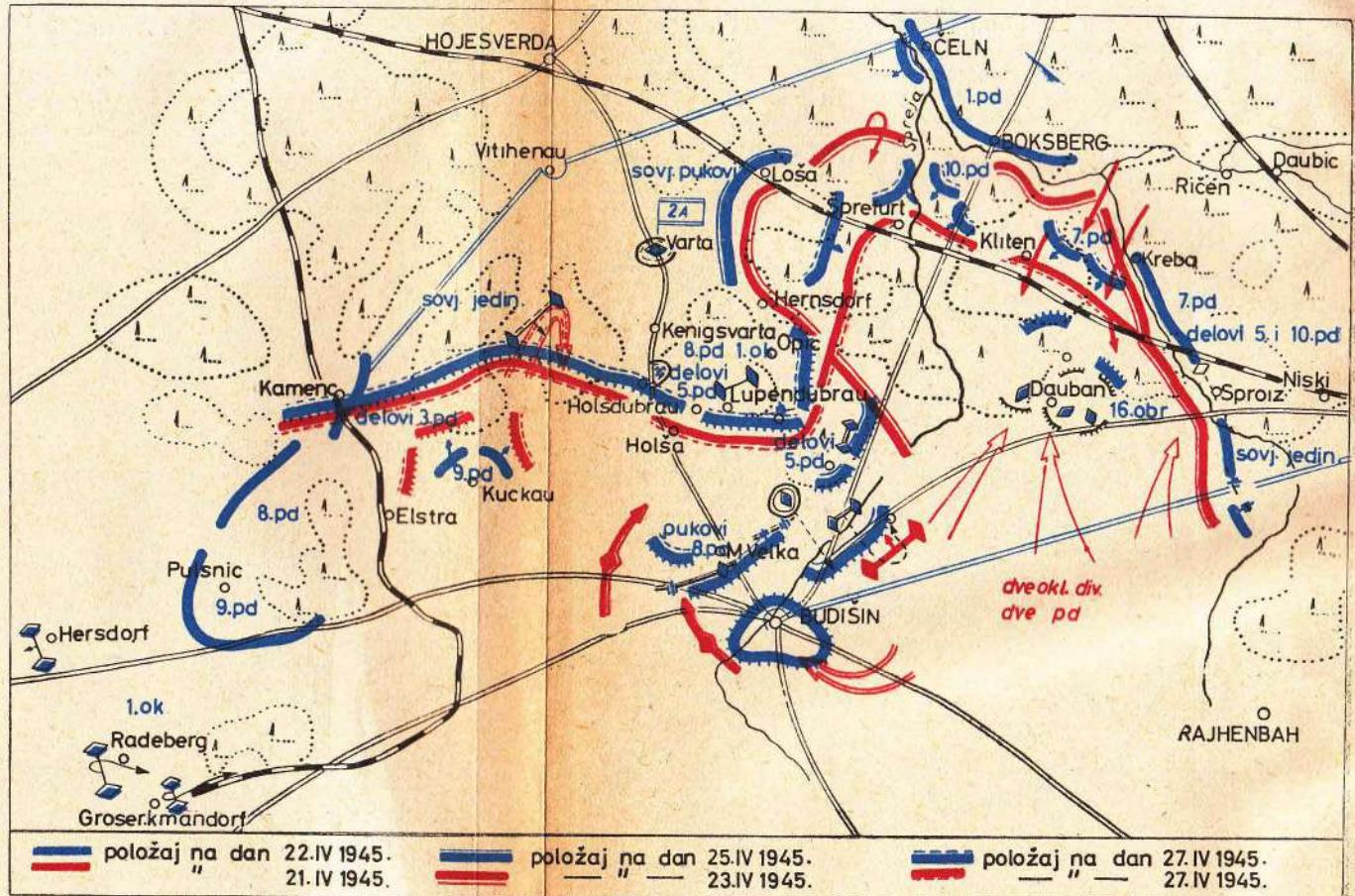
Sk. 42 — 1. armije PV od 25. do 30. IV 1945

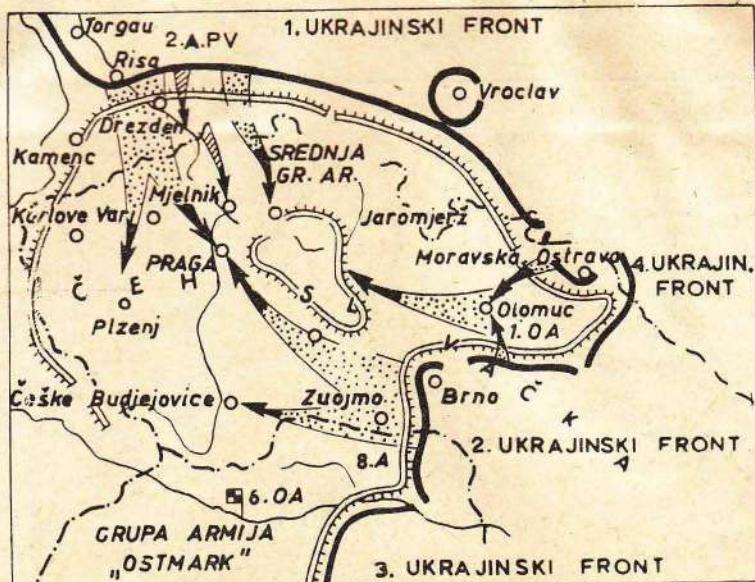
Sk. 43 — Razvoj dejstava 1. APV od 1. do 7.V 1945.

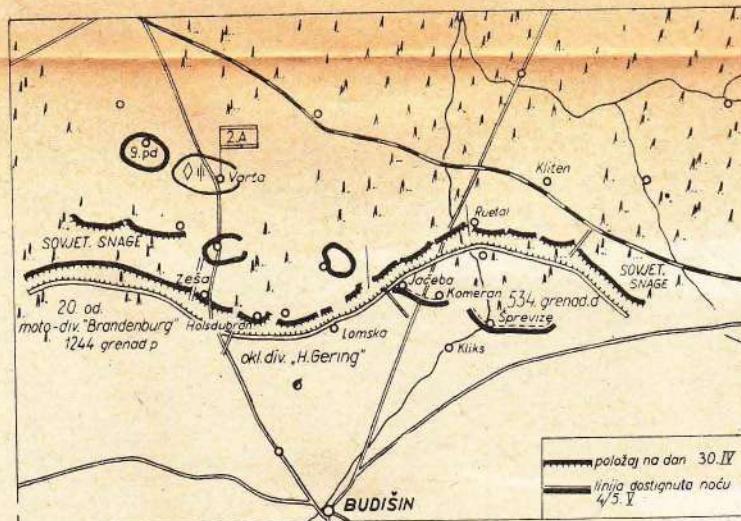
Sk. 44 — Forsiranje Nise i nastupanje u pravcu Budišina od 16—19.IV 1945.

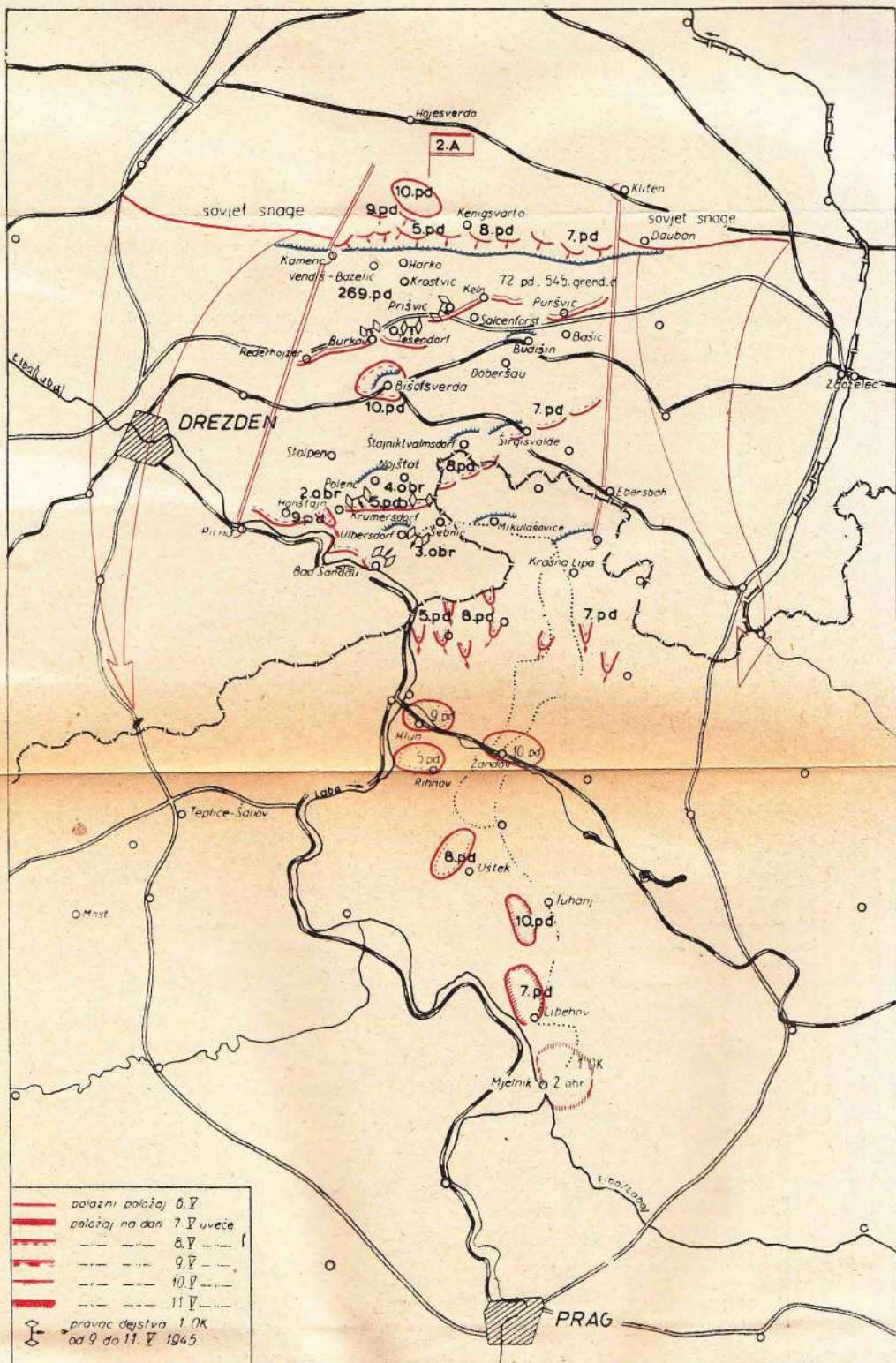
Sk. 45 — Bitka kod Budišina od 21—27.IV 1945.

Sk. 46 — Praška operacija Sovjetske armije

Sk. 47 — Položaj jedinica 2. armije PV posle odbijanja neprijateljskog protivudara

Sk. 48 — Razvoj dejstava 2. armije PV u praškoj operaciji